





การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักพุทธจริยปรัชญาที่ปรากฏในวิชาชีพพยาบาล

พรทิพา ขวัญธราช

		
	29A5747792	294.301
Title: การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักพุทธจริยปรัชญาที่ปรากฏในวิชาชีพพยาบาล		พ241ก
		2557
		ฉ.2
ห้องสมุด มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย		

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๕๘



การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักพุทธจริยปรัชญาที่ปรากฏในวิชาชีพพยาบาล



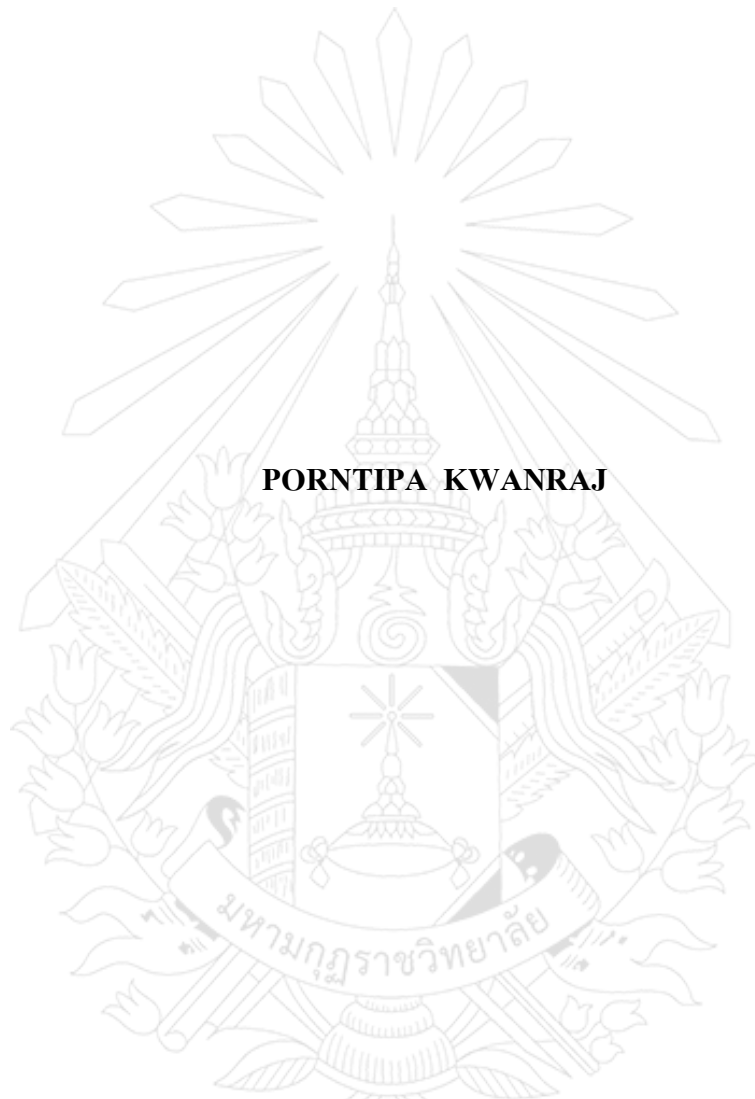
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๗

การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักพุทธจริยปรัชญาที่ปรากฏในวิชาชีพพยาบาล



วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๗

**AN ANALYTICAL STUDY OF THE PHILOSOPHY OF BUDDHIST
ETHICS AS FOUND IN NURSE PROFESSION**



PORNTIPA KWANRAJ

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS

FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS

DEPARTMENT OF BUDDHISM AND PHILOSOPHY

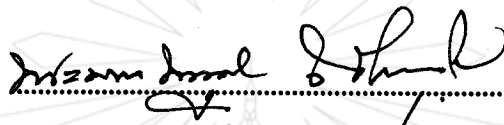
GRADUATE SCHOOL

MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

B.E. 2557 (2014)

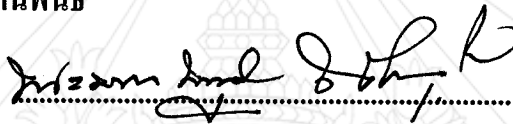
หัวข้อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักพุทธจริยปรัชญาที่ปรากฏในวิชาชีพพยาบาล
ชื่อนักศึกษา : พรทิพา ขวัญราช
สาขาวิชา : พุทธศาสนาและปรัชญา
อาจารย์ที่ปรึกษา : พระมหามวินทร์ ปุริสุตโตโม (ผศ.ดร.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต


.....
(พระมหากษัตริย์ ภูมิพลอดุลยเดช (ศ.ดร.))

รักษาราชการคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์


.....
(พระมหากษัตริย์ ภูมิพลอดุลยเดช (ศ.ดร.))

ประธานกรรมการ


.....
(พระมหากษัตริย์ ภูมิพลอดุลยเดช (ศ.ดร.))

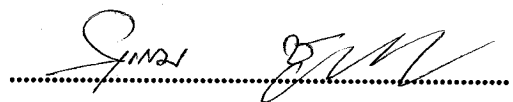
อาจารย์ที่ปรึกษา


.....
(พระมหากษัตริย์ ภูมิพลอดุลยเดช (ศ.ดร.))

กรรมการ


.....
(รองศาสตราจารย์วิรัตน์ กางทอง)

กรรมการ


.....
(รองศาสตราจารย์สุธรรม ชุตัตย์สกุล)

กรรมการ

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Thesis Title : **An Analytical Study of the Philosophy of Buddhist Ethics as Found in Nurse Profession**
Student's Name : **Porntipa Kwanraj**
Department : **Buddhism and Philosophy**
Advisor : **Phramaha Maghavin Purisuttamo (Asst.Prof.Dr))**

Accepted by the Graduate School, Mahamakut Buddhist University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Master's Degree

P.S. Nānavuddho
..... Acting Dean of Graduate School
(Phramaha Boonsri Nānavuddho (Asst.Prof.Dr.))

Thesis Committee

P.S. Nānavuddho
..... Chairman
(Phramaha Boonsri Nānavuddho (Asst.Prof.Dr.))

Phramaha Maghavin Purisuttamo
..... Advisor
(Phramaha Maghavin Purisuttamo (Asst.Prof.Dr.))

P. Sombat Kunesako
..... Member
(Phramaha Sombat Kunesako (Dr.))

V. Kangthong
..... Member
(Assoc.Prof. Viratana Kangthong)

S. Shusatsayakul
..... Member
(Assoc.Prof.Dr. Sutham Shusatsayakul)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	: การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักพุทธจริยปรัชญาที่ปรากฏในวิชาชีพยาบาล
ชื่อนักศึกษา	: พรทิพา ขวัญราช
สาขาวิชา	: พุทธศาสนาและปรัชญา
อาจารย์ที่ปรึกษา	: พระมหามณเฑียร ปุริสุตโตโม (ผศ.ดร.)
ปีการศึกษา	: ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักพุทธจริยปรัชญาที่ปรากฏในวิชาชีพยาบาลนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ ๑. เพื่อศึกษาหลักพุทธจริยปรัชญา โดยทั่วไป ๒. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับวิชาชีพยาบาล ๓. เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธจริยปรัชญาที่ปรากฏในวิชาชีพยาบาล โดยได้รวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก ตำราทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หลังจากนั้นจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสรุป

ผลการวิจัยพบว่า

๑) หลักพุทธจริยปรัชญา โดยทั่วไป สรุปได้ว่าหลักพุทธจริยปรัชญาเป็นคำสอนที่เกี่ยวกับหลักแห่งความประพฤติที่ดีงาม โดยมีจุดมุ่งหมายให้มนุษย์รู้จักความดีและความชั่ว ความถูกต้องและความผิด บุญและบาป ประโยชน์และโทษ เมื่อนำหลักพุทธจริยปรัชญามาเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตแล้วย่อมทำให้เกิดความมีระเบียบ ความเจริญก้าวหน้า ความสุขสงบในสังคม พร้อมทั้งเป็นเหตุปัจจัยส่งเสริมให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

๒) แนวคิดเกี่ยวกับวิชาชีพยาบาล สรุปได้ว่าพยาบาลคือบุคลากรทางการแพทย์ที่มีบทบาทและหน้าที่ที่ส่งเสริมให้ใกล้ชิด รับผิดชอบ และรับรู้ปัญหาของผู้ป่วยมากที่สุด ดังนั้น พยาบาลจึงต้องมีคุณสมบัติที่สมบูรณ์พร้อมด้วยองค์ความรู้ทางวิชาชีพและมีทักษะการปฏิบัติการพยาบาลที่ได้มาตรฐานภายใต้จิตวิญญาณการบริการด้วยหัวใจมนุษย์ โดยมุ่งเน้นความปลอดภัยและประโยชน์ในทุกมิติของผู้รับบริการ ในทุกระดับของสังคม เพื่อให้สังคมมีความเป็นอยู่อย่างผาสุก มีสุขภาพที่ดี สมบูรณ์แข็งแรงทั้งกายและใจ

๓) วิเคราะห์หลักพุทธจริยปรัชญาที่ปรากฏในวิชาชีพยาบาล พบว่าหลักพุทธจริยปรัชญา มีความจำเป็นและสำคัญต่อวิชาชีพยาบาล เพราะพยาบาลคืออาชีพที่ปฏิบัติโดยตรงต่อมนุษย์ทุกวัย คือ ตั้งแต่เกิดจนถึงตาย มนุษย์ต้องเผชิญกับทุกข์และความเจ็บปวด ดังนั้น มนุษย์จึงต้องมีผู้ดูแลที่มีความสมบูรณ์พร้อมด้วยความรู้ ทักษะการปฏิบัติ และคุณธรรมจริยธรรมซึ่งเป็นหลักพุทธจริยปรัชญาที่ปรากฏในวิชาชีพยาบาล คือ เบนจิต เบนธรรม โลกपालธรรม ๒ ทรรพธรรม ๔ พรหมวิหารธรรม ๔ สังคหวัตถุ ๔ อิทธิบาท ๔ และอภิณหปัจเจกชน ๕

Thesis Title : **An Analytical Study of the Philosophy of Buddhist Ethics as Found in Nurse Profession**

Student's Name : **Porntipa Kwanraj**

Department : **Buddhism and Philosophy**

Advisor : **Phramaha Maghavin Purisuttamo (Asst.Prof.Dr.)**

Academic Year : **B.E. 2556 (2013)**

ABSTRACT

The research title is an analytical study of the philosophy of Buddhist ethics as found in nurse profession. The purposes of this study were : 1) to study the general of the philosophy of Buddhist ethics, 2) to study the opinion of nurse profession, 3) to analyze the philosophy of Buddhist ethics as found in nurse profession focuses on the Tipitaka, documentary research and other studies related and then bring the data to analyze for conclusion.

The results of the study were as follows:-

1) The general of the philosophy of Buddhist ethics predicable the philosophy of Buddhist ethics is the principles of good action to make the human to know the principle as good thing and bad thing, right and mistake, merit and sin, benefit and punishment. when use daily live with the philosophy of Buddhist ethics, then discipline, advance, happy, clam in city, and to make the perfect humanity.

2) The opinion of nurse profession predicable the nurse is personnel of doctor have the duty to listening and to know the problem of pertain. Then, the nurse could be perfected by the knowledge of nurse profession, standard skill of nurse profession under the service by the soul of human based on security and all the benefit of the service to all society level, for the happiness of society including the good health with mind.

3) An analytical study of the philosophy of Buddhist ethics as found in nurse profession found that the principle of the philosophy of Buddhist ethics is more necessary to nurse profession because of nurse is occupation direct worked to all the human from the beginning till death. The human must have to see sadness and torture, so the human must be have someone take care with perfect of knowledge, skills, and virtue with the philosophy of Buddhist ethics as found in nurse profession; the five precepts and the five ennobling virtues, 2 virtues of great assistance, 4 virtues for a good household life, 4 holy abidings, 4 bases of social solidarity, 4 path of accomplishment, 5 ideas to be constantly reviewed.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงด้วยดี ด้วยความเมตตากรุณาสนับสนุนช่วยเหลือและส่งเสริม
ซึ่งแนะจากหลายฝ่ายด้วยกัน ขอกราบขอบพระคุณสถาบันการศึกษา คณะบุคคล และบุคคล ที่ทำให้
งานวิจัยฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ได้ด้วยดี ผู้วิจัยมีความซาบซึ้งในพระคุณของทุกท่านอย่างสูงยิ่ง จึงขอ
นำมากล่าวดังต่อไปนี้

กราบขอบพระคุณ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้
ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ซึ่งแนะแนวทางในการศึกษาค้นคว้า และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้
ความอนุเคราะห์ในการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์

กราบขอบพระคุณ พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโธ (ผศ.ดร.) รักษาการแทนคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และพระมหามหาวินทร์ ปุริสุตตโม (ผศ.ดร.) อาจารย์ที่ปรึกษา
และประธานสาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ที่ได้เมตตาให้คำปรึกษา แนะนำ แก้ไขเพิ่มเติม
เนื้อหาและให้แนวคิดต่าง ๆ จนวิทยานิพนธ์นี้สำเร็จด้วยดี

ขอบคุณ เจ้าหน้าที่ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ทุกท่านที่อำนวยความสะดวกด้านบริการต่าง ๆ ตลอดจนสนับสนุนส่งเสริม และแนะแนวการพิมพ์รูปแบบของ
วิทยานิพนธ์ให้ถูกต้องตามมาตรฐานของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ขอขอบคุณ บิดามารดาที่ได้ให้กำเนิดและเลี้ยงดูด้วยดีเสมอมา เพื่อนักศึกษาสาขาวิชา
พุทธศาสนาและปรัชญาที่ให้ความช่วยเหลือ เดิมเต็มสิ่งที่ไม่สมบูรณ์ให้สมบูรณ์เพิ่มขึ้น ตลอดจน
เพื่อนสนิทและที่ไม่สามารถเอ่ยนาม ได้ทั้งหมดในที่นี้ ที่ให้ความช่วยเหลือจนงานสำเร็จได้ด้วยดี

คุณูปการใด ๆ ก็ตามที่จะพึงบังเกิดมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นเครื่อง
บูชาพระคุณแด่คุณครูบาอาจารย์ทุกท่าน ตลอดจนผู้ที่สนับสนุนช่วยเหลือให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้
เสร็จสมบูรณ์ได้ด้วยดี ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย คุณความดี บารมีธรรม จงปกป้องคุ้มครอง
ผู้มีพระคุณทุก ๆ ท่านให้มีความสุขสมหวังในสิ่งที่ปรารถนา มีปัญญารู้แจ้งตลอดด้วยเทอญ

พรทิพา ขวัญราช

สารบัญย่อ

ผู้วิจัยได้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๕ พระไตรปิฎกฉบับพร้อมอรรถ ๕๑ เล่ม มหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๔ และคัมภีร์ปกรณ์วิเสส ในการอ้างอิง โดยมีคำย่อและคำเต็มตามลำดับคัมภีร์ ดังนี้

คำย่อ	คำเต็ม		
พระวินัยปิฎก			
วิ.ม.	วินัยปิฎก	มหาวคค	
วิ.จ.	วินัยปิฎก	จุฬวคค	
พระสุตตันตปิฎก			
ที.ม.	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวคค
ที.ปา.	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวคค
ม.อุ.	สุตตันตปิฎก	มชฺฉิมนิกาย	อุปริปณฺณาสก
ส.ส.	สุตตันตปิฎก	สยฺยุตตนิคาย	สกาลวคค
อง.เอก.	สุตตันตปิฎก	องฺคฺตฺตฺรนิคาย	เอกนิปาต
อง.ปณฺจก.	สุตตันตปิฎก	องฺคฺตฺตฺรนิคาย	ปณฺจกนิปาต
อง.อฏฺฐก.	สุตตันตปิฎก	องฺคฺตฺตฺรนิคาย	อฏฺฐกนิปาต
ขุ.ธ.	สุตตันตปิฎก	ขุทฺทกนิคาย	ธมฺมปท
พระอภิธรรมปิฎก			
อภ.วิ.	อภิธรรมปิฎก	วิภงฺค	
พระอรรถกถา			
อง.เอก.อ.	องฺคฺตฺตฺรนิคาย	มโนรณฺปุรณิ	เอกนิปาตอฏฺฐกถา
ขุ.ธ.อ.	ขุทฺทกนิคาย	ธมฺมปทอฏฺฐกถา	
ปกรณ์วิเสส			
วิสุทฺธิ.	วิสุทฺธิมคค		

สำหรับอ้างอิง ตัวเลขที่อยู่หลังคำย่อของคัมภีร์ใช้ ๒ แบบ ได้แก่

๑) แบบ ๓ ตอน คือ เล่ม/ชื่อ/หน้า ใช้อ้างอิงพระไตรปิฎก เช่น อภ.วิ. ๓๕/๓๐๓/๔๔๗ หมายถึง อภิธรรมปิฎก วิภงฺค เล่มที่ ๓๕ ข้อที่ ๓๐๓ หน้าที่ ๔๔๗. เป็นต้น

๒) แบบ ๒ ตอน คือ เล่ม/หน้า ใช้อ้างอิงคัมภีร์ปกรณ์วิเสส เช่น วิสุทฺธิ. ๑/๒๖๒ หมายถึง วิสุทฺธิมคค หมายถึง เล่มที่ ๑ หน้าที่ ๒๖๒. เป็นต้น

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญคำย่อ	ง
สารบัญ	จ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๒
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๒
๑.๔ วิธีดำเนินการวิจัย	๒
๑.๕ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๓
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๕
๑.๗ คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
บทที่ ๒ หลักพุทธจริยปรัชญาโดยทั่วไป	๗
๒.๑ ความหมายโดยทั่วไปของพุทธจริยศาสตร์	๗
๒.๒ ความหมายโดยทั่วไปของพุทธจริยปรัชญา	๑๑
๒.๓ ลักษณะสำคัญของพุทธจริยศาสตร์	๑๒
๒.๔ ขอบเขตของจริยศาสตร์	๑๔
๒.๕ ความสำคัญของจริยธรรม	๑๕
๒.๖ พัฒนาการของจริยธรรม	๑๗
๒.๗ วิธีปลูกฝังจริยธรรม	๒๒
๒.๘ องค์ประกอบของการปลูกฝังจริยธรรม	๒๔
๒.๙ หลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในวิชาพยาบาล	๒๖
๒.๑๐ สรุปหลักพุทธจริยปรัชญาโดยทั่วไป	๓๕

บทที่ ๓	แนวคิดเกี่ยวกับวิชาชีพของพยาบาล	๓๖
๓.๑	แนวทางการรักษาของพยาบาลสมัยพุทธกาล	๓๖
๓.๒	ความหมายของวิชาชีพพยาบาล	๔๒
๓.๓	ความหมายของทฤษฎีพยาบาล	๔๗
๓.๔	ความสำคัญของทฤษฎีพยาบาล	๔๘
๓.๕	บทบาทของพยาบาล	๖๑
๓.๖	จริยธรรมในวิชาชีพพยาบาล	๖๗
๓.๗	จรรยาบรรณวิชาชีพการพยาบาล	๖๘
๓.๘	ปรัชญาวิชาชีพพยาบาล	๗๑
๓.๙	กฎหมายกับวิชาชีพพยาบาล	๗๓
๓.๑๐	สรุปแนวคิดเกี่ยวกับวิชาชีพพยาบาล	๗๕
บทที่ ๔	วิเคราะห์หลักพุทธจริยปรัชญาที่ปรากฏในวิชาชีพพยาบาล	๗๗
๔.๑	คุณประโยชน์ในการประพฤติตามหลักเบญจศีล เบญจธรรม	๗๗
๔.๒	คุณประโยชน์ในการประพฤติตามหลักโลกपालธรรม ๒	๗๘
๔.๓	คุณประโยชน์ของการประพฤติตามหลักมรवादธรรม ๔	๘๐
๔.๔	คุณประโยชน์ในการประพฤติตามหลักพรหมวิหาร ๔	๘๔
๔.๕	คุณประโยชน์ในการประพฤติตามหลักสังคหัตถ์ ๔	๘๘
๔.๖	คุณประโยชน์ในการประพฤติตามหลักอิทธิบาท ๔	๙๒
๔.๗	คุณประโยชน์ในการประพฤติตามหลักอภิณหปัญจเวทณ ๕	๙๕
๔.๘	สรุปการวิเคราะห์หลักพุทธจริยปรัชญาที่ปรากฏในวิชาชีพพยาบาล	๙๘
บทที่ ๕	บทสรุป และข้อเสนอแนะ	๙๙
๕.๑	บทสรุป	๙๙
๕.๒	ข้อเสนอแนะ	๑๐๑
๕.๒.๑	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๑๐๑
๕.๒.๒	ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย	๑๐๒
บรรณานุกรม		๑๐๓
ประวัติผู้วิจัย		๑๐๗

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พุทธจริยปรัชญาเป็นหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ทรงแสดงไว้ โดยมีประเด็นมุ่งเน้นถึงความประพฤติกิเลส สมนคร ถูกต้อง เหมาะสมของบุคคลและสังคม ซึ่งเป็นที่ยอมรับหรือเป็นเกณฑ์มาตรฐาน เป็นครรชนิชีวิตว่าบุคคลนั้นได้รับการพัฒนาให้สมบูรณ์พร้อมทั้งกาย วาจาและใจหรือไม่ หรือสังคมนั้นเป็นสังคมที่มีทรัพยากรบุคคลที่มีจริยธรรม คุณธรรมหรือไม่ สังคมนั้นเป็นสังคมที่มีความเจริญรุ่งเรืองตามบริบทของตัวเองหรือไม่ เป็นสังคมที่มีคุณภาพหรือไม่ ด้วยเหตุดังกล่าว จึงจำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือที่จะนำพาให้บุคคลนั้นหรือสังคมนั้นถึงพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม เครื่องมือดังกล่าวคือหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา นั่นเอง เนื่องด้วยหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาได้มุ่งเน้นให้มนุษย์มีการดำเนินชีวิตที่มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งกาย ใจ ทั้งในส่วนที่เป็นปัจเจกบุคคลและสังคมที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นคำสอนต้องเน้นย้ำอยู่แต่เพียงในคำรา นั่นคือการที่ชาวพุทธไม่ได้เข้าถึงหรือศึกษารัตตะ ในพระพุทธศาสนาอย่างถ่องแท้ เป็นชาวพุทธเพียงผิวเผิน ทั้งด้านเนื้อหาสาระและการปฏิบัติ และบางคนยังมีความเข้าใจต่อหลักธรรมคำสอนที่เบี่ยงเบนไปจากความหมายที่แท้จริงหรือเข้าใจผิดไปเลยก็สามารถกล่าวได้ ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้ต้องวางแผนหรือมีแนวโนบาย แก้ไขปัญหาร่วมกันในทุกระดับของสังคม

บุคคลใดหรือสังคมใดก็ตามที่ได้รับการปลูกฝัง และนำหลักพุทธจริยปรัชญา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ความมีจริยธรรมและคุณธรรมมาเป็นแนวทางยึดถือในการปฏิบัติโดยการนำมาผสมผสานบูรณาการให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตหรือบริบทของตนเองหรือสังคมย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ ความสุข ความสงบ ความเจริญรุ่งเรืองแก่ตนเองและสังคมนั้น ๆ สามารถป้องกันหรือลดความขัดแย้งในสังคมได้ โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพากฎหมาย

วิชาชีพพยาบาลเป็นวิชาชีพ ที่มีลักษณะงานเกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์โดยตรงในทุกช่วงเวลาของชีวิต ดังนั้น การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ให้การดูแลประคองญาติมิตร หรือเฉกเช่นคนในครอบครัว จึงเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ในขณะที่เดียวกันนั้นตัวพยาบาลก็ต้องมีความสมบูรณ์พร้อมทั้งทางด้านร่างกายจิตใจ วุฒิภาวะทางอารมณ์ พยาบาลจึงต้องมีการพัฒนาทางจิตอยู่เสมอ

เพราะจิตเป็นตัวกำหนดการกระทำและการแสดงออก กล่าวได้ว่าการพยาบาลเป็นศาสตร์ที่ต้องใช้ องค์ความรู้ทั้งด้านวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์มาเชื่อมโยงกันในการปฏิบัติหน้าที่ สิ่งที่สังคม ต้องการจากพยาบาลไม่ใช่เพียงความรู้ความสามารถทางการให้พยาบาลเท่านั้น หากสังคม ต้องการพยาบาลที่มีคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่ไปด้วย เพราะฉะนั้นพยาบาลจึงจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์ พร้อมด้วยความรู้ ความสามารถทางการพยาบาลและพฤติกรรม บริการที่เปี่ยมด้วยจริยธรรม และคุณธรรม

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าในประเด็นหลักพุทธจริยปรัชญาที่ปรากฏ ในวิชาชีพพยาบาลเนื่องจากเป็นเรื่องที่สัมพันธ์และเกี่ยวข้องโดยตรงเพราะผู้วิจัยประกอบอาชีพ พยาบาล มีความคาดหวังเพื่อให้องค์กรวิชาชีพได้เห็นความสำคัญ คุณประโยชน์และความจำเป็น ในการนำหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน เพื่อให้ผู้ ประกอบวิชาชีพพยาบาลเกิดความสุข ความเจริญ เกิดการพัฒนาและดำรงไว้ซึ่งความสมบูรณ์ด้านคุณภาพ ในทุกมิติขององค์กรวิชาชีพ เพื่อให้ได้คำตอบที่ถูกต้องตรงประเด็นตามหลักพุทธจริยปรัชญาจึงได้ ศึกษาวิจัย เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ไปใช้ในการเรียนการสอนของหลักสูตร พยาบาลศาสตร์และนำไปใช้ในการประกอบวิชาชีพพยาบาลต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดหลักพุทธจริยปรัชญาทั่วไป
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับวิชาชีพพยาบาล
- ๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธจริยปรัชญาที่ปรากฏในวิชาชีพพยาบาล

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาจากพระไตรปิฎก คัมภีร์ปกรณ์วิเสส และเอกสารตำรา ทางวิชาการต่าง ๆ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีขอบเขตการวิจัย ดังต่อไปนี้

- ๑.๓.๑ แนวคิดหลักพุทธจริยปรัชญาทั่วไป
- ๑.๓.๒ แนวคิดเกี่ยวกับวิชาชีพพยาบาล
- ๑.๓.๓ วิเคราะห์พุทธจริยปรัชญาที่ปรากฏในวิชาชีพพยาบาล

๑.๔ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเน้นการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนปฏิบัติดังนี้

- ๑.๔.๑ ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎก

๑.๔.๒ ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) มีคัมภีร์ ปกรณวิเสศต่าง ๆ ตำราทางวิชาการและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในงานวิจัยนี้

๑.๔.๓ นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ ข้อมูลที่รวบรวมได้จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ และทุติยภูมิ มาทำการศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์ในประเด็นปัญหาที่ต้องการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้ โดยเฉพาะขั้นที่ ๕ แล้วรวบรวมเรียบเรียงนำเสนอผลการวิจัยเป็นรูปเล่มวิทยานิพนธ์

๑.๔.๔ จัดทำข้อมูล และนำเสนอผลการวิจัย โดยการพรรณนา

๑.๕ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเอกสารที่มีความสำคัญและเอกสารทั่วไปที่มีความสอดคล้องกับขั้นที่ ๕ ในคัมภีร์อภิธรรมมัตถสังคหะในการวิจัยครั้งนี้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำหลักฐานมาพอสังเขป

๑.๕.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบาย การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์ว่า “ชีวิตของคนเรานั้นประกอบด้วยกาย กับใจมีสองส่วนเท่านั้น กายกับใจรวมกันเข้าเป็นชีวิตของเรา กายก็ตามใจ ก็ตามให้อยู่ในสภาพที่ดี ต้องรักษาให้ดีมีสุขภาพดี จึงจะมีความสุข ชีวิตจึงจะดำเนินไปโดยราบรื่น”^๑

พริดา อิบราฮิม ได้อธิบายการพยาบาลชั้นวิชาชีพว่า “พยาบาลทุกคนต่างก็มีทรัพยากรที่พร้อมพอเพียงที่จะส่งเสริมผลักดันตัวเองให้เป็นผู้ปฏิบัติการพยาบาลที่ดี มีความนุ่มนวล ละมุนละไม ซึ่งเป็นคุณสมบัติประจำตัวของสตรี ทั้งด้านคุณธรรม และเมตตาธรรม การพยาบาลโดยเนื้อแท้แล้ว ก็คือการช่วยเหลือบุคคล ไม่ว่าจะเป็นคนป่วยหรือคนดีก็ตาม ให้ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อดำรงสภาวะสุขภาพไว้ได้ ให้พ้นจากความเจ็บป่วย หรือตายอย่างสงบถ้าสุดจะเยียวยาได้”^๒

สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย ได้อธิบาย การพยาบาล : ภารกิจสู่ความสำเร็จในระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติว่า “ประชาชนชาวไทยทุกคนสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพระดับพื้นฐานได้อย่างทั่วถึง เท่าเทียม และมีคุณภาพ ด้วยเหตุนี้วิชาชีพพยาบาล จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องรับรู้

^๑พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), ๖๐๒ หน้า.

^๒พริดา อิบราฮิม, คู่มือปฏิบัติการพยาบาลชั้นวิชาชีพ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรมจำกัด, ๒๕๒๕), ๔๔๒ หน้า.

หลักการ ภารกิจ แนวทางการปฏิบัติร่วมกัน เพื่อให้งานบริการสุขภาพประสบความสำเร็จและวิชาชีพพยาบาลจะเข้มแข็งได้นั้น สมาชิกต้องมีความสามัคคี และมีความเป็นเอกภาพ”^๓

สำนักงานพยาบาลกรมการแพทย์ ได้อธิบายมาตรฐานการพยาบาลในโรงพยาบาลว่า “มาตรฐานการพยาบาลเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้บรรลุคุณภาพการพยาบาล เพราะโรงพยาบาลต้องมีการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ซึ่งบริการพยาบาลเป็นงานหลักงานหนึ่งของการบริการสาธารณสุข ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาคุณภาพไม่หยุดนิ่ง เพื่อไปสู่เป้าหมายที่ทำให้เกิดบริการพยาบาลที่มีคุณภาพและทันต่อการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน”^๔

๑.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหามณเฑียร ปุริสุตโตโม (อามาตมนตรี) ได้อธิบาย ความสัมพันธ์ระหว่างสังฆกรรมกับจริยธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทว่า “สังฆกรรมกับจริยธรรมต้องอาศัยซึ่งกันและกัน คือ สังฆกรรมเป็นบาทของจริยธรรม เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าและจริยธรรมเป็นบาทของสังฆกรรม เพื่อเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติ ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างสังฆกรรมกับจริยธรรมเกิดขึ้นได้ เพราะมีปัญหาหรือความรอบรู้เป็นหลักเชื่อม จนสามารถดำเนินชีวิตให้บรรลุประโยชน์ ๓ ประการ คือ ประโยชน์ในชาตินี้ ประโยชน์ในชาติหน้า และประโยชน์สูงสุด”^๕

พระอธิการทองใบ เทวธมฺโม (ชาระ) ได้อธิบาย หลักจริยธรรมในโอวาทปาฏิโมกข์ว่า “หลักจริยธรรมทั่วไป คือกรอบกฎเกณฑ์หรือหลักแห่งการประพฤติปฏิบัติที่แต่ละสังคมสร้างขึ้นและเป็นที่ยอมรับ เพื่อนำไปปฏิบัติให้เป็นคนดี โดยมีจุดมุ่งหมาย คือ การทำความดี การสร้างประโยชน์สุขให้แก่สังคม ส่วนจริยธรรมในโอวาทปาฏิโมกข์ คือ หลักเบญจศีล เบญจธรรม ๕ และกุศลกรรมบถ ๑๐ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติในเริ่มต้นของการทำความดีอันเป็นเกราะป้องกันภัยอันตรายที่เป็นไปในแห่ง”^๖

^๓สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย, ภารกิจสู่ความสำเร็จในระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พี.วาทีน พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖), ๑๗๕ หน้า.

^๔สำนักงานพยาบาล กรมการแพทย์, มาตรฐานการพยาบาลในโรงพยาบาล, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ๒๕๕๑), ๑๕๕ หน้า.

^๕พระมหามณเฑียร ปุริสุตโตโม (อามาตมนตรี), “ความสัมพันธ์ระหว่างสังฆกรรมกับจริยธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๔๔, ๑๘๐ หน้า.

^๖พระอธิการทองใบ เทวธมฺโม (ชาระ), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักจริยธรรมในโอวาทปาฏิโมกข์”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑, ๑๐๑ หน้า.

พระมหาชัยยันต์ จตุตถาโย (สืบกระพันธ์) ได้อธิบาย อุดมคติชีวิตตามหลักพุทธจริยศาสตร์ว่า “หลักจริยศาสตร์เป็นหลักว่าด้วยการแสวงหาคคุณค่าของชีวิต และเกณฑ์มาตรฐานความดีและความชั่ว ที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้เป็นข้อห้ามและข้อนุญาต สำหรับความประพฤติของมนุษย์และพัฒนาความเป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ไป แบ่งออกเป็น ๓ ชั้นด้วยกัน คือ ชั้นต้นได้แก่ เบญจศีลเบญจธรรม ชั้นกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ และชั้นสูงสุด ได้แก่ มรรคมิถุงค์ ๘”^๖

อรุณีย์ พันธุ์สุระ ได้อธิบาย การใช้หลักพุทธจริยธรรมในการปฏิบัติงานพยาบาลว่า “การนำเอาหลักธรรมมาเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติ ทำให้เกิดความถูกต้องเรียบร้อยดีงาม ทางวาจา ใจ และทางกาย เพื่อให้เกิดคุณค่า หรือเกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่น โดยมีหลักธรรมที่นำมาปฏิบัติ คือ พรหมวิหาร ๔ สังคหัตถ์ ๔ ทวารวาทธรรม หิริ โอตตปปะ และอภิณหปัจจเวกซ์ ๕”

จากการศึกษาเอกสาร ผลงานต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ช่วยนำมาเป็นข้อสนับสนุนในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์พุทธปรัชญาเรื่องชั้น ๕ ตามแนว คัมภีร์อภิธรรมมัตถสังคหะ ให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะชั้น ๕ เป็นปรมัตถธรรม ซึ่งมนุษย์ก็เกิดจากการประชุมของกองแห่งชั้น นั้น มนุษย์ควรศึกษาทำความเข้าใจให้ชัดเจน ให้เข้าใจ เพื่อจะได้ไม่ไปยึดมั่นถือมั่นในตัวตน เพื่อให้แนวความคิดมีน้ำหนักน่าเชื่อถือได้ ผู้วิจัยจึงได้ค้นหาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่น่าเชื่อถือได้มาสนับสนุน โดยยึดพระไตรปิฎก เป็นหลัก รวมคัมภีร์ต่าง ๆ ผลงานของท่านผู้รู้ และงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้อง เพื่อจะได้นำมาพัฒนาการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้นและเกิดความสงบสุขในสังคมต่อไป

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๖.๑ ทำให้ทราบแนวคิดหลักพุทธจริยปรัชญาทั่วไป
- ๑.๖.๒ ทำให้ทราบแนวคิดเกี่ยวกับวิชาชีพพยาบาล
- ๑.๖.๓ ทำให้ทราบหลักการวิเคราะห์หลักพุทธจริยปรัชญาที่ปรากฏในวิชาชีพพยาบาล
- ๑.๖.๔ ทำให้เกิดงานวิจัยที่มีคุณค่าเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมในพุทธปรัชญาในวิชาชีพพยาบาล

^๖พระมหาชัยยันต์ จตุตถาโย (สืบกระพันธ์), “อุดมคติชีวิตตามหลักพุทธจริยศาสตร์”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑, ๑๖๕ หน้า.

^๗อรุณีย์ พันธุ์สุระ, “ศึกษาวิเคราะห์การใช้หลักพุทธจริยธรรมในการปฏิบัติงานพยาบาล”, สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓, ๑๑๗ หน้า.

๑.๗ คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

พุทธจริยปรัชญา หมายถึง หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา บุคคล หรือสังคมใด นำมายึดเป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต ย่อมส่งผลให้มีความสุข ความเจริญ และเป็นสิริมงคลต่อชีวิตในทุกมิติ เฉพาะในเล่มนี้ผู้วิจัยจะแสดงเฉพาะหลักพุทธจริยปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพพยาบาลเท่านั้น

วิชาชีพพยาบาล หมายถึง ผู้ปฏิบัติหน้าที่ให้บริการ ส่งเสริม สนับสนุน ป้องกันให้การดูแลรักษาฟื้นฟูสุขภาพใจและกายในมิติแบบองค์รวมให้ผู้อื่น ด้วยหัวใจและศรัทธาความเป็นมนุษย์ โดยไม่มีข้อแม้และเงื่อนไขใด ๆ



บทที่ ๒

หลักพุทธจริยปรัชญาโดยทั่วไป

หลักพุทธจริยปรัชญา เป็นหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งได้บัญญัติไว้ และได้รวบรวมบันทึกไว้ในคัมภีร์ทางพุทธศาสนา เพื่อให้มนุษย์นำมาเป็นเครื่องมือยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติในการดำเนินชีวิตซึ่งมีอิทธิพลโดยตรงต่อบุคคล ต่อสังคมที่ต้องอยู่อาศัยร่วมกัน เป็นหมู่เหล่า หากสังคมใดหรือองค์กรใดนำมากำหนดเป็นกฎระเบียบข้อมส่งผลให้เกิดความสุข ความเจริญต่อบุคคล สังคม หรือองค์กรนั้น ๆ

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดหลักพุทธจริยปรัชญาทั่วไป ซึ่งขอกกล่าวโดยรายละเอียดดังต่อไปนี้

- ๒.๑ ความหมายโดยทั่วไปของพุทธจริยศาสตร์
- ๒.๒ ความหมายโดยทั่วไปของพุทธปรัชญา
- ๒.๓ ลักษณะสำคัญของพุทธจริยศาสตร์
- ๒.๔ ขอบเขตของจริยศาสตร์
- ๒.๕ ความสำคัญของจริยธรรม
- ๒.๖ พัฒนาการของจริยธรรม
- ๒.๗ วิธีปลูกฝังจริยธรรม
- ๒.๘ องค์ประกอบของการปลูกฝังจริยธรรม
- ๒.๙ หลักพุทธจริยศาสตร์ที่เกี่ยวข้องในวิชาชีพพยาบาล
- ๒.๑๐ สรุปหลักพุทธจริยปรัชญาโดยทั่วไป

๒.๑ ความหมายโดยทั่วไปของพุทธจริยศาสตร์

พุทธจริยศาสตร์เป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงวางไว้ เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ ตั้งแต่ระดับพื้นฐานเบื้องต้น ระดับกลาง จนถึงระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติเท่าที่มนุษย์จะขึ้นให้ถึงได้ ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ พระพุทธศาสนาเป็นกัมมวาทะ กิริยวาทะ วิริยวาทะ คือ กล่าวว่าการกระทำและความเพียรเป็นเบื้องต้นของความสำเร็จทั้งปวง ดังต่อไปนี้

พุทธจริยศาสตร์ ซึ่งเมื่อแปลตามตัวอักษรแล้วก็คือ จริยศาสตร์แนวพุทธนั่นเอง อีกนัยหนึ่งคือ จริยศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา พุทธจริยศาสตร์นั้นเป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม ซึ่งท่านผู้รู้มีพระพุทธเจ้าเป็นต้นได้ทรงวางไว้ เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ ตั้งแต่พื้นฐานเบื้องต้นท่ามกลาง และระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติเท่าที่มนุษย์จะขึ้นให้ถึงได้ เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีสติปัญญา มีความสุขอันสมบูรณ์ที่สุด เพราะจริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยอุดมคติของชีวิต หรือความคิดอันสูงสุด (Supreme good) เพื่อให้ถึงความดีงามอันสูงสุด^๑

พุทธจริยศาสตร์ (Buddhist Ethics) หมายถึง ศาสตร์ที่ว่าด้วยความประพฤติและกิริยาอาการที่ควรปฏิบัติของผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน โดยใจความรวมคือ ผู้ได้ตรัสรู้หรือริสัจ ๔ (ธรรมชาติโดยย่อ) ผู้รู้แจ้งโลก (โลกวิทู) ผู้ตื่นจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง (อุปกิเลส) ผู้เบิกบาน (พุทธโฆ) คือได้บำเพ็ญประโยชน์อย่างสมบูรณ์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ในแง่จุดมุ่งหมายของมนุษย์ มนุษย์ได้บัญญัติคานี้ขึ้นมาใช้ เพื่อประโยชน์ในการสื่อสารระหว่างกัน โดยได้แปลงคานี้มาจากคุณค่าอาการของธรรมชาติอีกอย่างหนึ่ง^๒

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้วิเคราะห์ความหมายของพุทธจริยศาสตร์ไว้ ดังนี้ พุทธะ คือ ผู้ตรัสรู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน จริยะ หมายถึง ความประพฤติ กิริยาอาการที่ควรประพฤติ ศาสตร์ คำว่า วิชา ความรู้ เมื่อสงเคราะห์ศัพท์ทั้งหมดเข้าด้วยกันเป็นพุทธจริยศาสตร์คือวิชาที่ว่าด้วยความประพฤติและกิริยาที่ควรปฏิบัติของผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน^๓

เกเอ็น ชยติลเลก ได้ให้ความหมายว่า พุทธจริยศาสตร์ หมายถึง หลักประพฤติกปฏิบัติที่จะพยายามตอบปัญหาที่ว่า เราควรทำอะไร เป้าหมายของชีวิตควรจะเป็นอย่างไร เราจะต้องปฏิบัติหรือแก้ไขตนอย่างไรจึงจะบรรลุซึ่งความดีสูงสุด หรือเราควรทำอะไรเพื่อความดีของสังคมหรือเพื่อประโยชน์สุขของมนุษยชาติ หัวใจของพุทธจริยศาสตร์พอสรุปได้ว่า จงเว้นชั่ว ทำความดีและชำระจิตของตนให้ผ่องใส^๔

^๑วสิน อินทสระ, **พุทธจริยศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมคา ๒๕๔๖), หน้า ๓๔.

^๒พระเทวินทร์ เทวินุโท, **พุทธจริยศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : มหาคุภาพรรณาการ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕.

^๓ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๒๔๘.

^๔ดร.เกเอ็น ชยติลเลก, **จริยศาสตร์แนวพุทธ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มхамกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๒-๓.

ทฤษฎีจริยศาสตร์ หรือจริยธรรม พระพุทธศาสนาให้คำแนะนำในเชิงปฏิฐาน เพื่อเป็นแนวทางสำหรับชีวิต เรียกว่า “เอกายนมรรค” คือ ทางอันเอก หรือทางอันประเสริฐเพียงทางเดียวเท่านั้น เอกายนมคฺค เอเสว มคฺโค นตถญฺโหล ทสฺสนสฺส วิสุทฺธิยา^๕ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ชีวิตบรรลุถึงซึ่งสิ่งทีเรียกว่า Sumnum Bonum อันเป็นความดีสุดยอด เป็นบรมสุข เป็นความสมบูรณ์ทางศีลธรรม อันนับได้ว่าเป็นความรู้แจ้ง หรือความรู้สูงสุดด้วย วิธีชีวิตดังกล่าวนี้เป็นสิ่งจำเป็นและเป็นไปได้ เพราะว่ามันเป็นเช่นนั้นเอง เพราะฉะนั้น เราจึงตัดสินความเป็นจริงหรือธรรมชาติของโลกและของสถานะของมนุษย์ในโลกนี้ได้ด้วยตรรกะแบบสัจวิสัย (Realistic Account)^๖

วิธีชีวิตดังกล่าวนี้ ที่เป็นส่วนบุคคลก็จะช่วยให้คนได้บรรลุถึงซึ่งความดีสูงสุด ไม่ชีวิตนี้ก็ชีวิตต่อไป ส่วนที่เป็นส่วนสังคมก็เป็นไปเพื่อความอยู่ดีกินดีและความสุขของคนหมู่มาก หรือของมนุษยชาติทั่วไป (พหูชนหิตาย พหูชนสุขาย) จึงเห็นได้ว่า ความอยู่ดีกินดีและความสุขของมนุษยชาติทั่วไป ซึ่งแม้จะเป็นคุณค่าสัมพัทธ์ (Relative) แต่พระพุทธศาสนาก็ยอมรับว่าเป็นคุณค่าหรือความดีที่สูงส่งประการหนึ่ง และก็เป็นได้ทั้งความสุขทางวัตถุและความสุขในทางจิตใจ

วคิน อินทสระ ได้แบ่งจริยศาสตร์ของพระพุทธศาสนาออกเป็น ๓ ระดับ คือ

๑. พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น เพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม ได้แก่ ศีล ๕ ธรรม ๕ ทิศ ๖ เป็นต้น

๒. พุทธจริยศาสตร์ระดับกลาง เพื่อขัดเกลาตนเองให้มีคุณธรรมสูงขึ้น ได้แก่ ศีล ๘ หรือ กุศลกรรมบถ ๑๐

๓. พุทธจริยศาสตร์ระดับสูง เพื่อพัฒนาตนสู่ความเป็นอริยชน ได้แก่ มรรคมืองค์ ๘^๗

จริยศาสตร์ขั้นต้นที่สำคัญ คือ เบญจศีล ประกอบด้วย ๑) เว้นจากการฆ่าสัตว์ ๒) เว้นจากการลักทรัพย์ ๓) เว้นจากการประพฤตินอกใจ ๔) เว้นจากการพูดเท็จ ๕) เว้นจากการดื่มน้ำเมา

จริยศาสตร์ขั้นกลางที่สำคัญ คือ กุศลกรรมบถ ๑๐ ประกอบด้วย กายสุจริต ๓ ประการ คือ ๑) เว้นจากการฆ่าและเบียดเบียน ๒) เว้นจากการลักทรัพย์ ๓) เว้นจากการประพฤตินอกใจ วิสุจริต ๔ ประการ คือ ๑) เว้นจากการพูดปด ๒) เว้นจากการพูดส่อเสียด ๓) เว้นจากการพูดคำหยาบ ๔) เว้นจากการพูดเพื่อเจ้าเลวไหล และมโนสุจริต ๓ คือ ๑) เว้นจากความโลภอยากได้ของผู้อื่นมาเป็นของตน ๒) เว้นจากการคิดพยายาบทปองร้ายผู้อื่น ๓) เห็นชอบตามทำนองคลองธรรม

^๕พ.ธ. ๒๕/๕๑/๓๐.

^๖สุเขาวนั พลอยขุม, **จริยศาสตร์แนวพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๒.

^๗วคิน อินทสระ, **พุทธจริยศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๕), หน้า ๓๗.

จริยศาสตร์ขั้นสูง ได้แก่ มรรคมงคล ๘ คือ ๑) เห็นชอบ ๒) คำริชอบ ๓) เจริญชอบ ๔) ทำการงานชอบ ๕) เลี้ยงชีพชอบ ๖) เพียรพยายามชอบ ๗) ตั้งสติไว้ชอบ ๘) ตั้งใจไว้ชอบ^๕ เมื่อพิจารณาจริยศาสตร์ ทั้ง ๓ ระดับแล้ว สรุปได้ว่า หัวใจของคำสอนของพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นสาระสำคัญ หรือหัวใจของจริยศาสตร์แนวพุทธ คือ พุทธคำรัสที่ตรัสไว้ใน โอวาทปาติโมกข์ มี ๓ ประการ คือ

๑. การไม่ทำชั่วทั้งปวง

๒. การบำเพ็ญความดีให้เพียบพร้อม

๓. การทำจิตของตนให้ผ่องใส^๖

การละเว้นความชั่วและทำดี เป็นกระบวนการที่มีจุดจบหรือสิ้นสุดหรือไม่ ปัญหานี้เป็น ปัญหาเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่ว่า มีที่สุด หรือจุดจบที่เป็นบรมสุข เป็นภาวะสมบูรณ์ เป็นความรู้แจ้งใน อันติมัจจะ (Ultimate Reality) อันเป็นอสังขตะอยู่จริง ๆ หรือไม่ เราต้องยอมรับว่า จุดจบดังกล่าวมีอยู่จริง ถ้ามีเช่นนั้นแล้วเรื่องของจริยธรรมและกวีศีลธรรมทุกอย่างก็เป็นสิ่งที่ไร้ความหมายโดยสิ้นเชิง トラบใดที่กิลเลสยังไม่ถูกกำจัดจนหมดสิ้น ความตายก็มีใช่เป็นอวสานของบุคคล ความคิดทางจริยศาสตร์แนวพุทธจึงตั้งอยู่บนฐานแห่งการยอมรับในเรื่องข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้เช่นกัน คือ ยอมรับในเรื่อง

๑. เจตจำนงเสรี หรือเสรีภาพของบุคคล (กิริยาทนะ)

๒. สันตติของบุคคลภาวะ (อตุถิ ปโร โลโก : มิปรโลกหรือโลกหน้า)

๓. การทำความดีความชั่วมีผลทำให้ธรรมชาติของมนุษย์ดีขึ้นและเลวลงได้จริง (ความเป็นเหตุเป็นผลกันในทางศีลธรรมนั้นมีจริง (เหตุวาตะ)

๔. ภาวะของจิตที่บริสุทธิ์จากกิเลสอาสวะทั้งปวงเป็นภาวะแห่งความสุขสมบูรณ์ รู้แจ้งใน อันติมัจจะ และเป็นเสรีภาพอันยอดเยี่ยม

การยอมรับข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้ ทำให้ปัจเจกชนมีความรู้สึกรับผิดชอบในทางศีลธรรม ถ้าหาก ทฤษฎีเหล่านี้ไม่เป็นจริงเสียแล้ว ปัจเจกชนก็จะไม่มีความรู้สึกที่กล่าวได้ว่าเป็นความรู้สึกรับผิดชอบ ในทางศีลธรรมต่อการกระทำของตน ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในคัมภีร์ธรรมบทว่า “บุคคลทำชั่ว ด้วยตนเอง ย่อมเศร้าหมองเอง บุคคลเว้นชั่วด้วยตนเอง ก็ย่อมบริสุทธิ์เอง ความหลุดพ้น และความ เศร้าหมองเป็นเรื่องเฉพาะตัว บุคคลหนึ่งไม่อาจจะทำให้อีกบุคคลหนึ่งบริสุทธิ์ได้”^๗

^๕ดร.ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, **ปรัชญาอินเดีย**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๒๖๖-๒๖๗.

^๖พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๖๑๑-๖๑๒.

^๗บ.ธ. ๒๕/๓๗/๕๑.

พระพุทธศาสนายืนยันว่า การที่เราเป็นอย่างที่กำลังเป็นอยู่นั้น มิใช่เป็นเพราะสาเหตุทางการวิวัฒนาการหรือเป็นเพราะการดลบันดาลของพระเจ้า หรือเป็นไปเพราะความบังเอิญ แต่ว่าเป็นเพราะการกระทำของเราเอง ซึ่งเรามีเสรีภาพและริ้วแรงในการกระทำนั้น ๆ อย่างเต็มที่

นักปรัชญาทางศีลธรรมหรือนักจริยศาสตร์ใช้คำว่า “ดี” ใน ๒ ความหมาย คือ ความหมายที่หนึ่ง ได้แก่ “ความดีที่เป็นจุดหมายปลายทาง” (as an end) อีกความหมายหนึ่ง ได้แก่ “ความดีที่เป็นเหตุให้ได้ความดีอย่างอื่น” หรือ “ความดีที่เป็นอุปกรณ์” (as a means) แต่ทั้งสองความหมายก็เกี่ยวข้องกัน เพราะสิ่งที่เป็นความดีเชิงอุปกรณ์ ย่อมนำไปสู่สิ่งที่เป็นความดีที่เป็นจุดหมายปลายทางหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ Means ย่อมนำไปสู่ End พระพุทธศาสนาก็ได้เสนอความคิดเกี่ยวกับความดีสูงสุดและความดีเชิงอุปกรณ์สำหรับที่จะบรรลุถึงความดีสูงสุดนั้นไว้เช่นเดียวกัน หลักการนี้พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้แล้วในเรื่องอริยสัจ ๔ โดยความดีที่เป็นจุดหมายปลายทาง คือ ความหลุดพ้นจากกิเลสและกองทุกข์ทั้งหมด ได้แก่ นิโรธ หรือนิพพาน และความดีเชิงอุปกรณ์ ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘ หรือทางสายกลาง (middle way) ที่จะนำไปสู่การบรรลุถึงความดีสูงสุดนั้น

สรุป พุทธจริยศาสตร์เป็นหลักประพจน์ของมนุษย์เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นหลักประพจน์ที่จะพยายามตอบปัญหาที่ว่า เราควรทำอะไร เป้าหมายชีวิตควรเป็นอย่างไร พุทธจริยศาสตร์จัดเป็นจริยศาสตร์ศาสนา ด้วยเหตุผลที่ว่าพุทธจริยศาสตร์ มีรากฐานจากคำสอนในทางพระพุทธศาสนา พุทธจริยศาสตร์เป็นหลักความประพจน์ที่ดีงาม มีหลักศีลธรรม คุณธรรม ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ชัดเจนตายตัว ผิด ถูก บุญ บาป แยกส่วนกันอย่างชัดเจน ในขณะที่จริยศาสตร์เน้นเรื่องการโต้แย้งและแสวงหาเหตุผล อันว่าด้วยความประพจน์ของมนุษย์ โดยมีปลายทางอยู่กับคำว่า ควรเหมาะสม โดยไม่มีการตัดสินชัดเจนลงไปว่าถูกหรือผิด พุทธจริยศาสตร์เป็นจริยศาสตร์และจริยธรรมที่สอนให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญาไม่ให้ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความประมาท จึงสอนให้ตื่นอยู่เสมอและให้เป็นอยู่ด้วยความเบิกบานกายเบิกบานใจ ไม่ว่าจะเป็นอย่างอยู่ในสถานะอย่างไรก็ตาม

๒.๒ ความหมายโดยทั่วไปของพุทธจริยปรัชญา

จริยธรรม หรือจริยศาสตร์ เป็นหนึ่งในวิชาหลักของ วิชาปรัชญา ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับความดีงามทางสังคมมนุษย์ จำแนกแยกแยะว่าสิ่งไหนถูกและสิ่งไหนผิด หากจะอธิบายอย่างง่าย ๆ แล้ว จริยธรรม หมายถึง การแยกสิ่งถูกจากผิด ดีจากเลว มาจากคำ ๒ คำ คือ จริย กับธรรม ซึ่งแปลตามศัพท์คือ จริยะ แปลว่า ความประพจน์ กิริยาที่ควรประพจน์ คำว่า ธรรม แปลว่า คุณความดี คำสั่งสอนในศาสนา หลักปฏิบัติในทางศาสนา ความจริง ความยุติธรรม ความถูกต้อง กฎเกณฑ์ เมื่อเอาคำ จริยะ

มาต่อกับคำว่า ธรรม เป็นจริยธรรม แปลเอาความหมายว่า กฎเกณฑ์แห่งความประพฤติ หรือหลักความจริงที่เป็นแนวทางแห่งความประพฤติปฏิบัติ^{๑๑}

ความหมายตามพจนานุกรมในภาษาไทย จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม ตามธรรมเนียมยุโรปเรียกจริยธรรมว่า Moral philosophy

พุทธปรัชญา มีพุทธพจน์บางบทที่พระพุทธองค์ทรงนิยาม สิ่งที่เรียกว่า โลก คือ สิ่งที่มีความแตกดับเป็นธรรมชาติ นอกจากนี้พระองค์ทรงตรัสถึง ความหมายของโลกที่ว่า โลกแปลว่า สิ่งที่แตกสลาย มีมุมมอง ๒ ประเภท คือ ๑) ความหมายของโลกโดยตรง และ ๒) ความหมายของโลกโดยอ้อม

พุทธปรัชญา หมายถึง โลกเชิงวัตถุวิสัย ก็คือโลกที่มีอยู่ตามธรรมชาติ มันมีธรรมชาติอย่างไร มันก็มีอยู่อย่างนั้น ตัวเราเป็นเพียงสิ่งหนึ่งในบรรดาสິงที่มีอยู่ใน โลก เรารับรู้การมีอยู่ของโลกโดยอาศัยประสาทสัมผัส ตัวเราจะมิอยู่หรือไม่มีอยู่ก็ไม่กระทบกระเทือนการมีอยู่ของโลก เพราะการมีอยู่ของโลกเชิงวัตถุวิสัยนี้ไม่ขึ้นอยู่กับการมีอยู่ของเรา กล่าวอีกอย่างหนึ่ง โลกเชิงวัตถุวิสัยนี้ ก็คือโลกที่เราเห็นอยู่ตามปกติธรรมดาทุก ๆ วันนั่นเอง โลกที่มีอยู่ในอวกาศอันเว้งว่างหาที่สุดมิได้ ตามทรรศนะของพุทธปรัชญานั้น มีอยู่นับจำนวนไม่ถ้วน เป็นโลกที่มีอยู่ตามหลักวิชาดาราศาสตร์ ในปัจจุบันในพระไตรปิฎก มี กล่าวถึงโลกในเชิงปรนัยหรือโลกตามธรรมชาติ ทั้งที่เป็นโลกทางดาราศาสตร์ และสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในโลกแต่มิได้จัดแบ่งไว้อย่างละเอียดเหมือนที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถา^{๑๒}

สรุป พุทธจริยปรัชญา คือ หลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่แสดงให้เห็นถึงความดี ความเลว ถูก ผิด บาป บุญ หากมนุษย์หรือสังคมนำมายึดถือปฏิบัติจะช่วยส่งเสริมให้เป็นมงคลแก่ชีวิต มีความสุข ความเจริญ มีความรัก ความสามัคคี สังคมจะอยู่เป็นสุข ไม่มีความขัดแย้ง

๒.๓ ลักษณะสำคัญของพุทธจริยศาสตร์

พุทธจริยศาสตร์ ได้ศึกษาลักษณะทั่วไปของพุทธจริยศาสตร์ หลักการของพุทธจริยศาสตร์ ทฤษฎีของพุทธจริยศาสตร์ (Buddhist Ethic Theory) กฎของพุทธจริยศาสตร์ และจุดมุ่งหมายของพุทธจริยศาสตร์ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

จริยศาสตร์ (Ethics) คือ สาขาปรัชญาที่ว่าด้วยการแสวงหาความดีสูงสุดของชีวิตมนุษย์ และการแสวงหาเกณฑ์ตัดสินความประพฤติของมนุษย์อย่างไหนถูกหรือผิด ควรหรือไม่ควร จริยศาสตร์จะให้คำตอบเกี่ยวกับปัญหาเรื่องความมีอยู่ของคุณค่า เช่น ความดีคืออะไร ให้คำตอบเกี่ยวกับเกณฑ์ในการตัดสินความดีงาม และให้คำตอบเกี่ยวกับอุดมคติของชีวิต ตำราบางเล่มเรียกว่า

^{๑๑}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, อ่างแล้ว, หน้า ๒๕๑.

^{๑๒}วิสุทธิ. ๑/๒๖๒.

จริยปรัชญา ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Ethical Philosophy ในภาษาไทย คำว่า “จริยศาสตร์” มาจากรากศัพท์ว่า “จริย” แปลว่า ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ สมาสกับคำว่า “ศาสตร์” ซึ่งแปลว่า ระบบวิชาความรู้ ดังนั้น จริยศาสตร์ จึงแปลตามตัวได้ว่า “ระบบวิชาความรู้ที่ว่าด้วยความประพฤติ หรือ กิริยาที่ควรประพฤติหรือ แนวทางความประพฤติที่เหมาะสมกับกิริยาที่ควรประพฤติ”^{๑๓}

๒.๓.๑ ลักษณะทั่วไปของพุทธจริยศาสตร์

๑. ลักษณะของพุทธจริยศาสตร์ ไม่ได้มีลักษณะบังคับ เหมือนกฎหมายและมีบทลงโทษเหมือนบางศาสนา เช่น เมื่อชาวพุทธทำผิดศีล จะไม่มีข้อบังคับอันใดที่จะต้องให้ชาวพุทธต้องได้รับโทษ แต่เสนอให้พิจารณาเพียงว่าทำผิดศีล จะมีผลจากการกระทำนั้น ที่เรียกว่า กรรม อันเป็นจากการกระทำของผู้นั่นเอง เช่น ทำกรรมช้อปาณาติบาต มีผลทำให้อายุสั้น มีโรครมาก^{๑๔}

๒. ลักษณะของพุทธจริยศาสตร์ มีความเป็นสมบูรณ์นิยม (Absolutly) กล่าวคือเป็นหลักความประพฤติที่มีลักษณะที่แน่นอนตายตัวไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปมาเช่นเดียวกับจริยศาสตร์ศาสนาอื่น ๆ เป็นหลักสากลที่ครอบคลุมมนุษย์ทุกคน เช่น หลักเบญจศีล คือฆ่าสัตว์ ไม่ว่าจะใครอะไร สัตว์เล็ก น้อยใหญ่ ที่ใด เวลาใด จัดว่าเป็นปาณาติบาต ลักทรัพย์ ไม่ว่าจะลักของใคร ที่ไหน เมื่อไหร่ เวลาใด ก็จัดว่าเป็นอนินนาทาน ไม่มีข้อยกเว้น ถือว่าผิดศีล และมีผลเป็นบาปอย่างแน่นอน นอกจากนี้จริยศาสตร์ ยังสามารถจำแนกได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ

ประการที่ ๑ พุทธจริยศาสตร์ในแบบเดิม (Tradition) ซึ่งหมายถึงคำสอนที่มาจากคำสอนในทางพระพุทธศาสนา เช่น หลักอริยสัจ ๔ ซึ่งเป็นหลักความจริงสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบและให้ผู้ถือปฏิบัติได้ปฏิบัติตามเพื่อการพ้นทุกข์ หลักของความเป็นจริงตามธรรมชาติที่เรียกว่า ไตรลักษณ์ ที่สรรพสิ่งล้วนเปลี่ยนแปลงไม่ตั้งอยู่ มีภาวะของ อนัตตา หลักกรรมและหลักสัทธา โดยที่พระพุทธศาสนาสอนให้เชื่อกรรม ผลของกรรม รวมไปถึงสรรพสัตว์ทุกชีวิตล้วนมีกรรม การกระทำเป็นผู้กำหนด ไม่ใช่สิ่งอื่นใดมากำหนดบังคับดล หรือหลักปฏิจจนุปบาท อิทปปัจจยตา ที่สัมพันธ์ความเป็นเหตุผล ไม่มีสรรพสิ่งใดที่เกิดขึ้น โดยไม่เป็นเหตุเป็นผลของกัน ไม่มีสิ่งนี้มีอีกสิ่งหนึ่งจึงมี สิ่งนี้เกิด อีกสิ่งหนึ่งจึงเกิด

ในหลักการทางพระพุทธศาสนา มีหลักพุทธธรรมเป็นจำนวนมาก ที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต และสถานภาพของผู้ปฏิบัติ เช่น ธรรมของชาวบ้านที่เรียกว่า คฤหัสถ์ ซึ่งเป็นหลักธรรมเพื่อการปฏิบัติให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตในแบบ ชาวบ้านก็เรียกว่า ฆราวาสธรรม ธรรมของพระราชหรือชนกปกครอง เรียกว่า ทศพิธราชธรรม

^{๑๓} ผศ.บุญมี แท่นแก้ว, จริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๐.

^{๑๔} ม.อ. ๑๔/๒๕๐/๓๕๐.

ดังนั้น หลักแนวคำสอนของพระพุทธศาสนาในความหมายนี้ เมื่อสรุปรวมอาจนิยามตาม โอวาทปาฏิโมกข์ที่ถือว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาที่ว่า “สพฺพ ปาปสฺส อกรรม ความว่าไม่ทำความชั่วทั้งปวง กุสลสุตฺตสมปทา ทำแต่ความดี สจิตฺตปริโยทปนํ ทำใจของตนให้สะอาดบริสุทธิ์ โดยความหมาย คือ ชาวพุทธผู้ปฏิบัติได้ละเว้นบาปที่จะเป็นทางนำสู่เหตุผลแห่งความชั่ว ทำให้การกระทำที่จะก่อให้เกิดผลดีเพื่อการปฏิบัติดีไม่เกิด พร้อมทั้งส่งเสริมให้ทำความดี เพื่อความดีงามของการอยู่ร่วมกันในสังคม และเพื่อเป็นฐานของการยกจิตขึ้นสู่ระดับที่สูง ที่เรียกว่า ทำจิตใจให้ผ่องใส ที่มีปลายทางเพื่อการพ้นทุกข์ หรือ ไปสู่มรรคผลนิพาน (โลกุตตระ) เป็นลำดับต่อไป^{๕๔}

ประการที่ ๒ พุทธจริยศาสตร์ร่วมสมัย (Contemporary) เป็นชุดอธิบายความหมายของ พุทธจริยศาสตร์ โดยหลักคำสอนในทางพุทธศาสนามีประเด็นความขัดแย้งต่าง ๆ หรือเกณฑ์เพื่อการพิจารณาและตัดสินใจในกรณีที่ต้องมีทางเลือก ๒ ทาง เพื่อเป็นการยุติข้อขัดแย้งหรือปัญหาที่เกิดขึ้นเพราะด้วยเหตุผลของความก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ ความซับซ้อนทางสังคมมีอยู่สูงในปัจจุบัน การตีความและชุดอธิบายคำสอนในทางศาสนาในรูปแบบเดิม (Traditional) ไม่เพียงพอต่อการที่จะตอบคำถามประเด็นปัญหาในเชิงสังคมได้อย่างเพียงพอ ระหว่างการปฏิบัติตนเพื่อความดีงามตาม ศีลธรรม กับความจำเป็นต่อการดำรงอยู่ของ ชีวิต ในฐานะมนุษย์^{๕๕}

สรุป จริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยมาตรฐานความประพฤติ จำแนกความประพฤติที่ดี ออกจากความประพฤติที่เลว ความประพฤติที่เลือกออกมาแล้วว่าเป็นความประพฤติที่ดี เรียกว่า จริยธรรม ความประพฤติที่ดีเหล่านี้นำไปพัฒนาให้เกิดในตัวคน เพื่อให้เป็นมนุษย์เรียกว่า จริยศึกษา (พัฒนาทั้งความรู้ ความรู้สึก และการปฏิบัติ) ส่วนจรรยาบรรณเป็นหลักจริยธรรมเฉพาะกลุ่มคน หรือกลุ่มอาชีพเพื่อประโยชน์ในการให้บริการและให้ผู้รับบริการได้ไว้วางใจในการบริการนั้น

๒.๔ ขอบเขตของจริยศาสตร์

จริยศาสตร์ คือ ศาสตร์ที่ว่าด้วยมาตรฐานความประพฤติ จำแนกความประพฤติที่ดีออกจาก ความประพฤติที่เลว เรียกว่า จริยธรรม ความประพฤติที่ดีเหล่านี้นำไปพัฒนาให้เกิดในตัวคน เพื่อให้เป็นมนุษย์ เรียกว่า จริยศึกษา พัฒนาทั้งความรู้ ความรู้สึก และการปฏิบัติ ส่วนจรรยาบรรณ เป็นหลักจริยธรรมเฉพาะกลุ่มคน หรือกลุ่มอาชีพ เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการให้บริการ และให้ผู้รับบริการได้ไว้วางใจในการบริการ

^{๕๔}ที.ม. ๑๐/๕๐/๕๐.

^{๕๕}ดวงเด่น นุเรมรัมย์, “พุทธจริยศาสตร์”, ๑๔ มีนาคม ๒๕๕๒,

๒.๕ ความสำคัญของจริยธรรม

จริยธรรมมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า จริยศาสตร์ นอกจากนี้ ยังมีคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันอีกหลายคำ บางครั้งก็มีการนำมาใช้แทนกัน ซึ่งให้ความหมายทั้งที่เหมือนกันและแตกต่างกัน ดังนั้น การทำความเข้าใจความหมายและขอบข่ายของจริยธรรมกับศัพท์ที่เกี่ยวข้องในหลายมุมมอง ทำให้ทราบถึงทรรศนะมุมมองของผู้ต่าง ๆ ที่พยายามศึกษาแนวคิดจริยธรรมในด้านที่แตกต่างกันออกไป

จริยธรรม มาจาก จริย + ธรรม จริย หมายถึง ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติธรรม หมายถึง คุณความดี ความจริง ความถูกต้อง จริยธรรม ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Morality หมายถึง ส่วนที่เป็นแก่นของระเบียบกฎเกณฑ์ที่ว่าด้วยความดีชอบชั่วดี ที่สังคมกำหนดไว้ให้คนในสังคมนั้น ๆ ยึดถือปฏิบัติ^{๑๑}

พระเทวินทร์ เทวินโท ได้ให้ความหมายว่า จริยธรรม หมายถึง “กฎหรืออาการของธรรมชาติและพฤติกรรมการกระทำของมนุษย์ ซึ่งผู้ประพฤติ ผู้ดำเนินไปตามธรรมให้ดำรงอยู่ได้และเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกฎหมายตามกระบวนการของธรรมชาติ ทำให้มนุษย์ดำรงอยู่ได้”^{๑๒}

กิริติ บุญเจือ ได้ให้ความหมายว่า จริยธรรม (Ethical Rules) คือ ประมวลกฎเกณฑ์ความประพฤติ แปลตามภาษาบาลี หมายถึง สิ่งที่ควรประพฤติ สิ่งที่ต้องประพฤติ อะไรควรประพฤติ หรือต้องประพฤติ ประพฤติเพื่ออะไร ได้อะไรบ้าง จากการประพฤติ^{๑๓}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายว่า จริยธรรม คือ การดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐ ซึ่งเป็นระบบความสัมพันธ์แห่งการพัฒนาชีวิตทั้ง ๓ ด้าน คือ ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมด้านพฤติกรรม (ศีล) การพัฒนาจิตใจ (สมาธิ) และการรู้คิดเข้าใจ หยั่งรู้ หยั่งเห็น (ปัญญา) ทั้ง ๓ ด้านนี้เป็นปัจจัยอิงอาศัยซึ่งกันและกัน จริยธรรมจึงเป็นการมองความจริง การปฏิบัติของมนุษย์ในท่ามกลางความเป็นจริง หรือต่อความจริงที่มีอยู่ ซึ่งเป็นเรื่องของความเป็นไปตามธรรมดาของธรรมชาติในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่อิงอาศัยต่อเนื่องกันไป^{๑๔}

^{๑๑}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, อ้างแล้ว, หน้า ๑๕.

^{๑๒}พระเทวินทร์ เทวินโท, พุทธจริยศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๔๖), หน้า ๑๕.

^{๑๓}กิริติ บุญเจือ, ชุดพื้นฐานปรัชญาจริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘), หน้า ๕.

^{๑๔}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๕๒๑-๕๒๓.

บุญมี แทนแก้ว ได้ให้ความหมายว่า จริยธรรม หมายถึง หลักแห่งความประพฤติที่เห็นว่าดี และถูกต้องที่สามารถควบคุมมนุษย์และสิ่งแวดล้อมได้อย่างดีอันเป็นไปในทางสันติสุข สร้างสรรค์ เพราะมนุษย์อยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมมีลักษณะที่เป็นทั้งทางดีและไม่ดี ซึ่งมนุษย์และสิ่งแวดล้อมย่อมปะทะกันเกี่ยวข้องกันอยู่เสมอหรือมีความสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม^{๒๑}

ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้ให้ความหมายว่า จริยธรรม หมายถึง ระบบการทำความดีละเว้นความชั่ว ซึ่งเป็นระบบที่หมายถึงสาเหตุที่บุคคลจะกระทำหรือไม่กระทำ และผลของการกระทำและไม่กระทำ ตลอดจนกระบวนการเกิดและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเหล่านี้ด้วย สำหรับความหมายของจริยธรรมในการทำงาน คือ ระบบการทำความดีละเว้นความชั่ว ในเรื่องซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบและเกี่ยวข้องกับปฏิบัติ เกี่ยวข้องกับสถานการณ์การทำงานเกี่ยวข้องกับกระบวนการทำงาน และผลงานตลอดจนเกี่ยวข้องกับผู้รับผลประโยชน์หรือโทษจากผลงานนั้น ๆ^{๒๒}

กลุ่มนักจิตวิทยาและนักปรัชญาชาวตะวันตกได้ให้ความหมายของจริยธรรมดังนี้ นักจิตวิทยาจิตวิเคราะห์ ได้ให้ความหมายว่า จริยธรรม คือ สิ่งที่ได้รับการปลูกฝังจัดเกล้าพัฒนาขึ้นจากแรงขับพื้นฐานภายในจิตใต้สำนึกของตน กระบวนการจัดเกล้านั้นอยู่ในรูปแบบของการเลียนแบบ (Identification) ด้วยวัตถุประสงค์ที่จะปรับตัวตามมาตรฐานพฤติกรรมที่กำหนดไว้ในสังคม

นักจิตวิทยาปัญญานิยม ได้ให้ความหมาย จริยธรรม คือ กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดควบคู่กับสติปัญญาของมนุษย์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคม

นักจิตวิทยาทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ได้ให้ความหมาย จริยธรรมคือการควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ให้เข้ากับกฎเกณฑ์หรือมาตรฐานความประพฤติได้ถูกต้องหรือดีงามที่กำหนดโดยสังคม^{๒๓}

โดยทั่วไปเมื่อกล่าวถึงคำว่าจริยธรรม ผู้ฟังหรือผู้อ่านมักจะพิจารณาอยู่ในกรอบความคิดเกี่ยวกับศาสนา ทั้งนี้ เพราะคำสอนทางศาสนามีส่วนสร้างระบบจริยธรรมให้สังคม ดังคำกล่าวของ

^{๒๑}บุญมี แทนแก้ว, จริยศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๖๘.

^{๒๒}ดวงเดือน พันธุมนาวิน, ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมการวิจัยและการพัฒนาบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๓.

^{๒๓}พรหมทิพย์ ศิริวรรณบุษย์, ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทแอลทีพี พรินท์ จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๑๖๓-๑๖๔.

ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ว่า “จริยธรรมของสังคมไทยขึ้นอยู่กับระบบศีลธรรมของพุทธศาสนาว่ากำหนดหลักในการปฏิบัติในชีวิตประจำวันไว้อย่างไร หลักจริยธรรมก็จะกำหนดให้ปฏิบัติตามนั้น”

ทั้งนี้ จริยธรรม มาจากคำว่า จริย กับ ธรรมะ จริย หมายถึง ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ ธรรมะ หมายถึง คุณความดี คำสั่งสอนในศาสนา หลักประพฤติปฏิบัติในศาสนา ความจริง ความยุติธรรม ความถูกต้อง กฎเกณฑ์ กฎหมาย สิ่งของทั้งหลาย เมื่อพิจารณาตามรูปคำจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ให้คำนิยามว่า “จริยธรรม” คือ ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กุศลธรรม

ส่วนคำว่า จริยศาสตร์ มาจากภาษาสันสกฤต ๒ คำ คือ จริย หมายถึง ความประพฤติกับ ศาสตร์ หมายถึง ความรู้ ถ้าจะแปลความตามตัวอักษร จริยศาสตร์ หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับความประพฤติ จริยศาสตร์ในภาษาอังกฤษ คือ Ethics ซึ่งมาจากคำภาษากรีกว่า Ethos มีความหมายว่า Custom คือ ขนบธรรมเนียม หรือ ธรรมเนียมปฏิบัติ และคำว่า Ethics มีความหมายว่า ศาสตร์แห่งศีลธรรม (Science of Morals) ทั้งนี้ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมาย จริยศาสตร์ว่าเป็นปรัชญาสาขาหนึ่งว่าด้วยความประพฤติ และการครองชีวิต ว่าอะไรดี อะไรชั่ว อะไรถูก อะไรผิด หรืออะไรควร อะไรไม่ควร

จริยธรรม มาจากการที่มนุษย์เป็นตัวแปรสำคัญ มีลักษณะเป็นทั้งด้านกุศลเจตนาและอกุศลเจตนา มีการเชื่อมโยงกันตามหลักธรรมนิยามหรือกฎธรรมชาติ โดยมีจิตนิยาม (จิตใจ) และอุตุนิยาม (สิ่งแวดล้อม) เป็นตัวนำไปสู่การกระทำ ที่เรียกว่า กรรมนิยาม

๑. ความซื่อสัตย์ สัตย์สุจริต
๒. ความเมตตากรุณา
๓. ความมีระเบียบวินัย
๔. ความรับผิดชอบ
๕. ความสุภาพอ่อนโยน
๖. ความเคารพในความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น
๗. ความอดทน
๘. ความสุภาพอ่อนโยน
๙. รู้จักเสียสละ
๑๐. ความรู้รักสามัคคี^{๒๔}

^{๒๔}อุบลรัตน์ โพธิ์พัฒนชัย, จริยศาสตร์สำหรับพยาบาล, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประชุมการช่าง, ๒๕๔๕), หน้า ๕.

กล่าวโดยสรุป ลักษณะของจริยธรรมมีในทุก ๆ วิชาชีพ ไม่ว่าจะเป็นจริยธรรมของแพทย์ ของสื่อมวลชน ของตำรวจ ของนักการเมือง ของวิศวกร ของทนายความ ของพยาบาล ซึ่งมีความสำคัญ ต่อสังคมเป็นอย่างยิ่ง จริยธรรมของพยาบาลจะมุ่งเน้นประสิทธิภาพของการทำงาน เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลและยังเป็นการพัฒนาตนเองของพยาบาล เพื่อนำไปสู่งาน บริการพยาบาลที่เรียกว่า การพยาบาลด้วยหัวใจของการเป็นมนุษย์

๒.๖ พัฒนาการของจริยธรรม

จริยธรรมมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า จริยศาสตร์ นอกจากนี้ ยังมีคำที่มีความหมาย ใกล้เคียงกันอีกหลายคำ บางครั้งก็มีการนำมาใช้แทนกัน ซึ่งให้ความหมายทั้งที่เหมือนกันและ แตกต่างกัน ดังนั้น การทำความเข้าใจความหมายและขอบข่ายของจริยธรรมกับศัพท์ที่เกี่ยวข้องใน หลายมุมมอง ทำให้ทราบถึงทรรศนะมุมมองของผู้ต่าง ๆ ที่พยายามศึกษาแนวคิดจริยธรรมในด้าน ที่แตกต่างกันออกไป และจริยศาสตร์มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านี้เสมอคือ

๑. การแสดงออกของบุคคลที่ประมวลเอาสิ่งที่คนยอมรับหรือเห็นว่า เป็นคนดีเอาไว้

๒. กฎเกณฑ์ทางสังคมที่กำหนดครอบคลุมความประพฤติของคนไว้โดยเฉพาะกฎสูงสุด เกี่ยวกับความดี ความเลว ซึ่งเรียกว่า ศีลธรรม (Morality)^{๒๕}

โคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg) ศึกษาวิจัยพัฒนาการทางจริยธรรมตามแนวทฤษฎีของพิวาเจต์ แต่โคลเบอร์ก ได้ปรับปรุงวิธีวิจัย การวิเคราะห์ผลรวมและได้วิจัยอย่างกว้างขวางในประเทศอื่นที่มี วัฒนธรรมต่างไป วิธีการวิจัย จะสร้างสถานการณ์สมมติปัญหาทางจริยธรรม ที่ผู้ตอบยากที่จะ ตัดสินใจได้ว่า ถูก ผิด ควรทำ และไม่ควรทำอย่างเด็ดขาด เพราะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่าง การตอบจะขึ้นอยู่กับวัยของผู้ตอบเกี่ยวกับความเห็นใจในบทบาทของผู้แสดงพฤติกรรมในเรื่อง ค่านิยม ความสำนึกในหน้าที่ในฐานะสมาชิกของสังคม ความยุติธรรมหรือหลักการที่ตนยึดถือ โคลเบอร์ก ให้คำจำกัดความของจริยธรรมว่า จริยธรรมเป็นความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับความถูกผิด และเกิดขึ้นจากขบวนการทางความคิดอย่างมีเหตุผล ซึ่งต้องอาศัยวุฒิภาวะทางปัญญา

โคลเบอร์ก เชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นผลจากการพัฒนาการของโครงสร้างทาง ความคิดความเข้าใจเกี่ยวกับจริยธรรม นอกจากนั้น โคลเบอร์ก ยังพบว่า ส่วนมากการพัฒนาทาง จริยธรรมของเด็ก ไปถึงขั้นสูงสุดในอายุ ๑๐ ปี และมีพัฒนาขึ้นอีกหลายขั้นจากอายุ ๑๑-๑๕ ปี

^{๒๕} พระมหาวิระเวส พาเจริญ, “จริยธรรมธุรกิจในการโฆษณาสินค้าผ่านสื่อในโทรทัศน์”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๔๐, หน้า ๒๖.

การใช้เหตุผลเพื่อการตัดสินใจที่จะเลือกกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง จะแสดงให้เห็นถึงความเจริญของจิตใจของบุคคล การใช้เหตุผลที่ลึกซึ้งยากแก่การเข้าใจยิ่งขึ้นตามลำดับของวุฒิภาวะทางปัญญา

โคลเบิร์ต ได้ศึกษาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเยาวชนอเมริกัน อายุ ๑๐-๑๖ ปีและได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบิร์ต มีดังต่อไปนี้

ระดับที่ ๑ ระดับก่อนมีจริยธรรมหรือระดับก่อนกฎเกณฑ์ สังคม (Pre-Conventional Level) ระดับนี้เด็กจะรับกฎเกณฑ์และข้อกำหนดของพฤติกรรม ดี ไม่ดี จากผู้มีอำนาจเหนือตน เช่น บิดามารดา ครูหรือเด็กโต และมักจะคิดถึงผลตามที่จะได้รางวัลหรือได้รับการลงโทษ

พฤติกรรม ดี คือ พฤติกรรมที่แสดงแล้วได้รางวัล

พฤติกรรม ไม่ดี คือ พฤติกรรมที่แสดงแล้วได้รับโทษ

โดยบุคคลจะตอบสนองต่อกฎเกณฑ์ซึ่งผู้มีอำนาจทางกายเหนือตนเองกำหนดขึ้น จะตัดสินใจเลือกแสดงพฤติกรรมที่เป็นหลักต่อตนเองโดยไม่คำนึงถึงผู้อื่นจะพบในเด็ก ๒-๑๐ ปี ซึ่งโคลเบิร์ตแบ่งพัฒนาการทางจริยธรรม ระดับนี้ ๒ ขั้น คือ

ขั้นที่ ๑ การถูกลงโทษและการเชื่อฟัง (Punishment and Obedience Orientation) เด็กจะยอมทำตามคำสั่งผู้มีอำนาจเหนือตน โดยไม่มีเงื่อนไขเพื่อไม่ให้ตนถูกลงโทษ ขั้นนี้แสดงพฤติกรรมเพื่อหลบหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษเพราะกลัวความเจ็บปวด ยอมทำตามผู้ใหญ่เพราะมีอำนาจทางกายเหนือตน

โคลเบิร์ต อธิบายว่า ในขั้นนี้เด็กจะใช้ผลของพฤติกรรมเป็นเครื่องชี้ว่า พฤติกรรมของตน ถูก หรือ ผิด เป็นต้นว่า ถ้าเด็กถูกทำโทษก็จะคิดว่าสิ่งที่ตนทำ ผิด และจะพยายามหลีกเลี่ยงไม่ทำสิ่งนั้นอีก พฤติกรรมใดที่มีผลตามด้วยรางวัลหรือคำชม เด็กก็จะคิดว่าสิ่งที่ตนทำถูก และจะทำซ้ำอีกเพื่อหวังรางวัล

ขั้นที่ ๒ กฎเกณฑ์เป็นเครื่องมือ เพื่อประโยชน์ของตน (Instrumental Realivist Orientation) ใช้หลักการแสวงหารางวัลและการแลกเปลี่ยน บุคคลจะเลือกทำตามความพอใจของตนเอง โดยให้ความสำคัญของการได้รับรางวัลตอบแทน ทั้งรางวัลที่เป็นวัตถุหรือการตอบแทนทางกาย วาจา และใจ โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องของสังคม ขั้นนี้แสดงพฤติกรรมเพื่อต้องการผลประโยชน์ เป็นสิ่งตอบแทน เช่น รางวัล และสิ่งแลกเปลี่ยน

โคลเบิร์ต อธิบายว่า ในขั้นนี้เด็กจะสนใจทำตามกฎข้อบังคับเพื่อประโยชน์หรือความพอใจของตนเอง หรือทำดีเพราะอยากได้ของตอบแทน หรือรางวัล ไม่ได้คิดถึงความยุติธรรมและความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น หรือความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น พฤติกรรมของเด็กในขั้นนี้ทำเพื่อสนองความต้องการของตนเอง และมักจะเป็นการแลกเปลี่ยนกับคนอื่น เช่น ประโยค ถ้าเธอทำงานให้ฉัน ฉันก็จะให้ค่าตอบแทน

ระดับที่ ๒ ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์สังคม (Conventional Level) พัฒนาการจริยธรรมระดับนี้ ผู้ทำถือว่าการประพฤติตนตามความคาดหวังของผู้ปกครอง บิดามารดา กลุ่มที่ตนเป็นสมาชิก เป็นสิ่งที่ควรจะทำหรือทำความผิด เพราะกลัวว่าตนจะไม่ใช่ที่ยอมรับของผู้อื่น ผู้แสดงพฤติกรรมจะไม่คำนึงถึงผลตามที่เกิดขึ้นแก่ตนเอง ถือว่าความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดีเป็นสิ่งสำคัญ ทุกคนมีหน้าที่จะรักษามาตรฐานทางจริยธรรม โดยบุคคลจะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมที่ตนเองอยู่ ตามความคาดหวังของครอบครัว และสังคมโดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นขณะนั้นหรือภายหลังก็ตาม จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมโดยคำนึงถึงจิตใจของผู้อื่น จะพบในวัยรุ่นอายุ ๑๐-๑๖ ปี

ขั้นที่ ๓ ความคาดหวังและการยอมรับในสังคม สำหรับเด็กดี (Interpersonal Concordance of Good boy, nice girl Orientation) บุคคลจะใช้หลักทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ ใช้เหตุผลเลือกทำในสิ่งที่กลุ่มยอมรับ โดยเฉพาะเพื่อน เพื่อเป็นที่ชื่นชมและยอมรับของเพื่อน ไม่เป็นตัวของตัวเอง คล้อยตามการชักจูงของผู้อื่น เพื่อต้องการรักษาสัมพันธภาพที่ดี พบในวัยรุ่นอายุ ๑๐-๑๕ ปี ขั้นนี้แสดงพฤติกรรมเพื่อต้องการเป็นที่ยอมรับของหมู่คณะ การช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อทำให้เขาพอใจ และยกย่องชมเชย ทำให้บุคคลไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง ชอบคล้อยตามการชักจูงของผู้อื่น โดยเฉพาะกลุ่มเพื่อน

โคลเบิร์ต อธิบายว่า พัฒนาการทางจริยธรรมขั้นนี้เป็นพฤติกรรมของคนดี ตามมาตรฐานหรือตามความคาดหวังของบิดา มารดาหรือเพื่อนวัยเดียวกันพฤติกรรม “ดี” หมายถึง พฤติกรรมที่จะทำให้ผู้อื่นชอบและยอมรับ หรือไม่ประพฤติดีเพราะเกรงว่าพ่อแม่จะเสียใจ

ขั้นที่ ๔ กฎและระเบียบ (Law-and-order Orientation) จะใช้หลักทำตามหน้าที่ของสังคม โดยปฏิบัติตามระเบียบของสังคมอย่างเคร่งครัด เรียนรู้การเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม ปฏิบัติตามหน้าที่ของสังคม เพื่อดำรงไว้ซึ่งกฎเกณฑ์ในสังคม พบในอายุ ๑๐-๑๖ ปี ขั้นนี้แสดงพฤติกรรมเพื่อทำตามหน้าที่ของสังคม โดยบุคคลรู้ถึงบทบาทและหน้าที่ของเขาในฐานะเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมนั้น จึงมีหน้าที่ทำตามกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่สังคมกำหนดให้หรือคาดหมายไว้

โคลเบิร์ต อธิบายว่า เหตุผลทางจริยธรรมในขั้นนี้ ถือว่าสังคมจะอยู่ด้วยความมีระเบียบเรียบร้อยต้องมีกฎหมายและข้อบังคับ คนดีหรือคนที่มีพฤติกรรมถูกต้อง คือ คนที่ปฏิบัติตามระเบียบบังคับหรือกฎหมาย ทุกคนควรเคารพกฎหมาย เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและความเป็นระเบียบของสังคม

ระดับที่ ๓ ระดับจริยธรรมตามหลักการด้วยวิจารณญาณ หรือระดับเหนือกฎเกณฑ์สังคม (Post-Conventional Level) พัฒนาการทางจริยธรรมระดับนี้ เป็นหลักจริยธรรมของผู้มีอายุ ๒๐ ปีขึ้นไป กระทำหรือผู้แสดงพฤติกรรม ได้พยายามที่จะตีความหมายของหลักการและมาตรฐานทางจริยธรรมด้วยวิจารณญาณ ก่อนที่จะยึดถือเป็นหลักของความประพฤติที่จะปฏิบัติตามการตัดสินใจ

ถูกผิด ควรมาจากวิจารณ์ญาณของตนเอง ปราศจากอิทธิพลของผู้มีอำนาจหรือกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิก กฎเกณฑ์ กฎหมาย ควรจะตั้งบนหลักความยุติธรรม และเป็นที่ยอมรับของสมาชิกของสังคมที่ตนเป็นสมาชิกทำให้บุคคลตัดสินใจขัดแย้งของตนเองโดยใช้ความคิดไตร่ตรองอาศัยค่านิยมที่ตนเชื่อ และยึดถือเป็นเครื่องช่วยในการตัดสินใจ จะปฏิบัติตามสิ่งที่สำคัญมากกว่าโดยกฎเกณฑ์ของตนเอง ซึ่งพัฒนามาจากกฎเกณฑ์ของสังคม เป็นจากกฎเกณฑ์ของสังคม เป็นจริยธรรมที่เป็นที่ยอมรับทั่วไป โคลมิกกฎเกณฑ์ของตนเอง ซึ่งพัฒนามาจากกฎเกณฑ์ของสังคม เป็นจริยธรรมที่เป็นที่ยอมรับทั่วไป โคลเบิร์กแบ่งพัฒนาการทางจริยธรรม ระดับนี้เป็น ๒ ชั้น คือ

ขั้นที่ ๕ สัญญาทางสังคม หรือหลักการที่ต้องทำตามคำมั่นสัญญา (Social Contract Orientation) บุคคลจะมีเหตุผลในการเลือกกระทำโดยคำนึงถึงประโยชน์ของคนหมู่มาก ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น มีพฤติกรรมที่ต้องทำตามค่านิยมของตนและมาตรฐานของสังคม ถือว่ากฎเกณฑ์ต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงได้ โดยพิจารณาประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก พบได้ในวัยรุ่นตอนปลายและวัยผู้ใหญ่ ขั้นนี้แสดงพฤติกรรมเพื่อทำตามมาตรฐานของสังคม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว โดยบุคคลเห็นความสำคัญของคนหมู่มากจึงไม่ทำตนให้ขัดต่อสิทธิอันพึงมีพึงได้ของผู้อื่น สามารถควบคุมบังคับใจตนเองได้ พฤติกรรมที่ต้องทำตามค่านิยมส่วนตัว ผสมผสานกับมาตรฐานซึ่งได้รับการตรวจสอบและยอมรับจากสังคม

ขั้นที่ ๖ หลักการคุณธรรมสากล (Universal Ethical Principle Orientation) เป็นขั้นที่เลือกตัดสินใจที่จะกระทำโดยยอมรับความคิดที่เป็นสากลของผู้เจริญแล้ว ขั้นนี้แสดงพฤติกรรมเพื่อทำตามหลักคุณธรรมสากล โดยคำนึงความถูกต้อง ยุติธรรมยอมรับในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ มีอุดมคติและคุณธรรมประจำใจ มีความยืดหยุ่นและยึดหลักจริยธรรมของตนอย่างมีสติ ด้วยความยุติธรรม และคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน เคารพในความเป็นมนุษย์ของแต่ละบุคคล ละอายและเกรงกลัวต่อบาป พบในวัยผู้ใหญ่ที่มีความเจริญทางสติปัญญา

ทฤษฎีโคลเบิร์ก คือ เน้นถึงความสำคัญของมาตรฐานทางจริยธรรมที่ทุกคนหรือคนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมควรที่จะปฏิบัติตาม โดยพิจารณาถึงประโยชน์และสิทธิของบุคคลก่อนที่จะใช้เป็นมาตรฐานทางจริยธรรม ได้ใช้ความคิดและเหตุผลเปรียบเทียบว่าสิ่งไหนผิดและสิ่งไหนถูก ในขั้นนี้ ถูกและผิด ขึ้นอยู่กับค่านิยมและความคิดเห็นของบุคคลแต่ละบุคคล แม้ว่าจะเห็นความสำคัญของสัญญาหรือข้อตกลงระหว่างบุคคล แต่เปิดให้มีการแก้ไขโดยคำนึงถึงประโยชน์และสถานการณ์แวดล้อมในขณะนั้น โดยเฉพาะขั้นที่ ๖ นี้เป็นหลักการมาตรฐานจริยธรรมสากล เป็นหลักการเพื่อมนุษยธรรม เพื่อความเสมอภาคในสิทธิมนุษยชนและ

เพื่อความยุติธรรมของมนุษย์ทุกคน ในขั้นนี้สิ่งที่ถูก และ ผิด เป็นสิ่งที่ปรากฏขึ้นในมโนธรรมของแต่ละบุคคลที่เลือกยึดถือ

สรุป จริยธรรมจะกลายมาเป็นสิ่งที่ทุกคนในสังคมยอมรับได้และนำไปเป็นรูปแบบแห่งการประพฤติปฏิบัติ พร้อมทั้งตั้งเป็นเกณฑ์ให้คนในสังคมนำไปประกอบในการดำเนินชีวิตประจำวัน หรือสะท้อนออกมาเป็นพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น ความอดทน ความขยันขันแข็ง ความกตัญญูตทเวทิต เป็นต้น พฤติกรรมแต่ละพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมาล้วนได้รับอิทธิพลจากจริยธรรมที่คนแต่ละคนนำไปประพฤติปฏิบัติทั้งนั้น

๒.๗ วิธีปลูกฝังจริยธรรม

จริยธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นหลักคำสอนที่มุ่งเน้นการประพฤติปฏิบัติที่สมควรถูกต้อง เหมาะสม เป็นที่ยอมรับของสังคม หรือเป็นกฎที่เป็นมาตรฐานที่ใช้เป็นเครื่องตัดพฤติกรรมของบุคคลในสังคมว่าอย่างไร เรียกว่าถูกผิด และดีชั่ว จะได้เห็นว่าจริยธรรมในพระพุทธศาสนา มุ่งเน้นความประพฤติปฏิบัติที่ประกอบด้วยลักษณะดังต่อไปนี้

๑. ว่าโดยที่มา จริยธรรมสัมพันธ์กับความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติหรือกฎธรรมชาติเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ เป็นการนำความรู้เกี่ยวกับกระบวนการที่เป็น ไปอยู่อย่างตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัยมาใช้เป็นประโยชน์แก่นมนุษย์ โดยจัดวางลงเป็นระบบวิธีประพฤติปฏิบัติ หรือแบบแผนการดำเนินชีวิตที่จะให้ได้ผลสอดคล้องกับความจริงที่เป็นไปตามธรรมชาตินั้น

๒. ว่าโดยลักษณะทั่วไป จริยธรรมนี้มองไปได้กว้างขวางครอบคลุมวงการที่มีการใช้ธรรมทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นความประพฤติศีลธรรม หรือการทำจิตใจให้มีความสุข วิธีสร้างสุขภาพจิต การฝึกจิต บำเพ็ญสมาธิภาวนา การวิปัสสนา ความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว การร่วมอยู่ร่วมกันด้วยดีในสังคม รวมอยู่ในคำว่าจริยธรรม

๓. ว่าโดยเนื้อหา จริยธรรมเป็นระบบการดำเนินชีวิตที่ดีงามหรือระบบการปฏิบัติธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนา รวมไปถึงการฝึกอบรมจิต การปลูกฝังวางรากฐานคุณธรรมในจิตใจ และการสร้างญาณทัสสนะต่าง ๆ ที่เป็นเรื่องของปัญญาภาวนาในขั้นสูง พุทธรวมว่า เป็นเครื่องมือฝึกปรือคุณธรรมทั้งหลาย ทางวาจาและทางจิตใจหรือในแง่ไตรสิกขาว่ามีทั้งศีล สมาธิ และปัญญา

๔. ว่าโดยจุดหมาย จริยธรรมนี้ประพฤติปฏิบัติเพื่อบรรลุจุดหมายทุกขั้นทุกระดับเท่าที่พระพุทธศาสนาแสดงไว้ จนถึงจุดหมายสูงสุดที่เรียกว่าพรหมจริยปริโยสาน หรือความสิ้น โลภะ โทสะ โมหะ บรรลุวิชชา วิมุตติ วิสุทธิ สันติ นิพพาน^{๒๖}

^{๒๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๘๒๔-๘๒๕.

ฉะนั้น การจะปลูกฝังจริยธรรมควรเริ่มต้นที่ทางจิตใจก่อน ด้วยว่าจิตใจเป็นผู้ครอบครองร่างกาย ถ้าใจเข้มแข็งบริสุทธิ์ย่อมเป็นปัจจัยส่งเสริมให้ร่างกายเข้มแข็ง การกระทำที่ย่อมบริสุทธิ์ไปตามสภาวะของจิตใจ ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอย่ามัวแต่เห็นธรรมแม้อย่างหนึ่งที่ไม่อบรมแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์เป็นอย่างใหญ่ เหมือนจิต เราไม่แลเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่อบรมแล้วย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่เหมือนจิต”^{๒๓}

จากพระดำรัสนี้จะเห็นได้ว่าการปลูกฝังจริยธรรมเน้นไปที่จิตใจ หรือมโนธรรมก่อนแล้วค่อยพัฒนาไปสู่กายกรรมและวจีกรรม แต่จริยธรรมก็มีข้อจำกัดอยู่บางประการคือ จริยธรรมต้องมีการประพฤติปฏิบัติบ่อย ๆ หรือเป็นประจำจนกลายเป็นอุปนิสัย จึงจะเบาใจได้ ถือว่าการป้องกันหรือขัดเกลาคความไม่ดีที่มีอยู่จำเป็นต้องใช้ประโยชน์จากจริยธรรม คือ ถ้าจะใช้ประโยชน์จากจริยธรรมโดยก็ต้องกระทำพฤติกรรมนั้น ๆ ให้เป็นอุปนิสัยของตนเองให้ได้ เช่น ถ้าอยากได้ประโยชน์จากศีล ๕ ซึ่งถือว่าเป็นจริยธรรมที่เป็นหลักแห่งการประพฤติปฏิบัติสำหรับสังฆม ก็ต้องประพฤติปฏิบัติศีล ๕ นั้นให้กลายเป็นอุปนิสัยของตัวเองให้ก่อน เป็นต้น^{๒๔}

ฉะนั้น ในพุทธปรัชญาจึงมีแนวทางหรือวิธีสำหรับปลูกฝังจริยธรรมไว้ ดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย จงฝีกอบรมกุศลเถิด กุศลเป็นสิ่งที่อาจฝีกอบรมได้ หากกุศลเป็นสิ่งที่ไม่อาจฝีกอบรมได้ เราไม่กล่าวอย่างนั้น แต่เพราะกุศลเป็นสิ่งที่อาจฝีกอบรมได้ เราจึงกล่าวอย่างนั้น หากกุศลที่คนฝีกอบรมแล้วจะเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์ก็อกุศล เพื่อความทุกข์แล้วไซ้ เราไม่กล่าวว่า จงฝีกอบรมกุศลเถิด แต่เพราะกุศลนี้ คนฝีกอบรมแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ก็อกุศล เพื่อความสุข เพราะฉะนั้นเราจึงกล่าวว่าจงฝีกอบรมกุศลทั้งหลาย^{๒๕}

จากพระพุทธพจน์นี้จะทราบว่า จะทำหรือประพฤติจริยธรรมเป็นสิ่งที่มิใช่ประโยชน์มากมายคือ ทั้งประโยชน์ในปัจจุบันและประโยชน์ในอนาคต แต่ว่าอุปสรรคของการประพฤติปฏิบัติจริยธรรมนั้นก็เหมือนกัน ซึ่งนั่นก็คือความขี้เกียจหรือการไม่ประพฤติ ปฏิบัติจริยธรรมได้ต่อเนื่องกัน หมายความว่า ทำแล้วก็หยุด หยุดแล้วทำ สาเหตุนี้เองทำให้การปลูกฝังจริยธรรมไม่

^{๒๓} อกฺ.เอก. ๒๐/๒๔-๒๕/๔.

^{๒๔} พระมหาหมณวินทร์ ปุริสุตฺตโม (อามาตมนตรี), “ความสัมพันธ์ระหว่างสังฆธรรมกับจริยธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๔๔, หน้า ๖๕.

^{๒๕} อกฺ.เอก. ๒๐/๒๖๕/๕๕.

ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร จากประเด็นนี้จึงได้มีแบบแผนการปลูกฝังจริยธรรมปรากฏอยู่ใน พุทธปรัชญาอยู่ ๓ ชั้น ด้วยกันคือ

๑. ปรัชญา การศึกษาเรียนรู้สิ่งที่ควรศึกษา
๒. ปฏิบัติ การปฏิบัติสิ่งที่ควรปฏิบัติ
๓. ปฏิเวธ การบรรลุจุดหมายได้ด้วยการปฏิบัติ^{๓๐}

ชั้นปรัชญา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนเพื่อให้รู้ความจริงเกี่ยวกับเรื่องสำคัญ ๔ เรื่อง คือ

๑. เรื่องของโลกและจักรวาล (ภพภูมิต่าง ๆ)
๒. เรื่องของชีวิตว่าชีวิตคืออะไร เกิดขึ้นมาได้อย่างไร ประกอบด้วยอะไรบ้าง อยู่ได้อย่างไร

ต่างจากสัตว์อื่นอย่างไร เป็นต้น

๓. เรื่องของเป้าหมายสูงสุดของชีวิต
๔. เรื่องทางปฏิบัติเพื่อไปสู่เป้าหมายสูงสุดนั้น

ชั้นปฏิบัติ หมายถึง การตัดกาย วาจา ใจของตนตามหลักการเท่าที่ได้ศึกษามาแล้วโดยพิสดาร ได้แก่ การสร้างมรรคมงคล ๘ ให้เกิดขึ้นในตน โดยย่อได้แก่ การตัดกายวาจาด้วยดี ดัดจิตใจด้วยสมาธิและปัญญา

ชั้นปฏิเวธ หมายถึง ความรู้ระดับสูงที่เกิดขึ้นจนเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่มีขึ้นในตัวผู้รู้^{๓๑}

๒.๘ องค์ประกอบของการปลูกฝังจริยธรรม

จากเอกสารประกอบการบรรยาย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ สาขาการบริหารการศึกษา ไม่ปรากฏวันเดือนปี และผู้แต่ง ได้สรุปหลักการเกี่ยวกับ การกล่อมเกลாதงสังคม (Socialization) พอสรุปได้ว่า คือ กระบวนการทางสังคมกับทางจิตวิทยา ซึ่งมีผลทำให้บุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงตามสภาพธรรมชาติ เป็นมนุษย์ผู้มีวัฒนธรรมแตกต่างจากสัตว์ร่วมโลกชนิดอื่น

การกล่อมเกลาทงสังคม ยังหมายถึงการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม เช่น การใช้ภาษาพูด อ่านเขียน มารยาททางสังคม เป็นต้นทำให้มนุษย์ได้เรียนรู้วัฒนธรรม และสามารถปฏิบัติตัวให้เข้ากับสังคมได้ถูกต้อง การที่สังคมแต่ละแห่งมีวัฒนธรรมไม่เหมือนกัน มนุษย์ในแต่ละสังคมจึงมีบุคลิกภาพแตกต่างกัน เช่น คนไทยมีบุคลิกภาพอ่อนโยนอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ ชาวตะวันตกมี

^{๓๐}อง.เอก.อ. ๓/๓๕๑.

^{๓๑}แสง จันทร์งาม, วิธีสอนของพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพมหานคร : กมลการพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๑-๒.

บุคลิกภาพแข็งกระด้าง ไม่มีระบบ การเคารพผู้อาวุโส เป็นต้น การกล่อมเกลாதงสังคมจึงเป็นการพัฒนาบุคลิกภาพของคนในสังคมด้วย รูปแบบการกล่อมเกล่าทำได้ ๒ ทาง คือ

๑. การกล่อมเกล่าทางตรง (Direct Socialization) เป็นการสอนหรือบอกโดยตรง เช่น พ่อแม่สอนลูก ครูสอนนักเรียน

๒. การกล่อมเกล่าทางอ้อม (Indirect Socialization) เป็นการเรียนรู้โดยอาศัยการสังเกตเลียนแบบ เช่น ลูกเรียนรู้จากการสังเกตพฤติกรรมการรับประทานอาหารในงานเลี้ยงแบบเป็นทางการ โดยมีปัจจัยที่สัมพันธ์กับการกล่อมเกล่าทางสังคม ซึ่งควรพิจารณาในการวางแผนมีหลายประการเช่น ปัจจัยทางชีววิทยา เช่น สรีระร่างกาย เพศ ส่งผลต่อการได้รับการอบรมที่แตกต่างกัน นอกจากนั้นพบว่าปัจจัยสำคัญอื่น ๆ เช่น การปฏิสัมพันธ์ในครอบครัว สถานภาพทางสังคม ภาษา การได้รับการยอมรับในสังคม การกล่อมเกล่าทางสังคมล่วงหน้า และการกล่อมเกล่าทางสังคมภายหลัง เป็นหน้าที่ของกระบวนการเรียนรู้ในสังคม กระบวนการเรียนรู้ในสังคมมีบทบาท และหน้าที่หลักต่อวัฒนธรรมในสังคม ๓ ประการ คือ

๑. รักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมในสังคม หมายถึง การที่คนรุ่นเก่าอบรมสั่งสอนเพื่อสืบทอดค่านิยมในสังคม ทศนะ ปทัสถาน และความเชื่อไปยังคนรุ่นใหม่ของสังคม การให้การเรียนรู้ในสังคมโดยหวังที่จะรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมในสังคมเดิมนั้น อาจจะทำได้โดยผ่านสื่อกลางต่าง ๆ ได้แก่ ครอบครัว การศึกษา เพื่อนฝูง กลุ่มศาสนา กลุ่มอาชีพ และสื่อมวลชน

๒. ปฏิรูประบบวัฒนธรรมในสังคม ทุกสังคมประสบกับการเปลี่ยนแปลงซึ่งจะมีผลกระทบต่อแนวโน้มของพฤติกรรมของประชาชนไม่มากก็น้อย กระบวนการเรียนรู้จะเป็นตัวช่วยให้ข่าวสารใหม่ ๆ อันจะนำไปสู่การปฏิรูประบบวัฒนธรรมในสังคมได้เป็นอย่างดี

๓. สร้างวัฒนธรรมในสังคม ปัญหาสำคัญยิ่งที่ประเทศเกิดใหม่ประสบก็คือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในภาระของชาติที่เกิดขึ้น สิ่งแรกและถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้นำจะต้องกระทำ คือ การสร้างวัฒนธรรม หรือค่านิยม ความเชื่อร่วมกันซึ่งเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนนั้นให้เกิดขึ้นมาให้ได้ ในสภาพของการสับสนนี้ กระบวนการเรียนรู้ในสังคมจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการช่วยก่อให้เกิดวัฒนธรรมในสังคมอันจะนำมาซึ่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ^{๑๒}

จะเห็นได้ว่าบทบาทขององค์กรต่าง ๆ เช่น กลุ่มอาชีพ ซึ่งมีบทบาทสร้างจรรยาบรรณวิชาชีพของตน ยังมีบทบาทสำคัญในการกล่อมเกล่าทางสังคมของบุคคลในกลุ่ม เช่น กลุ่มอาชีพ นักการเมือง องค์กรทางการเมืองที่มีบทบาทกล่อมเกล่าทางสังคมแก่นักการเมืองมีหลายองค์กรที่มีอิทธิพลมากที่สุด

^{๑๒} สตีเฟน พุทธทาส, **ทฤษฎีการเมืองและจริยธรรม** ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒), หน้า ๒๗๒-๒๗๖.

ดังนั้น อาจสรุปได้ว่า ในการสร้างพฤติกรรมที่พึงปรารถนาทางจริยธรรม จำเป็นต้องปฏิรูปสังคมเพื่อสร้างค่านิยม และวัฒนธรรม ตลอดจนดำรงรักษาวัฒนธรรมเหล่านั้นไว้ด้วยกระบวนการเรียนรู้จากครอบครัว สถานศึกษา ศาสนา ชุมชน เพื่อนฝูง และสื่อมวลชน

๒.๕ หลักพุทธจริยปรัชญาที่ปรากฏในวิชาชีพพยาบาล

การพยาบาลมีมาตั้งแต่สมัยศีกคำบรรพ์ บทบาทการดูแลผู้เจ็บป่วยส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของบุคคลในครอบครัว ซึ่งประกอบด้วย ลูก พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ป้า น้า อา และพี่น้องดูแลตั้งแต่เรื่องอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ดูแลสุขภาวะร่างกาย ให้สุขสบาย ให้ทุเลาหายเป็นปกติ การดูแลบุคคลในครอบครัวต้องมีความรัก เอื้ออาทร ความเสียสละ และความอดทนเป็นพื้นฐานเป็นการดูแลของกลุ่มเล็ก ๆ อย่างไม่เป็นระบบ ต่อมาได้มีการศึกษาหาความรู้และวิวัฒนาการมาเรื่อยจนถึงปัจจุบัน

การพยาบาล ตามความหมายเดิมของหลักภาษา ควรที่จะใช้คำว่า พยาปาร เพราะพยาบาล หมายถึง การชวนชวย เพราะการรักษาโรคตามความหมายของพระพุทธศาสนาใช้คำว่า การเยียวยา เช่น กรณีที่ได้เล่าถึงอดีตชาติของพระพุทธเจ้าเมื่อเสวยพระชาติเป็นดาบส ที่ไม่สบายเพราะคิดถึงลูกศิษย์ แม้พระราชาจะรับสั่งหมอลวงให้เยียวยา กล่าวคือ รักษาพยาบาลก็ไม่หาย^{๓๓} โดยมีหลักธรรมคือ เบญจศีล เบญจธรรม โลกपालธรรม ๒ จมราวาสธรรม ๔ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ อิทธิบาท ๔ และอภิณหปัจเจกชน ๕ มีอธิบายดังต่อไปนี้

๑. เบญจศีล (ศีล ๕)

ในสภาพปัจจุบัน สังคมกำลังประสบกับปัญหาอย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านยาเสพติดหรือปัญหาด้านอาชญากรรม เป็นต้น ล้วนเป็นสภาวะการณ์ที่ทำให้สังคมขาดความสงบสุขหรืออีกนัยหนึ่ง สังคมที่กำลังเป็นอยู่ในขณะนี้ประกอบด้วยความวุ่นวาย ถ้าเราพิจารณาให้รอบคอบและสังเกตให้ดีแล้วก็จะรู้ว่านั่นเป็นเพราะคนที่อยู่ร่วมกันในสังคมขาดคุณธรรมเครื่องอยู่ร่วมกัน เช่น ขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งนั่นเป็นเพราะคนเราขาดศีลข้อที่ ๒ (อทินนาทาน) เป็นต้น ฉะนั้นเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติจึงต้องมีคุณธรรมหรือข้อปฏิบัติเริ่มต้นที่ดี หมายความว่าทุกคนต้องมีศีล ๕ เป็นพื้นฐานนั่นเอง

อานิสงส์ของเบญจศีล

เมื่อได้ปฏิบัติศีล ๕ ให้หมดจด บริบูรณ์แล้ว ผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากการปฏิบัติก็คือผู้ปฏิบัติตนเอง และผลประโยชน์หรืออานิสงส์ของศีล ๕ ก็มีการกล่าวไว้ในสิดสูตรว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ของคนมีศีลเพราะความถึงพร้อมด้วยศีล ๕ ประการ นี้ คือ คนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีลในพระธรรมวินัยนี้ ย่อมถึงกอง โภคทรัพย์

^{๓๓} พุ.ธ.อ. ๑/๑๗-๑๘.

มาก อันมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ นี้เป็นอานิสงส์ข้อ ๑ ของคนมีศีล เพราะความถึงพร้อมด้วยศีล กิตติศัพท์อันงามของคนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีลย่อมพุ่งไป นี้เป็นอานิสงส์ข้อ ๒ คนมีศีลถึงพร้อมด้วยศีลจะเข้าบริษัทใด ๆ คือ ชัดดียบริษัท พราหมณ์บริษัท คฤหบดีบริษัท สมณบริษัท ย่อมมองอาจ ไม่เก้อเงินเข้าไป นี้เป็นอานิสงส์ข้อ ๓ คนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีลย่อมเป็นผู้ไม่หลงกระทำกาละ นี้เป็นอานิสงส์ข้อ ๔ คนมีศีลถึงพร้อมด้วยศีล เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ นี้เป็นอานิสงส์ข้อ ๕ ของคนมีศีลเพราะถึงพร้อมด้วยศีล^{๓๔}

โทษของการขาดเบญจศีล (ศีล ๕)

ในสัพพทหุสูตร กล่าวถึงโทษที่บุคคลจะได้รับหลังจากที่ล่วงละเมิดศีล ๕ มีปาณาติบาต เป็นต้น ไว้ดังนี้

๑. ก่อนภิกษุทั้งหลาย การทำสัตว์มีชีวิตให้ตกลงไปอันบุคคลเสพมากแล้ว ทำให้มากแล้ว ชักนำไปเกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในแดนแห่งเปรต ผลวิบากของการทำสัตว์มีชีวิตให้ตกลงไปเกิดเป็นมนุษย์ที่มีอายุสั้น

๒. ก่อนภิกษุทั้งหลาย การถือเอาสิ่งของที่เจ้ามิได้ให้อันบุคคลเสพมากแล้ว ชักนำไปเกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในดินแดนแห่งเปรต ผลวิบากของการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ที่เป็นอย่างเบาว่าวิบากทั้งปวงก็คือเมื่อเกิดเป็นมนุษย์ชักนำไปโทษทัณฑ์พินาศินภัย

๓. ก่อนภิกษุทั้งหลาย การประพตติผิดในกามทั้งหลาย อันบุคคลเสพมากแล้ว ทำให้เกิดมีแล้วทำให้มากแล้ว ชักนำไปเกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในแดนแห่งเปรต ผลวิบากของการประพตติผิดในกามทั้งหลาย ที่เป็นอย่างเบาว่าวิบากทั้งปวง คือ ชักนำไปเกิดเป็นมนุษย์ผู้มีเวรมีศรัทธา

๔. ก่อนภิกษุทั้งหลาย การพูดเท็จ อันบุคคลเสพมากแล้ว ทำให้เกิดมีแล้ว ทำให้มากแล้ว ชักนำไปเกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในแดนแห่งเปรต ผลวิบากของการพูดเท็จ ที่เป็นอย่างเบาวิบากทั้งปวง ก็คือ เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ชักนำไปถูกกล่าวหาด้วยเรื่องไม่จริง

๕. ก่อนภิกษุทั้งหลาย การดื่มสุราและเมรัย อันบุคคลเสพมากแล้วทำให้เกิดมีแล้ว ทำให้มากแล้ว ชักนำไปเกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในแดนแห่งเปรต ผลวิบากของการดื่มสุราเมรัยที่เป็นอย่างเบาว่าวิบากทั้งปวงก็คือเมื่อเกิดเป็นมนุษย์ ชักนำไปเป็นคนบ้า^{๓๕}

^{๓๔} อัง.ปญจก. ๒๒/๒๑๓/๒๕๕.

^{๓๕} อัง.อญจก. ๒๓/๑๓๐/๒๓๒-๒๓๓.

๒. เบญจธรรม (ธรรม ๕)

มนุษย์ถือว่าเป็นสัตว์สังคม เพราะเป็นสัตว์ประเภทที่จะต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นพวก สืบเนื่องเป็นลำดับมา แต่เมื่ออยู่ร่วมกันเป็นหมู่น้อย ปัญหาทั้งหลายก็ย่อมไม่เกิด หรือมีแต่ก็น้อยมากแก้ไขได้ไม่ยากนัก แต่เมื่อมนุษย์มาอยู่ร่วมกันมากขึ้น ปัญหาของสังคมก็มากขึ้นและมีความยุ่งยากที่จะแก้ปัญหานั้นได้ เมื่อเกิดปัญหาขึ้นและมีความยุ่งยากที่จะแก้ปัญหานั้นได้ สังคมจึงต้องมีข้อตกลงร่วมกัน เรียกว่าบัญญัติของสังคม หมายถึง กติกาและระเบียบของสังคม เพื่อที่จะทำให้สังคมมีความสุขสงบ มีระเบียบ เพื่อควบคุมความประพฤติของคนให้อยู่ในกรอบเดียวกัน เพื่อคนเราจะได้อยู่อย่างสันติสุขทั้งในหมู่มนุษย์และสัตว์เหล่าอื่น หากขาดสิ่งดังกล่าวมนุษย์ก็ไม่อาจพัฒนาตนไปสู่คุณธรรมที่สูงกว่าเหมือนกับข้อความที่ท่านนักปราชญ์ได้กล่าวไว้ว่า คนและสัตว์เดรัจฉานย่อมมีการกิน การนอน การสืบพันธุ์ เสมอกัน แต่สิ่งที่ทำให้คนต่างจากสิ่งเดรัจฉานนั้นคือธรรม^{๖๖}

สำหรับธรรมที่มีอยู่ในพระพุทธศาสนานั้นมีมากประการ แยกแยะได้หลายประการเท่าที่การประมวลได้ก็มีถึง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ นี้ก็แสดงให้เห็นแล้วว่า พระธรรมในพระพุทธศาสนาสามารถทำคนให้มีความแตกต่างจากสัตว์เดรัจฉานได้ และคำว่า “ธรรม” ในที่นี้ก็คือธรรมที่ทำให้งามหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ากัลยาณธรรม

กัลยาณธรรมที่พระพุทธเจ้าบัญญัติขึ้นไว้นั้น เพื่อที่จะให้เป็นเครื่องอาศัยของการประพฤติ มี ๕ ประการคือ

๑. เมตตา กรุณา ซึ่งเป็นธรรมคู่กันและสนับสนุนคิดทำ ข้อแรก (ฆ่าสัตว์ เบียดเบียน)
๒. สัมมาอาชีวะ คู่และสนับสนุนคิดข้อสอง (ลักทรัพย์ น้อโกง)
๓. กามสังวร หมายถึง การสำรวมระวังในความต้องการ คู่กับคิดข้อสาม (การข่มเหงน้ำใจกัน)
๔. สัจจะ ความจริงใจ คู่กับคิดข้อสี่ (โกหก)
๕. สติ สัมปชัญญะ คู่กับคิดข้อห้า (ทำให้ตนเองขาดสติ)^{๖๗}

สรุป เบญจศีล เบญจธรรม นั้นมีบทบาทสำคัญต่อสังคมโลก ได้อย่างยั่งยืนเพราะศีลมีลักษณะส่งเสริมให้คนทำความดีฝึกคนให้รู้จักสร้างความสัมพันธ์ด้านกายวาจาที่ดีงามกับสิ่งแวดล้อม สืบขึ้นพื้นฐานที่จะสร้างสภาพเกื้อกูลให้เกิดขึ้น ก็คือศีล ๕ ซึ่งเป็นคำสอนพื้นฐานของพุทธศาสนา คนที่ไม่มีศีล ๕ เป็นอย่างน้อยไม่ว่าจะถือศาสนาเป็นอะไรเมื่อตายไปย่อมตกลงใน

^{๖๖} พระมหาหมจวินทร์ ปุริสุตโต (อามาตมนตรี), “ความสัมพันธ์ระหว่างสังฆธรรมกับจริยธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, อ่างแล้ว, หน้า ๘๕.

^{๖๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๘๗.

อบายภูมิ เมื่อไม่มีศีล เขาเหล่านั้นตายไปย่อมตกลงไปสู่อบายภูมิ ศีลเป็นหลักประกันว่าคนใดที่ประพฤติตามหลักนี้แล้วย่อมจะไม่ทำร้ายคนอื่นแน่นอน และจะเป็นหลักประกันต่อคนและสัตว์ทั้งหลายว่าคนที่ไม่มีศีลนั้นปลอดภัยต่อมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย เพราะคนที่ละเมิดศีล ๕ นั้นคือฆ่าคนและสัตว์ ขโมย ประพฤติผิดในกาม หรือสำส่อนทางเพศ โกหก ดื่มสุราและเสพยาเสพติดย่อมเป็นอันตรายต่อคนและสัตว์ทั้งปวง และคนที่ไม่มีศีล ๕ นั้น ไม่มีความชั่วอะไรที่เขาทำไม่ได้และแน่นอนว่าคนที่เห็นแก่ตัวรักษาศีล ๕ ไม่ได้ และแน่นอนว่าคนที่เห็นแก่ตัวรักษาศีล ๕ ไม่ได้ คนที่เห็นแก่ตัวเห็นประโยชน์ตนมากกว่าคนอื่นย่อมทำร้ายคนอื่นและนั่นคือการทำลายตัวเองทั้งในโลกนี้และในโลกหน้า

๑. โลกपालธรรม ๒ (หิริ โอตตปปะ)

หิริ โอตตปปะ หมายถึง ความละอายและเกรงกลัวต่อบาป เป็นหลักที่คอยเตือนใจเมื่อเราจะทำบาปทั้งปวง

หิริ โอตตปปะ มาจากคำว่า หิริ (ความละอาย) และ โอตตปปะ (ความเกรงกลัว) รวมกันแล้ว หมายถึง ความละอายและเกรงกลัวต่อบาปนั่นเอง หลักธรรมและหลักการนี้จะคอยเป็นหลักกระตุณเตือนเมื่อเราจะประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ไม่ดี สิ่งที่ไม่เป็นกุศล ถ้าเรามีหลักธรรมนี้อยู่ในใจ เราจะมีสำนึกและละการกระทำนั้นเสีย ตามหลักภาษาแล้ว เราจะสามารถแยกหลักธรรมนี้ออกได้เป็น ๒ ส่วนใหญ่ ๆ คือ

๑. หิริ หมายถึง ความละอายต่อความชั่วของเรา ความละอายเมื่อตัวเรากำลังเดินไปสู่แนวทางที่ผิด เดินไปแนวทางเสื่อม หรือแม้กระทั่งความอายที่จิตใจของเราเองคิดหรือเข้าไปในทางที่ผิด คิดไปในทางอกุศล

๒. โอตตปปะ หมายถึง ความเกรงกลัวต่อบาปที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำของตนเอง กลัวเสียยิ่งกว่าเห็นสิ่งอันตรายใด ๆ ความเกรงกลัวต่อบาปนี้เป็นความกลัวบาปที่เห็นด้วยใจ กลัวด้วยจิตใจภายในของตนเอง กลัวบาปนั้น ๆ จะกลับมาหลอกหลอนและทิ่มแทงใจตน ดังนั้น คนที่มี โอตตปปะ จะไม่ยอมทำบาปใด ๆ เลย^{๑๘}

สรุป หิริ โอตตปปะ เป็นหลักธรรมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์กระทำแต่ความดี เช่น คิดดี พูดดี ทำดี เพราะสิ่งเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมให้เกิดสุขทั้งแก่ตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ ถ้าทุกคนมีความละอาย หรือเกรงกลัวต่อบาปก็จะทำให้สังคมเกิดความสงบสุข

^{๑๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๔๗๐.

๒. ฃรราวาสธรรม ๔

พระราชวรมุณี (ประยुฑ์ ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของฃรราวาสธรรมว่า หมายถึง ธรรมสำหรับฃรราวาส ธรรมสำหรับการครองเรือน หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์

๑. สัจจะ หมายถึง ความจริง ซื่อสัตย์ จริ่งใจ พุคจริง ทำจริง

๒. ทมะ หมายถึง การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดคณินิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา

๓. ขันติ หมายถึง ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียรเข้มแข็งทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย

๔. จาคะ หมายถึง ความเสียสละ สละกิเลส สละความสุขสบาย และผลประโยชน์ส่วนตน พร้อมทั้งจะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็นและความต้องการของคนอื่น พร้อมทั้งจะร่วมมือ ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่คับแคบเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว

พระราชวรมุณี (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายเพิ่มเติมในด้านสัจจะคือความจริงมี ๒ ระดับ

๑. สมมติสัจจะ (Conventional Truth) ความจริงโดยสมมติ (เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าโวหารสัจจะ ความจริงโดยโวหารหรือโดยसानวนพูด) คือ ความจริงตามมติร่วมกันตามที่ได้ตกลงกันไว้หรือหมายรู่ร่วมกันเป็นเรื่องมือสื่อสาร พอให้สำเร็จประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เช่น คนสัตว์ คนชั่ว โຕะเก้าอี้ เป็นต้น

๒. ปรมัตตสัจจะ (Ultimate Truth) ความจริงโดยปรมัตต์ คือ จริ่งตามความหมายสูงสุดตามความหมายแท้อย่างยิ่ง คือ การหยั่งรู่สัจธรรมที่จะทำให้ความยึดติดถือมั่นหลงผิดทั้งหลายสลายหมดไป ทาให้วางใจว่างทำที่ต่อสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง หลุดพ้นจากกิเลสและทุกข์ มีจิตใจเป็นอิสระ ผ่องใสเบิกบาน มีความสุขที่แท้จริ่ง สิ่งที่เป็นจริ่งโดยปรมัตต์ เช่น นามธรรม รูปธรรม เวทนา สัญญา สังขาร^{๑๕}

พุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายของฃรราวาสธรรม ออกเป็น ๒ ประการ คือ ประการแรกเป็นธรรมธรรมดาที่จะต้องประพฤติปฏิบัติ ประการที่ ๒ เป็นธรรมที่ใช้เป็นหลักในการที่จะนำไปสู่การปฏิบัติธรรมข้ออื่น ๆ ให้สำเร็จ

๑. เป็นธรรมธรรมดาที่จะต้องประพฤติปฏิบัติ สัจจะ หมายถึง ซื่อตรงต่อเพื่อนฝูงซื่อตรงต่อลูกเมีย ซื่อตรงต่อเวลา ซื่อตรงต่อการทำงาน ทมะ หมายถึง ข่มใจ อย่าให้เกิดโทสะอย่าให้เกิดความรัก

^{๑๕}พระราชวรมุณี (ป.อ. ปยุตฺโต), คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๔๓.

หรือความเกลียด ขันติ หมายถึง อดทนต่อความร้อน ความหนาว ความเหนื่อย อดทนต่อคำด่า จาคะ หมายถึง การให้ทาน รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เพื่อนบ้าน มิตรสหาย

๒. เป็นธรรมที่ใช้เป็นหลักในการที่จะนำไปสู่การปฏิบัติธรรมข้ออื่น ๆ ให้สำเร็จสักจะ หมายถึง ความจริงใจ ความตั้งใจจริงที่จะปฏิบัติในสิ่งนั้น เมื่อจะทำสิ่งใด หรือปฏิบัติธรรมข้อใด แล้วก็ควรตั้งใจจริง ทำอย่างสุดความสามารถ ทำให้ถึงที่สุด ดังเช่นเมื่อพระพุทธเจ้าทำความเพียรเพื่อตรัสรู้ ก็ได้ตั้งสักจะอธิษฐานว่า แม้จะเหลือเพียงแต่กระดูก ก็จะไม่ลุกขึ้นจากที่นั่ง ถ้าไม่บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ ในการศึกษาเล่าเรียนก็เหมือนกันถ้ามีสักจะหรือสักจะอธิษฐาน คือ ให้ทำจริง ๆ ตั้งใจจริง ๆ ก็จะช่วยให้ทุกคนประสบความสำเร็จสมดังที่ตั้งใจ ทมะ หมายถึง บังคับตัวเองบังคับใจตนเอง ไม่ให้หลงไปตามแรงของสิ่งที่มาช่วย ซึ่งแม้จะยากเย็นเพียงใดก็ต้องพยายามบังคับให้ได้ ในการบังคับนั้น ต้องใช้ไหวพริบและความฉลาดเข้าต่อสู้ เพราะจิตใจเมื่อถูกบังคับก็จะขัดแย้งยิ่งกว่า ช้างที่ตกมันเสียอีก ซึ่งการบังคับจิตใจของตนเอง นั้นก็มี ๒ วิธีด้วยกันคือ ๒ กรณียะคือ การปลอบประโลมจิตใจค่อยปลอบโยน กรณียะที่สอง คือ การบังคับโดยตรงการตัดใจไม่ให้ทำในสิ่งนั้น ซึ่งทั้ง ๒ วิธีนี้ต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ขันติ เมื่อมีทมะแล้วยังต้องใช้ขันติเข้ารองรับ ต้องอดทนต่อการบีบคั้นของกิเลสไม่ว่าจะเป็นราคะ โทสะ โมหะ หรือ อื่น ๆ ต้องใช้ความอดทนอย่าหลงไปตามสิ่งชั่วหรือกิเลสจาคะ หมายถึง บริจาคออกไป สละสิ่งที่ไม่ต้องการที่มีอยู่ในจิตใจให้หลุดออกไปประบายความสับสนวุ่นวายออกไปจากจิตใจ อาจจะโดยการสวดมนต์หรือการพักผ่อนให้ถูกวิธี ฌราวาสธรรม คือ สักจะ ทมะ ขันติ จาคะ นี้เป็นเครื่องมือกำจัดมาร เป็นเครื่องมือที่จะสร้างสิ่งที่ปรารถนาในทุกกรณี ไม่ใช่เฉพาะเป็นธรรมของฌราวาสเท่านั้น แม้แต่บรรพชิตที่ต้องการจะบรรลุมรรคผลนิพพาน ก็ยังต้องใช้ธรรมข้อนี้ด้วยเช่นกัน

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวว่าสักจะ หมายถึงความจริงลงไปในเรื่องที่จะกระทำและสักจะอธิษฐาน คือตั้งจิตด้วยสักจะมันลงไปในการที่จะทำในการที่จะประพฤติเพื่อละกิเลส ทมะ หมายถึง การบังคับตัวเอง เป็นธรรมที่จะใช้สกัดกั้นความโกรธในขั้นเริ่มต้นแต่ถ้าบังคับไม่ได้หรือบังคับไม่อยู่ก็ใช้ธรรมข้ออื่น เช่น ปัญญา ขันติและอื่น ๆ เข้าช่วย ขันติ หมายถึง ความอดทน ความอดได้ รอได้ คอยได้ เป็นเครื่องห้ามความผลุนผลัน ความโกรธ ขันติเป็นแกนกลางในการประพฤติพรหมจรรย์ของผู้บำเพ็ญพรตทั้งหลาย คนส่วนใหญ่ไม่ชอบอดทนเนื่องจากเห็นว่าเป็นเรื่องเสียเกียรติหรือยอมแพ้ อะไรทำนองนั้นแต่ถ้ารู้จักฝึกความอดทนหรือฝึกให้มีขันติได้มาก ๆ ก็จะเป็นคนที่ไม่โกรธง่าย จาคะ หมายถึง สละการให้ทาน สละกิเลสตามโอกาสที่ต้องสละเป็นรูรั่วที่ระบายกิเลสออก^{๔๐}

สรุป แนวคิด ฌราวาสธรรม ๔ ประการ คือ สักจะคือความซื่อสัตย์ จริงใจต่อกันเป็นหลักสำคัญที่จะให้เกิดความไว้วางใจและไม่ตรีจิตสนิทต่อกัน ทมะ การรู้จักบังคับควบคุมอารมณ์ข่มใจ

^{๔๐}พุทธทาสภิกขุ, ฌราวาสธรรม, (กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์พระนคร, ๒๕๒๓), หน้า ๕๕.

ระงับความรู้สึกต่อเหตุบกพร่องของกันและกัน รู้จักฝึกฝนปรับปรุงตน แก้ไขข้อบกพร่องปรับนิสัย และอภัยภัยให้กลมกลืนประสานเข้าหากันได้ ขันติ ความอดทน อดกลั้น ต่อความหนักและความร้ายแรงทั้งหลาย จาคะ ความเสียสละ ความเผื่อแผ่ แบ่งปันตลอดถึงความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน จากที่ได้ศึกษามาข้างต้นนี้มีประโยชน์ประสงค์เป็นข้อปฏิบัติจำกัดเฉพาะในระหว่างคู่อุปการเพียง ๒ คน เท่านั้น แต่มุ่งหมายให้ใช้ทั่วไปในชีวิตการครองเรือนทั้งหมดโดยยึดถือเป็นคุณธรรมพื้นฐานของจิตใจ ในการที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีงามกับคนทั้งหลายที่จะอยู่ร่วมหรือติดต่อเกี่ยวข้องกับให้เหมาะสมตามฐานะนั้น ๆ เพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ชีวิตของตนเอง และแก่ชีวิตของคนอื่น ๆ ในสังคม

๓. พรหมวิหาร ๔

พรหมวิหาร ๔ (ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหัวใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่า ดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ

๑. เมตตา (ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เรามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า - loving-kindness; friendliness; goodwill)

๒. กรุณา (ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ - compassion)

๓. มุทิตา (ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีความสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้มีความสุข เจริญอกงามยิ่งขึ้นไป - sympathetic joy; altruistic joy)

๔. อุเบกขา (ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลาย กระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขาได้รับผิดชอบคนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเองหรือเขาควรได้รับผลอันสมกับที่ความรับผิดชอบของตน^{๔๐}

สรุปผู้ดำรงในพรหมวิหาร ย่อมช่วยเหลือมนุษย์สัตว์ทั้งหลายด้วยเมตตา กรุณา และอุเบกขาธรรมไว้ได้ด้วยอุเบกขา ดังนั้น แม้จะมีกรุณาที่จะช่วยเหลือปวงสัตว์แต่ก็ต้องมีอุเบกขาด้วยที่จะมิให้เสียธรรม

๔. สังคหวัตถุ ๔

สังคหวัตถุ แปลว่า วิธีสงเคราะห์ หมายถึง วิธีปฏิบัติเพื่อยึดเหนี่ยวนำใจคนอื่นที่ยังไม่เคยรักใคร่นับถือ หรือที่รักใคร่นับถืออยู่แล้วให้สนิทแนบยิ่งขึ้น คือ เทคนิควิธีทำให้คนรัก หรือมนต์ผูกใจคนนั่นเอง มีทั้งหมด ๔ ประการ ดังนี้

^{๔๐}ที.ม. ๑๐/๓๒๓/๒๕๖-๒๕๗.

๑. ทาน คือ การให้ ได้แก่ การเสียดสละ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การแบ่งปันช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ การให้ทาน จุดประสงค์เน้นที่การแสดงอัธยาศัยไมตรีมากกว่าความมากหรือน้อยของวัตถุที่ให้ เพราะฉะนั้น คนยากจนหรือคนที่มีวัตถุสิ่งของเล็กน้อยก็สามารถแบ่งปันให้ทานผู้อื่นได้ตามอัธยาศัยของคุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้ไม่เป็นคนละโมภ ไม่เห็นแก่ตัว

๒. ปิยวาจา ได้แก่ การพูดคำสุภาพ อ่อนหวาน เพื่อให้เกิดความสมานสามัคคี ปิยวาจาทำได้ง่าย เพราะวาจานั้นมีในตัวเรา เพียงเรามีสติ มีเมตตาในใจก็สามารถพูดออกมาได้คำพูดมีอยู่ ๒ ประเภท ได้แก่ คำพูดที่พูดออกไปแล้วคนฟังเกลียด เช่น คำหยาบ คำด่า คำประชดคำกระทบกระเทียบ คำแดกดัน คำสบถ เป็นต้น คำพูดเหล่านี้เรียกว่า “อัปปิยวาจา” ส่วนคำพูดที่พูดออกไปแล้วทำให้คนฟังรัก เช่น คำอ่อนหวาน คำชมเชยจากใจจริง คำพูดที่ชวนให้เกิดความสมัครสมานไมตรี

๓. อุตถจริยา หมายถึง การบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือกันและกันในวงแคบ และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในวงกว้าง หลักธรรมข้อนี้มุ่งสอนให้คนพัฒนาตน ๒ ด้าน คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ และทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ซึ่งหมายถึง ทำตนให้มีคุณค่าในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ดังคำพังเพยที่ว่า “อยู่บ้านท่านอย่างนึ่งดูควย ขึ้นวัวขึ้นควยให้ลูกท่านเล่น” หรือ “อยู่ก็ให้เขาไว้ใจไปก็ให้เขาคิดถึง” ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “คนทำหมู่คณะให้คงาม” อยู่ที่ไหนก็สร้างความสำเร็จที่นั่น วิธีทำตนให้เป็นประโยชน์และทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ อาจทำได้หลายวิธี เช่น การตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ฝึกฝนอบรมตนให้เป็นคนเจริญด้วยความรู้ ความสามารถ เป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์เป็นนักเรียนที่ดีของสถานศึกษา เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ ตลอดจนเป็นศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา

๔. สมนัตตตา การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย หมายถึง การวางตนได้เหมาะสม มีความหมายสองประการ คือ วางตนได้เหมาะสมกับฐานะที่ตนมีอยู่ในสังคม เช่น เป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นบิดามารดา เป็นพยาบาล เป็นเพื่อนบ้าน เป็นต้น วางตนให้เหมาะสมกับฐานะที่เป็นอยู่และเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลายให้ความเสมอภาค ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น เสมอในสุขและทุกข์ คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ปัญหา และร่วมแก้ปัญหาเพื่อประโยชน์ของสังคม

คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนมีจิตใจหนักแน่น ไม่โลเล เป็นการสร้างความนิยมและไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย

สังคหัตถ์ ๔ ประการดังกล่าว อำนวยประโยชน์ที่มองเห็นได้เป็นรูปธรรม คือ

๑. ช่วยให้คุณคลาดจางตนอยู่ได้ในสังคมด้วยความสุข

๒. เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ สมานไมตรีระหว่างกัน

๓. เป็นเครื่องส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ให้มีความเคารพนับถือกันตามสมควรแก่ฐานะ

๔. เป็นเครื่องประสานองค์ประกอบต่างๆ ของสังคมให้คงรูปอยู่และดำเนินไปได้ด้วยดี
 ๕. ช่วยส่งเสริมศีลธรรมและป้องกันความประพฤติเสื่อมเสียในสังคม^{๔๒}

สังคหวัตถุ ๔ เป็นเคล็ดลับในการครองใจคนหรือ “พุทธวิธีครองใจคน” เพื่อให้คนรอบข้างรักเรา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนให้ปรับที่ตัวของเราเอง คือ ต้องทำตัวเราให้เป็นคนน่ารักเสียก่อน โดยการปฏิบัติตามสังคหวัตถุ ๔ เพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน ทำให้เกิดความเคารพรักใคร่นับถือ เกรงอกเกรงใจกัน ไม่ว่าใครก็ตาม เมื่อมีหลักสังคหวัตถุ ๔ นี้ก็จะทำให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

สรุป จากหลักสังคหวัตถุ ๔ ซึ่งเป็นพุทธวิธีครองใจคนมีส่วนสำคัญต่อประชาชนหรือผู้ใช้บริการ ต่อสังคมและองค์กร ต่อวิชาชีพพยาบาล และผู้ร่วมวิชาชีพและผู้ประกอบวิชาชีพอื่น และต่อตนเอง ผู้วิจัยจึงได้นำหลักธรรมดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการสร้างข้อคำถามในแบบสอบถามงานวิจัยนี้ต่อพฤติกรรมทั้ง ๕ ด้านที่กล่าวข้างต้น

๕. อิทธิบาท ๔

อิทธิบาท ๔ หมายถึง คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย มี ๔ ประการ คือ

๑. ฉันทะ (ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอและปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป
 ๒. วิริยะ (ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง
 ๓. จิตตะ (ความคิด คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝักใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป
 ๔. วิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ วิถีแก้ไขปรับปรุง^{๔๓}
- สรุป บุคคลที่จะประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องมีหลักธรรมคอยหนุนนำให้จิตใจนั้นมีความพอใจ เมื่อมีความพอใจ ก็จะทำให้มีความเพียรหรืออดทนมีจิตใจที่จดจ่อและพิจารณาด้วยปัญญา งานที่ทำการก็จะสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ตามเป้าหมายที่หวัง

๖. อภินิหารปัจเจกชน ๕

อภินิหารปัจเจกชน ไม่ว่าสตรี บุรุษ คฤหัสถ์ และบรรพชิตก็ตาม ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า

๑. ชราธัมมตา เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้
๒. พยาธิธัมมตา เรามีความเจ็บป่วยเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บป่วยไปได้

^{๔๒}ที่.ปา. ๑๑/๒๑๐/๑๗๐-๑๗๑.

^{๔๓}ที่.ปา. ๑๑/๒๓๑/๒๓๓.

๓. มรณชัมมตา เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้
๔. ปิยวินาภาวตา เราจักต้องมีความพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น
๕. กัมมัสสกตา เรามีกรรมเป็นของตน เราทำกรรมใด ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม จักต้องเป็นทายาทของกรรมนั้น^{๔๔}

ข้อที่ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ๕ อย่างนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อละสาเหตุต่าง ๆ มีความมัวเมา เป็นต้น ที่ทำให้สัตว์ทั้งหลายตกอยู่ในความประมาท และประพฤตินุจริตทางไตรทวาร กล่าวคือ

- ข้อ ๑ เป็นเหตุละหรือบรรเทาความเมาในความเป็นหนุ่มสาวหรือความเยาว์วัย
- ข้อ ๒ เป็นเหตุละหรือบรรเทาความเมาในความไม่มีโรค คือ ความแข็งแรงมีสุขภาพดี
- ข้อ ๓ เป็นเหตุละหรือบรรเทาความเมาในชีวิต
- ข้อ ๔ เป็นเหตุละหรือบรรเทาความยึดติดผูกพันในของรักทั้งหลาย
- ข้อ ๕ เป็นเหตุละหรือบรรเทาความทุจริตต่าง ๆ โดยตรง

สรุป เมื่อพิจารณาขยายวงออกไป เห็นว่ามีใช้ตนผู้เดียวที่ต้องเป็นอย่างนี้ แต่เป็นคติธรรมดาของสัตว์ทั้งปวงที่จะต้องเป็นไป เมื่อพิจารณาเห็นอย่างนี้เสมอ ๆ มรรคก็จะเกิดขึ้น เมื่อเจริญมรรคนั้นมากเข้า ก็จะละสังโยชน์ทั้งหลาย ลีนอนลุสยได้

๒.๑๐ สรุปหลักพุทธจริยปรัชญาโดยทั่วไป

คำว่า จริยธรรม (Moral) หมายถึง แนวทางในการประพฤติตนที่ดงามเหมาะสม เพื่อให้สมาชิกในสังคมอยู่ร่วมกัน ได้อย่างสงบสุข สามารถบรรลุถึงเป้าหมายของชีวิตได้ เมื่อกล่าวในแง่ของพุทธศาสนาและปรัชญา เรียกว่า พุทธจริยธรรม ซึ่งเป็นหลักในการดำเนินชีวิตและ ยังเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชีวิตอีกด้วย เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายอันเป็นประโยชน์สูงสุดที่เป็นเป้าหมายของชีวิต และเป็นอุดมคติของชีวิตที่ครอบคลุมถึงเกณฑ์ตัดสินว่า การกระทำดีหรือการกระทำชั่ว ควร หรือไม่ควร ฉะนั้น พุทธจริยธรรมจึงมีลักษณะที่แตกต่างจากทฤษฎีของปรัชญาในสำนักอื่น ๆ คือ พุทธจริยธรรมไม่ได้เกิดจากการโต้แย้งทางความคิด แต่พุทธธรรมมีธรรมชาติของความเป็นจริง เป็นสิ่งที่ผู้ปฏิบัติสามารถเห็นได้ด้วยตัวเอง จนถึงเป้าหมายสูงสุดของชีวิตในทางพระพุทธศาสนา คือ การเข้าถึงพระนิพพานนั่นเอง

^{๔๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, อ่างแก้ว, หน้า ๔๕๕.

บทที่ ๓

แนวคิดเกี่ยวกับวิชาชีพของพยาบาล

ปัจจุบันสังคมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาตามกระแสโลกาภิวัตน์ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงสถานะสุขภาพของผู้ใช้บริการ โรงพยาบาล มีความตระหนักถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน มีการเผยแพร่ความรู้ทางการรักษาพยาบาลและระบบการบริการทางการแพทย์ด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะพยาบาลเป็นบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดผู้ใช้บริการ จึงต้องการพยาบาลที่มีคุณภาพทั้งด้านวิชาการ ทั้งด้านปฏิบัติการ มีบุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ที่รู้จักแก้ปัญหาเฉพาะหน้าอันก่อให้เกิดความรู้สึกอบอุ่น ปลอดภัย ประทับใจ เชื่อมั่นและไว้วางใจต่องานบริการ ลักษณะงานพยาบาลเป็นงานบริการแก่สังคมที่ต้องปฏิบัติโดยตรงต่อผู้ใช้บริการ ซึ่งต้องคำนึงถึงคุณค่า ศักดิ์ศรี ความเสมอภาคตามสิทธิมนุษยชน ให้บริการปราศอคติ มีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ ทั้งนี้ผู้วิจัยต้องการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับวิชาชีพพยาบาล ดังนี้

๓.๑ แนวทางการรักษาของพยาบาลสมัยพุทธกาล

๓.๒ ความหมายของวิชาชีพพยาบาล

๓.๓ ความหมายของทฤษฎีพยาบาล

๓.๔ ความสำคัญของทฤษฎีพยาบาล

๓.๕ บทบาทของพยาบาล

๓.๖ จริยธรรมในวิชาชีพพยาบาล

๓.๗ จรรยาบรรณวิชาชีพพยาบาล

๓.๘ ปรัชญาวิชาชีพพยาบาล

๓.๙ กฎหมายกับวิชาชีพพยาบาล

๓.๑๐ สรุปแนวคิดเกี่ยวกับวิชาชีพพยาบาล

๓.๑ แนวทางการรักษาของพยาบาลสมัยพุทธกาล

ในสมัยพุทธกาล ต้องยอมรับความจริงอย่างหนึ่งว่า พระสงฆ์ที่บวชเข้ามาพระธรรมวินัย บางรูปแม้จะได้บรรลุธรรมชั้นสูง บางรูปทรงฌานฌาน ทรงอภิญญา แต่ท่านก็หาหลีกเลี่ยงความเจ็บไข้ได้ป่วยซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาของชีวิตไปได้ไม่ ในบาลีพระไตรปิฎก เราจึงพบเหตุการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับความเจ็บไข้ได้ป่วย ตลอดวิธีการเยียวยาความเจ็บไข้ได้ป่วยเหล่านั้น หากจะประมวลเป็นโรค

ก็คงนับได้หลายร้อยพัน ซึ่งไม่สามารถนำมาแจกแจงในที่นี้ได้ทั้งหมด ดังนั้น จึงขอกล่าวถึงเฉพาะวิธีการรักษาเท่านั้น การแพทย์สมัยพุทธกาล จุดมุ่งหมายมี ๒ ประการ

ประการแรก ต้องการให้เห็นภาพชีวิตความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ในยามที่ต้องเผชิญกับความเจ็บไข้ได้ป่วย ท่านมีวิธีจัดการอย่างไร

ประการที่สอง เพื่อต้องการสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญา ตลอดจนพัฒนาการทางด้านการแพทย์ในสมัยพุทธกาล

การรักษา แม้จะรักษาตามความหลากหลายของโรค แต่ก็สามารถสรุปได้ ๒ วิธี คือ

๑. วิธีการป้องกัน หมายถึง การดูแลป้องกันตัวเองจากโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่การดำเนินชีวิตประจำวันให้เหมาะสม กระทั่งถึงการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องให้เอื้อต่อการเกิดสุขภาวะในศีล ๒๒๗ ของภิกษุ หรือในอภิสมาจาร (ศีลเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ไม่รวมอยู่ใน ๒๒๗ ข้างต้น) ก็มีบทบัญญัติหลายประการที่เอื้อต่อการนี้ เช่น การห้ามภิกษุถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ หรือแม้กระทั่งบ้วนน้ำลายลงในน้ำ การห้ามใช้มือที่เป็นจับภาชนะใส่น้ำ การอนุญาตให้ใช้เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อยประกอบเป็นยา การอนุญาตให้ใช้ยาแดงเพื่อขับถ่าย หรือเพื่อระบาย การดูแลความสะอาดของห้องสุขา การอนุญาตให้ใช้ไม้ชำระฟัน (แปรงสีฟัน) การใช้ผ้ากรองน้ำกรองก่อนดื่ม เหล่านี้เป็นตัวอย่างที่สะท้อนในการเรื่องของการดูแลป้องกันตัวเองให้ปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บเบื้องต้นตามหลักการที่สำคัญของพระพุทธศาสนาที่สอนว่า ความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ และสมณธรรมจะเป็นไปได้ด้วยดี ก็ด้วยเรามีสุขภาพดี ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน

๒. วิธีการรักษา หมายถึง การลงมือบำบัด ขจัด บัดเป่าความเจ็บไข้ได้ป่วยนั้น ๆ ด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งสามารถสรุป ได้ ๒ วิธีคือ

๓.๑.๑ รักษาโดยการวิธีการทางการแพทย์

ความเจ็บไข้ได้ป่วยของพระภิกษุที่มีหลักฐานจารึกไว้ในคัมภีร์พระไตรปิฎก มีทั้งระดับธรรมดา ระดับปานกลาง กระทั่งระดับรุนแรง การดูแลรักษาด้วยวิธีการนี้ บางครั้งก็อาศัยพระภิกษุดูแลกันเอง บางครั้งพระพุทธเจ้าก็ลงมาดูแลด้วยพระองค์เอง บางครั้งก็อาศัยหมอชาวบ้านเข้ามาช่วย ขึ้นอยู่กับสถานการณ์เวลานั้น การรักษาส่วนใหญ่ก็ใช้ยา ยาที่ใช้ส่วนใหญ่ก็เป็นยาพื้นบ้าน เช่น ในเภสัชขขันธกะ พระวินัยปิฎกเล่มที่ ๕ ได้พรรณนาถึงยาชนิดต่าง ๆ ที่ใช้กันอยู่ในสมัยนั้น เช่น ชนิดที่เป็นรากไม้ ได้แก่ ขมิ้น ขิงสด ว่านน้ำ ว่านเปราะ อุดพิศ ข่า แผลก แห้วหมู เหง้าบัว รากบัว น้ำฝาดที่เป็นยา ได้แก่ น้ำฝาดสะเดา น้ำฝาดโมกมัน น้ำฝาดขี้กา น้ำฝาดบอระเพ็ด น้ำฝาดกระดิน พิมาน ยาชนิดที่ใช้ใบ ได้แก่ ใบสะเดา ใบโมกมัน ใบขี้กา ใบแมงลัก ใบฝ้าย ยาชนิดที่ใช้ผล ได้แก่ ลูกพิลังคาะ ดิปลี พริก สมอไทย สมอพิเภก มะขามป้อม ผลโกศ ยาชนิดที่ใช้ยางไม้ ได้แก่ หิงคุ ยางเคี้ยวจากหิงคุ ยางเคี้ยวจากเปลือกหิงคุ ยางจากยอดต้นตกะ ยางจากใบต้นตกะ ยางจากการเคี้ยวแก่นต้นตกะ กำยาน

นอกจากยาที่ได้จากธรรมชาติแล้ว ยังมียาที่ได้จากคน สัตว์ เช่น การใช้สมอดองน้ำปัสสาวะโค หรือน้ำปัสสาวะคน การใช้อุจจาระของคนผสมเป็นตัวยาแก้พิษ ซึ่งฟังดูแล้วก็ชวนให้สะอิดสะเอียน แต่ก็ทำให้ได้ความรู้ใหม่ว่า อุจจาระของคนนั้นใช้ผสมเป็นยา คั้นขับพิษออกจากร่างกายได้ อย่างไรก็ตาม ยาเหล่านี้ สามารถช่วยป้องกัน และบรรเทาความเจ็บไข้ในระดับหนึ่งเท่านั้น ในกรณีที่อาการหนัก บางครั้งก็พระท่านก็ไม่รู้จะไปพึ่งพาอาศัยหมอที่ไหน ได้แต่ดูแลกันตามมีตามเกิด ช่วยได้ก็มี ช่วยไม่ได้ก็ต้องปล่อยให้ตายไปต่อหน้าต่อตาก็มี เช่น กรณีพระรูปหนึ่งป่วยอาการหนักมาก ต้องทนทุกข์ทรมานไม่มีใครเยียวยาท่านได้ ในที่สุดท่านก็ตัดสินใจฆ่าตัวตายหนีทุกข์ หรือกรณีพระบวชใหม่อยู่คนเดียว ท้องร่วงอย่างแรง ไม่มีใครดูแลรักษาท่าน ต้องนอนเกลือกไปมาเปื้อนอุจจาระ ปัสสาวะ ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ กระทั่งพระพุทธเจ้ามาพบเข้า จึงต้องจัดแจงพยาบาลด้วยพระองค์เอง

อนึ่ง เมื่อพิจารณาหลักฐานโดยภาพรวมเท่าที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก แสดงให้เห็นข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งว่า การแพทย์สมัยพุทธกาลนับว่ามีความเจริญก้าวหน้าพอสมควร อย่างน้อยที่สุด หลักฐานที่พบทำให้เห็นว่า การแพทย์ในยุคนั้นรู้จักวิธีการผ่าตัดแล้ว จะต่างก็อาจตรงที่ปัจจุบันมีวิชา ยาสลับ ทำให้คนที่ถูกผ่าตัดไม่เจ็บปวด ขณะที่สมัยก่อนนั้น การผ่าตัดอาจทำกันสด ๆ เช่นกรณี ตัวอย่างการผ่าตัดมะเร็งในลำไส้ของลูกชายเศรษฐีท่านหนึ่ง ในคัมภีร์วินัยปิฎก มหาวรรค เล่มที่ ๕ ได้พรรณนาถึงการผ่าตัดไว้ว่า “หมอตตรวจดูอาการของคนไข้เสร็จแล้ว สั่งให้คนที่เหลือออกไป จึงมาน จับคนไข้มัดไว้กับเสา จากนั้นก็ผ่าหนังท้อง นำเนื้องอกที่ลำไส้มาตรวจดู ตัดเนื้องอกในลำไส้ ออก สอดลำไส้กลับไว้ตามเดิมแล้วเย็บหนังท้องแล้ว ทายาสมานแผล”

นอกจากนั้น ในคัมภีร์เดียวกันนี้ ยังได้พูดถึงการผ่าตัดกระโหลกศีรษะของเศรษฐีชาวเมืองราชคฤห์ท่านหนึ่ง ที่เป็นโรคปวดศีรษะเรื้อรังมาเป็นระยะเวลา ๗ ปี รักษาไม่หาย ในคัมภีร์ได้เล่าถึงการผ่าตัดครั้งนี้ทำนองเดียวกันว่า “หมอให้เศรษฐีนอนบนเตียง มัดไว้กับเตียงแล้วถลกหนังศีรษะ เปิดรอยประสานกะโหลก นำสัตว์มีชีวิต ๒ ตัวออกมาแสดง แล้วให้ปิดแนวประสานกะโหลก เย็บหนังศีรษะแล้วทายาสมานแผล” สัตว์ ๒ ตัวที่หมอมอบในสมองของเศรษฐี เข้าใจว่าน่าจะเป็นพยาธิอะไรสักอย่างที่เข้าไปกีดกั้นมันสมองของเศรษฐี ซึ่งถ้าไม่ได้รับการผ่าตัดเอาออก เศรษฐีท่านนี้ ก็จะตายภายใน ๕-๗ วัน ตามคำวินิจฉัยของแพทย์ที่ลงความเห็นเอาไว้ก่อน ได้รับการผ่าตัดหลักฐานเกี่ยวกับเรื่องการผ่าตัดที่พบในคัมภีร์แสดงให้เห็นว่า ความเจริญทางการแพทย์ในสมัยนั้น ต้องนับว่าไม่ใช่ธรรมดา

๓.๑.๒ การรักษาโดยการสวดพระปริตรให้ฟัง

การสวดพระปริตร หมายถึง การใช้บทสวดต่าง ๆ สาธยายให้คนป่วยฟัง กรณีดังกล่าวนี้พบทั้งกรณีการสวดให้ฆราวาสญาติโยมฟัง การสวดให้พระภิกษุด้วยกันฟัง รวมทั้งการสวดให้พระพุทธเจ้าฟัง การสวดในลักษณะดังกล่าว ส่งผลหลายลักษณะ เช่น ในรายที่อาการหนัก ไม่ไหว

ไม่รอดแล้ว ก็ถือเป็นการช่วยประคองจิตใจอยู่ในฐานะที่ควร ที่เหมาะสม อย่างน้อยก็พอจะประกันได้ว่า หากตายไปในสภาพจิตแบบนี้ ไม่ไปสู่ทุกดินแน่นอน ข้อนี้ได้กลายมาเป็นแบบแผนสำหรับการปฏิบัติของชาวพุทธในปัจจุบัน กรณีญาติพี่น้องพิจารณาแล้วเห็นว่า ผู้ป่วย หรือคนไข้รายนี้ไม่รอดแล้ว ก็จะนิยมนิมนต์พระมาสวด และเรียกการสวดชนิดนี้ตามภาษาชาวบ้านง่าย ๆ ว่า สวดตัดกรรม

ในส่วนพระสงฆ์สาวก ท่านได้รับการฝึกจิตมาดีแล้ว ท่านมีพลังจิตสูง การสวดพระปริตร จะส่งผลให้ท่านหายจากอาการป่วยไข้ได้ การรักษาโรคด้วยการสวดพระปริตรให้ฟังจึงพบเห็นได้บ่อยทั้งในคัมภีร์พระไตรปิฎก และคัมภีร์อรรถกถา

พระปริตรที่ใช้ในการสวดก็มีหลายพระสูตร เช่น โขฆณกปริตร ซึ่งพระสูตรนี้มีกรณีตัวอย่างที่สำคัญเกี่ยวพระเถระชั้นผู้ใหญ่ รวมทั้งพระพุทธเจ้าอาพาธ แล้วมีการนำพระสูตรนี้มาสวดให้ฟังแล้วหายจากอาการอาพาธนั้น กลายเป็นตำนานในการสวดปัจจุบันที่เราเรียกว่า สวดสามภาค คือ เป็นบทสวด ๓ บทที่คัดมาจากกรณีเมื่อครั้งพระมหากัสสปะ พระมหาโมคคัลลานะและพระพุทธเจ้าทรงอาพาธ ท่านเรียกพระสูตรนี้ว่า มหากัสสปะ โขฆณกสูตร มหาโมคคัลลานะ โขฆณกสูตร และมหาจุนทะ โขฆณกสูตร เฉพาะพระสูตรสุดท้ายเรียกชื่ออย่างนั้น เพราะท่านพระมหาจุนทะเป็นผู้สวดให้พระพุทธเจ้าฟัง ขณะที่สองพระสูตรแรกนั้น พระพุทธเจ้าทรงสาธยายด้วยพระองค์เอง นอกจากพระสูตรดังกล่าวแล้ว ยังมีพระสูตรอื่น ๆ ที่บันทึกหลักฐานการใช้พระปริตรสวดเพื่อบรรเทาอาการอาพาธ เช่น ในคิริमानนทีสูตร ซึ่งในพระสูตรนี้ใช้บทสวดที่เกี่ยวข้องกับไตรลักษณ์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ป่วยคลายความยึดมั่นถือมั่นในรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เป็นที่น่าสังเกตว่า ต่อมา ได้มีพัฒนาการของการสวดเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เช่น มีการนำพระปริตรต่าง ๆ มาสวดเพื่อขจัดบิดเป่าเหตุเภทภัยต่าง ๆ รวมทั้งสวดเพื่อเสริมสิริมงคลให้กับชีวิตในโอกาสต่าง ๆ ด้วย นี่ยังไม่นับรวมถึงคาถา หรือ อาคมที่ใช้ประโยชน์ที่แตกต่างกันออกไปของเกจิอาจารย์รุ่นหลังอีกมากมายนับไม่ถ้วน

การเจริญพระพุทธรูป นอกจากจะเป็นการรำลึกถึงคุณของพระรัตนตรัยอันเป็นที่พึ่งสูงสุดในชีวิตแล้ว ยังเป็นการน้อมนำกำลังแห่งศรัทธาและปัญญาเข้าสู่ชีวิต ดังคำสอนของพระธรรมสิงหนราจารย์ (จรัญ จิตฺตมฺโม) ที่กล่าวว่า สวดมนต์เป็นยาทา วิปัสสนาเป็นยากิน ซึ่งปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับการป้องกันและรักษาโรคในพระไตรปิฎก ดังนี้

ครั้งหนึ่งภิกษุถูกงูกัด พระพุทธเจ้าจึงสอนเรื่องการป้องกันงูกัด โดยให้แผ่เมตตาจิต ไปสู่พญางู ทั้ง ๔ ตระกูล อันได้แก่ ตระกูลวิรูปกะ ตระกูลเอราปถะ ตระกูลนัพยาปุตตะ และตระกูล กัณหาโคตมกะ เพื่อคุ้มครองตน รักษาตน และป้องกันตน นอกจากนี้พระพุทธเจ้ายังทรงให้แผ่เมตตาไปสู่สัตว์ไม่มีเท้า สัตว์ ๒ เท้า สัตว์ ๔ เท้า สัตว์มีเท้ามาก และสัตว์ที่เกิดแล้วยังมีชีวิตทั้งมวลทุกหมู่เหล่าให้ประสบความสำเร็จ อย่าได้เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ให้กล่าวระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้มีพระคุณหาประมาณมิได้ ระลึกถึงพระธรรมอันมีพระคุณหาประมาณมิได้ ระลึกถึงพระสงฆ์ผู้มีพระคุณหาประมาณมิได้

แต่สัตว์เลื้อยคลานทั้งหลายคือ งู แมลงป่อง ตะขาบ แมลงมม ตั๊กแตน หนู มีคุณสมบัติประมาณ ความรักษาอันเรา
ทำแล้ว ความป้องกันอันเราทำแล้ว ขอฝูงสัตว์ทั้งหลายจงถอยกลับไปเถิด เรานั้นขอนมัสการแด่
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้ง ๗ พระองค์

๒) เมื่อบุตรของอุบาสิกาคคนหนึ่งเป็นสามเณรชื่อสาธุ ญักษณ์เข้าสิง อุบาสิกาได้กล่าวว่ฉัน
เป็นผู้ประพฤดิธรรมในวันพระ ๘ คำ ๑๔ คำ และ ๑๕ คำ ซึ่งพระอรหันต์ทั้งหลายบอกว่าจักษณ์จะไม่
เบียดเบียนแล้วเหตุโดยจักษณ์จึงเข้าสิงสามเณรสาธุ ครั้นนั้นจักษณ์กล่าวว่า ท่านได้สดับต่อพระอรหันต์
ทั้งหลายว่า ชนเหล่าใดเข้าอยู่ในอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการด้วยดี ตลอดคฤที่ที่ ๑๔ ที่ ๑๕
และที่ ๘ แห่งจักษณ์ ตลอดทั้งปาริหาริกจักษณ์ ประพฤติพรหมจรรย์อยู่จักษณ์ทั้งหลายยอมไม่เล่นกับชน
เหล่านั้น เป็นการชอบ ท่านพึงบอกสาธุผู้ฟื้นขึ้นแล้วว่า ท่านอย่าได้กระทำการอันลามกทั้งในที่แจ้ง
และที่ลับ ถ้าท่านจักกระทำ หรือกำลังกระทำการอันลามกไปชั่ว ถึงท่านจะเหาะหนีไปก็ไม่พ้น
จากจักษณ์ แล้วสามเณรสาธุก็ฟื้นขึ้น^๒

การเจริญพระพุทธรมนต์ เป็นการทำให้จิตใจให้เป็นปกติ ไม่ฟุ้งซ่าน ระวังความนึกคิดจนสงบ
ได้โดยเป็นการโน้มน้ำเอากระแสพระคุณทั้ง ๓ ประการ ได้แก่ ๑) กระแสพระคุณของพระรัตนตรัย
คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ๒) กระแสพระคุณของบิคารมารดา และ ๓) กระแสพระคุณ
ของครูบาอาจารย์ มาปฏิบัติจนเกิดสมาธิ มีจิตตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียว อำนาจของจิตที่เป็นสมาธิจะมี
อำนาจมาก เพราะได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดีแล้ว ย่อมมีอำนาจที่จะทำให้สิ่งที่มองไม่เห็นด้วยตา
ปกติและเรื่องที่ไม่มีความจำเป็นที่จะเกิดขึ้นให้สามารถบังเกิดขึ้นได้นักวิทยาศาสตร์ในยุคปัจจุบันได้
ค้นคว้าทำการวิจัยถึงอำนาจของการเจริญพุทธรมนต์เป็นจำนวนมาก

ดร.มาซารุ เอโมโตะ (Dr. Masaru Emoto) ได้ทำการทดลอง โดยนำน้ำจากสถานที่ต่าง ๆ
ในประเทศญี่ปุ่น มาทำการวิจัยโดยการใช้กล้องส่องดูโมเลกุลของน้ำ พบว่ารูปผลึกของน้ำมีความ
สวยงามและหลากหลายตามสภาวะสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะน้ำมนต์ที่ได้จากวัดต่าง ๆ จะมีโครงสร้าง
โมเลกุลของน้ำจัดเรียงตัวเป็นระเบียบอย่างมาก นอกจากนั้น โครงสร้างผลึกของน้ำจะมีการ
เปลี่ยนแปลงรูปร่าง เรียงตัวเป็นระเบียบมากขึ้นเพียงแค่ว่า พูดคำว่า ขอขอบคุณ และเปลี่ยนเป็นรูปร่างที่มี
การจัดเรียงตัวที่ไม่เป็นระเบียบเพียงแค่ว่า โง่ นอกจากนี้ยังมีการทดลองเพิ่มเติม โดยทำการ
เปรียบเทียบโครงสร้างผลึกของน้ำธรรมดาและน้ำมนต์ที่ผ่านจุดเยือกแข็งแล้วปรากฏว่าผลึกของ
น้ำมนต์ที่เกิดขึ้น จะมีลักษณะเป็นระเบียบเรียบร้อยและสวยงามมากกว่าผลึกของน้ำธรรมดา และได้

^๑วิ.ญ. ๗/๒๗/๑๐.

^๒ถ.ศ. ๑๕/๘๑๕-๘๑๗/๒๕๑.

น้ำที่มีโครงสร้างไม่เป็นระเบียบตามเมืองต่าง ๆ มาผ่านการเจริญพระพุทธรณ์ พบว่าผลึกของน้ำเหล่านั้น มีลักษณะใกล้เคียงกับโครงสร้างผลึกของน้ำบริสุทธิ์ได้^๓

ดร.ริชาร์ด เกอร์เบอร์ (Dr.Richard Gerber) และดร.แอนดรู วัลด์ (Dr.Andrew Weil) ได้กล่าวถึงพลังสันตะเทือนที่เราได้จากการท่องคาถาสวดมนต์ว่าเป็นยาวิเศษ โดยพบว่า โรคที่ส่งผลต่อร่างกายไม่ว่าส่วนใด หากได้รับพลังสันตะเทือนถือว่าเป็นการเยียวยาอวัยวะส่วนนั้น ๆ นอกจากนั้น ดร.แอนดรู วัลด์ ยังได้ทำการวิจัยได้ข้อสรุปว่าร่างกายของคนเรามีแนวโน้มที่จะสามารถรักษาตนเองได้ หากรู้จักใช้พลังกระตุ้นอวัยวะที่มีปัญหาในร่างกายในเชิงความหมายของบทสวดมนต์ เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการสรรเสริญพระพุทธรูปอันยิ่งใหญ่ของพระพุทธเจ้าที่ทรงมีต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย อาจกล่าวได้ว่าการเปล่งวาจาที่เป็นสัจธรรมเปรียบได้กับการเปล่งแสงสว่าง อานุภาพของคาถาที่มีพลังหรือการสันตะเทือนของคาถา จะส่งคลื่นพลังงานออกไปทำให้อณูของน้ำปรับโครงสร้างสู่ภาวะที่สมบูรณ์และละเอียดอ่อนได้ นอกจากนั้นเมื่อพิจารณา ภาษาบาลีในแง่ไวยากรณ์ ฐานเสียงของอักขระทุกตัวในบทเจริญพระพุทธรณ์ เมื่อเกิดจากฐานเสียงใดก็จะไปกระตุ้นอวัยวะที่เป็นฐานเสียงนั้น ๆ การเปล่งเสียงในภาษาบาลีมีพลังสันตะเทือน ทำให้อวัยวะต่าง ๆ ได้รับพลังงาน เกิดการกระตุ้นอวัยวะนั้น ๆ เป็นผลให้อาการเจ็บป่วยต่าง ๆ ทุเลาขึ้น^๔

อุทัยวรรณ เลาประเสริฐสุข ได้กล่าวถึง การเจริญพระพุทธรณ์นี้ เป็นวิธีหนึ่งที่สามารถจะน้อมนำกำลังแห่งศรัทธาและปัญญาเข้าสู่ชีวิต เพราะการสวดมนต์นอกจากจะเป็นการรำลึกถึงคุณของพระรัตนตรัยอันเป็นที่พึ่งที่นับถือสูงสุดในชีวิตแล้ว ยังเป็นการท่องจำพระธรรมคำสอน เพื่อจดจำนำไปพิจารณาประพฤติปฏิบัติให้เกิดปัญญาอีกด้วย ในการสวดมนต์ที่ใดบทหนึ่งนั้น ต้องท่องจนสามารถจดจำและเข้าใจได้ ต้องท่องให้ชัด ต้องถามอักขระ และต้องท่องให้เป็นประจำจนเกิดเป็นความเคยชิน แต่ที่สำคัญที่สุดในการสวดมนต์ คือ ต้องทราบถึงความหมายและความเป็นมาด้วย จึงจะสามารถทำให้ได้รับประโยชน์สูงสุด ๒ ประการ คือ ๑) เป็นการสร้างพลังแห่งศรัทธา ความเชื่อมั่นเลื่อมใสในพระคุณของพระรัตนตรัยทำให้ชีวิตเรามีพลังที่เกิดจากแรงศรัทธาซึ่งทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า สัทธาพละ อันสามารถจัดความหุดหู่ท้อแท้และสิ้นหวังในชีวิต และช่วยเพิ่มความกระตือรือร้นในการดำเนินชีวิต ยังผลให้ชีวิตเรามีคุณค่ามากยิ่งขึ้น และ ๒) เป็นการสร้างสรรค์พลังทางปัญญาทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเรียกว่า “ปัญญาพละ” เพราะการท่องสัจธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ในบทสวดมนต์ต่าง ๆ นั้น ทำให้เราจดจำธรรมะข้อนั้น ๆ สามารถนำไป

^๓Masaru Emoto, “โคม่น้ำแห่งดีชั่ว”, A Day Weekly, ๑๕ มีนาคม ๒๕๕๔,
<[http:// board.palungjit.com](http://board.palungjit.com).> (15 March 2009)

^๔ริชาร์ด เกอร์เบอร์, “เสียงเจริญมนต์กับการรักษาโรค”, ๑๕ มีนาคม ๒๕๕๔,
<[http:// board.palungjit.com](http://board.palungjit.com).> (15 March 2009)

พิจารณาเพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง เห็นจริงตามความหมายของบทสวดมากขึ้นตามลำดับ กระบวนการดังกล่าวเป็นการพัฒนาปัญญาทางธรรมให้เกิดขึ้นในตน เมื่อมีปัญหาเช่นนี้แล้ว ย่อมสามารถจัดอุปสรรคและปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เป็นประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น ประโยชน์ทั้งสองประการดังกล่าว นับเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการดำรงชีวิต อุปมาเหมือนร่างกายต้องการพลังงานจากอาหารมาหล่อเลี้ยงให้ดำรงอยู่ได้ ส่วนจิตใจก็ต้องการพลังจากศรัทธา และปัญญามาหล่อเลี้ยงให้เข้มแข็งเช่นกัน^๕

สรุปได้ว่า จากที่นำเสนอมาทำให้มองเห็นว่า เหล่าพระสาวกเองก็พยายามใช้ภูมิปัญญาในการดูแลรักษาสุขภาพของตนเองด้วยวิธีการต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่การดำเนินชีวิตที่เหมาะสม ขณะที่พระพุทธเจ้าก็อาศัยช่องทางพระวินัย กำหนดข้อห้าม ข้อปฏิบัติที่ควรเพื่อให้เกิดสุขภาวะ และเมื่อเกิดโรคร้ายไข้เจ็บเบียดเบียน ก็อาศัยภูมิปัญญาจากธรรมชาติมาใช้เยียวยา บรรเทา บำบัดความเจ็บไข้ได้ป่วยนั้น พร้อม ๆ กันนั้นก็ได้น้อมนำบทสวดพระปริตรต่าง ๆ มาช่วยเสริมอีกทางหนึ่งด้วย

๓.๒ ความหมายของวิชาชีพพยาบาล

งานพยาบาลในสังคมยอมรับกันว่าเป็นงานที่มีเกียรติมีคุณค่าเพราะประกอบไปด้วยความมีเมตตา กรุณา เป็นการสร้างบารมีให้เกิดขึ้นมีขึ้นแก่ตัวเองและครอบครัวและลักษณะงานนั้นเป็นงานบริการด้านสุขภาพทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจจึงมีผู้ให้ความหมายและทัศนะคติเกี่ยวกับความหมายไว้มากมายผู้วิจัยขอยกตัวอย่างดังนี้

อรุณนีย์ พันธุ์สุระ ได้อ้างถึง พจนานุกรมราชบัณฑิตสถาน ความว่า พยาบาล อ่านว่า พะยาบาน ในความหมายกิริยาแปลว่าผู้ดูแลคนไข้ ประณิบัติคนไข้ เอื้อเพื่อเลี้ยงดู และในความหมายคำนาม คือ ผู้ดูแลคนไข้^๖

การพยาบาล ตามความหมายเดิมของหลักภาษา ควรที่จะใช้คำว่า พยาปาร เพราะพยาบาล หมายถึง การชวนขวย วิ อา ปุ พุ โฟ ปุ รุ คติ ย โณ. เพราะการรักษารโรคตามความหมายของพระพุทธศาสนาใช้คำว่า การเยียวยา เช่นในกรณีที่ได้เล่าถึงอดีตชาติของพระพุทธเจ้าเมื่อเสวยพระชาติเป็นเกสวดาบส

^๕อุทัยวรรณ เลาประเสริฐสุข, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธวิธีบรรเทาทุกข์ยามเจ็บป่วย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๖.

^๖อรุณนีย์ พันธุ์สุระ, “ศึกษาวิเคราะห์การใช้หลักพุทธจริยธรรมในการปฏิบัติงานพยาบาล”, สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓, หน้า ๕.

ที่ไม่สบายเพราะคิดถึงลูกศิษย์ แม้พระราชาก็รับสั่งหมอลวงให้เยียวยา กล่าวคือรักษาพยาบาล ก็ไม่หาย^๖

มาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติ วิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ พ.ศ. ๒๕๒๘ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน การพยาบาล หมายความว่า การกระทำต่อมนุษย์เกี่ยวกับการดูแลและการช่วยเหลือเมื่อเจ็บป่วย การฟื้นฟูสภาพ การป้องกัน โรค และการส่งเสริมสุขภาพ รวมทั้งการช่วยเหลือแพทย์กระทำการรักษาโรค ทั้งนี้ โดยอาศัยหลักวิทยาศาสตร์และศิลปะการพยาบาล

การผดุงครรภ์ หมายความว่า การกระทำเกี่ยวกับการดูแล และการช่วยเหลือ หญิงมีครรภ์ หญิงหลังคลอด และทารกแรกเกิด รวมถึงการตรวจ การทำคลอด การส่งเสริม สุขภาพและป้องกัน ความผิดปกติในระยะตั้งครรภ์ ระยะคลอด และระยะหลังคลอด รวมทั้ง การช่วยเหลือแพทย์กระทำการรักษาโรค ทั้งนี้ โดยอาศัยหลักวิทยาศาสตร์และศิลปะ การผดุงครรภ์

มาตรา ๔ ให้เพิ่มบทนิยามคำว่า การประกอบวิชาชีพการพยาบาล และการประกอบวิชาชีพการผดุงครรภ์ ระหว่างบทนิยามคำว่า การผดุงครรภ์ กับคำว่า ผู้ประกอบวิชาชีพการพยาบาล

มาตรา ๔ แห่ง พระราชบัญญัติ วิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ พ.ศ. ๒๕๒๘ ดังต่อไปนี้

การประกอบวิชาชีพการพยาบาล หมายความว่า การปฏิบัติหน้าที่ การพยาบาลต่อบุคคล ครอบครัว และชุมชน โดยการกระทำต่อไปนี้

๑. การสอน การแนะนำ การให้คำปรึกษาและการแก้ปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย

๒. การกระทำต่อร่างกายและจิตใจของบุคคล รวมทั้งการจัดสภาพแวดล้อม เพื่อการแก้ปัญหา ความเจ็บป่วย การบรรเทาอาการของโรค การดูแลของโรค และการฟื้นฟูสภาพ

๓. การกระทำตามวิธีที่กำหนดไว้ ในการรักษาโรคเบื้องต้น และการให้ภูมิคุ้มกันโรค

๔. ช่วยเหลือแพทย์กระทำการรักษาโรค

ทั้งนี้ โดยอาศัยหลักวิทยาศาสตร์ และศิลปะการพยาบาลในการประเมินสภาพ การวินิจฉัย ปัญหาการวางแผน การปฏิบัติ และการประเมินผล การประกอบวิชาชีพการผดุงครรภ์ หมายความว่า การปฏิบัติหน้าที่ การผดุงครรภ์ต่อหญิงมีครรภ์ หญิงหลังคลอด ทารกแรกเกิดและครอบครัว โดยการกระทำต่อไปนี้

๑. การสอน การแนะนำ การให้คำปรึกษาและการแก้ปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ อนามัย

๒. การกระทำต่อร่างกายและจิตใจของหญิงมีครรภ์ หญิงหลังคลอด และทารกแรกเกิด เพื่อป้องกันความผิดปกติในระยะตั้งครรภ์ ระยะคลอด และระยะหลังคลอด

^๖พ.ร.อ. ๑/๑๗-๑๕.

๓. การตรวจ การทำคลอด และการวางแผนครอบครัว

๔. ช่วยเหลือแพทย์กระทำการรักษาโรค

ทั้งนี้ โดยอาศัยหลักวิทยาศาสตร์และ ศิลปะการผดุงครรภ์ในการประเมินสภาพ การวินิจฉัย ปัญหา การวางแผน การปฏิบัติ และการประเมินผล^๔

การพยาบาล หมายถึง การดูแล เป็นวิชาชีพที่ทำหน้าที่ดูแลผู้ป่วย สวมชุดพยาบาลสีขาวและ สวมหมวกที่มีลักษณะเฉพาะตัว สถานที่ปฏิบัติงานเช่น โรงพยาบาล คลินิก หรือสถานพยาบาลอื่น ๆ พยาบาลเป็นวิชาชีพที่ก่อนจะปฏิบัติงานจะต้องผ่านการสอบขึ้นทะเบียนความรู้จาก สภาการพยาบาล จึงจะสามารถปฏิบัติงานได้อย่างสมบูรณ์ โดยพยาบาลสามารถที่จะดูแลผู้ป่วยได้ตามหลักการ พยาบาลที่ได้ศึกษาในหลักสูตรเป็นระยะเวลา ๔ ปีสำหรับพยาบาลวิชาชีพ และสถาบันที่เปิดสอน หลักสูตรพยาบาลมีมากมายในประเทศไทยทั้งที่สังกัดกระทรวงสาธารณสุข มหาวิทยาลัยและเอกชน^๕

นิยามอาชีพผู้ปฏิบัติอาชีพพยาบาล คือ ทำหน้าที่ให้การรักษาพยาบาล และดูแลผู้ป่วยทั้งทาง กาย และจิต ผู้ได้รับบาดเจ็บ หรือทุพพลภาพ รักษาและป้องกัน โรค และการส่งเสริมสุขภาพ วางแผน และให้บริการด้านพยาบาล และทำหน้าที่ช่วยแพทย์ ใน โรงพยาบาล หรือสถานพยาบาล

ลักษณะของงานที่ทำ คือ รักษา ดูแล และให้คำแนะนำเกี่ยวกับการพยาบาล เป็นผู้ช่วยแพทย์ โดยการสังเกต และบันทึกความเปลี่ยนแปลงของคนไข้ รายงานให้แพทย์ทราบถึงอาการของคนไข้ ตามลักษณะ โรคที่เป็นทั้งร่างกาย อารมณ์ และจิตใจ ช่วยฟื้นฟูสุขภาพของคนไข้ ช่วยคนไข้ให้ ปรับตัวเข้ากับภาวะขัดข้องใด ๆ ที่อาจเกิด จากการเจ็บป่วย จัดให้คนไข้ มีสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องอนามัย ป้องกันและควบคุมการเผยแพร่ของโรคติดเชื้อ สอนคนไข้ และประชาชนทั่วไปให้รู้จักการดูแลและ ส่งเสริมสุขภาพวางแผน มอบหมาย สั่งการ ดูแล และประเมินผลงานของผู้ช่วยพยาบาลและผู้ทำ หน้าที่ประสานงาน ร่วมงานกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายการแพทย์และอนามัยแขนงอื่น ๆ ในการบริการคนไข้ ทั้งนี้การจะพัฒนาวิชาชีพพยาบาลนั้น ไม่ใช่เพียงแค่การจัดการเรียนการสอนเท่านั้นหรือการจัดอบรม ความรู้เท่านั้นการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมสำคัญมากที่ต้องพัฒนาควบคู่กันไป^๖

^๔พระราชบัญญัติ วิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๐ ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นปีที่ ๕๒ ในรัชกาลปัจจุบัน

^๕ฟาริดา อิบราฮิม, **คู่มือปฏิบัติการพยาบาลขั้นวิชาชีพ**, มหาวิทยาลัยมหิดล, พิมพ์ครั้งที่ ๒ , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๒๕), หน้า ๕๐.

^๖ทัศนีย์ อรรถารส, **วิทยาสารพยาบาล, วิทยาลัยสภากาชาดไทย**, ปีที่ ๓๑ ฉบับที่ ๒-๓ พฤษภาคม-ธันวาคม, โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๕, หน้า ๒๑๒.

สภาพการทำงาน คือ ปฏิบัติงานใน โรงพยาบาลของรัฐและเอกชน สถานพยาบาล คลินิก สถานพักฟื้น สถานฟื้นฟู ดูแลรักษาสุขภาพ สถานสงเคราะห์ เด็ก หรือคนชรา สถานอนุบาลเด็ก ทารกหรือเด็กก่อนวัยเรียน สถานการศึกษา เช่น โรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย สถานที่ทำงาน ในโรงงานอุตสาหกรรม สถานีอนามัย/คลินิกในชุมชนพยาบาลประจำบ้าน หรือส่วนบุคคล

คุณสมบัติของผู้ประกอบอาชีพ

ผู้ประกอบอาชีพนี้ ต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้

๑. สำเร็จการศึกษา พยาบาลศาสตร์ต่อเนื่อง หรือพยาบาลศาสตร์
๒. มีสุขภาพสมบูรณ์ ทั้งร่างกายและจิตใจ ไม่พิการหรือทุพพลภาพ ปราศจากโรคอันเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงาน

๓. มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่รังเกียจผู้เจ็บป่วย มีความเมตตา และมีความรักในเพื่อนมนุษย์ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

๔. มีความอดทน อดกลั้น และมีความกล้าในการตัดสินใจ

๕. มีความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน

๖. มีความเสียสละที่จะเดินทางไปรักษาพยาบาลผู้คนในชุมชนทั่วประเทศ

ผู้ที่ประกอบอาชีพนี้ ควรเตรียมความพร้อมดังต่อไปนี้ เมื่อสำเร็จการศึกษาในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น จะต้องเลือกเรียน/ศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สายวิทยาศาสตร์ จากนั้นจึงจะทำการสอบคัดเลือกเข้าศึกษาต่อในสาขาวิชาพยาบาลของมหาวิทยาลัย ต่าง ๆ ที่สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัยเอกชน ทั้งนี้การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจะต้องมีผลการเรียนวิชาฟิสิกส์ เคมีชีววิทยา ก่อนข้างดีด้วย

สำหรับการพยาบาลที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ในส่วนของพระวินัยปิฎก ก็ได้ระบุไว้ชัดเจนว่า ภิกษุสามารถสัตตทาหะ “สัตตทาหกรณียะ” คือ ชุระที่พึงทำเสร็จได้ในเวลา ๗ วัน หมายถึง ชุระเป็นเหตุให้ภิกษุออกจากวัดไปค้างคืนที่อื่นได้ แต่ต้องกลับมาภายในเวลา ๗ วันเป็นชุระที่ภิกษุ ภิกษุณี ลิกขมานา สามเณรี สามเณริ อุบาสก อุบาสิกาส่งข่าวมานิมนต์ไป เช่น ไปเพื่อพยาบาลภิกษุและภิกษุณีเป็นต้น (สหรรรมิก) หรือมารดาบิดา^{๑๑}

สัตตทาหกรณียะนี้ อนุญาตสำหรับภิกษุผู้อยู่จำพรรษา ตลอดภายใน ๑ เดือนฤดูฝน มีอนุญาตให้ภิกษุไปค้างแรมที่อื่น นอกจากมีเหตุจำเป็นดังกล่าวข้างต้น จึงสามารถไปค้างแรมที่อื่นได้ หากแต่ต้องกลับมาภายใน ๗ วัน ซึ่งหนึ่งในเหตุจำเป็นดังกล่าวนี้ ได้ระบุถึงการพยาบาลภิกษุไว้ด้วย อันแสดงให้เห็นถึงการที่ พระพุทธศาสนานั้นให้ความสำคัญในเรื่องดังกล่าว เพราะการปฏิบัติขึ้นของ

^{๑๑}วิ.ม. ๔/๑๕๓/๓๐๒.

พระพุทธศาสนานั้นมีสันติ คือ ความสงบเป็นแก่นสาร ซึ่งความสงบนั้นก็ย่อมหมายถึงทั้งความสงบกาย และสงบใจ ความสงบกายก็คือการที่ร่างกายนั้นไม่ได้ถูกโรคภัยเบียดเบียน ในการบรรพชาและการอุปสมบท พระพุทธองค์ทรงมุ่งเน้นให้พระอุปัชฌาย์ บอกให้ภิกษุที่เพิ่งอุปสมบทได้ตระหนักรู้หน้าที่และขอบเขตการประพฤติของพระสงฆ์ที่เรียกว่า นิสัย ๔ ในข้อที่ ๔ พระองค์ได้ทรงย้ำให้เห็นถึงการพยาบาลด้วยทรงอนุญาตเอาไว้ว่า “บรรพชาอาศัยยาคือน้ำมูตรเน่า เธอพึงทำอุตสาหกรรมยา คือน้ำมูตรเน่านั้นจนตลอดชีวิต”^{๑๒}

ข้อปฏิบัติในส่วนของพุทธจริยวัตร พระองค์ก็ทรงปฏิบัติพระองค์ให้เป็นตัวอย่างในการรักษาพยาบาลภิกษุ เช่น เรื่อง พระอาพาธโรคท้องร่วง^{๑๓} คนไข้ที่พยาบาลได้ยากมีอาการ ๕ อย่าง ภิกษุทั้งหลาย คนไข้ที่มีอาการ ๕ อย่าง พยาบาลได้ยาก คือ ๑. ไม่ทำความสบาย ๒. ไม่รู้ประมาณในความสบาย ๓. ไม่นันทยา ๔. ไม่บอกอาการไข้ตามเป็นจริงแก่ผู้พยาบาล ไข้ที่มุ่งประโยชน์ คือ ไม่บอกอาการไข้ที่กำเริบว่ากำเริบ อาการไข้ที่ทุเลาว่าทุเลา อาการไข้ที่ทรงอยู่ว่าทรงอยู่ ๕. เป็นคนไม่อดทนความรู้สึกทางกายที่เกิดขึ้น เป็นทุกข์แสนสาหัส กล้าแข็ง ไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจ แพบจะคร่าชีวิต ภิกษุทั้งหลาย คนไข้ที่มีอาการ ๕ อย่างนี้แล พยาบาลได้ยาก คนไข้ที่พยาบาลได้ง่ายมีอาการ ๕ อย่าง ภิกษุทั้งหลาย คนไข้ที่มีอาการ ๕ อย่าง พยาบาลได้ง่าย คือ ๑. ทำความสบาย ๒. รู้ประมาณในความสบาย ๓. นันทยา ๔. บอกอาการไข้ตามเป็นจริงแก่ผู้พยาบาล ไข้ที่มุ่งประโยชน์ คือ บอกอาการไข้ที่กำเริบว่ากำเริบ อาการไข้ที่ทุเลาว่าทุเลา อาการไข้ที่ทรงอยู่ว่าทรงอยู่ ๕. เป็นคนอดทนต่อความรู้สึกทางกายที่เกิดขึ้นเป็นทุกข์แสนสาหัส กล้าแข็ง เผ็ดร้อน ไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจ แพบจะคร่าชีวิต ภิกษุทั้งหลาย คนไข้ที่มีอาการ ๕ อย่างนี้แล พยาบาลได้ง่ายบุคคลผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ ไม่ควรพยาบาลภิกษุไข้ ภิกษุทั้งหลาย ผู้พยาบาลภิกษุ ไข้ที่ประกอบด้วยองค์ ๕ ไม่ควรพยาบาลคนไข้ คือ ๑. ไม่สามารถจัดยา ๒. ไม่รู้จักของแสดงและไม่แสดง คือ นำของแสดงเข้าไปให้นำของไม่แสดงออกไป ๓. พยาบาลคนไข้เพราะเห็นแก่อามิสไม่มีจิตเมตตา ๔. รังเกียจที่จะนำอุจจาระ ปัสสาวะ น้ำลายหรือของที่อาเจียนออกไปทิ้ง ๕. ไม่สามารถพูดให้คนไข้เห็นชัด ชวนให้อวยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาหาญแกล้วกล้าปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรม เป็นบางครั้งบางคราว

ภิกษุทั้งหลาย ผู้พยาบาลภิกษุ ไข้ที่ประกอบด้วยองค์ ๕ นี้แล ไม่ควรพยาบาลคนไข้ บุคคลผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ ควรพยาบาลภิกษุไข้ ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พยาบาลภิกษุ ไข้ที่ประกอบด้วยองค์ ๕ ควรพยาบาลภิกษุ ไข้ คือ ๑. สามารถจัดยา ๒. รู้จักของแสดงและไม่แสดง คือ นำของแสดงออกไป นำของไม่แสดง เข้ามาให้ ๓. ไม่พยาบาลคนไข้เพราะเห็นแก่อามิส มีจิตเมตตา ๔. ไม่รังเกียจที่จะนำอุจจาระ ปัสสาวะ น้ำลาย

^{๑๒}วิ.ม. ๔/๑๒๘/๑๕๗.

^{๑๓}วิ.ม. ๕/๓๖๕/๒๓๕.

หรือของที่อาเจียนออกมาไปเททิ้ง^๕. สามารถพูดให้คนไข้เห็นชัด ชวนให้อายากรับ
ไปปฏิบัติเราใจให้อาจหาญแกล้าวกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมมีกดา
เป็นบางครั้ง บางคราว ภิภุททั้งหลาย ผู้พยาบาลภิภุทไข้ที่ประกอบด้วยองค์ ๕ นี้แล
ควรพยาบาลคนไข้^๕

สรุปได้ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีพุทธจริยวัตรต่อภิภุทที่อาพาธ ให้การพยาบาลภิภุทที่
อาพาธ โดยมุ่งผู้ป่วยเป็นศูนย์กลาง ให้ความสำคัญต่อการพยาบาลทั้งด้านร่างกาย ความรู้สึกของภิภุท
ที่อาพาธ โดยมุ่งเน้นให้มีการดูแลตนเอง ได้แก่ การดูแลร่างกายให้มีความสบายกาย ใจ รับประทาน
ยาตามคำสั่ง สามารถบอกเล่าอาการเจ็บป่วยหรืออาการที่เปลี่ยนแปลง ต้องมีความอดทนต่อสภาพ
การเจ็บป่วย ส่วนผู้ที่พยาบาลผู้ป่วยต้องมีความรู้ความเข้าใจด้านการพยาบาล มีจิตใจเมตตา เข้าใจถึง
ความรู้สึกและความต้องการของผู้ป่วย ให้ความรู้สึกลึกซึ้ง สามารถปลอบประโลมใจผู้ป่วย เมื่อมีภาวะ
ทุกข์ใจต่อสภาวะ โรคที่เกิดขึ้นหรือสภาวะอื่น ๆ

๓.๓ ความหมายของทฤษฎีพยาบาล

เมลลิส (Melis ๑๕๕๗: ๑๓) ให้ความหมายทฤษฎีว่า เป็นข้อความที่แสดงความสัมพันธ์
ระหว่างมโนทัศน์ทั้ง ๔ ทฤษฎีการพยาบาล (nursing theory) เปรียบเสมือนเป็นการสรุปทางความคิดเกี่ยวกับ
ข้อความจริงทางการพยาบาล โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพรรณนาปรากฏการณ์ อธิบายความสัมพันธ์
ระหว่างปรากฏการณ์ ทำนายผลที่จะเกิดขึ้น หรือการควบคุมปรากฏการณ์ทางการพยาบาล

ฟอว์เซท (Fawcett ๑๕๕๕) ให้นิยามโดยเน้นที่ปรากฏการณ์ทางการพยาบาล (nursing
phenomena) โดยนิยามว่า ทฤษฎีการพยาบาลประกอบด้วยมโนทัศน์ และข้อสันนิษฐาน (proposition)
ที่มีความเฉพาะเจาะจงมากกว่าแบบจำลองความคิด ทฤษฎีการพยาบาลจะกล่าวถึงบุคคล สุขภาพ
สิ่งแวดล้อม และการพยาบาล และระบุความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ทั้ง ๔ ดังกล่าวจากนิยาม
ดังกล่าว ทฤษฎีการพยาบาลจึงเป็นข้อความแสดงความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ทางการพยาบาลที่
พรรณนา อธิบาย ทำนาย และควบคุมปรากฏการณ์ทางการพยาบาลเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ตามที่ต้องการ

สรุปได้ว่า ทฤษฎีการพยาบาลคือแนวทางในการดูแลผู้ป่วย เพื่อให้ผู้ป่วยอยู่ในภาวะที่จะ
ต่อสู้กับการเจ็บป่วยได้อย่างสมดุลที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ทั้งร่างกายและจิตใจ ครอบคลุมถึงการดูแล
ติดตามภาวะสุขภาพ โดยรวมของความเป็นบุคคลให้มีความสุขและปรับตัวได้กับปัจจัยต่างที่มี
อิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต ดังนั้นทฤษฎีการพยาบาล จึงหมายถึงคัมภีร์ในการดูแลสุขภาพของผู้ป่วย
ซึ่งเชื่อมโยงสัมพันธ์กันทั้งกาย ใจ จิตวิญญาณ จิตสังคัม และสิ่งแวดล้อม

^๕วิ.ม. ๕/๓๖๖/๒๔๑-๒๔๓.

๓.๔ ความสำคัญของทฤษฎีพยาบาล

ทฤษฎีการพยาบาล เป็นชุดของมโนทัศน์ที่จะอธิบายถึงความสัมพันธ์ของธรรมชาติของมนุษย์ สิ่งแวดล้อม สุขภาพ และการพยาบาล ทฤษฎีการพยาบาลช่วยให้พยาบาลเห็นเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของวิชาชีพชัดเจน มีเอกลักษณ์และเอกสิทธิ์ของวิชาชีพ วิชาชีพพยาบาลจำเป็นต้องมีทฤษฎีการพยาบาลด้วยเหตุผลหลายประการ ดังนี้

- ช่วยจัดระบบโครงสร้างของการปฏิบัติการพยาบาลเชิงวิชาชีพ การศึกษาและวิจัย ทำให้มีความเป็นวิชาชีพเพิ่มขึ้น เนื่องจากการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง

- ช่วยให้การพยาบาลมีเอกลักษณ์ ช่วยบอกขอบเขตวิชาชีพการพยาบาลให้ชัดเจนขึ้นเพิ่มความมีเอกสิทธิ์ (Autonomy) และความรับผิดชอบที่แตกต่างจากวิชาชีพอื่น มีอิสระในการปฏิบัติการพยาบาลเพิ่มขึ้น

- ช่วยให้พยาบาลสามารถอธิบายเป้าหมายและเหตุผลของการปฏิบัติเป็นไปในแนวทางเดียวกัน

- ช่วยให้การปฏิบัติการพยาบาลมีคุณภาพมากขึ้น

- ช่วยให้สื่อสารได้เข้าใจตรงกันระหว่างพยาบาลและเจ้าหน้าที่อื่น

ในการนำทฤษฎีการพยาบาลมาใช้ในการปฏิบัติการพยาบาล จำเป็นต้องใช้กระบวนการพยาบาลให้เป็นไปตามหลักการของแต่ละทฤษฎี โดยพยาบาลจะต้องประเมินผู้ป่วยตามแนวทางที่ทฤษฎีกำหนดไว้ และวินิจฉัยปัญหาของผู้ป่วยให้สอดคล้องกับมโนทัศน์ของทฤษฎี รวมทั้งมีการตั้งเป้าหมายของการพยาบาล และวางแผนการพยาบาลตามแนวทางของทฤษฎีการพยาบาลแต่ละทฤษฎี แล้วนำแผนการพยาบาลที่วางไว้นั้นไปปฏิบัติและประเมินผล จึงจะเป็นการนำทฤษฎีการพยาบาลไปสู่การปฏิบัติอย่างเหมาะสม ไม่ว่าจะเลือกใช้ทฤษฎีการพยาบาลใด พยาบาลจำเป็นต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลปะทางการพยาบาลและประยุกต์ความรู้จากศาสตร์สาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการปฏิบัติการพยาบาล เพื่อให้ตอบสนองความต้องการหรือปัญหาของผู้ใช้บริการได้อย่างเหมาะสม และนอกจากนี้ต้องรู้จักพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ รวมทั้งให้ความสำคัญและสนใจเรียนรู้จากประสบการณ์จริงของผู้ใช้บริการ ประเวศ วะสี กล่าวว่า การแพทย์แผนปัจจุบันทำประโยชน์อย่างมากในการช่วยชีวิตคน แต่การมีอำนาจมาก ก็มีข้อเสีย การมีอำนาจมาก ทำให้ไม่เรียนรู้ การเรียนรู้ทำให้รู้ความจริง การรู้ความจริงทำให้ทำถูกต้อง หากพยาบาล

เข้าใจความเป็นปัจเจกบุคคล คำนึงถึงความเป็นองค์รวมของบุคคลก็จะทำให้พัฒนาศักยภาพในการดูแลตนเองของผู้ป่วยได้อย่างเหมาะสม^๕

การนำทฤษฎีทางการพยาบาลต่าง ๆ มาใช้ในการดูแลสุขภาพ

การพยาบาลเป็นวิชาชีพที่มุ่งให้บริการทางด้านสุขภาพอนามัยแก่บุคคล ครอบครัวและชุมชน การปฏิบัติการพยาบาลในระดับวิชาชีพพยาบาลต้องสร้างความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จากทักษะการปฏิบัติ สร้างความคิดการตัดสินใจอย่างทันการและสมเหตุสมผล ดังนั้นพยาบาลจึงต้องมีองค์ความรู้เฉพาะเพื่อเป็นฐานในการปฏิบัติการ ที่ต้องอาศัยทั้งศิลปะและวิทยาศาสตร์ทางการพยาบาล ศาสตร์ทางการพยาบาลได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในปัจจุบันนี้มีทฤษฎีทางการพยาบาลเกิดขึ้นหลายทฤษฎี เช่น ทฤษฎีการดูแลตนเองของโอเร็ม ทฤษฎีการปรับตัวของรอย ทฤษฎีการดูแลเอื้ออาทรของวัตสัน นอกจากนี้ยังมีแนวคิดบางแนวคิดที่ใช้ในการปฏิบัติการพยาบาล เช่น แนวคิดแบบแผนสุขภาพของกอร์ดอน การใช้ทฤษฎีทางการพยาบาลก่อให้เกิดคุณภาพปฏิบัติการพยาบาล พัฒนาการศึกษากการพยาบาลและการศึกษาวิจัยสร้างองค์ความรู้ใหม่

วิชาชีพการพยาบาล การพยาบาลถือเป็นวิชาชีพที่ก่อกำเนิดมากกว่า ๒๐๐ ปี คำว่าการพยาบาล (Nursing) มีความหมายได้ทั้งในฐานะสาขาวิชา (Discipline) กับในฐานะวิชาชีพ (Professional) ซึ่งในฐานะสาขาวิชานั้น แต่ละสาขานั้นจะมีมุมมองที่เฉพาะ มีมโนทัศน์ ทฤษฎี และกรอบแนวคิดที่เป็นแนวทางการค้นคว้าตามหลักวิทยาศาสตร์หรือการวิจัย ทำให้สาขาวิชามีความแตกต่างกันที่องค์ความรู้ของแต่ละสาขาวิชา ส่วนในฐานะที่เป็นวิชาชีพการพยาบาลจะต้องประกอบด้วยปฏิบัติการการวิจัย และการศึกษาเพื่อผลิตบุคลากรในวิชาชีพ

ศาสตร์ทางการพยาบาล ศาสตร์ทางการพยาบาลเป็นองค์ความรู้ (body of knowledge) ที่ได้มาโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ รวมถึงความรู้ที่ได้จากการวิจัยในศาสตร์สาขาอื่น องค์ความรู้โดยทั่วไปมีการแบ่งออกเป็น ๒ สาขา คือ ศาสตร์สาขาวิชาการ (Academic discipline) และศาสตร์สาขาวิชาชีพ (Professional discipline) ดังนั้น ศาสตร์ทางการพยาบาล จึงหมายถึง ความรู้ที่เป็นเฉพาะสาขาวิชาชีพการพยาบาล หรือองค์ความรู้ทางการพยาบาลที่ประกอบไปด้วยมโนทัศน์ (Concepts) หลักการ (Principles) กฎ (Laws) และทฤษฎี (Theories) ต่าง ๆ ทางการพยาบาลที่พยาบาลใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือบุคคลให้คงภาวะสุขภาพ

^๕ประเวศ วะสี, **ปัจฉิมอาพาท่านพุทธทาสมหาเถระ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๓๖), ไม่ปรากฏหน้า.

ดังนั้น คำว่า ศาสตร์และทฤษฎีจึงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน เพราะความรู้ในสาขาใดสาขาหนึ่งจะต้องสร้างทฤษฎีขึ้นมารองรับองค์ความรู้ นั้น ๆ หรือความรู้ นั้น ๆ ได้มาจากการพิสูจน์ตามหลักการทางวิทยาศาสตร์

ทฤษฎีทางการพยาบาล (Nursing Theory) เป็นองค์ความรู้เฉพาะสาขาวิชาชีพที่ได้รับการยอมรับและนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติ ทฤษฎีทางการพยาบาลจะประกอบด้วย มโนทัศน์ หลักการที่มีความเชื่อมโยงกัน

ทฤษฎี (Theory) มาจากรากศัพท์ภาษากรีกว่า Theoria ซึ่งมีความหมายว่า Vision คือ ภาพมองในสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยรวม ดังนั้น ทฤษฎีจึงหมายถึง ชุดของข้อความที่บ่งบอกความสัมพันธ์ของมโนทัศน์ต่าง ๆ เพื่อบรรยาย อธิบาย ทำนาย หรือควบคุมปรากฏการณ์ต่าง ๆ

มโนทัศน์ หรือมโนคติ (Concept) หมายถึง ความคิดที่เป็นนามธรรม หรือภาพรวมของปรากฏการณ์ หรือความจริงต่าง ๆ ซึ่งมโนทัศน์มีระดับความเป็นนามธรรมน้อยไปจนถึงมีความเป็นนามธรรมสูง สังเกตโดยตรงไม่ได้ เช่น โຕะ บ้าน ความเครียด ความสุข หรือหมายถึง ภาพความคิดรวบยอดของคุณลักษณะและความหมายของสิ่งต่าง ๆ ดังนั้นทฤษฎีการพยาบาล (Nursing Theory) จึงหมายถึงแก่นสาระความรู้ของวิชาชีพพยาบาล ซึ่งมุ่งอธิบายธรรมชาติของคนสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อบุคคล ภาวะสุขภาพ ความเจ็บป่วยของบุคคล โดยมีเป้าหมายของการพยาบาลและกิจกรรมการพยาบาล

กระบวนทัศน์ (Paradigm) หมายถึง กรอบการมอง หรือกรอบเค้าโครงแนวคิด หรือแบบอุดมคติ หรือปรัชญาที่เป็นที่ยอมรับในกลุ่มวิชาชีพซึ่งใช้เป็นข้อตกลงเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติ วิจัย และสร้างความเข้าใจในศาสตร์นั้น ๆ ให้เป็นไปในแนวเดียวกัน

อภิกระบวนทัศน์ทางการพยาบาล (Metaparadigm)

ในการพัฒนาศาสตร์ทางการพยาบาลจะต้องมีขอบเขตปรากฏการณ์ในวิชาชีพการพยาบาลที่สามารถอธิบายถึงความแตกต่างจากทฤษฎีวิชาชีพอื่นกระบวนทัศน์ทางการพยาบาล (Metaparadigm) หรือมโนทัศน์หลัก หรือทัศนะแม่บท เป็นกรอบ ขอบเขต หรือโครงสร้างทางความคิดหรือมโนคติในภาพรวมกว้าง ๆ ของศาสตร์สาขาทางการพยาบาล ซึ่งจะประกอบด้วย มโนทัศน์ของศาสตร์สาขานั้น ๆ รวมทั้งมีการกำหนดลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์เหล่านั้นด้วย ซึ่งมโนทัศน์หลักที่เป็นองค์ประกอบของกระบวนทัศน์ในศาสตร์สาขาทางการพยาบาล จะต้องมิลักษณะดังนี้

๑. มโนทัศน์จะต้องกว้างพอที่จะครอบคลุมถึง ความรู้ และปรากฏการณ์ทางการพยาบาลทั้งหมดซึ่งมีความแตกต่างจากศาสตร์สาขาวิชาชีพอื่น

๒. มโนทัศน์เหล่านี้จะต้องได้รับการยอมรับในวิชาชีพ ว่าเป็นแก่นหรือสาระองค์ความรู้ในศาสตร์ทางการพยาบาลอย่างแท้จริง

๓. มโนทัศน์เหล่านี้จะต้องไม่มีความซ้ำซ้อนกัน
 ๔. มโนทัศน์เหล่านี้ต้องมีความเป็นสากลทั้งขอบเขตและเนื้อหา
 ๕. การพัฒนาองค์ความรู้ของศาสตร์ทางการแพทย์จะอยู่ภายใต้ขอบเขตของมโนทัศน์เหล่านี้
- ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับในวิชาชีพการพยาบาลแล้วว่ากระบวนการทศน์ทางการแพทย์ประกอบด้วยมโนทัศน์หลักเกี่ยวกับ

- ๑) คน (Person)
- ๒) ภาวะสุขภาพ (Health)
- ๓) สิ่งแวดล้อม (Environment)
- ๔) การพยาบาล (Nursing)

การจำแนกทฤษฎีทางการแพทย์

๑. จำแนกตามคุณลักษณะการนำไปใช้ ดังนี้

๑) ทฤษฎีเชิงนิรนัย (Deductive nursing theories) เป็นการพัฒนาทฤษฎีจากการนำศาสตร์ต่าง ๆ มาสังเคราะห์ จัดระบบหรือขยายมโนมติเดิมให้เกิดเป็นมโนมติใหม่ ซึ่งทฤษฎีทางการแพทย์เชิงนิรนัยนี้มีหลายทฤษฎี เช่น ทฤษฎีการพยาบาลของคิง ทฤษฎีการพยาบาลของรอย ทฤษฎีการพยาบาลของนิวแมน ทฤษฎีการพยาบาลของโลนิงเจอร์ ทฤษฎีการพยาบาลของวัตสัน

๒) ทฤษฎีเชิงอุปนัย (Inductive nursing theories) เป็นการพัฒนาทฤษฎีที่เกิดจากการปฏิบัติทางการแพทย์มาประมวลเพื่อสรุปเป็นทฤษฎี

๒. จำแนกตามจุดมุ่งหมายในการนำไปใช้ ดังนี้

๑) ทฤษฎีระดับบรรยาย (Descriptive theory) เป็นทฤษฎี หรือข้อความที่อธิบายถึงมโนมติ เหตุการณ์ สถานการณ์หรือปรากฏการณ์ ที่บ่งชี้ถึงความหมาย คุณลักษณะ องค์ประกอบของแต่ละมโนมติ บางครั้งเรียกว่า ทฤษฎีที่แยกแยะองค์ประกอบ (Factor-isolating theory)

๒) ทฤษฎีระดับอธิบาย (Explanatory theory) เป็นทฤษฎีที่อธิบายความสัมพันธ์ของมโนมติ ตั้งแต่ ๒ มโนมติ หรือ ๒ ปรากฏการณ์ขึ้นไป บางครั้งเรียกว่า ทฤษฎีองค์ประกอบสัมพันธ์ (Factor-relating theory)

๓) ทฤษฎีระดับทำนาย (Predictive theory) เป็นทฤษฎีที่อธิบายความสัมพันธ์ของมโนมติ ตั้งแต่ ๒ มโนมติ หรือ ๒ ปรากฏการณ์ขึ้นไป แล้วสามารถทำนายว่าจะเกิดมโนมติใหม่เพิ่มขึ้นได้

๔) ทฤษฎีระดับควบคุมหรือปฏิบัติการ (Control Prescriptive theory) ทฤษฎีที่มีความเฉพาะเจาะจงในแต่ละสถานการณ์ สามารถระบุความสัมพันธ์ระหว่างมโนมติ ทำนายผลที่เกิดขึ้น และควบคุมผลที่จะเกิดขึ้นให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการ อาจมีมโนมติที่จะเกิดขึ้นได้

๓. จำแนกตามระดับความเป็นนามธรรมของทฤษฎี

๑) ทฤษฎีอภิทฤษฎี (Meta-theory) เป็นลักษณะที่เกี่ยวกับปรัชญาและวิธีสร้างทฤษฎี เป็นทฤษฎีที่มีเป้าหมายของกระบวนการสร้างทฤษฎี จะมีจุดเน้นที่การตั้งคำถามเชิงปรัชญาวิธีการสร้างทฤษฎีและกระบวนการวิเคราะห์ วิพากษ์และหลักเกณฑ์ในการประเมินทฤษฎี ซึ่งจะใช้เป็นหลักในการวิเคราะห์ชนิดและวัตถุประสงค์ของทฤษฎี มีความเป็นนามธรรมสูง

๒) ทฤษฎีระดับกว้าง (Grand theory) เป็นทฤษฎีที่มีความเป็นนามธรรมสูง กำหนดกรอบแนวคิดที่กว้าง หรือเป็นแบบจำลองมโนคติที่ครอบคลุมเนื้อหาสาระที่กว้าง แต่จะนำไปทดสอบโดยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ได้ยากเนื่องจากมีความเป็นนามธรรมสูง แต่ก็สามารถนำไปเป็นแนวทางการปฏิบัติและเป็นแนวทางในการสร้างองค์ความรู้ในระดับรองลงมาได้ดี เช่น ทฤษฎีการดูแลตนเองของโอเรม ทฤษฎีการปรับตัวของรอย ทฤษฎีการดูแลเอื้ออาทรของวัตสัน

๓) ทฤษฎีระดับกลาง (Middle Rang theory) เป็นทฤษฎีที่มีขอบเขตเนื้อหาสาระแคบลง และมีจำนวนมโนทัศน์น้อยกว่าทฤษฎีระดับกว้าง ทฤษฎีระดับกลางเกิดจากการศึกษาวิจัยสามารถนำไปใช้อ้างอิงและขยายต่อได้ ทดสอบได้ นำไปเป็นหลักในการปฏิบัติชัดเจนขึ้น เช่น ทฤษฎีการส่งเสริมสุขภาพของเพนเดอร์ (Pender's Health Promotion Theory)

๔) ทฤษฎีระดับปฏิบัติ (Practice theory) เป็นทฤษฎีที่มีความซับซ้อนน้อยที่สุดเป็นชุดข้อความเชิงทฤษฎีที่เกิดจากการทดสอบสมมติฐานในปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง มีเนื้อหาสาระและจำนวนมโนคติไม่มาก สามารถทดสอบได้ง่าย และนำไปใช้ในการปฏิบัติการพยาบาลได้โดยตรงและคาดผลที่จะเกิดจากการปฏิบัติได้

วิวัฒนาการของทฤษฎีการพยาบาล

ทฤษฎีการพยาบาลเป็นองค์ความรู้เฉพาะทางการพยาบาล เริ่มขึ้นจากการพยายามหาคำตอบให้ตรงกันว่า การพยาบาลคืออะไร เหตุใดจึงต้องมีทฤษฎีการพยาบาล การใช้ทฤษฎีทางการพยาบาลเพื่อประโยชน์ทางการแพทย์หรือเพื่ออิสรภาพทางการดูแลในลักษณะที่เป็นศาสตร์ ดังนั้น จึงต้องมีการศึกษาวิจัยทางคลินิก ฟลอเรนซ์ในดิงเกล เป็นบุคคลแรกที่พยายามสร้างศาสตร์การพยาบาลและเตรียมพยาบาลอย่างมีรูปแบบชัดเจน ลักษณะการพยาบาลในยุคของฟลอเรนซ์ในดิงเกลจะมีลักษณะเป็นศิลปะเชิงเทคนิค (Technical arts) ซึ่งเน้นหลักการและวิธีปฏิบัติ ศาสตร์ทางการพยาบาลของฟลอเรนซ์ในดิงเกล ประกอบด้วย ๑) Nursing proper ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะที่สตรีพึงมีในบทบาทของแม่ เช่น การให้ความรักความเมตตา ๒) Nursing Sciences เป็นเทคนิคการพยาบาลที่ต้องเรียนรู้และฝึกฝนทักษะ

ฟลอเรนซ์ในดิงเกล มีการนำมาใช้อุญานทั้งในยุโรปและอเมริกาจนถึงช่วงปี ๑๙๕๕ มีการเปลี่ยนแปลงในระบบการแพทย์จากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี วิชาชีพการพยาบาลได้รับการมองว่าเป็นวิชาชีพของสตรีในระดับแรงงาน ซึ่งในระยะนี้เริ่มมีผู้นำทางการ

พยาบาลพยายามสร้างศาสตร์การพยาบาลให้มีความชัดเจนและเริ่มมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกาจนมีศาสตร์ของการพยาบาลขึ้น ซึ่งเป็นผลจากความพยายามของกลุ่มนักวิชาการพยาบาลในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ตระหนักถึงความจำเป็นของการพัฒนาวิชาชีพให้ทัดเทียมกับวิชาชีพอื่น ๆ และต้องการช่วยเหลือให้วิชาชีพพยาบาลมีหลักในการปฏิบัติงานที่มีระบบระเบียบ จากการศึกษาวิวัฒนาการของทฤษฎีการพยาบาลตั้งแต่ระยะเริ่มต้นจนถึงปัจจุบันพอสรุปได้เป็น ๔ ระยะเวลา กล่าว คือ

๑. ระยะก่อนปี ค.ศ. ๑๙๖๐

ในยุคนี้เป็นยุคในการพัฒนาความต่อเนื่องจากงานเขียนและการทำงานของ ฟลอเรนซ์ นิงดิงเกล โดยมีการเริ่มมีการพัฒนาพื้นฐานของทฤษฎีจากแนวคิดของจิตวิทยา สังคมศาสตร์วิทยาศาสตร์ สุขภาพ มนุษยศาสตร์ และพฤติกรรมศาสตร์ มีการทำวิจัยทางการพยาบาลและมีวารสารวิจัยการพยาบาลเกิดขึ้นในปี ค.ศ. ๑๙๕๒ ซึ่งนับได้ว่าวิชาชีพพยาบาลยังไม่ได้มีศาสตร์ที่เป็นของตนเอง อย่างไรก็ตามพอที่จะกล่าวได้ว่า แนวความคิดเกี่ยวกับความรู้เฉพาะสาขาของวิชาชีพพยาบาล (a unique nursing body of knowledge) ได้เริ่มตั้งแต่สมัยของฟลอเรนซ์ นิงดิงเกล (Nightingale, ๑๘๕๕) ซึ่งถือว่าเป็นผู้ริเริ่มการพยาบาลแผนใหม่ (Modern nursing) และเป็นผู้ที่กล่าวอย่างชัดเจนว่าวิชาชีพพยาบาลเป็นวิชาชีพที่มีวิชาการที่แตกต่างไปจากวิชาการของแพทย์ พยาบาลต้องศึกษาเรื่องของพยาบาลเพื่อสามารถให้การบริการแก่ผู้ป่วยในบทบาทที่แตกต่างไปจากแพทย์ผู้ให้การรักษา

แนวคิดของ นิงดิงเกล เกี่ยวกับความรู้เฉพาะสาขาการพยาบาล พอสรุปได้ว่า เป็นความรู้ซึ่งได้มาจากการสังเกตและบันทึกเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้ป่วย และสิ่งแวดล้อมของผู้ป่วยที่มีผลกระทบต่อกระบวนการหายจากโรค (Reparative process) ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ความรู้ดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงบทบาทและการปฏิบัติการพยาบาลที่เน้นการจัดสิ่งแวดล้อมของผู้ป่วยเพื่อส่งเสริมกระบวนการหายจากโรค แม้ว่าจะได้มีการพยายามพิสูจน์และแสดงให้เห็นว่าวิชาชีพพยาบาลมีเนื้อหาสาระที่เป็นความรู้เฉพาะของวิชาชีพและเป็นศาสตร์ทางวิทยาศาสตร์มาตั้งแต่สมัยของ นิงดิงเกลก็ตาม ก็มีได้มีการยอมรับและกล่าวถึงกันอย่างแพร่หลายนัก ความสนใจในเรื่องของการค้นหาคำรู้เฉพาะสาขาการพยาบาล หรือทฤษฎีการพยาบาลมีการตื่นตัวและได้รับการกล่าวถึงอย่างจริงจัง ซึ่งในยุคนี้มีนักทฤษฎีเกิดขึ้นหลายคน เช่น เพปเปลาว (Peplau) เฮนเดอร์สัน (Henderson)

๒. ระยะปี ค.ศ. ๑๙๖๖-๑๙๗๐

ในยุคนี้เป็นยุคของการพัฒนาทฤษฎีซึ่งถือเป็นจุดมุ่งหมายหลักของนักทฤษฎีทั้งหลาย โดยมีแนวคิดในช่วงแรกที่มีทิศทางการพยาบาลมุ่งไปที่สัมพันธ์ภาพระหว่างพยาบาลและผู้ป่วย แนวคิดทางการพยาบาลจิตเวชที่กว้างขวางทำให้พยาบาลให้ความสำคัญทางจิตใจของบุคคลมากขึ้นมี

ผู้เชี่ยวชาญด้านทฤษฎีการพยาบาลหลายท่านได้พยายามกำหนดกรอบทฤษฎีการพยาบาลว่าควรเป็นทฤษฎีพื้นฐาน และเน้นทฤษฎีในระดับพรรณนา หรือระดับสังการ โดยมีข้อสรุปเกี่ยวกับทฤษฎีว่าการพยาบาลต้องมีทฤษฎีเป็นหลักในการปฏิบัติ พยาบาลสามารถสร้างทฤษฎีทางการพยาบาลได้

ในปี ค.ศ. ๑๙๖๐ เริ่มมีการเกิดทฤษฎีตามการศึกษาเชิงวิทยาศาสตร์ ซึ่งอับเดลลาห์ (Faye Abdellah) ได้พัฒนาทฤษฎีปัญหาทางการพยาบาล ๒๑ ปัญหาที่อยู่บนพื้นฐานความต้องการด้านกายภาพ ชีวภาพ และจิตสังคม และในปี ค.ศ. ๑๙๖๑ ออร์แลนโด โด (Jean Orlando) ได้สร้างทฤษฎีทางการพยาบาลชื่อ Nursing Process Theory ซึ่งมีหลักการเน้นไปที่การปฏิบัติการพยาบาลและสัมพันธภาพระหว่างพยาบาลกับผู้ป่วย ในปี ค.ศ. ๑๙๖๔ ฮอลล์ (Lydia Hall) ได้เสนอแนวคิด Core Care and Cure Theory ที่กล่าวถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ป่วย ร่างกายและโรค

ปี ค.ศ. ๑๙๖๘ เฮนเดอร์สัน (Virginia Henderson) ได้พัฒนาความหมายการพยาบาลและได้กำหนดองค์ประกอบพื้นฐานการพยาบาล ๑๔ องค์ประกอบ และในปีเดียวกันนี้ การศึกษาของดิกคอฟ และเจมส์ (Dickoff & James, ๑๙๖๘) เรื่องทฤษฎีของทฤษฎี (Theory of theories) มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดรูปแบบและโครงสร้างของทฤษฎีการพยาบาล โดยทั้งสองท่านได้แสดงความคิดเห็นว่า ทฤษฎีการพยาบาลต้องเป็นทฤษฎีในระดับสูงสุด คือ เป็นทฤษฎีในระดับสร้างสถานการณ์ (Situation-producing theory) ซึ่งมีความหมายว่าเป็นทฤษฎีการพยาบาลที่นอกจากจะบอก อธิบาย หรือคาดคะเนสถานการณ์ที่เรียกว่าการพยาบาลแล้วยังต้องบอกแนวปฏิบัติเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ต้องการตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อีกด้วย

ในยุคนี้สมาคมพยาบาลอเมริกันได้มีบทบาทในการกำหนดเป้าหมายและทิศทางของการพยาบาลที่ชัดเจน คือ มุ่งที่จะพัฒนาทฤษฎีและมีการสนับสนุนให้สถานศึกษาจัดการศึกษาถึงระดับปริญญาเอกทางการพยาบาลที่เน้นการวิจัยและการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ยุคนี้มีนักทฤษฎีการพยาบาลเสนอทฤษฎีการพยาบาลในลักษณะของแบบจำลองมโนทัศน์ ซึ่งนับว่าเป็นทฤษฎีระดับกว้าง อาทิเช่น ไวเดนบาค (Wiedenback) คิง (Imogene King) โรเจอร์ (Martha E. Rogers)

๓. ระยะเวลาปี ค.ศ. ๑๙๗๘-๑๙๘๐

ในยุคนี้เป็นยุคกำหนดโครงสร้างและองค์ประกอบของทฤษฎีให้ชัดเจน ตลอดจนแนวทางการวิเคราะห์และประเมินทฤษฎีมีการกำหนดให้หลักสูตรการศึกษาทางการพยาบาลทุกแห่งจะต้องมีทฤษฎีทางการพยาบาลรองรับ หรือเป็นกรอบแนวคิดและมีการจัดการเรียนการสอนรายวิชาทฤษฎีการพยาบาลในการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มีการตีพิมพ์เผยแพร่ตำรา วารสารเกี่ยวกับทฤษฎีการพยาบาลมากขึ้น ถือว่าในยุคนี้เป็นยุคที่มีความตื่นตัวมากที่สุดและมีองค์กรทางวิชาชีพให้การสนับสนุน คือ สภาการพยาบาล มีการจัดการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกา

ในยุคนี้ได้มีนักทฤษฎีการพยาบาลเป็นจำนวนมากและมีการเผยแพร่ผลงานพร้อมทั้งมีการนำไปสู่การปฏิบัติ อาทิเช่น ทฤษฎีการปรับตัวของรอย (Sister Callista Roy, ๑๙๗๖) ทฤษฎีการดูแลตนเองของโอเรม (Dorothea E Oram, ๑๙๗๑) ทฤษฎีระบบของนิวแมน (Betty Newman, ๑๙๗๔) และทฤษฎีระบบพฤติกรรมของจอห์นสัน (Johnson, ๑๙๗๕) เป็นต้น ทฤษฎีการพยาบาลดังกล่าวแสดงถึงความพยายามในการเลือกสรรเอาความรู้จากศาสตร์สาขาอื่น ๆ ที่มีอยู่แล้วนั้นมาผสมผสานเพื่อใช้อธิบายสถานการณ์ที่เรียกว่าการพยาบาล และสามารถนำไปเป็นหลักการในการให้การพยาบาลที่สมบูรณ์แบบและมีคุณภาพแก่บุคคล ทฤษฎีการพยาบาลที่ถูกสร้างขึ้นมาในระบายนี้นี้โดยทั่วไปแล้วถูกสร้างขึ้นในรูปของโครงสร้างมโนทัศน์ (Conceptual framework of model)

มโนทัศน์หรือกระบวนทัศน์ที่สำคัญที่ประกอบขึ้นเป็นทฤษฎีการพยาบาลต่าง ๆ ได้แก่ มโนทัศน์เกี่ยวกับมนุษย์ (Man) สิ่งแวดล้อม (Environment) ภาวะสุขภาพ (Health) และการพยาบาล (Nursing)

ดังนั้น ทฤษฎีการพยาบาลจะช่วยบอกและอธิบายความสัมพันธ์ของ มโนทัศน์ทั้ง ๔ เพื่อแสดงให้เห็นสถานการณ์พยาบาลที่ประกอบขึ้นด้วยมนุษย์โดยทั่วไปในยามปกติ และยามที่เจ็บป่วยที่ต้องการความช่วยเหลือทางด้านสุขภาพอนามัยและบอกถึงเป้าหมายของการช่วยเหลือบุคคลรวมทั้งวิธีการช่วยเหลือของพยาบาล เพื่อให้บุคคลสามารถดำรงศักยภาพของความเป็นบุคคลโดยสมบูรณ์ และนั่นก็หมายถึงคุณค่าและบทบาทของพยาบาลที่เด่นชัดในสายตาของสังคมอันเป็นความภาคภูมิใจของวิชาชีพอย่างแท้จริง

๔. ระยะเวลาปี ค.ศ. ๑๙๘๑-ปัจจุบัน

ในยุคนี้เป็นยุคของการพัฒนาและขยายทฤษฎีทางการพยาบาลอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถนำไปเป็นหลักในการปฏิบัติได้อย่างกว้างขวาง โดยในระยะแรกเน้นที่การนำเอาทฤษฎีต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นมาแล้วมาทดลองปฏิบัติ และพิสูจน์ข้อเท็จจริงตามข้อสมมุติฐานที่แต่ละทฤษฎีบ่งบอกไว้ และมีการเผยแพร่ผลการทดลองและทดสอบกันอย่างแพร่หลาย ทำให้มีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีการพยาบาลอย่างกว้างขวางไปในกลุ่มวิชาชีพทั่วโลกจนได้รับการยอมรับ และมีการวิเคราะห์วิจารณ์ทฤษฎีที่ใช้ทั้งในการวิจัยและการศึกษารวมทั้งการบริหารการพยาบาล ในระยะต่อมาได้มีความพยายามที่จะพัฒนาทฤษฎีขึ้นมาใหม่ มีการพัฒนาระบบสารสนเทศทางการพยาบาลให้มีความก้าวหน้าและเป็นตัวสนับสนุนการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีทางการพยาบาล ซึ่งเป็นไปอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกา

ความสำคัญของทฤษฎีการพยาบาลต่อวิชาชีพ

ทฤษฎีการพยาบาลเป็นองค์ความรู้เฉพาะทางการพยาบาลที่พยาบาลวิชาชีพจะต้องทำความเข้าใจและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติการพยาบาลได้เป็นอย่างดี ความจำเป็นของทฤษฎีการพยาบาลต่อวิชาชีพมีผลมาจากความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการทางการแพทย์และการสาธารณสุข

ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงลักษณะของความต้องการบริการทางด้านสุขภาพอนามัยของผู้รับบริการ จากความต้องการบริการด้านปริมาณเป็นความต้องการด้านคุณภาพมากขึ้น ทำให้วิชาชีพการพยาบาล พยายามที่จะพัฒนาการปฏิบัติการพยาบาลให้มีคุณภาพตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการมากขึ้น ตามการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ด้วยการเปลี่ยนแปลงแนวทางปฏิบัติการพยาบาล ซึ่งแต่เดิมนั้นส่วนใหญ่ยัง ยึดถือแนวความคิดทางด้านการศึกษาเป็นแกน ทำให้ลักษณะของการบริการขาดเอกภาพของวิชาชีพไป

ความพยายามที่จะเสริมสร้างเอกภาพและความเป็นวิชาชีพที่สมบูรณ์แบบทำให้เกิดการพัฒนาทฤษฎีการพยาบาลขึ้น ทั้งนี้ทฤษฎีการพยาบาลจะช่วยให้วิชาชีพมีองค์ความรู้ และเนื้อหาสาระ ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง แสดงถึงการใช้ความสามารถทางสติปัญญาและการตัดสินใจที่ดี ในการปฏิบัติงานและปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีความรับผิดชอบในวิชาชีพเป็นหลัก ดังนั้นจะเห็นได้ว่าทฤษฎีทางการพยาบาลมีความจำเป็นต่อวิชาชีพในประเด็นต่อไปนี้

๑. ทฤษฎีการพยาบาล ช่วยให้วิชาชีพเป็นวิทยาศาสตร์อย่างสมบูรณ์ ซึ่งลักษณะการเป็น วิทยาศาสตร์นั้นต้องมีแนวความคิดแบบวิทยาศาสตร์มีความรู้เฉพาะที่ถูกต้องสร้างขึ้น โดยวิถีทาง วิทยาศาสตร์และมีการนำเอาความรู้ หรือแนวความคิดดังกล่าวไปปฏิบัติทดสอบหรือพิสูจน์และ สามารถประเมินผลการปฏิบัติได้

๒. ทฤษฎีการพยาบาล ช่วยให้การพยาบาลมุ่งที่การให้การพยาบาลคนทั้ง (Holistic care) และมีเป้าหมายของการพยาบาลเด่นชัดยิ่งขึ้น มีผลทำให้การปฏิบัติการพยาบาลมีคุณภาพมากที่สุด

๓. ทฤษฎีการพยาบาล ช่วยกำหนดบทบาทของพยาบาลให้ชัดเจนขึ้นและช่วยให้พยาบาล ทุกคนสามารถอธิบายสถานการณ์ที่เรียกว่าการพยาบาลเด่นชัดยิ่งขึ้น ทำให้การปฏิบัติการพยาบาลมี คุณภาพมากที่สุด

๔. ทฤษฎีการพยาบาล ช่วยในการจัดระบบโครงสร้างการปฏิบัติการพยาบาลเชิงวิชาชีพ การศึกษาและการวิจัย

๕. ทฤษฎีการพยาบาลเพิ่มความเอกสิทธิ์ของวิชาชีพโดยการกำหนดขอบเขตของหน้าที่เป็น อิสระของวิชาชีพการพยาบาล

จากความสำคัญดังกล่าวข้างต้น พอที่จะกล่าวได้ว่าการพัฒนาและการสร้างทฤษฎีการ พยาบาลนั้นถือเป็นเรื่องสำคัญเพราะการพัฒนางองค์ความรู้และการจัดระบบความรู้ทางการพยาบาล นั้นต้องการการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของวิชาชีพ ทำให้วิชาชีพมีความ เป็นเหตุเป็นผล สามารถพิสูจน์ได้จริงและนำมาใช้เป็นหลักในการปฏิบัติการพยาบาลให้มีคุณภาพ

ทฤษฎีการพยาบาลของไนติงเกิล(Nightingale's Theory)

ทฤษฎีการพยาบาลของไนติงเกิลเป็นทฤษฎีทางการพยาบาลที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นทฤษฎีแรก ฟลอเรนซ์ไนติงเกิล (ค.ศ.๑๘๒๐-๑๘๑๐) ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้ให้กำเนิดวิชาชีพพยาบาลซึ่งถือว่า

เป็นการพยาบาลแนวใหม่ (modernnursing) ฟลอเรนซ์ไนติงเกลเริ่มชีวิตการเป็นพยาบาลที่ไคซ์เวิร์ช ประเทศเยอรมันนี ในปี ค.ศ. ๑๘๕๑ มีประสบการณ์ดูแลผู้ป่วยและทหารบาดเจ็บในสงครามไครเมีย ซึ่งไนติงเกลได้มีบทบาทในการดูแลผู้ป่วย โดยการจัดการในเรื่องความสะอาดใช้ผ้าพันแผลที่สะอาด ดูแลเตียงให้สะอาดและอาหารที่สดทำให้สุขภาพทหารดีขึ้นจากประสบการณ์นี้ทำให้มีอิทธิพลต่อปรัชญาการพยาบาลที่ไนติงเกลบอกไว้ในหนังสือ Noteonnursing : What It Is and What It Is Not ที่พิมพ์ขึ้น ในปี ค.ศ. ๑๘๕๕ และอิทธิพลต่อการปฏิบัติการพยาบาลทฤษฎีการพยาบาลของไนติงเกล เป็นทฤษฎีที่มีจุดเน้นหลักเกี่ยวกับความต้องการเพื่อความปลอดภัยและการป้องกันสิ่งแวดล้อม

กระบวนการหลักเกี่ยวกับทฤษฎี

บุคคล: ไนติงเกล ไม่ได้อธิบายบุคคลไว้เฉพาะแต่จะอธิบายบุคคลในความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและผลของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อบุคคล ดังนั้น บุคคลจึงเป็นผู้รับบริการและประกอบไปด้วยมิติทางชีวะจิตและสังคมเป็นผู้มีศักยภาพหรือมีพลังในตนเองที่จะฟื้นหายจากโรคหรือซ่อมแซมสุขภาพเมื่อเกิดการเจ็บป่วยและสามารถฟื้นคืนสภาพได้ดีถ้ามีสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย

สุขภาพ: ตามข้อเขียนของไนติงเกลสุขภาพจะผูกพันอยู่กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งสุขภาพ หมายถึง การปราศจากโรคและการใช้พลังอำนาจของบุคคลในการใช้ธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด ส่วนการเกิดโรค หรือการเจ็บป่วย ไนติงเกล มองว่าเป็นกระบวนการซ่อมแซมที่ร่างกายพยายามที่จะสร้างความสมดุลสิ่งแวดล้อมเป็นมโนทัศน์ที่เป็นหัวใจสำคัญของทฤษฎีเพราะไนติงเกลกล่าวถึงสิ่งแวดล้อมไว้ค่อนข้างชัดเจน โดยสิ่งแวดล้อมประกอบด้วยปัจจัยภายนอกทั้งหมดที่มีอิทธิพลต่อชีวิตและพัฒนาการ ได้แก่ การระบายอากาศแสงสว่างที่เพียงพอความสะอาดความอบอุ่นการควบคุมเสียงการกำจัดขยะมูลฝอยและกลิ่นต่างๆ อาหารและน้ำที่สะอาดรวมถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างพยาบาลกับผู้ป่วยทั้งด้วยคำพูดและภาษากาย

การพยาบาล: เป็นการจัดสิ่งเอื้ออำนวยให้เกิดกระบวนการหายด้วยสิ่งแวดล้อมที่ดีที่สุดด้วยความเชื่อที่ว่าสิ่งแวดล้อมย่อมมีอิทธิพลต่อสุขภาพและการพยาบาลมุ่งเน้นที่บุคคลต้องการมีกระบวนการซ่อมแซมของร่างกายการปฏิบัติต่อผู้ป่วยจะเริ่มด้วยการสังเกตบุคคลและสิ่งแวดล้อมเพื่อการประเมินและการจัดกิจกรรมการพยาบาล

ทฤษฎีการพยาบาลของไนติงเกลได้รับการยอมรับว่าเป็นทฤษฎีการพยาบาลทฤษฎีแรก ถึงแม้ว่าความหมายของกระบวนการหลัก (Metaparadigm) ทั้ง ๔ ด้านยังไม่ค่อยชัดเจนนักแต่ในงานเขียนของไนติงเกลก็ได้สะท้อนให้เห็นว่าในยุคนั้นได้มีพัฒนาการทางการแพทย์และเทคโนโลยี และสามารถนำมาเป็นพื้นฐานของทฤษฎีทางการพยาบาลในระยะต่อมา ซึ่งจะเห็นได้จากจุดเน้นทางด้านสิ่งแวดล้อมที่มีความเชื่อว่า สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อสุขภาพและพัฒนาการของมนุษย์ ดังนั้น การพยาบาลจึงเน้นการจัดสิ่งแวดล้อมดังต่อไปนี้

๑. การระบายอากาศ (Ventilation) เป็นการจัดสิ่งแวดล้อมให้มีสภาพถ่ายเทอากาศได้ดีผู้ป่วยได้รับอากาศที่บริสุทธิ์เพราะอากาศที่บริสุทธิ์เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตมนุษย์กิจกรรมที่ทำให้ได้แก่การเปิดหน้าต่างการจัดให้มีช่องระบายอากาศสิ่งของภายในห้องสะอาดปราศจากฝุ่น

๒. การรักษาอุณหภูมิ (Temperature) การรักษาอุณหภูมิให้มีความพอเหมาะเป็นสิ่งจำเป็นก่อให้เกิดความสบายของผู้ป่วยบุคคลจะอยู่ในห้องที่มีอุณหภูมิพอเหมาะดังนั้นการดูแลผู้ป่วยไม่ให้ร้อน หรือหนาวจนเกินไปจึงเป็นสิ่งจำเป็นกิจกรรมที่ทำให้ได้แก่การใช้ความร้อนการระบายอากาศที่พอเหมาะการใช้เสื้อผ้าที่เหมาะสมการใช้เครื่องปรับอากาศพัดลม

๓. การควบคุมเสียง (Noise) เสียงเป็นสิ่งที่ต้องตระหนักสำหรับผู้ป่วยเพราะเสียงที่ไม่พึงประสงค์ เช่น เสียงดังเกินไปเสียงที่มีความต่อเนื่องตลอดเวลาจะมีผลทำให้รบกวนการพักผ่อนของผู้ป่วยได้กิจกรรมที่ทำให้ได้แก่ไม่ควรพูดคุยหรือเดินเสียงดังทำกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ดังเกินไปการใส่เสื้อผ้าหรือเครื่องประดับที่ก่อให้เกิดเสียง

๔. แสงสว่าง (Light) แสงจากดวงอาทิตย์เป็นสิ่งจำเป็นและเป็นสิ่งที่ผู้ป่วยต้องการแต่แสงจากไฟฟ้าก็จำเป็นในการทำกิจกรรมและอาจมีผลต่อจิตใจเช่นสภาพห้องที่มีความสว่างไม่เพียงพออาจก่อให้เกิดบรรยากาศไม่ดีเศร้า ห้องที่มีแสงสว่างพอเหมาะทั้งในเวลากลางวัน และกลางคืนจะช่วยทั้งการใช้สายตาความสบายใจกิจกรรมที่ทำให้ได้แก่ การเปิดหน้าต่างหรือผ้าม่านให้แสงสว่างจากดวงอาทิตย์ส่องผ่านเข้ามาได้การปรับแสงไฟในห้องเวลากลางวัน หรือกลางคืนการใช้สีของผนังห้อง

๕. การกำจัดกลิ่น (Odor) การจัดการกลิ่นต่างๆ ในตัวผู้ป่วยสิ่งแวดล้อมและของใช้ต่างๆ ที่ต้องได้รับการทำความสะอาดไม่ให้มีกลิ่นเหม็นอับโดยกิจกรรมที่ทำให้ได้แก่การดูแลความสะอาดร่างกายของผู้ป่วยการใช้เสื้อผ้าที่สะอาดไม่เหม็นอับอุปกรณ์ข้าวของเครื่องใช้ได้รับการทำความสะอาดอยู่เสมอห้องได้รับการระบายอากาศที่นอนผ้าห่มได้รับการทำความสะอาดนอกจากนี้กลิ่นที่เกิดจากพยาบาล เช่น กลิ่นตัวกลิ่นเสื้อผ้าหรือกลิ่นน้ำหอมที่ไม่ควรจุนจนเกินไป

๖. สุขลักษณะที่อยู่อาศัย (health of Housees) ในดิงเกลกล่าวถึงว่าสุขลักษณะที่อยู่อาศัยเป็นสิ่งจำเป็นที่มีผลต่อสุขภาพซึ่งรวมถึงการจัดให้มีอากาศบริสุทธิ์น้ำสะอาดการระบายสิ่งสกปรกหรือของเสียการรักษาความสะอาดภายในบ้านและนอกบ้านแสงสว่าง เป็นต้น ในดิงเกล เน้นความสะอาดของบ้านเรือนและสิ่งแวดล้อมที่ทุกคนต้องดูแล

ทฤษฎีการพยาบาลของไนดิงเกลกับกระบวนการพยาบาล

ทฤษฎีการพยาบาลของไนดิงเกล สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดูแลผู้ป่วยได้โดยการประยุกต์ใช้ตามแนวคิดกระบวนการพยาบาลที่สามารถใช้ได้ตั้งแต่ขั้นประเมินสภาพ โดยการนำแนวคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและบุคคลมาประเมินจะทำให้เห็นความต้องการของผู้ป่วยได้ตามขั้นตอนต่อไปนี้

๑. การประเมินสุขภาพอนามัยของบุคคลสังเกตสิ่งแวดล้อมของผู้ป่วยทั้งด้านกายภาพจิตใจ สังคมและสืบค้นหาความสัมพันธ์หรือผลกระทบของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อสุขภาพความเจ็บป่วยของบุคคล นอกจากนี้ต้องสืบค้นหาความสามารถของบุคคลที่อยู่ตามธรรมชาติของเขาเอง ความตั้งใจ สนใจ ในการจัดการกับความเจ็บป่วยของตน การสังเกต เช่น ท่านอนของผู้ป่วยเป็นอย่างไร เติงอยู่ไกล หน้าต่างเกินไปหรือไม่ สามารถเคลื่อนไหวหรือพูดคุยกับผู้ป่วยเพียงใกล้เคียงได้หรือไม่

๒. การวินิจฉัยทางการพยาบาล วิเคราะห์ข้อมูล ขึ้นนี้ถึงแม้ว่าจะไม่ได้มีลักษณะชัดเจน แต่ในดิงเกล ได้กล่าวว่า การสังเกตสิ่งแวดล้อมและบุคคลจะทำให้สามารถมองเห็นกิจกรรมการพยาบาลได้นั้นเพราะสามารถมองเห็นความต้องการของผู้ป่วย เช่น ความไม่สุขสบายจากอากาศอบ อ้าว ความเจ็บปวดของบาดแผลจากการอักเสบ ความรู้สึกเบื่อหน่ายในชีวิตเนื่องจากไม่มีกิจกรรมใน หอผู้ป่วยหรือช่วยตัวเองไม่ได้ การพักผ่อนไม่เพียงพอเนื่องจากมีเสียงรบกวนตลอดวัน วิตกกังวลสูง เนื่องจากไม่มีสัมพันธ์ภาพที่ดีกับพยาบาลหรือผู้ป่วยอื่น

๓. การวางแผนการพยาบาล จุดมุ่งหมายหลักในการจัดการกับสิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพ จิตใจ และสังคม เพื่อให้ผู้ป่วยได้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมของชีวิตตามธรรมชาติที่เกิดขึ้น ซึ่งจะช่วย บรรเทาทุกข์และหายจากโรค กิจกรรมการพยาบาลจะรวมถึงการร่วมมือกับแพทย์ในการปฏิบัติตาม กระบวนการรักษาโรค

๔. การปฏิบัติการพยาบาล เป็นการจัดการกับสิ่งแวดล้อมและร่วมมือกับแพทย์เพื่อส่งเสริม ศักยภาพของผู้ป่วยที่มีอยู่ เริ่มด้วยการให้ความช่วยเหลือจัดสภาพแวดล้อมและส่งเสริมให้ผู้ป่วย ช่วยเหลือจัดสภาพที่เหมาะสมกับตัวเองต่อไป

๕. การประเมินผลการพยาบาล จะเป็นการประเมินสภาพการณ์ที่เป็นจริงทั้งในด้านผู้ป่วย สภาพแวดล้อมและการพยาบาลและปรับกิจกรรมให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เป็น ธรรมชาตินั้น

สรุป ทฤษฎีการพยาบาลของไนดิงเกล เน้นสิ่งแวดล้อมของผู้ป่วยเป็นสิ่งสำคัญ การพยาบาล จะเป็นการจัดสิ่งแวดล้อมที่ดีที่สุดให้กับผู้ป่วย เพื่อให้ธรรมชาติได้มีส่วนช่วยให้ผู้ป่วยหายเร็วขึ้น โดยนำองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วยสิ่งแวดล้อมทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจและ สิ่งแวดล้อมด้านสังคมมาประยุกต์ใช้ตามแนวคิดทฤษฎีของไนดิงเกล โดยอาศัยกระบวนการพยาบาล เน้นการวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อภาวะสุขภาพของผู้ป่วย กิจกรรมการพยาบาลจะเป็นการปรับ สิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อสุขภาพของผู้ป่วย แม้ว่าทฤษฎีนี้จะถือกำเนิดมาตั้งแต่กลางศตวรรษที่ ๑๙ แล้วก็ตาม แต่ยังคงใช้ได้ดีในปัจจุบัน ทั้งการพยาบาลในคลินิกและการพยาบาลในชุมชนอีกทั้งยังเป็นรากฐานในการพัฒนาทฤษฎีการพยาบาลในปัจจุบันอีกด้วย

ทฤษฎีการดูแลเอื้ออาทรกับกระบวนการพยาบาล

ทฤษฎีการพยาบาลของวัตสันสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดูแลผู้ป่วยได้โดยการประยุกต์ใช้ตามแนวคิดกระบวนการพยาบาลที่สามารถใช้ได้ตั้งแต่ขั้นประเมินสภาพ ดังนี้

ขั้นประเมินสภาพ (Assessment) โดยที่มีการประเมินสภาพผู้ป่วยจากความองการ ๔ ระดับตามแนวคิดของวัตสัน คือ ความต้องการด้านกายภาพและชีวภาพ (Biophysical needs) ความต้องการด้านร่างกายและจิตใจ (Psycho-physical needs) ความต้องการด้านจิตสังคม (Psycho-social needs) และความต้องการการพัฒนาภายในตน (Intrapersonal needs) ซึ่งความต้องการนี้ วัตสันประยุกต์ตามแนวคิดของ Maslow ประเมินสภาพร่างกายและการตรวจทางห้องทดลอง ในการประเมินความต้องการจะประเมินตามทักษะของผู้ป่วยว่าเขารับรู้ปัญหาตามความต้องการ แต่ละระดับ

ขั้นวินิจฉัยทางการพยาบาล (Nursing Diagnosis) การวินิจฉัยการพยาบาลเป็นการวินิจฉัยปัญหาในกรอบความต้องการทั้ง ๔ ระดับที่ได้จากข้อมูลการรับรู้ของผู้ป่วยและจากการประเมินสภาพร่างกายและการตรวจทางห้องทดลอง การเขียนข้อวินิจฉัยเป็นการระบุปัญหาที่เกิดเนื่องจากการไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการ รวมทั้งระบุสาเหตุซึ่งอาจเป็นได้ทั้งปัญหาจะเลือกใช้ปัจจัยการดูแล ๑๐ ประการ ที่เหมาะสมในการแก้ไข แต่ละปัญหา และในแต่ละปัญหาอาจใช้ปัจจัยการดูแลหลายปัจจัยก็ได้ ทาเลนโต (Talento, ๑๙๙๕) ได้แสดงตัวอย่างการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการดูแลมนุษย์ โดยผ่านกระบวนการพยาบาล

ขั้นวางแผนการพยาบาล (Nursing plan) การวางแผนการพยาบาลจะวางแผนร่วมกับผู้ป่วย โดยมีการตกลงในจุดมุ่งหมายร่วมกัน และกำหนดกิจกรรมซึ่งการที่จะได้กิจกรรมที่เหมาะสมและเกิดการมีส่วนร่วมได้นั้น จะต้องมีการนำแนวคิดปัจจัยการดูแล ๑๐ ประการมาเลือกใช้

ขั้นปฏิบัติการพยาบาล (Implementation) การปฏิบัติการที่จะให้ได้ตามแผนนั้นพยาบาลต้องใช้ทักษะการสร้างสัมพันธภาพ และแนวคิดปัจจัยการดูแล ๑๐ ประการเป็นตัวเชื่อมโยงให้เกิดรับรู้ซึ่งกันและกัน และเกิดความร่วมมือในการดูแลสุขภาพให้บรรลุจุดมุ่งหมาย

ขั้นประเมินผล (Evaluation) การประเมินจะดำเนินการหลังการปฏิบัติการพยาบาลโดยประเมินตามจุดมุ่งหมาย ซึ่งมีเกณฑ์การประเมินเป็นตัวตัดสินว่าบรรลุจุดมุ่งหมายมากน้อยเพียงใด การประเมินผลนั้นผู้ป่วยมีส่วนในการประเมินและร่วมรับรู้ด้วยเสมอ แล้วนำผลที่ได้นั้นมาทบทวนและวางแผนต่อไป

เนื่องจากกระบวนการดูแลตามกรอบทฤษฎีนี้มุ่งเน้นการมีสัมพันธภาพและปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันที่เข้าถึงความรู้สึก หรือมีการสัมผัสจิตใจกัน ดังนั้น ทุกขั้นตอนของกระบวนการพยาบาลจะเน้นความ ร่วมมือระหว่างพยาบาลกับผู้ป่วย

สรุป ทฤษฎีการพยาบาลเป็นศาสตร์ทางการพยาบาลที่แสดงองค์ความรู้เฉพาะทางการพยาบาลที่พยาบาลวิชาชีพจะต้องทำความเข้าใจและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติการพยาบาลได้เป็นอย่างดี ความจำเป็นของทฤษฎีการพยาบาลต่อวิชาชีพมีผลมาจากความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการทางการแพทย์และการสาธารณสุข ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงลักษณะของความต้องการบริการทางด้านสุขภาพอนามัยของผู้รับบริการจากความต้องการบริการด้านปริมาณเป็นความต้องการด้านคุณภาพมากขึ้น ทำให้วิชาชีพการพยาบาลพยายามที่จะพัฒนาการปฏิบัติการพยาบาลให้มีคุณภาพตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการมากขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ด้วยการเปลี่ยนแปลงแนวทางปฏิบัติการพยาบาลซึ่งแต่เดิมนั้นส่วนใหญ่ยังยึดถือแนวความคิดทางด้านการรักษาเป็นแกน ทำให้ลักษณะของการบริการขาดเอกภาพของวิชาชีพไป ความพยายามที่จะเสริมสร้างเอกภาพและความเป็นวิชาชีพที่สมบูรณ์แบบทำให้เกิดทฤษฎีการพยาบาลขึ้น ทฤษฎีการพยาบาลช่วยให้วิชาชีพมีองค์ความรู้ และเนื้อหาสาระที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง แสดงความสามารถทางสติปัญญาและการตัดสินใจที่ดีในการปฏิบัติงานและปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีความรับผิดชอบในวิชาชีพเป็นหลัก ดังนั้น จะเห็นได้ว่าทฤษฎีทางการพยาบาลจึงมีความจำเป็นต่อวิชาชีพอย่างยิ่ง

๓.๕ บทบาทของพยาบาล

บุคลากรพยาบาล ถือเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับงานบริการให้กับผู้ป่วยครอบครัว และชุมชน เนื่องจากพยาบาล เป็นบุคลากรกลุ่มใหญ่ และใกล้ชิดกับผู้รับบริการมากที่สุด การปฏิบัติงานของพยาบาล ถือเป็นลักษณะงานที่แสดงถึงความเป็นวิชาชีพ เนื่องจากมีการนำกระบวนการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการแก้ไขปัญหา โดยมีเครื่องมือสำคัญที่แสดงถึงความเป็นวิชาชีพ นั่นคือ การปฏิบัติงานโดยใช้กระบวนการพยาบาล การเปรียบเทียบขั้นตอนการปฏิบัติการพยาบาล กับขั้นตอนการแก้ไขปัญหาด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ดังนี้

กระบวนการพยาบาล

๑. การประเมินสภาพผู้ป่วย
๒. การวินิจฉัยทางการพยาบาล
๓. การวางแผนการพยาบาล
๔. การปฏิบัติการพยาบาล
๕. การประเมินผล

กระบวนการแก้ไขปัญหา

๑. การสืบค้นข้อมูล/ข้อเท็จจริงเพื่อหาปัญหา

๒. การวิเคราะห์/สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อกำหนดปัญหา

๓. การหาแนวทางการแก้ไขปัญหา

๔. การลงมือแก้ไขปัญหา

๕. การติดตามประเมินผลของการแก้ไขปัญหา

จะเห็นได้ว่ากระบวนการพยาบาล มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับกระบวนการบริหารงานอันประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์กร การนำองค์กร และการนิเทศ/ติดตามผล ดังนั้นการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพในแต่ละเวร จึงถือเป็นการปฏิบัติหน้าที่ในบทบาทของผู้บริหารจัดการการดูแลผู้ป่วยในความรับผิดชอบให้ได้รับการบริการอย่างมีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพ

การพยาบาล หมายความว่า การกระทำในการช่วยเหลือดูแลผู้ป่วยเพื่อบรรเทาอาการ โรค และ/หรือยับยั้งการลุกลามของโรค รวมถึงการประเมินภาวะสุขภาพ การส่งเสริมและฟื้นฟูสุขภาพอนามัยและการป้องกันโรค ทั้งนี้โดยอาศัยหลักวิทยาศาสตร์ และศิลปะการพยาบาล “การผดุงครรภ์” หมายความว่า การตรวจ การแนะนำและการปฏิบัติต่อหญิงมีครรภ์ ป้องกันและส่งเสริมสุขภาพของมารดา ทารก ความผิดปกติในระยะตั้งครรภ์ ระยะคลอด การทำคลอด รวมทั้งการดูแลมารดาและทารกในระยะหลังคลอด ทั้งนี้โดยอาศัยหลักวิทยาศาสตร์

พยาบาลวิชาชีพ คือ ผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี หลักสูตรพยาบาลศาสตร์เพื่อสามารถประกอบอาชีพในด้านบริการสุขภาพอนามัยทั้งในส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือภาคเอกชนมีผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิบัติการพยาบาลขององค์กรอนามัยโลกได้กำหนดขอบเขตการพยาบาล การศึกษาพยาบาลที่ให้บริการแก่ผู้ป่วยในโรงพยาบาลและอนามัยไว้ดังนี้

๑. การจัดการกับภาวะสุขภาพและความเจ็บป่วยของผู้รับบริการ

๒. การเฝ้าระวังและติดตามเพื่อควบคุมคุณภาพผู้ให้บริการ

๓. การจัดระบบการบริหารจัดการระบบบริการระบบบริการสุขภาพ

๔. การช่วยเหลือและดูแลผู้รับบริการ

๕. การสอนเกี่ยวกับสุขภาพเพื่อผู้รับบริการสามารถดูแลสุขภาพและพึ่งตนเองได้^๖

^๖ สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และสภาการพยาบาล, การประชุมพยาบาล ครั้งที่ ๑๒ วันที่ ๒๗ - ๓๐ ตุลาคม ๒๕๔๖, เรื่องการพยาบาลบทบาทภารกิจสู่ความสำเร็จในระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่บริษัท พี.วาทีน พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗.

๓.๕.๑ หน้าที่รับผิดชอบหลัก

รับผิดชอบในการให้บริการแก่ผู้ป่วยและผู้รับบริการในโรงพยาบาลหรือชุมชนตามขอบเขตของงาน ซึ่งรวมทั้งการแก้ปัญหาสุขภาพขั้นพื้นฐานและปัญหาการพยาบาลที่ซับซ้อนในการพยาบาลสาขาใดสาขาหนึ่ง ควบคุมนิเทศการปฏิบัติการพยาบาลของพยาบาลเทคนิค และผู้ประกอบโรคศิลปะแผนปัจจุบันชั้นสองโดยมีขอบเขตหน้าที่ทั้งหมดตามกิจกรรมในรายละเอียดของงานที่ทำ ดังนี้

๑. รวบรวมข้อมูลวิเคราะห์เพื่อวินิจฉัยปัญหาสุขภาพ และปัญหาทางการพยาบาลของผู้รับบริการของครอบครัว และชุมชน ได้ทุกระดับ

๒. กำหนดแผนเพื่อจัดบริการพยาบาล วางแผนงาน กำหนดระบบและกระบวนการดำเนินงานนิเทศ และประเมินผลงาน รวมทั้งการบริหารงานบุคคลในสายงานพยาบาล ตลอดจนการบริหารทรัพยากรในการดำเนินการพยาบาล

๓. ให้บริการพยาบาลทั่วไปและการพยาบาลเฉพาะโรคได้ทุกระดับปัญหาและทุกระดับความรุนแรงของโรค

๔. สังเกต บันทึก สรุปรายงานอาการเปลี่ยนแปลงและปฏิกิริยาของผู้ป่วย ต่อการรักษาพยาบาลตลอดจนความก้าวหน้าของการรักษาพยาบาล

๕. ให้การผดุงครรภ์ตามสาขาการผดุงครรภ์แผนปัจจุบัน ชั้น ๑

๖. ตัดสินแก้ปัญหาทางการพยาบาล

๗. ให้คำแนะนำเพื่อให้เกิดผลดีแก่การพยาบาลและ/หรือ แก่สุขภาพร่างกายและจิตใจของผู้รับบริการได้ทุกระดับและให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหา พยาธิสภาพการดำเนินของโรค ตลอดจนแผนการรักษาพยาบาล

๘. ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคขั้นต้นให้การพยาบาลกลุ่มอาการต่าง ๆ ทั้งทางด้านอายุรกรรมและศัลยกรรม ตามขอบเขตของระเบียบกระทรวงสาธารณสุข

๙. วางแผนและดำเนินการส่งเสริมสุขภาพในตำแหน่งหัวหน้าทีม ร่วมกับวิชาชีพอื่นในด้านการส่งเสริมสุขภาพชุมชน การอนามัยครอบครัว อนามัยโรงเรียน การสุศึกษา การวางแผนครอบครัวการโภชนาการและการบริการด้านสุขภาพจิต

๑๐. วางแผนและมอบหมายงานให้ผู้อยู่ในความรับผิดชอบ และดำเนินการป้องกันโรคโดยให้คำแนะนำแก่ผู้ป่วยและประชาชนโดยทั่วไป การให้ภูมิคุ้มกันโรค การเฝ้าระวังโรค ตลอดจนการร่วมมือในการป้องกันและการควบคุมการแพร่กระจายเชื้อโรคในโรงพยาบาล

๑๑. ประสานงานและดำเนินการฟื้นฟูสมรรถภาพให้การควบคุมดูแล เกี่ยวกับความปลอดภัย การป้องกัน หรือยับยั้งภาวะทุพพลภาพ และพิจารณามอบหมายให้ผู้ได้บังคับบัญชาปฏิบัติ

๑๒. ให้การนิเทศแก่เจ้าหน้าที่ พยาบาลในความรับผิดชอบ

๑๓. วิเคราะห์ปัญหาและให้ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาด้านบริการพยาบาลได้

๑๔. จัดระเบียบงาน แบ่งงาน และมอบหมายหน้าที่ให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน ภายใต้อำนาจรับผิดชอบได้อย่างเหมาะสม

๑๕. ประเมินผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ภายใต้อำนาจรับผิดชอบ รวมทั้งประเมินผลงานของตนเองได้ตามหลักวิทยาศาสตร์

๑๖. วางแผนป้องกันอุบัติเหตุและให้ความปลอดภัยแก่ผู้ป่วย และผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานรับผิดชอบ

๑๗. ร่วมวางแผนและกำหนดดำเนินการในงานสาธารณสุขมูลฐานกับบุคคลและหน่วยงานอื่นได้

๑๘. วางแผนการให้การศึกษาและอบรมฟื้นฟูด้านวิชาการ และดำเนินการสอนแก่เจ้าหน้าที่และนักศึกษาทั้งภายในและภายนอกหน่วยงานได้

๑๙. จัดทำคู่มือและอุปกรณ์การสอน เพื่อช่วยส่งเสริมสุขภาพและปฏิบัติงานด้านการพยาบาล

๒๐. สนับสนุนและประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ เช่น งานสังคมสงเคราะห์ งานชั้นสูตรทางห้องปฏิบัติการ งานเภสัชกรรม ฯลฯ

๓.๕.๒ หน้าที่หลักทางคลินิกของพยาบาลวิชาชีพ

๑. การประเมินผู้ป่วย/ผู้ใช้บริการ (Assessment)

ก) ประเมินปัญหาและความต้องการของผู้ป่วย/ผู้ใช้บริการอย่างถูกต้องครบถ้วนทันทีที่รับไว้ในความดูแล การติดตามเฝ้าระวังและการประเมินปัญหา/ความต้องการอย่างต่อเนื่องตลอดการดูแล จนกระทั่งจำหน่ายจากการดูแล

ข) การรวบรวมข้อมูลอย่างครบถ้วนตามมาตรฐานการดูแล/การพยาบาลที่กำหนดและข้อมูลนั้นมีคุณภาพเพียงพอแก่การวินิจฉัยปัญหา การวางแผนการดูแล รวมทั้งเพียงพอต่อการประเมินผลการพยาบาล

๒. การจัดการกับอาการรบกวนต่าง ๆ (Symptom Distress Management) หมายถึง การช่วยเหลือจัดหรือบรรเทาอาการรบกวนต่าง ๆ ทั้งอาการรบกวนด้านร่างกายและจิตใจ ได้แก่ อาการที่คุกคามชีวิตและอาการคลื่นไส้ อาเจียน นอนไม่หลับ วิดกกังวล กลัว ฯลฯ

๓. การดูแลความปลอดภัย (Provision for Patient Safety)

ก) การจัดการให้ผู้ป่วย/ผู้ใช้บริการได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยทั้งด้านกายภาพ ชีวภาพ เคมี รั้งสี แสงและเสียง โดยมีเป้าหมายเพื่อป้องกันการเกิดอุบัติเหตุและการบาดเจ็บต่าง ๆ เช่น การพลัดตกหกล้ม การบาดเจ็บจากการผูกมัด การบาดเจ็บจากการใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์ทางการแพทย์รวมทั้งการป้องกันการติดเชื้อในโรงพยาบาล

ข) การจัดการดูแลอุปกรณ์เครื่องมือทางการแพทย์ และอุปกรณ์จำเป็นที่ใช้เพื่อการรักษาพยาบาลให้มีเพียงพอ พร้อมใช้ในภาวะฉุกเฉิน มีความปลอดภัยในการใช้งานกับผู้ป่วยเพื่อให้สามารถให้การดูแลรักษาผู้ป่วยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นจากอุปกรณ์ไม่พร้อมหรือไม่ปลอดภัย

ค) การจัดการ การส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ทุกระดับมีการปฏิบัติงานตามมาตรฐานหรือแนวทางที่กำหนดเพื่อป้องกันความผิดพลาดในการทำงาน

๔. การป้องกันภาวะแทรกซ้อนที่อาจเกิดขึ้นระหว่างรักษาพยาบาล (Prevention of complication) หมายถึง กิจกรรมการพยาบาลใด ๆ ที่เป็นไปเพื่อป้องกันภาวะแทรกซ้อนที่คาดว่าจะเกิดขึ้นกับผู้ป่วย แต่ละรายหรือแต่ละกลุ่ม โรค/อาการ รวมทั้งการป้องกันภาวะแทรกซ้อนจากผลข้างเคียงของการรักษาด้วย เช่น การป้องกันอันตรายจากการให้ยาบางชนิด การให้เลือด การให้ออกซิเจน การห้ามเลือด การจำกัดการเคลื่อนไหวผู้ป่วย/อวัยวะด้วยวิธีต่าง ๆ เป็นต้น

๕. การให้การดูแลต่อเนื่อง หมายถึง การจัดการให้เกิดการดูแลต่อเนื่องในผู้ป่วยแต่ละราย ได้แก่ การเฝ้าระวังสังเกตอาการอย่างต่อเนื่อง การส่งต่อแผนการรักษาพยาบาล การประสานงานกับหน่วยงานหรือทีมงานที่เกี่ยวข้อง การสื่อสารเพื่อการส่งต่อผู้ป่วยทั้งการส่งต่อภายในหน่วยงาน ระหว่างหน่วยงานใน โรงพยาบาลระหว่าง โรงพยาบาลหรือหน่วยงานภายนอก โรงพยาบาลรวมทั้งการช่วยเหลือกรณีผู้ป่วยเสียชีวิตด้วย

๖. การสนับสนุนการดูแลสุขภาพตนเองของผู้ป่วย/ผู้ใช้บริการและครอบครัว หมายถึง กิจกรรมการช่วยเหลือ การสื่อสารเพื่อให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ และการฝึกทักษะที่จำเป็นในการดูแลสุขภาพตนเองของผู้ป่วยเกี่ยวกับการเฝ้าระวัง สังเกตอาการผิดปกติ การแก้ไขอาการเบื้องต้น การป้องกันภาวะแทรกซ้อนต่าง ๆ การเฝ้าระวัง การปฏิบัติตนตามการรักษา การขอความช่วยเหลือด้านสุขภาพ การปฏิบัติเพื่อการส่งเสริมสุขภาพ และการมาตรฐานนัดทั้งนี้รวมถึงการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการดูแลสุขภาพอื่น ๆ ด้วย เช่นการอธิบายก่อนลงนามยินยอมรักษาพยาบาล หรือก่อนการส่งต่อไปยังสถานพยาบาลแห่งอื่น และการแจ้งข่าวร้ายกรณีผู้ป่วยเสียชีวิต

๗. การสร้างความพึงพอใจแก่ผู้ป่วย/ผู้ใช้บริการ (Enhancement of patient satisfaction) กิจกรรมการพยาบาลบนพื้นฐานของสัมพันธภาพ และการสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้ป่วย/ผู้ใช้บริการด้วยบุคลิกภาพที่เหมาะสม โดยเฉพาะเกี่ยวกับการช่วยเหลือเอาใจใส่ การให้ข้อมูลและการตอบสนองความต้องการ/ความคาดหวังของผู้ป่วย/ผู้ใช้บริการอย่างเหมาะสมสมรรถนะหลักที่จำเป็นของผู้ประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์

โอกาสในการมีงานทำ

ปัจจุบัน ประเทศไทยมีประชากรมากกว่า ๖๒ ล้านคน ความต้องการพยาบาลเพื่อทำการรักษาพยาบาลต้องเพิ่มขึ้นตามการเพิ่มขึ้นของประชากรประกอบกับรัฐบาล และกระทรวงสาธารณสุขได้ให้ความสำคัญในสุขภาพของประชาชนทุกเพศทุกวัยได้พยายาม ขยายบริการออกไปให้ทั่วถึง จึงจำเป็นต้องใช้พยาบาลในการปฏิบัติงานเป็นจำนวนมาก

อีกทั้งโรงพยาบาลและสถานพยาบาลของภาคเอกชนได้ขยายตัวมากขึ้น เพื่อบริการประชาชน และหน่วยงานอื่น ๆ เช่น สถานประกอบการอุตสาหกรรม สำนักงานประกันภัย บริษัทขายยาและเคมีภัณฑ์ บริษัทขายเครื่องมือแพทย์ ต้องการพยาบาลไปดูแลรักษาพยาบาลหรือให้คำปรึกษาแนะนำด้านสุขภาพอนามัยแก่พนักงานในสถานประกอบการ หรือให้คำปรึกษาแนะนำในการประกอบธุรกิจ นอกจากนี้ ผู้สำเร็จการศึกษาวิชาชีพพยาบาลสามารถไปประกอบวิชาชีพส่วนตัวได้ เช่น เปิดสถานดูแลเด็กอ่อน เด็กเล็กก่อนวัยเรียนผู้สูงอายุ หรือรับจ้างปฏิบัติงานเลี้ยงเด็กหรือดูแล ผู้สูงอายุ เป็นต้น ดังนั้น แนวโน้มของโอกาสในการมีงานทำของอาชีพนี้ ยังคงมีอยู่ค่อนข้างสูง จึงสามารถหางานทำได้ ไม่ยากนัก

โอกาสความก้าวหน้าในอาชีพ

ผู้ปฏิบัติหน้าที่ เป็นข้าราชการ ใน โรงพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข และในสังกัดกระทรวงกลาโหม ได้รับตำแหน่ง และเลื่อนขั้นยศตามขั้นตอนของระบบราชการ การศึกษาต่อเพิ่มเติมจะช่วยให้ เลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งได้รวดเร็วขึ้นและสามารถเป็นถึงผู้บริหารสูงสุดของหน่วยงานได้ ในรัฐวิสาหกิจก็เช่นเดียวกัน ส่วนในโรงพยาบาลภาคเอกชนนั้นขึ้นอยู่กับโครงสร้างการบริหารงานขององค์กร หรือสามารถทำธุรกิจส่วนตัวได้ คือเป็นเจ้าของสถานพยาบาล สถานดูแลเด็กอ่อน เด็กก่อนวัยเรียน และผู้สูงอายุ หรือศึกษาต่อเพิ่มเติมจนถึงระดับปริญญาเอก^๑

สรุป ได้ว่าผู้ที่มีการปรับเปลี่ยนแนวทางและนโยบายการจัดการด้านสุขภาพ พยาบาลจึงจำเป็นต้องปรับบทบาทให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงเพื่อเป็นกำลังหลักสำคัญในการมุ่งตอบสนองและแก้ปัญหาด้านสุขภาพ การทำหน้าที่ตามบทบาทที่สมบูรณ์จึงเป็นความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่ง บทบาทดังกล่าวเช่น บทบาทการเป็นผู้สอนทางสุขภาพ บทบาทการเป็นผู้ประเมินภาวะสุขภาพ บทบาทการเป็นผู้ให้คำปรึกษา บทบาทในการจัดระบบและเลือกใช้อุปกรณ์ทางสุขภาพ บทบาทในการสร้างแรงสนับสนุนสังคมด้านสุขภาพ บทบาทการสร้างพลังอำนาจด้านสุขภาพ

^๑จรรยาบรรณวิชาชีพการพยาบาล, “จริยธรรม,” ๓ มิถุนายน ๒๕๕๕,

บทบาทในด้านการเป็นผู้ประสานงาน บทบาทในการเป็นนักวิจัย บทบาทครูและบทบาทหลัก คือ บทบาทในการดูแลประชาชนในยามป่วยไข้

๓.๖ จริยธรรมในวิชาชีพพยาบาล

การรักษาพยาบาล เป็นการให้การดูแลรักษาพยาบาลผู้ที่เจ็บป่วยเพื่อลดความเจ็บป่วย ให้ได้รับความสุขสบาย ทั้งร่างกายและจิตใจ มีความปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อมต่างๆ ไม่ให้เกิดความพิการมากขึ้น รวมถึงการดูแลที่มุ่งสนองความต้องการพื้นฐานของบุคคลให้ดำเนินไปอย่างปกติตามสภาพ การระคับระคองจิตใจ รับผิดชอบต่อความเจ็บป่วย แต่ทั้งนี้ก็ไม่ลืมจะต้องมีคุณธรรม จริยธรรมในการประกอบวิชาชีพด้วย

๓.๖.๑ ความหมายของจริยธรรม

จริยธรรม มาจาก จริย + ธรรม จริย หมายถึง “ความประพฤติ, กิริยาที่ควรประพฤติธรรม หมายถึง คุณความดี, ความจริง, ความถูกต้อง”^{๑๘}

จริยธรรม ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Morality” หมายถึง ส่วนที่เป็นแก่นของระเบียบกฎเกณฑ์ ที่ว่าด้วยความดีชอบ

พระมหามงกุฎ ปรีสุตโตโม กล่าวถึงความหมายของจริยธรรมว่า ธรรมจริยา (จริยธรรม) หมายถึง การประพฤติกุศลกรรม ๑๐ ประการ ซึ่งว่าความประพฤติธรรมหรือความประพฤติที่ไม่ปราศจากกรรม^{๑๙}

ลักษณะและขอบเขตของจริยธรรม

ลักษณะของจริยธรรม หมายถึง ลักษณะที่พึงประสงค์หรือลักษณะนำมาเป็นจริยธรรมที่เป็นไป เพื่อความประพฤติที่ดีเป็นไปเพื่อละความชั่ว^{๒๐}

๑. ความซื่อสัตย์ สัตย์สุจริต

๒. ความเมตตากรุณา

^{๑๘}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕๑.

^{๑๙}พระมหามงกุฎ ปรีสุตโตโม, “ความสัมพันธ์ระหว่างสังฆธรรมกับจริยธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๔๔, หน้า ๕๗.

^{๒๐}เจ้าอธิการทองใบ เทวธมฺโม, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักจริยธรรมในโอวาทปาฏิโมกข์”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐, หน้า ๑๓.

๑. ความมีระเบียบวินัย
๒. ความรับผิดชอบ
๔. ความสุภาพอ่อนโยน
๕. ความเคารพในความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น
๖. ความอดทน
๗. ความสุภาพอ่อนโยน
๘. รู้จักเสียสละ
๑๐. ความรู้รักสามัคคี^{๒๐}

สรุป จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติปฏิบัติที่มาจากบทบัญญัติ หรือคำสอนของศาสนาที่ตนเองนับถือ เป็นหลักการประพฤติปฏิบัติด้วยความดี ความงาม ความชอบธรรม เป็นการกระทำทางกาย วาจา ความคิดและจิตลักษณะในด้านกุศลกรรม มีกฎเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นเป็นมาตรฐาน เพื่อควบคุมการกระทำของมนุษย์ เพื่อให้สังคมมีความเป็นระเบียบไม่เบียดเบียนกัน มีความรักตนเอง และผู้อื่น สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ นำสังคมไปสู่ความสุขสามัคคี สันติสุขอย่างยั่งยืน

จริยธรรม มาจากการที่มนุษย์ เป็นตัวแปรสำคัญ มีลักษณะเป็นทั้งด้านกุศลเจตนาและอกุศลเจตนา มีการเชื่อมโยงกันตามหลักธรรมนิยามหรือกฎธรรมชาติ โดยมีจิตนิยาม (จิตใจ) และอุตุนิยาม (สิ่งแวดล้อม) เป็นตัวนำไปสู่การกระทำ ที่เรียกว่า กรรมนิยาม

ลักษณะของจริยธรรมมีในทุก ๆ วิชาชีพ ไม่ว่าจะเป็นจริยธรรมของแพทย์ของสื่อมวลชน ของตำรวจ ของนักการเมือง ของวิศวกร ของทนายความและจริยธรรมของพยาบาล ซึ่งมีความสำคัญต่อสังคมเป็นอย่างยิ่ง จริยธรรมของพยาบาลจะมุ่งเน้นประสิทธิภาพของการทำงานไม่ใช่เป็นการประเมินผลเชิงผิดเชิงถูก เพื่อมุ่งเน้นให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลและยังเป็นการพัฒนาตนเองของพยาบาล เพื่อนำไปสู่งานบริการพยาบาลที่เรียกว่าการพยาบาลด้วยหัวใจมนุษย์

๓.๗ จรรยาบรรณวิชาชีพการพยาบาล

การพยาบาลเป็นการปฏิบัติโดยตรงต่อบุคคล ครอบครัว ชุมชนและสังคม นับได้ว่าเป็นบริการในระดับสถาบันของสังคม ดังนั้นผู้ประกอบวิชาชีพพยาบาลจึงต้องเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบสูง เป็นผู้ที่ไม่ไว้วางใจได้ มีความรู้ความชำนาญในการปฏิบัติ มีจริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ เป็นแนวทางในการประพฤติและปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อความปลอดภัยของสังคมโดยรวม

^{๒๐}อุบลรัตน์ โพธิ์พัฒนชัย, จริยศาสตร์สำหรับพยาบาล, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประชุมการช่าง, ๒๕๔๕), หน้า ๘

จรรยาบรรณวิชาชีพสำหรับพยาบาลเป็นการประมวลหลักความประพฤติให้บุคคลในวิชาชีพยึดถือปฏิบัติ สมาคมพยาบาลแห่งสหรัฐอเมริกา (The American Nurses Associations A.N.A.) ได้กำหนดสาระสำคัญของจรรยาบรรณวิชาชีพพยาบาลไว้ ดังนี้

๑. พยาบาลพึงให้บริการพยาบาลด้วยความเคารพในศักดิ์ศรี และความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยไม่จำกัด ในเรื่อง สถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ คุณสมบัติเฉพาะกิจหรือสภาพปัญหาทางด้านสุขภาพอนามัยของผู้ป่วย

๒. พยาบาลพึงเคารพสิทธิส่วนตัวของผู้ป่วยโดยรักษาข้อมูลเกี่ยวกับผู้ป่วยไว้เป็นความลับ

๓. พยาบาลพึงให้การปกป้องคุ้มครองแก่ผู้ป่วย สังคม ในกรณีที่มีการให้บริการสุขภาพอนามัยและความปลอดภัย ถูกกระทำการที่อาจเกิดจากความไม่รู้ ขาดศีลธรรม จริยธรรม หรือการกระทำที่ผิดกฎหมายจากบุคคลหนึ่งบุคคลใด

๔. พยาบาลมีหน้าที่รับผิดชอบในการตัดสินใจและให้การพยาบาลแก่ผู้ป่วยแต่ละราย

๕. พยาบาลพึงดำรงไว้ซึ่งสมรรถนะในการปฏิบัติการพยาบาล

๖. พยาบาลพึงตัดสินใจด้วยความรอบคอบถี่ถ้วน ใช้ข้อมูลสมรรถนะและคุณสมบัติอื่น ๆ เป็นหลักในการขอคำปรึกษาหารือ ขอมติรับในหน้าที่ความรับผิดชอบ รวมถึง การมอบหมายกิจกรรมการปฏิบัติการพยาบาลให้ผู้อื่นปฏิบัติ

๗. พยาบาลพึงมีส่วนร่วมและสนับสนุนในกิจกรรมการพัฒนาความรู้เชิงวิชาชีพ

๘. พยาบาลพึงมีส่วนร่วมและสนับสนุนในการพัฒนาวิชาชีพและส่งเสริมมาตรฐานการปฏิบัติการพยาบาล

๙. พยาบาลพึงมีส่วนร่วมในการที่จะกำหนดและดำรงไว้ซึ่งสถานะภาพของการทำงานที่จะนำไปสู่การปฏิบัติการพยาบาลที่มีคุณภาพสูง

๑๐. พยาบาลพึงมีส่วนร่วมในการปกป้อง คุ้มครอง สังคม จากการเสนอข้อมูลที่ผิดและดำรงไว้ซึ่งความสามัคคีในวิชาชีพ

๑๑. พยาบาลพึงร่วมมือและเป็นเครือข่ายกับสมาชิกด้านสุขภาพอนามัยและบุคคลอื่น ๆ ในสังคมเพื่อส่งเสริมชุมชนและสนองตอบความต้องการด้านสุขภาพอนามัยของสังคม

สำหรับสมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย ได้กำหนดจรรยาบรรณวิชาชีพของสมาคม พ.ศ. ๒๕๒๘ มุ่งเน้นให้พยาบาลได้ประพฤติปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบ โดยกำหนดเป็นความรับผิดชอบต่อประชาชน ความรับผิดชอบต่อประเทศชาติ ต่อผู้ร่วมวิชาชีพและต่อตนเอง ดังนี้

จรรยาบรรณวิชาชีพการพยาบาลต่อประชาชน

๑. ประกอบวิชาชีพด้วยความมีสติ ตระหนักในคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

๒. ปฏิบัติต่อประชาชนด้วยความเสมอภาคตามสิทธิมนุษยชน โดยไม่คำนึงถึง เชื้อชาติ ศาสนา และสถานภาพของบุคคล

๓. ละเว้นการปฏิบัติที่มีอคติ และการใช้อำนาจหน้าที่เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว

๔. พึงเก็บรักษาเรื่องส่วนตัวของผู้รับบริการ ไว้เป็นความลับ เว้นแต่ด้วยความยินยอมของผู้นั้นหรือเมื่อต้องปฏิบัติตามกฎหมาย

๕. พึงปฏิบัติหน้าที่โดยใช้ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ในการวินิจฉัยและการแก้ไขปัญหาสุขภาพอนามัยอย่างเหมาะสมแก่สภาพของบุคคล ครอบครัว และชุมชน

๖. พึงป้องกันภัยอันตรายอันจะมีผลต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน

จรรยาบรรณวิชาชีพการพยาบาลต่อสังคมและประเทศชาติ

๑. พึงประกอบกิจแห่งวิชาชีพให้สอดคล้องกับนโยบายอันยังประโยชน์แก่สาธารณชน

๒. พึงรับผิดชอบร่วมกับประชาชนในการริเริ่ม สนับสนุนกิจกรรมที่ก่อให้เกิดสันติสุข และยกระดับคุณภาพชีวิต

๓. พึงอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ

๔. พึงประกอบวิชาชีพโดยมุ่งส่งเสริมความมั่นคงของชาติ ศาสนา และสถาบันกษัตริย์

จรรยาบรรณวิชาชีพการพยาบาลต่อวิชาชีพ

๑. พึงตระหนักและถือปฏิบัติในหน้าที่ความรับผิดชอบตามหลักการแห่งวิชาชีพการพยาบาล

๒. พัฒนาความรู้และวิธีปฏิบัติให้ได้มาตรฐานแห่งวิชาชีพ

๓. พึงศรัทธาสนับสนุนและให้ความร่วมมือในกิจกรรมแห่งวิชาชีพ

๔. พึงสร้างและธำรงไว้ซึ่งสิทธิอันชอบธรรม ในการประกอบวิชาชีพการพยาบาล

๕. พึงเผยแพร่ชื่อเสียงและคุณค่าแห่งวิชาชีพให้เป็นที่ปรากฏแก่สังคม

จรรยาบรรณวิชาชีพการพยาบาลต่อผู้ร่วมวิชาชีพและผู้ประกอบวิชาชีพอื่น

๑. ให้เกียรติ เคารพในสิทธิและหน้าที่ของผู้ร่วมวิชาชีพและผู้อื่น

๒. เห็นคุณค่าและยกย่องผู้มีความรู้ ความสามารถในศาสตร์สาขาต่าง ๆ

๓. พึงรักษาไว้ซึ่งความสัมพันธ์อันดี กับผู้ร่วมงานทั้งภายในและภายนอกวิชาชีพ

๔. ยอมรับความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ และชักนำให้ประพฤติปฏิบัติในทางที่ถูกที่ควร

๕. พึงอำนวยความสะดวกและให้ความร่วมมือแก่ผู้ร่วมงาน ในการปฏิบัติภารกิจ

อันชอบธรรม

๖. ละเว้นการส่งเสริมหรือปกป้องผู้ประพฤติผิด เพื่อผลประโยชน์แห่งตนหรือผู้กระทำการนั้น ๆ

จรรยาบรรณวิชาชีพการพยาบาลตนเอง

๑. ประพฤติตนและประกอบกิจแห่งวิชาชีพ โดยถูกต้องตามกฎหมาย
๒. ยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรมแห่งวิชาชีพ
๓. ประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งในด้านการประกอบกิจแห่งวิชาชีพ และส่วนตัว
๔. ใฝ่รู้พัฒนาแนวคิดให้กว้าง และยอมรับการเปลี่ยนแปลง
๕. ประกอบกิจแห่งวิชาชีพด้วยความเต็มใจ และเต็มกำลังความสามารถ
๖. ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความมีสติ รอบรู้ เชื่อมมั่นและมีวิจารณญาณอันรอบคอบ

สรุป วิชาชีพพัฒนามาจากอาชีพ กล่าวคือการประกอบอาชีพ (Occupation) หมายถึง การที่บุคคลใดประกอบอาชีพอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อเลี้ยงชีพ เมื่ออาชีพมีการพัฒนาความรู้อย่างเป็นระบบ มีสถาบันถ่ายทอดความรู้ มีการปฏิบัติ มีองค์กร และมีจรรยาบรรณก็จะเป็นวิชาชีพ (professional) และต้องมีคุณธรรม จริยธรรมเป็นองค์ประกอบหลัก

๓.๘ ปรัชญาวิชาชีพพยาบาล

การพยาบาลเป็นวิชาชีพที่จำเป็นต่อสังคม มีบทบาทในการให้การช่วยเหลือดูแลคน โดยครอบคลุมเป็นองค์รวม ตลอดระยะเวลาตั้งแต่วัยทารกจนวัยชราในทุกภาวะสุขภาพภายใต้สิ่งแวดล้อมเฉพาะของแต่ละบุคคล โดยมีเป้าหมายเพื่อให้บุคคลอยู่ในภาวะสุขภาพที่ดีที่สุด มีความผาสุกในชีวิต ในครอบครัว และชุมชนของตนเอง การปฏิบัติการพยาบาลเป็นกระบวนการวินิจฉัยการตอบสนอง ต่อภาวะสุขภาพและการใช้กลวิธีทางการพยาบาลในการส่งเสริม สุขภาพ ป้องกัน โรคนำบำบัดรักษา และฟื้นฟูสภาพ ตามความจำเป็นและเหมาะสมกับผู้รับบริการแต่ละบุคคลแต่ละกลุ่ม โดยใช้ศาสตร์ของการดูแลซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความรู้เรื่องมนุษย์ สิ่งแวดล้อมและสุขภาพการปฏิบัติการพยาบาล ที่มีคุณภาพ เป็นการปฏิบัติการพยาบาลที่เป็นไปตามมาตรฐานและจริยธรรมของวิชาชีพ รวมทั้งเป็นการปฏิบัติงานในลักษณะเป็นทีมอย่างแท้จริงผู้รับบริการและครอบครัวเป็นผู้ที่สำคัญที่สุดของวิชาชีพการพยาบาล เป็นศูนย์กลางของการดูแล ผู้รับบริการมีสิทธิที่พยาบาลพึงรักษาและพิทักษ์ให้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิในการรับรู้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตนเองและสิทธิในการตัดสินใจ พยาบาลจะต้องเอื้ออำนวยให้ผู้รับบริการและครอบครัวตัดสินใจด้วยตนเองและมีศักยภาพในการดูแลตนเองที่เหมาะสม

การศึกษาพยาบาล เป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ในการพัฒนาบุคคลที่มีศักยภาพให้มีความรู้ ทักษะที่จำเป็นและมีจริยธรรมของวิชาชีพการพยาบาล เพื่อให้ปฏิบัติงานได้อย่างมีคุณภาพใน ฐานะพยาบาลวิชาชีพในทุกระดับ กระบวนการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพจะต้องเป็นกระบวนการที่

ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีการเรียนการสอนให้ผู้เรียนคิดเป็น มีวิจารณญาณ มีทักษะในการเรียนรู้ด้วยตนเอง (self-directed learning) เพื่อสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตการเรียนรู้การปฏิบัติการพยาบาล เป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษาพยาบาลที่ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ความเป็นจริงและแบบอย่างของวิชาชีพ แหล่งฝึกปฏิบัติจึงต้องมีความพร้อม มีบุคลากรที่เป็นแบบอย่าง มีการปฏิบัติการพยาบาลในระดับวิชาชีพที่ชัดเจน มีความร่วมมือใกล้ชิดเป็นหนึ่งเดียว ระหว่างการศึกษาพยาบาลและบริการพยาบาลในการช่วยพัฒนาทั้งคุณภาพการศึกษาและพัฒนาคุณภาพบริการพยาบาล นอกจากนี้ การศึกษาพยาบาลจะต้องเตรียมบุคคลให้มีจิตสำนึกในหลักการของวิชาชีพไทย มีความตระหนักในการรักษาวัฒนธรรมไทย และมีวิจารณญาณในการรับวัฒนธรรมที่แตกต่าง

อาจารย์พยาบาลเป็นบุคคลที่เป็นแบบอย่างที่ดีของการปฏิบัติการพยาบาลมีสุขภาพดีมีความสามารถในการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูงและการจัดการเรียนการสอนเป็นผู้ที่มีกลวิธีในการพัฒนาผู้เรียนที่มีความหลากหลายให้เป็น ผู้ประกอบวิชาชีพที่มีคุณภาพและมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ เป็นผู้ที่มีความตื่นตัวที่จะพัฒนาตนเองให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวิชาชีพ สามารถนำการเปลี่ยนแปลงในการปฏิบัติการพยาบาลและการศึกษาพยาบาลได้

การวิจัยเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับวิชาชีพ ทั้งการวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ทางการพยาบาลและการวิจัยเพื่อพัฒนาการปฏิบัติการพยาบาล การศึกษาพยาบาลและการบริหารการพยาบาล การวิจัยต้องมุ่งเน้นประโยชน์ของผู้รับบริการเป็นสำคัญ การวิจัยสหวิทยาการ เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาบริการจะช่วยพัฒนาการบริการสุขภาพให้มีความเป็นองค์รวมมากขึ้น

การบริการวิชาการแก่สังคมเป็นหน้าที่ที่พึงปฏิบัติ โดยบริการวิชาการแก่สังคมจะต้องมุ่งเน้นประโยชน์ของผู้รับบริการเป็นสำคัญ การบริการวิชาการเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนและจะต้องเป็นบริการสหสาขาวิชา ทั้งนี้ต้องพัฒนาบทบาทอิสระของวิชาชีพให้เด่นชัด รวมทั้งพัฒนารูปแบบของบริการที่มีคุณภาพ การบริการวิชาการจะต้องมีความ สอดคล้องกับการจัดการศึกษาและการวิจัย

ความร่วมมือระหว่างสาขาวิชาและหน่วยงานในสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่จะช่วยให้การจัดการศึกษา การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคมของสาขาวิทยาการในด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพ มีการพัฒนาเคียงบ่าเคียงไหล่ มีการใช้ทรัพยากรทุกประเภทร่วมกันอย่างคุ้มค่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรบุคคล และก่อให้เกิดจิตสำนึกของทีมสุขภาพแก่บุคลากรและผู้เรียนในทุกสาขาวิชาชีพ ซึ่งจะยังประโยชน์สูงสุดแก่ผู้รับบริการทั้งในสถานบริการและในชุมชน

วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิต วัฒนธรรมที่ดีเป็นสิ่งที่ควรรักษา ทั้งวัฒนธรรมของสังคมไทย วัฒนธรรมของวิชาชีพการพยาบาล เช่น ความสามัคคีในหมู่คณะ การมีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเคารพต่อผู้ที่มีความรู้ความสามารถและมีคุณงามความดี เป็น วัฒนธรรมที่ควรยึดถือในขณะเดียวกันในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมระหว่างสังคมอยู่ตลอดเวลา บุคคล

จึงจำเป็นต้องมีวิจาณญาณในการรับวัฒนธรรมที่แตกต่างและป้องกันวัฒนธรรมที่อาจก่อให้เกิดความเสื่อมเสียในสังคม

ศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ ช่วยส่งเสริมให้บุคคลมีจิตใจที่ละเอียดอ่อนงดงาม ศิลปะไทยเป็นสิ่งที่ควรได้รับการอนุรักษ์และพัฒนาให้มีความสอดคล้องกับสภาพของสังคมในปัจจุบัน คณะพยาบาลศาสตร์ถือเป็นหน้าที่ในการทำนุบำรุง ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยให้คงอยู่สืบไป

สรุปได้ว่าปรัชญาวิชาชีพเป็นที่มาของจริยธรรมวิชาชีพ ความเป็นวิชาชีพพยาบาลเป็นเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่กำหนดให้พยาบาลต้องมีจริยธรรม วิชาชีพพัฒนามาจากอาชีพ กล่าวคือ การประกอบอาชีพ (Occupation) หมายถึง การที่บุคคลใดประกอบอาชีพใดอย่างหนึ่งเพื่อเลี้ยงชีพ เมื่ออาชีพมีการพัฒนาความรู้อย่างเป็นระบบ มีสถาบันถ่ายทอดความรู้ มีการปฏิบัติ มีองค์กรและมีจรรยาบรรณก็จะเป็วิชาชีพ (professional) และต้องมีคุณธรรม จริยธรรมเป็นองค์ประกอบหลัก

๓.๕ กฎหมายกับวิชาชีพพยาบาล

๑. ความเป็นมาของกฎหมายวิชาชีพพยาบาล

เดิมทุกวิชาชีพด้านสุขภาพอาทิ แพทย์ พยาบาล เภสัช ทันตกรรม อยู่ภายใต้บังคับกฎหมายการแพทย์ (พระราชบัญญัติการแพทย์ พ.ศ. ๒๔๖๖) ต่อมาได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติควบคุมการประกอบโรคศิลปะ พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งกฎหมายฉบับดังกล่าวได้ปรับปรุงแก้ไขมาจากพระราชบัญญัติการแพทย์ จนในท้ายที่สุดวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ได้ออกกฎหมายของตนเอง คือ พระราชบัญญัติวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ พ.ศ. ๒๕๒๘ ยังคงมีผลใช้บังคับได้ เพียงแต่ถูกยกเลิกเฉพาะส่วนที่ควบคุมผู้ประกอบการวิชาชีพพยาบาลและผดุงครรภ์แผนปัจจุบันเท่านั้น

๒. คำนิยามที่ควรทราบ

การพยาบาล หมายความว่า การกระทำต่อมนุษย์เกี่ยวกับการดูแลและการช่วยเหลือ เมื่อเจ็บป่วย การฟื้นฟูสภาพ การป้องกันโรค และการส่งเสริมสุขภาพ รวมทั้งการช่วยเหลือแพทย์กระทำการรักษาโรค ทั้งนี้ โดยอาศัยหลักวิทยาศาสตร์และศิลปะการพยาบาล

การผดุงครรภ์ หมายความว่า การกระทำเกี่ยวกับการดูแลและการช่วยเหลือหญิงมีครรภ์ หญิงหลังคลอด และทารกแรกเกิด รวมถึงการตรวจ การทำคลอด การส่งเสริมสุขภาพและป้องกันความผิดปกติในระยะตั้งครรภ์ ระยะคลอด และระยะหลังคลอดรวมทั้งการช่วยเหลือแพทย์กระทำการรักษาโรค ทั้งนี้ โดยอาศัยหลักวิทยาศาสตร์ และศิลปะการผดุงครรภ์

ผู้ประกอบการวิชาชีพพยาบาล หมายความว่า บุคคลซึ่งได้ขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบการวิชาชีพการพยาบาลจากสภาการพยาบาล

การประกอบวิชาชีพการพยาบาล หมายความว่า การปฏิบัติหน้าที่การพยาบาลต่อบุคคล ครอบครัวและชุมชน โดยกระทำการต่อไปนี้

- ๑) การสอน การแนะนำ การให้คำปรึกษาและการแก้ปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย
 - ๒) การกระทำต่อร่างกายและจิตใจของบุคคล รวมทั้งการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อการแก้ปัญหา ความเจ็บป่วย การบรรเทาอาการของโรค การดูกลามของโรค และการฟื้นฟูสภาพ
 - ๓) การกระทำตามวิธีที่กำหนดไว้ในการรักษาโรคเบื้องต้นและการให้ภูมิคุ้มกันโรค
 - ๔) ช่วยเหลือแพทย์กระทำการรักษาโรคทั้งนี้ โดยอาศัยหลักวิทยาศาสตร์และศิลปะการพยาบาล
- ในการประเมินสุขภาพการวินิจฉัยปัญหา การวางแผน การปฏิบัติ และการประเมินผล
- วัตถุประสงค์ที่สำคัญเพื่อที่จะให้ได้มีสถานบริการสาธารณสุขที่มีประสิทธิภาพในการบริการมีความเรียบร้อยและปลอดภัยแก่ผู้ป่วยซึ่งเข้าไปรับบริการในสถานพยาบาลนั้น ๆ

๓. ความหมายสถานพยาบาล

สถานพยาบาล ตามมาตรา ๔ ของพระราชบัญญัติสถานพยาบาล พ.ศ. ๒๕๔๑ บัญญัติไว้ว่า “สถานที่รวมตลอดถึงยานพาหนะซึ่งจัดไว้เพื่อการประกอบโรคศิลปะตามกฎหมายว่าด้วยการประกอบโรคศิลปะ การประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามกฎหมายว่าด้วยวิชาชีพเวชกรรม การประกอบวิชาชีพการพยาบาล และการผดุงครรภ์ตามกฎหมายว่าด้วยวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ หรือการประกอบวิชาชีพทันตกรรม ตามกฎหมายว่าด้วยวิชาชีพทันตกรรม การประกอบวิชาชีพกายภาพบำบัดตามกฎหมายว่าด้วยวิชาชีพกายภาพบำบัด หรือการประกอบวิชาชีพเทคนิคการแพทย์ ตามกฎหมายว่าด้วยวิชาชีพเทคนิคการแพทย์ ทั้งนี้ โดยกระทำเป็นปกติธุระ ไม่ว่าจะได้รับประโยชน์ตอบแทนหรือไม่ แต่ไม่รวมถึงสถานที่ขายยาตามกฎหมายว่าด้วยยา ซึ่งประกอบธุรกิจการขายยาโดยเฉพาะ” จากความหมายที่กฎหมายได้ให้คำนิยามไว้นั้น จะไม่รวมถึงสถานที่ขายยา เนื่องจากว่าสถานที่ขายยานั้นจะมีกฎหมายว่าด้วยยาควบคุมไว้แล้วไม่ว่าจะเป็นการควบคุมการผลิต ขายนำหรือสั่งยาเข้ามาในราชอาณาจักร จึงไม่อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายสถานพยาบาล

ข้อพิจารณา คือ กฎหมายใช้คำว่า สถานพยาบาล แทนที่จะใช้คำว่า โรงพยาบาล หรือคลินิก เป็นต้น และไม่ว่าจะเรียกชื่ออย่างไรก็ตาม กฎหมายได้จัดประเภทสถานพยาบาล ดังนี้

๑. สถานพยาบาลประเภทที่ไม่รับผู้ป่วยไว้ค้างคืน หมายถึง สถานพยาบาลที่ไม่ได้รับผู้ป่วยไว้ค้างคืนในสถานพยาบาลของตน กล่าวคือ ผู้ป่วยจะมารับบริการจากผู้ป่วยประกอบวิชาชีพ เช่น มารับการตรวจสุขภาพและได้รับยาไปรับประทานที่บ้าน แต่จะไม่ได้มานอนพักรักษาตัว หรือมีคนเฝ้าดูแลในแต่ละเวร เหมือนกับสถานพยาบาลที่รับผู้ป่วยไว้ค้างคืน สถานพยาบาลดังกล่าวนี้ ได้แก่ คลินิกแพทย์ ที่เปิดทำการทั่วไป ทุกรั้วก็ดี กฎหมายได้กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ว่าด้วยวิชาชีพและจำนวนผู้ประกอบวิชาชีพในสถานพยาบาล พ.ศ. ๒๕๔๕ ในคลินิกเวชกรรมนั้น จะต้องมีผู้ประกอบ

วิชาชีพเวชกรรม จำนวนหนึ่งคน ส่วนคลินิกเวชกรรมเฉพาะทางนั้นต้องมีผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมที่ได้รับวุฒิปัตรี หรือหนังสืออนุมัติแพทย์สภาในสาขานั้น ตามสาขาที่ได้รับวุฒิปัตรีหรือที่ได้รับอนุมัติแล้วแต่กรณีสาขาละหนึ่งคน หากเป็นคลินิกการพยาบาลและการผดุงครรภ์ต้องมีผู้ประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ชั้นหนึ่ง จำนวนหนึ่งคน^{๒๒}

สรุป กฎหมาย คือ บทบัญญัติที่กำหนดขึ้นมาเพื่อให้เกิดความยุติธรรมในมวลมนุษยชาติ เพื่อคุ้มครองให้กระบวนการต่าง ๆ มีความมั่นคง อาชีพทุกอาชีพมีโอกาสเกิดคดีความและการฟ้องร้อง จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอ้างอิงกฎหมายมาเป็นเครื่องมือในการพิจารณาตัดสิน

๓.๑๐ สรุปแนวคิดเกี่ยวกับวิชาชีพพยาบาล

วิชาชีพการพยาบาล เป็นวิชาชีพที่ถูกคาดหวังในเรื่องจริยธรรมเช่นเดียวกับวิชาชีพแพทย์ ด้วยเหตุผลเพราะมนุษย์ที่พยาบาลเกี่ยวข้องด้วยนั้นเป็นมนุษย์ที่อยู่ในความทุกข์ ไม่ว่าจะเป็นผู้ป่วยญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง บุคคลเหล่านั้นย่อมต้องการความอบอุ่นทางจิตใจ ต้องการเพื่อน ต้องการที่ปรึกษา ต้องการความช่วยเหลือ และต้องการความเข้าใจ นอกเหนือจากการได้รับการบำบัดรักษาที่มีคุณภาพ แต่ข้อเท็จจริงที่มักปรากฏให้เห็นเสมอ คือ เกิดกรณีกระทบกระทั่งระหว่างพยาบาลกับผู้ป่วยญาติ และมักได้ยินเสมอว่า “พยาบาลไม่น่าพูดจาย่างนี้” “ทำเหมือนกับเราไม่ใช่มนุษย์” “พยาบาลทำงานเหมือนหุ่นยนต์ไม่ยิ้มแย้ม”

คำกล่าวดังกล่าว ถ้าจะวิเคราะห์ให้ละเอียดแล้วอาจมีสาเหตุมาจากทั้งฝ่ายผู้ป่วยและฝ่ายพยาบาล ตลอดจนความคาดหวังของสังคมที่มีต่อพยาบาลค่อนข้างสูง เมื่อพยาบาลปฏิบัติไม่ได้ตามที่คาดหวังก็ขุ่นเคือง และอีกประการหนึ่งอาจเกิดจากพยาบาลบางคนละเลยต่อเรื่องของจริยธรรม ขาดความเข้าใจในหน้าที่และปรัชญาของวิชาชีพ มุ่งปฏิบัติงานด้านรักษา (curing) แต่ละเลยความเอื้ออาทรที่อบอุ่น (warm caring) และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การปฏิบัติงานของพยาบาลที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จะต้องอาศัยคุณค่าของการปฏิบัติงานทางด้านวิทยาศาสตร์ (Scientific) ความรู้เกี่ยวกับคุณค่าทางจริยธรรม ซึ่งฟลอเรนซ์ นิงดิงเกล ได้ปลุกฝังอุดมการณ์ที่เป็นหัวใจของวิชาชีพ (Profession) ว่าความเอื้ออาทร (Caring) ความเมตตากรุณา (Compassion) จะต้องแสดงออกทุกขณะทีปฏิบัติต่อผู้ป่วย (Knowlden, ๑๙๕๐) และโรงพยาบาลคือสถานที่ที่มนุษย์แสดงออกถึงความเป็นผู้มีศีลธรรม และปฏิบัติต่อกันด้วยคุณธรรม

ลักษณะเฉพาะของวิชาชีพพยาบาล

๑. วิชาชีพพยาบาลเป็นการให้บริการแก่สังคม

^{๒๒} นครินทร์ นันทฤทธิ, “กฎหมายกับวิชาชีพพยาบาล”, ๒๕ มีนาคม ๒๕๕๒,

๒. เป็นการปฏิบัติต่อมนุษย์โดยตรง เป็นลักษณะการปฏิบัติระหว่างพยาบาลกับผู้ป่วย

๓. เป็นการปฏิบัติต่อบุคคลที่มีความแตกต่างกัน

๔. เป็นการปฏิบัติและความเข้าใจซึ่งกันและกันที่อาศัยความสัมพันธ์แบบร่วมมือกันระหว่างพยาบาลกับผู้ป่วย

๕. เป็นการให้บริการตอบสนองต่อความต้องการ ความช่วยเหลือของบุคคลแต่ละคนไม่ว่าจะเป็นความทุกข์ที่เกิดจากความเจ็บป่วยทางกาย หรือทางใจ

องค์ประกอบสำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ของพยาบาล

องค์ประกอบในด้านความเป็นศิลปะของวิชาชีพพยาบาล และเป็นองค์ประกอบพื้นฐานอยู่บนจริยธรรม หมายถึง สิ่งที่ควรปฏิบัติต่อผู้ป่วยในฐานะที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อกัน ได้แก่

๑. ความเอื้ออาทร (Caring) เกิดจากความตระหนักในคุณค่าของบุคคล

๒. ความเชื่อถือและไว้วางใจ (Trust and Confidence) เป็นความรู้สึกที่เกิดจากความตระหนักว่าเราต้องการความช่วยเหลือและรู้สึกว่ามิบุคคลหนึ่งที่มีเอื้ออาทรต่อเรา

๓. ความรู้สึกเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Empathy) หมายถึง ความเข้าใจ และยอมรับว่าคนแต่ละคน มีความคิด ความเชื่อ ความรู้สึกแตกต่างกัน

๔. ความเห็นอกเห็นใจ (Sympathy) เป็นการแสดงออกทางสังคมที่สมบูรณ์

๕. การให้ความเคารพ (Respect) ลักษณะวิชาชีพพยาบาลต้องพบกับบุคคลหลากหลาย

๖. ความเป็นผู้มีอารมณ์ขัน (Humour) ก่อให้เกิดผลดีต่อสุขภาพจิต ช่วยลดความตึงเครียด

สรุป วิชาชีพพยาบาลเป็นวิชาชีพที่ต้องปฏิบัติต่อชีวิตมนุษย์ภายใต้องค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ศิลปะ จิตวิทยา และต้องยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อนำมาประมวลในการดูแลผู้ป่วย เพราะหน้าที่สำคัญเฉพาะของพยาบาล คือ การช่วยเหลือบุคคลแต่ละคนไม่ว่าจะเป็นบุคคลปกติธรรมดา หรือผู้ที่เจ็บป่วยไม่สามารถช่วยตนเองได้ ให้หายคืนสู่สภาพของการมีสุขภาพสมบูรณ์ช่วยประคับประคองให้ผู้ป่วยวาระสุดท้ายได้ตายอย่างสงบ

บทที่ ๔

วิเคราะห์หลักพุทธจริยปรัชญาที่ปรากฏในวิชาชีพพยาบาล

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์คุณประโยชน์ของการใช้หลักพุทธจริยปรัชญาในการประพฤติปฏิบัติต่อวิชาชีพพยาบาล มีประเด็นดังต่อไปนี้

๑. คุณประโยชน์ในการประพฤติตามหลักเบญจศีล เบญจธรรม
๒. คุณประโยชน์ในการประพฤติตามหลักโลกपालธรรม ๒
๓. คุณประโยชน์ในการประพฤติตามหลักภราดรธรรม ๔
๔. คุณประโยชน์ในการประพฤติตามหลักพรหมวิหาร ๔
๕. คุณประโยชน์ในการประพฤติปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ ๔
๖. คุณประโยชน์ในการประพฤติปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔
๗. คุณประโยชน์ในการประพฤติปฏิบัติตามหลักอภินิหารปัจเจกชน ๕
๘. สรุปผลการวิเคราะห์หลักพุทธจริยปรัชญาที่ปรากฏในวิชาชีพพยาบาล

๔.๑ คุณประโยชน์ในการประพฤติตามหลักเบญจศีล เบญจธรรม

การที่บุคคลมีหลักเบญจศีล-เบญจธรรมนั้น ย่อมทำให้บุคคลมีความประพฤติดีงามทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ มีความสุภาพอ่อนน้อม มีจิตใจเมตตา เคารพ และให้เกียรติในสิทธิบุคคลอื่น ไม่ล่วงละเมิดในสิทธิต่อบุคคลอื่น เป็นผู้ตรงสดี รู้เท่าทันเหตุการณ์และรู้เท่าทันอารมณ์ ไม่ลุ่มหลง มัวเมาในอกุศลกรรม รู้สำนึกในความผิดชอบ ชั่วดี ความถูกต้องเหมาะสม เป็นผู้ที่มีจิตใจงาม เบิกบาน ไม่ขุ่นมัว มีความเจริญรุ่งเรือง มีความสุขในชีวิตส่วนตัวและหน้าที่การงาน

๑) ประโยชน์ต่อตนเอง

การมีเบญจศีล เบญจธรรม ทำให้พยาบาลเป็นผู้มีจรรยาบรรณในอาชีพของตนเอง มีความเมตตาปรารถนาดีที่จะให้ผู้อื่นมีความสุขและยังช่วยเยียวยาให้คนอื่นรอดพ้นจากโรคร้าย ประกอบอาชีพสุจริต มีสติในการปฏิบัติหน้าที่การทำงาน นับว่าอาชีพพยาบาลนับว่าสำคัญมากที่จะต้องนำหลักธรรมนี้ไปใช้ เพราะในกิจกรรมการพยาบาลเป็นสิ่งที่บางครั้งไม่มีใครรู้ใครเห็นหากแต่ผู้ให้การพยาบาลเท่านั้นจะเห็นว่า ตนเองทำอะไรผิดหรือถูก พยาบาลต้องมีจิตสำนึกที่ดีที่ถูกต้อง

๒) ประโยชน์ต่อผู้ป่วย

ผู้ป่วยได้รับการบริการที่ถูกต้อง ปลอดภัย ได้รับการป้องกันการสูญเสียผลประโยชน์จากการรักษาพยาบาล ได้รับการดูแลที่จริงจัง และจริงจัง รู้สึกเชื่อมั่น ไม่หวาดระแวงต่อแผนการรักษาของแพทย์และการดูแลรักษาพยาบาล ได้รับการบริการด้วยความเสมอภาค ไม่มีการเลือกปฏิบัติ ได้รับการบริการที่ได้รับเกียรติ และสมศักดิ์ศรี ตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ได้รับการสื่อสารที่เป็นมิตร ได้รับฟังวาจาที่ไพเราะอ่อนหวาน การปฏิบัติที่สุภาพนุ่มนวล ได้รับการเอาใจใส่ดูแลที่ไม่ขาดตกบกพร่อง สร้างความพึงพอใจและประทับใจให้ผู้ป่วย

สรุป คือ ๕ นับว่าเป็นขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ต้องประพฤติปฏิบัติควบคู่ไปกับเบญจธรรม เพื่อให้เป็นคนดีที่สมบูรณ์ ในการดำเนินชีวิต และประกอบสัมมาอาชีพอย่างซื่อสัตย์สุจริตและเพื่อความผาสุกทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

๔.๒ คุณประโยชน์ในการประพฤติตามหลักโลกपालธรรม ๒

โลกपालธรรม ๒ คือ ธรรมที่รักษาคุ้มครองโลก ได้แก่ หิริ และ โอตตปปะ อันเป็นธรรมคุ้มครองโลก ๒ เป็นธรรมที่ช่วยให้โลกมีความเป็นระเบียบ เรียบร้อย ไม่เดือดร้อนและสับสนวุ่นวาย ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรม คือ

๑) หิริ คือ ความละอายต่อบาป ละอายใจต่อการทำความชั่ว

๒) โอตตปปะ คือ ความกลัวบาป เกรงกลัวต่อความชั่ว

เหตุที่ต้องมีธรรม ๒ ประการนี้ ก็เพราะจะได้เอาไว้เตือนใจตนเอง และเห็นโทษของการล่วงละเมิดในความละอายต่อบาป หรือละอายใจต่อการกระทำความชั่วนั้น หมายถึงไม่ว่าจะกระทำต่อหน้าหรือลับหลังคนอื่น ก็เกิดความรู้สึกนั้นจริงๆ สามารถดึงตัวเองออกจากความชั่วได้ไม่ว่าช่องทางใดไม่ว่าจะเสียหายมาก หรือน้อยก็ตาม ก็ไม่กล้าที่จะกระทำ กลัวผลอันที่จะเกิดตามมา โดยเฉพาะอาชีพพยาบาลเป็นงานที่ต้องการความละเอียดรอบคอบ เพราะเป็นการกระทำต่อชีวิตมนุษย์อันมีผลต่อความเป็นความตาย ความเจ็บป่วยหรือการอยู่รอด ถ้าผู้ปฏิบัติหน้าที่ที่มีความละอายต่อการทำความชั่วไม่ว่าจะทำทางกาย ทางวาจา หรือทางใจ หรือการคิดไม่ดีคิดเป็นอกุศลต่อผู้อื่น ก็จะทำให้เกิดความสงบเรียบร้อย ทั้งในหน้าที่การงานและสังคมนั้น ๆ ก็จะน่าอยู่มีแต่ความสุขความเจริญ หลักธรรมคุ้มครองโลก ๒ นี้ สามารถนำไปใช้ได้ทุกขณะเวลาของการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน แต่ละเหตุการณ์ที่เข้าไปข้องเกี่ยวกับสิ่งกระทบนั้น แล้วส่งผลต่อการประพฤติปฏิบัติทางกายและต่อจิตใจ ธรรมคุ้มครองโลก ๒ นี้เป็นตัวกระตุ้นเป็นตัวกำชับให้สร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องดีงาม โดยไม่ต้องมีใครมาคอยบอก คอยจ้องดูจ้องรู้ หากแต่จิตของบุคคลผู้นั้นเองจะเป็นผู้คอยจ้องดู จ้องรู้ จ้องเห็น ความคิดและการกระทำของตนเองอยู่ตลอดเวลา จิตเห็นโทษและรู้แจ้งในโทษที่ตนเองจะได้รับเมื่อกระทำ

สิ่งนั้น ๆ ลงไปแล้ว ถ้ามันเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง หรือเป็นความชั่ว ทำให้เกิดความเกรงกลัว มีความละเอียดใจตนเอง หากคิดและลงมือกระทำชั่วนั้น เมื่อฝึกฝนจิตใจของตนเองให้เป็นเช่นนี้ก็จะทำให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม เมื่อไปปฏิบัติหน้าที่ให้พยาบาลผู้ป่วยก็จะไม่กล้าทำผิดระเบียบ วินัย ไม่ทำอะไรที่มักง่าย ไม่ทำผิดต่อหลักวิชาชีพของตนเอง มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อวิชาชีพ ต่อหน้าที่ ต่อสถาบัน กล้ารับผิดชอบหากเกิดความผิดพลาดเมื่อปฏิบัติงานในเหตุสุดวิสัยและไม่มีเจตนาจะทำให้เกิดสิ่งนั้นขึ้น สำหรับประโยชน์ของการปฏิบัติตามหลักธรรมที่คุ้มครองโลก มีดังนี้คือ

๔.๒.๑ ความเป็นผู้ละเอียดใจและเกรงกลัวต่อบาป

การมีหิริทำให้พยาบาลเป็นผู้มีสติยับยั้งใจ ยับยั้งความคิดหากคิดที่จะกระทำสิ่งไม่ดี ในทุก ๆ ด้าน ไม่กล้าที่จะประพฤติปฏิบัติ เกิดความละเอียดใจตนเอง แม้ว่าจะไม่มีใครรู้ใครเห็นก็ตามในงานพยาบาลนับว่าสำคัญมากที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่พยาบาลจะต้องนำหลักธรรมนี้ไปใช้ เพราะใน กิจกรรมการพยาบาลเป็นสิ่งที่บางครั้งไม่มีใครรู้ใครเห็น หากแต่ผู้ให้การพยาบาลเท่านั้นจะเห็นว่า ตนเองทำอะไรผิดหรือถูก เช่น ในขณะที่กำลังจะฉีดยาผู้ป่วยเข็มฉีดยาไปโดนวัตถุอื่นซึ่งทำให้ไม่ สะอาดพอที่จะฉีดแทงเนื้อผู้ป่วยแล้ว พยาบาลต้องมีจิตสำนึกที่ดีที่ถูกต้องว่าต้องเปลี่ยนเข็มใหม่แล้ว ค่อยฉีดยา มีความละเอียดใจถ้าคิดทำผิด ผิดโกหกตนเอง คือไม่เปลี่ยนเข็มใหม่จะทำให้เกิดอันตราย กับชีวิตผู้อื่น

การมีหิริ โอตตปปะ ทำให้พยาบาลเกิดความกลัวในผลที่จะเกิดจากการทำความชั่ว ทำให้มีจิตสำนึก รับผิดชอบชั่วดี รู้และเข้าใจในผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำชั่วนั้น ๆ ต่อตนเองอย่างไร บ้างจนทำให้เกิดความกลัว ไม่กล้าที่จะทำความชั่ว ทำบาปนั้น แต่ไม่ได้กลัวเพราะว่าคนอื่นจะรู้ จะเห็นการกระทำของตนเองซึ่งในงานของพยาบาลต้องใช้ความระมัดระวังละเอียดรอบครอบเป็นพิเศษประกอบกับใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ให้การพยาบาล ถ้ามีกิจกรรมที่เกินขอบเขตความรู้ความสามารถของตนเอง ถ้าฝืนกระทำลงไปแบบเพียงขอให้ผ่าน ๆ ไป เพราะกลัวคนอื่นหาว่าไม่เก่ง ไม่มีความรู้ ก็จะส่งผลต่ออันตรายต่อชีวิตของผู้ป่วย อาจมีอันตรายถึงเสียชีวิตได้ ซึ่งเป็นการกระทำบาปทำชั่วโดยเจตนา ผลกรรมชั่วนี้ย่อมสนองผลตามมาทำให้ได้รับโทษทางด้านกฎหมายและทาง จิตใจของบุคคลผู้นั้น แต่ถ้ามีหลักธรรมข้อนี้ก็จะไม่โกหกตนเอง ไม่กลัวว่าคนอื่นจะว่าโง่ หากแต่กลัวผลที่จะเกิดขึ้นกับผู้ป่วยและโทษที่ตนเองจะได้รับตามมาทั้งในชาตินี้ชาติหน้า คือเชื่อในผลกรรมที่ตนเองก่อ ทำให้เป็นบุคคลที่มีความกล้าหาญ กล้าที่จะยอมรับความผิดพลาด หากสุดวิสัย ขณะปฏิบัติงาน กล้ายอมรับในความรู้ความสามารถของตนเอง

๒) ประโยชน์ต่อผู้ป่วย

ผู้ป่วยได้รับการบริการหรือการเยียวยาที่ถูกต้อง ย่อมมีความปลอดภัยในชีวิต สร้างความอบอุ่น และมีความมั่นใจในการมารับบริการ เมื่อผู้ป่วยย่อมได้รับการบริการที่ดี มีคุณภาพจากพยาบาลที่มีจิตสำนึกรับผิดชอบชั่วดี ผู้เข้าใจในเรื่องกรรมทำให้ผู้ป่วยมีความเชื่อมั่นในการให้บริการของ

พยายามว่าตนเองจะมีความปลอดภัยหรือถ้าหากมีอะไรเกิดขึ้นก็จะไม่ถูกทอดทิ้งและปิดความรับผิดชอบอย่างแน่นอน สามารถจะพึ่งพาพยาบาลผู้ดูแลรับผิดชอบได้ ย่อมทำให้วิชาชีพพยาบาลมีคุณภาพ มาตรฐาน มีคุณธรรม จากพยาบาลผู้มีความสำนึกรับผิดชอบสูงทำให้มั่นใจมีความเชื่อใจได้ว่าจะได้รับการดูแลที่ดี ไม่ถูกทอดทิ้ง ไม่ว่าในยามใดสามารถพึ่งพาอาศัยได้

สรุป การประพฤติตามหลักโลกपालธรรม ๒ ย่อมส่งผลให้เกิดความเป็นมงคลแก่ผู้ปฏิบัติ มีจิตใจที่ซื่อสัตย์ทั้งเบื้องหน้าและเบื้องหลัง เป็นปัจจัยสนับสนุนส่งเสริมให้ชีวิตมีความสุข ความเจริญ ส่วนผู้อื่นย่อมได้รับประโยชน์ที่ดีเลิศเช่นเดียวกัน

๔.๓ คุณประโยชน์ของการประพฤติตามหลักฆราวาสธรรม ๔

ฆราวาสธรรม ๔ เป็นธรรมสำหรับฆราวาส ธรรมสำหรับผู้ครองเรือนและเป็นหลักในการครองชีพของภคฤหัสถ์ อันประกอบด้วย

๑. สัจจะ คือ ความจริง ความตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ พุดจริง ทำจริง

๒. ทมะ คือ การฝึกฝนการข่มใจ ฝึกนิสัยปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดคัตติสัยแก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้มั่นคงถาวร ด้วยสติปัญญา

๓. ขันติ คือ ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การงาน ด้วยความขยันหมั่นเพียร แข็งแรงทนทาน หมั่นในจุดหมายไม่ทอดทิ้ง

๔. จาคะ คือ ความเสียสละ สละกิเลส สละความสุขสบาย ละผลประโยชน์ส่วนตน ใจกว้างพร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็น และความต้องการของผู้อื่น พร้อมทั้งจะร่วมมือช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไม่คับแคบเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว^๑

ในการอยู่ร่วมกันของคนหมู่มากซึ่งมาจากหลาย ๆ สังคมอบรมมาคนละแบบ เลี้ยงดูมาคนละวัฒนธรรม มีพื้นฐานการศึกษาที่แตกต่าง จึงมีความจำเป็นจะต้องมีธรรม ในการปฏิบัติที่เรียกว่า ฆราวาสธรรม เพื่อพุงให้สังคมนั้นมีความสุข อยู่กันด้วยความจริงใจ มีความสามัคคีกลมเกลียว ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน รู้จักโอนอ่อนผ่อนปรน รู้จักการเสียสละ ซึ่งกันและกัน ตรงกันข้ามถ้าหากขาดธรรมะ หรือไม่รู้จักรัทธิธรรมะข้อนี้ ย่อมทำให้เกิดความเสื่อมถอยของสังคมนั้น ๆ อย่างแน่นอน เพราะบุคคลจะหาความจริงใจต่อกันไม่ได้ คิดคดโกงกัน ไม่มีสัจจะ ไม่มีการให้อภัยกัน เหมือนคนป่าเถื่อนไม่พอใจกัน โกรธกันก็ใช้กำลังกาย วาจา ประหัตประหารหรือตัดสินปัญหา บอกรถถั่ว ตักเตือนกันไม่ได้ไม่มีความเสียสละ กอบโกยแต่ผลประโยชน์ส่วนตน เอาแต่จะได้อะไรบ้างแบ่งปัน ไม่รู้จักการให้ การมีฆราวาสธรรม หรือการปฏิบัติฆราวาสธรรม ทำให้จิตใจของผู้ปฏิบัตินั้น ได้ถูกขัดเกลาจากความ

^๑พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยา, ๒๕๕๑), หน้า ๕๔.

ตระหนี่ถี่เหนียว จนเกิดการเสียดสี ไม่มีความยืดหยุ่นถ่อมถ่อม ละวางจากความเป็นตัวตน ได้มองเห็นจิตใจตนเองรู้เท่าทันความคิด เกิดดับของจิต ของความคิด มองเห็นสภาวะความเป็นจริงจนเกิดปัญญาสามารถวิเคราะห์ แยกแยะทั้งความดีและความไม่ดีของตน จึงยอมรับการปรับปรุงและพัฒนาตัวเองให้ดีขึ้นในขณะที่เดียวกันก็ส่งผลให้มีจิตใจที่ดิ่งงาม บรรณาคือต่อเพื่อนมนุษย์ ไม่อยากเห็นใครเดือดร้อน มีจิตเมตตา มีความจริงใจ มีความเกื้อกูลต่อผู้อื่น วางตัวเหมาะสมกับฐานะ คือรู้ว่าตัวเองเป็นใคร ควรจะปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์อย่างไร และควรให้อภัยหากเกิดความขัดแย้งต่อกัน มองทุกสิ่งอย่างเป็นธรรม เพราะบางครั้งจิตของคนก็โง่ขาดสติ บางคราวก็ฉลาด ถ้าตัวเราเป็นผู้ปฏิบัติธรรมเป็นผู้มีสติ ก็จะไม่ใช่ไปทำตามอารมณ์ ที่มากระทบ จะเกิดความอดทน อดกลั้นไม่หวั่นไหวสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข สำหรับประโยชน์ของการปฏิบัติเป็นผู้มีนพาวาธรรม ๔ มีดังนี้ คือ

๔.๓.๑ มีความซื่อสัตย์จริงใจ

๑) ประโยชน์ต่อตนเอง

ความซื่อสัตย์จริงใจ หมายถึง การซื่อตรงต่อตนเอง ต่อคนอื่น ต่อภาระกิจการงาน ของตนเอง ต่อหน้าที่ มีสติจะวาจา พูดจริงทำจริง คือแสดงออกให้เห็นถึงความจริงนั้น จนเป็นที่เชื่อมั่น เชื่อถือ และศรัทธาของคนอื่น สำหรับในงานวิชาชีพพยาบาลด้วยแล้ว ยิ่งเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่ต้องยึดหลักของความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ต่อการบริการต่อผู้ป่วย เพราะถ้าหากขาดหลักธรรมข้อนี้ก็สามารถทำให้เกิดความเสียหายต่อผู้ป่วย ต่อหน้าที่การงาน ต่อราชการได้ เช่น ถ้าไม่มีความซื่อสัตย์ให้การรักษายาพยาบาลที่ไม่ถูกต้องและไม่กล้ายอมรับปกปิดไว้ หรือไม่มีความรู้ความสามารถที่จะทำกิจกรรมงานนั้น ๆ แต่ไม่กล้ายอมรับ ผันทำไปแบบไม่รู้เดา ๆ ลองผิดลองถูก หรือมีการใช้ความรู้ ความสามารถไปในทางที่ผิด มีการทุจริต คดโกง เพื่อหาผลประโยชน์ใส่ตนเอง หรือมีการเปิดเผยความลับของผู้ป่วย โดยอาจเจตนาหรือไม่เจตนาก็ตาม หรือการแจ้งข้อมูลข่าวสารที่เกินความจริง เกินหน้าที่ของตนเองหรือการ ใก้เวลาในการปฏิบัติงาน เป็นต้น บุคคลที่ปฏิบัติหลักธรรมข้อนี้ได้จะทำให้เป็นผู้ที่น่าเชื่อถือ น่าเคารพ น่าเลื่อมใสศรัทธา น่ายำเกรง เป็นบุคคลที่มีเกียรติมีความบริสุทธิ์ มีความซื่อสัตย์ซื่อตรงต่อตนเองต่อคนอื่น ต่อหน้าที่การงานและต่อวิชาชีพพยาบาล แม้กระทั่งในเรื่องส่วนตัวก็มีความซื่อสัตย์ในหน้าที่ ครอบครัวของตน สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ไม่บกพร่อง

๒) ประโยชน์ต่อผู้ป่วย

ผู้ป่วยย่อมได้รับการบริการที่ดีที่สุดที่ได้คุณภาพและมาตรฐานวิชาชีพ ได้รับข้อมูล ข่าวสารด้านสุขภาพของตนเองอย่างถูกต้อง เกิดความไว้วางใจ มีความปลอดภัยในชีวิตและสร้าง ความเชื่อมั่นให้ผู้ป่วยในการมารับบริการ

๔.๓.๒ การรู้จักควบคุมจิตใจ รู้จักการข่มใจ

๑) ประโยชน์ต่อตนเอง

การควบคุมจิตใจ ข่มใจ หมายถึง การรู้จักควบคุมจิตใจของตน เมื่อมีอารมณ์มากระทบ ทำให้จิตใจมีความขัดเคือง ไม่พอใจ อึดอัด รู้สึกโกรธ เกลียด เสรีเสียใจ ตกใจ ตื่นเต้น หรือ หลง ยินดี เกลิบเกลิ้ม พอใจ แต่สามารถห้ามจิตใจตนเองไม่ให้คิดปรุงแต่งต่อ ห้ามตนเองไม่ให้แสดงกิริยาอาการออกมา ไม่ทำ ไม่พูด ในสิ่งที่ไม่ดีออกมา แต่มีอาการสงบ สบาย ปล่อยวางความรู้สึก นั้นให้หมดสิ้นไปจากใจโดยเร็ว หลักการข่มใจนี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องนำมาใช้กับงานการพยาบาล เพราะต้องเผชิญกับนานาสถานการณ์ ขณะที่พยาบาลให้การบริการผู้ป่วยถ้าขาด หลักธรรมข้อนี้จะ เป็นปัญหาอย่างมากในการปฏิบัติหน้าที่ เพราะผู้ป่วยต่างก็มีความคาดหวังสูงต่อ การปฏิบัติหน้าที่ของพยาบาลว่าต้องได้รับการบริการที่ดี ที่รวดเร็ว ในบางครั้งผู้ป่วยก็ไม่เข้าใจว่า เขาจะได้ดังปรารถนานั้นทุกประการ หากยังไม่ได้จะต้องรอ ก็เกิดเป็นเรื่องความขัดแย้งกัน ได้ ดังนั้น หลักธรรมข้อนี้ จะทำให้พยาบาลเป็นผู้ที่มีอารมณ์หนักแน่นมั่นคง เป็นคนสุขุมรอบคอบ เป็นคนมีเหตุผล รู้จักข่มใจ ห้ามใจ ไม่ว่าจะสามารถควบคุมตนเองได้ไม่ว่าจะอยู่ในสถานที่คับขันเลวร้าย เช่นใด เป็นผู้ที่มีสติ รู้เท่าทันความคิดการกระทำของตนเอง สามารถจะปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างฉลาดด้วยสติปัญญา ไม่มีความขัดแย้งกับผู้ป่วยหรือคนอื่น ทำให้ประกอบภารกิจหน้าที่ได้อย่าง เรียบร้อยสมบูรณ์ มีความสุขแม้กระทั่งในการดำเนินชีวิตส่วนตัวในครอบครัว ก็สามารถครองชีวิต อยู่ได้โดยไม่มี ความขัดแย้ง ทำให้ชีวิตมีความสุขได้

๒) ประโยชน์ต่อผู้ป่วย

ผู้ป่วยย่อมมีความปลอดภัยในชีวิต ได้รับการบริการที่ดี ๆ จากพยาบาลผู้ให้การ พยาบาลที่มีคุณภาพ ผู้มีสติมั่นคง สามารถแก้ไขปัญหาให้กับผู้ป่วยได้ และได้รับการปฏิบัติอย่างสุภาพ อ่อนโยน นุ่มนวล ทั้งการกระทำและวาจา

๔.๓.๓ การมีความอดทน

๑) ประโยชน์ต่อตัวเอง

ความอดทน อดกลั้น เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญที่พยาบาลควรมี เพราะต้องเผชิญกับความวิปริตผันแปรในพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของผู้ป่วยที่มารับบริการเป็นจำนวนมาก จึงต้องนำหลักธรรมข้อนี้มาปฏิบัติ ขณะปฏิบัติหน้าที่ให้การพยาบาลต้องอดทนอดกลั้นให้ได้ต่ออารมณ์ภายนอกที่มากระทบ มีทั้งรัก ทั้งชัง ทั้ง โกรธ เกลียด ผล็กใส ดีใจ เสียใจ ที่เกิดขึ้นในใจ ขณะนั้นความอดกลั้นนี้จะทำให้จิตใจไม่ไหลไปตามอารมณ์ที่มากระทบกระเทือน มีสติปัญญา รับรู้ในเหตุผลว่า ทำไมต้องอดทน รู้ผลดีผลเสียของการไม่อดทนอดกลั้นว่าจะเกิดอะไรขึ้น กับงาน การพยาบาลกับตนเอง เมื่อปฏิบัติได้เช่นนี้ก็จะทำให้เกิดประโยชน์ ทำให้เป็นคนเข้มแข็ง มีจิตใจ เด็ดเดี่ยว สุจริต

ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มีความอดกลั้นอดทนสูง รู้จักสร้างความหวังให้ตนเอง หรือมีชีวิตอยู่อย่างคน มีความหวัง เพื่อจะไปสู่จุดหมายและความสำเร็จ เป็นผู้ไม่มีความเบื่อหน่ายใน การงาน ทำงานอย่างมีความสุข สนุกอยู่กับการทำงาน ซึ่งเหมาะกับงานพยาบาลต้องใช้ความอดทนสูง มากที่ต้องให้บริการผู้ที่มีความเจ็บป่วย ทางกาย-ทางใจ ในสังคมที่ค่อยโอกาสในการรักษาพยาบาล เพราะใน งานบริการไม่ได้ทำแล้วสำเร็จในวันเดียว ต้องทำอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ การทำงานมีทั้ง งานในเชิงรับ และเชิงรุก เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงการบริการได้อย่างเต็มที่

๒) ประโยชน์ต่อผู้ป่วย

ผู้ป่วยย่อมได้รับการบริการที่ดี จากพยาบาลผู้ให้การพยาบาล ไม่มีการแสดงออกถึงความ เบื่อหน่าย เซ็ง ต่อผู้มารับบริการ แต่หากแสดงออกถึงความยินดี กระตือรือร้น พร้อมทั้งจะให้การ ช่วยเหลือผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา ผู้รับบริการก็กล้าที่จะเข้ามา เพื่อขอความช่วยเหลือ ทำให้เกิด ความสัมพันธ์อันดีต่อกัน สร้างความประทับใจต่อกัน

๔.๓.๔ การเป็นผู้มีความเสียสละ

๑) ประโยชน์ต่อตนเอง

การเสียสละเป็นการแสดงออกถึงความมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นการสร้างไมตรี สร้างความสัมพันธ์ รับผิดชอบต่อกันและกัน การรู้จักแบ่งปันความสุขไปสู่คนอื่น ทั้งกำลังกาย กำลังทรัพย์ หลักธรรม ขอนี้เมื่อนำไปปฏิบัติในงานพยาบาลก็จะทำให้ทำหน้าที่ของพยาบาลอย่างสมบูรณ์ เป็นผู้เปี่ยมไป ด้วยคุณธรรม ทำให้มีความสุขในการทำงาน ไม่รู้สึกว่าเป็นความยากลำบาก ปฏิบัติ ภารกิจหน้าที่ โดยไม่ย่อท้อ เหนื่อยกาย แต่ไม่เหนื่อยใจ เป็นความสุขใจที่ได้ทำตัวให้เป็นประโยชน์ ใช้ความรู้ที่มี อย่างคุ้มค่าและเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น เป็นการเสียสละที่ยิ่งใหญ่ โดยเฉพาะการให้ ผู้อื่นมีชีวิตที่อยู่ รอดปลอดภัย จากโรคร้ายไข้เจ็บจาก โรคร้ายต่าง ๆ ที่สามารถป้องกันรักษาได้ถ้ารู้เท่าทัน ถ้าปฏิบัติ หลักธรรมข้อนี้ได้ก็จะทำให้เป็นผู้รู้จักแบ่งปันสละความตระหนี่ ความเห็นแก่ตัวออก จากจิตใจ เป็นผู้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ รู้จักห่วงใย เอื้ออาทรต่อผู้อื่น เห็นคุณค่าเห็น ความสำคัญของ ชีวิตผู้อื่น ไม่ยกตนข่มท่าน เป็นผู้มีจิตใจงดงาม มีความอ่อนโยน เป็นที่รักของทุก คน ในทางตรงกัน ข้ามถ้าพยาบาลไม่มีหลักธรรมข้อนี้ก็จะทำให้เป็นคนเห็นแก่ตัว ไม่รู้จักเสียสละ ทำตนไปวัน ๆ ตามหน้าที่ หมดเวลาก็เลิก คิดเล็ก คิดน้อยงานใดที่ไม่มีค่าตอบแทนอย่างคุ้มค่าก็ทำแค่นั้น ไม่รู้จัก อุทิศตัวเองเพื่อส่วนรวม เพราะวิชาชีพพยาบาลต้องมีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่นต่อหน้าที่และ ต่อวิชาชีพของตนเอง ควรทำให้เป็นบุคคลที่น่าเลื่อมใสศรัทธา เป็นผู้มีความบริสุทธิ์ งามกาย งามใจ งามวาจา เป็นผู้มีความอดกลั้นอดทน รู้จักควบคุมจิตใจ ไม่ไหลไปตามกระแสของกิเลสที่มา กระแทกกระทือน เป็นผู้มีความสำรวม รู้จักปล่อยวาง มีสติปัญญาในการดำเนินชีวิตในการครองชีวิต

ให้มีความสุข รู้จัก การทำตนให้เป็นประโยชน์ รู้จักเสียสละแบ่งปันกำลังกาย กำลังปัญญาและกำลังทรัพย์

๒) ประโยชน์ต่อผู้ป่วย

ผู้ป่วยย่อมได้รับการช่วยเหลือ ดูแลเป็นอย่างดี ได้รับความเมตตาประคองญาติมิตร ได้รับความช่วยเหลือ รับฟังความทุกข์หรือปัญหาที่มี พร้อมหาทางช่วยเหลือโดยไม่ชักช้าไร้รอ ประโยชน์ต่อผู้ป่วย ยิ่งผู้ป่วยได้รับการดูแลรักษาอย่างปลอดภัยมีคุณภาพ และได้มาตรฐานแล้ว ได้รับการบริการที่เปี่ยมไปด้วยคุณธรรม มีเมตตา ประคองญาติมิตรของผู้ให้บริการเองทำให้มีกำลังใจที่จะต่อสู้กับความเจ็บป่วย มีความอบอุ่นใจพอใจกับการบริการ

สรุป การประพฤติกามหลักภราดรธรรม ๔ ย่อมส่งผลให้ผู้ปฏิบัติมีความสุขในการใช้ชีวิตในสังคม ทั้งส่วนตัว และส่วนรวม ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี เอื้ออาทร ไม่เห็นแก่ตัว เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ไม่มีความขัดแย้ง ทำให้สังคมนั้นเป็นสังคมที่น่าอยู่น่าอาศัย

๔.๔ คุณประโยชน์ในการประพฤติกามหลักพรหมวิหาร ๔

พรหมวิหาร ๔ เป็นธรรมของผู้ประเสริฐ เป็นอันยิ่งใหญ่ จัดเป็นจริยธรรมชั้นสูงผู้ที่มีคุณธรรมอย่างกว้างขวาง ไม่มีขอบเขตจำกัด ไม่มีประมาณ

พรหมวิหาร ๔ คือ ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติกามที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหัวใจและกำกับความประพฤติจึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์ สัตว์ทั้งหลายโดยชอบประกอบด้วย

๑. เมตตา หมายถึง ความรัก ความปรารถนาดี อยากให้คนอื่นมีความสุข มีจิตอันแผ่ไม่ตรี และทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า

๒. กรุณา หมายถึง ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากร้อนของปวงสัตว์

๓. มุทิตา หมายถึง ความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีความสุข มีจิตใจผ่องใส สดชื่น ประกอบด้วยอาการแช่มชื่น เบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข ลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้มีความสุข เจริญงอกงามขึ้นไป

๔. อุเบกขา หมายถึง ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักหรือชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัย

และปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉย ในเมื่อไม่มีจิตที่ควรทำเพราะเขารับผิดชอบคนได้ดีแล้ว เขาสมควรได้รับผิดชอบตนเอง เขาคควรได้รับผลอันสมควรกับความรับผิดชอบของตน^๒

เหตุที่ต้องมีพรหมวิหาร ๔ หรือพรหมวิหารธรรม ๔ นั้น ก็เพราะโดยหน้าที่และบทบาทของพยาบาลเป็นผู้ที่ต้องเกื้อกูล สงเคราะห์ต่อผู้ที่มีปัญหาสุขภาพกาย สุขภาพจิต หรือแม้แต่เพื่อนร่วมงานด้วยกัน ถ้าหากขาดหลักธรรมอันประเสริฐนี้แล้ว ก็ไม่สามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้สมบูรณ์ได้เลย คงเหมือนท่อนไม้หรือไม้ก็เหมือนหุ่นยนต์ที่ขาดจิตใจ สักแต่ว่าทำตามคำสั่งให้เสร็จ ๆ ไปไม่รู้ร้อน รู้หนาว ไม่มีความนุ่มนวล และไม่สามารถที่จะเข้าถึงความรู้สึกของผู้อื่นได้เลย ถ้าสังคมใดขาดพรหมวิหาร ๔ คงจะเป็นสังคมที่ไม่น่าอยู่ เต็มไปด้วยการเอารัดเอาเปรียบกัน มีแต่ความหวาดระแวง ขาดความรักความจริงใจต่อกัน และเป็นอันตรายต่อวิชาชีพพยาบาลเป็นอย่างยิ่ง

พรหมวิหาร ๔ เป็นธรรมที่เป็นหลักใจประจำตัวของผู้ใหญ่จึงจะทำให้เป็นผู้นำเคารพน่าเลื่อมใสในงานพยาบาลถ้าเปรียบพยาบาลเป็นผู้ใหญ่ เปรียบผู้ป่วยเหมือนเด็กที่ต้องการได้รับความเอาใจใส่ช่วยเหลือ ดูแล ก็ยอมได้ ดังนั้น จึงสามารถนำหลักธรรมข้อนี้มาใช้กับงานพยาบาลได้ตลอดเวลาของการให้บริการผู้ป่วยและทุก ๆ เวลาของการดำเนินชีวิตในแต่ละวันที่เกี่ยวข้องกับทุกคนกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มากระทบกับกายกับใจ ในองค์ประกอบของพรหมวิหาร ๔ ที่ประกอบไปด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขานั้น เป็นสิ่งที่ทำให้พยาบาลผู้ให้การพยาบาลผู้ป่วยทำหน้าที่ได้โดยสมบูรณ์อยู่บนพื้นฐานของความเป็นผู้มีคุณธรรม สามารถปรับสภาพจิตใจของตนเองให้มั่นคงไม่หวั่นไหวเมื่อมีเหตุการณ์ต่าง ๆ กระทบขณะทำหน้าที่ รู้จักการทำให้เป็นกลาง ปล่อยวางจากความยึดมั่นคาดหวัง

๔.๔.๑ การเป็นผู้มีความเมตตา

๑) ประโยชน์ต่อตนเอง

การมีเมตตาทำให้เป็นคนรู้จักรักตนเองเป็น เพราะคนที่รักตนเองเป็น คือ เป็นผู้ประกอบแต่คุณงามความดี ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีงาม ไม่ผิดศีลไม่ผิดธรรม รู้จักคุณค่าของการเกิดมาเป็นคนในจิตใจไม่เบียดเบียนใคร ไม่โกรธใคร ไม่ผูกพยาบาทอาฆาตใคร ไม่ปรารถนาให้ตนเอง และผู้อื่นเดือดร้อน อยากให้ตนพ้นทุกข์และคนอื่นก็พ้นทุกข์ด้วย นั่นจึงเรียกว่าเป็นผู้มีเมตตาเป็น เมื่อรู้จักมีเมตตาตนเอง จึงจะรู้จักมีความรักความเมตตาต่อคนอื่นเป็นเช่นกัน งานพยาบาลต้องสัมผัสกับผู้ป่วยที่มีสภาพที่ดี และบางครั้งก็อยู่ในสภาพที่แย่มาก ถ้าหากขาดความเมตตา ก็จะทำให้เลือกปฏิบัติขาดความเอื้อเฟื้อ เอื้ออาทร ขาดความนุ่มนวล แสดงความรังเกียจต่อผู้ป่วย มีจิตใจหยาบกระด้าง มีความโกรธ ความเกลียด พยาบาทอาฆาต เมื่อไม่สบอารมณ์หรือเมื่อไม่ถูกใจ แต่ตรงกันข้าม ถ้าพยาบาลผู้เปี่ยมไปด้วยความเมตตา ก็จะมีแต่ความปรารถนาดีต่อผู้ป่วย ไม่เลือกปฏิบัติเห็นคุณค่าของชีวิต

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๕.

มนุษย์ที่เท่าเทียมกัน ให้การพยาบาลที่นุ่มนวลเห็นใจและเข้าใจในความรู้สึกของผู้ป่วย มีความเอื้ออาทร ห่วงใย สามารถให้การพยาบาลด้วยจิตวิญญาณอย่างแท้จริง

๒) ประโยชน์ต่อผู้ป่วย

ผู้ป่วยย่อมได้รับการปฏิบัติที่ดี ๆ จากผู้ให้การพยาบาลมองเห็นคุณค่ามองเห็นความทุกข์ของเขาไม่ซ้ำเติม ไม่พูดให้เสียใจ ไม่หงุดหงิด ไม่โกรธ เมื่อถูกเรียกร้องจากผู้เจ็บป่วย มีความเข้าใจ และพร้อมให้บริการ ทุกสภาพอารมณ์ และทุกสถานการณ์ ไม่มีความอคติ ลำเอียง ต่อผู้มารับบริการ และผู้ป่วยทุกคน ผู้ป่วยได้รับความเมตตา ดูแลเสมอเหมือนกันตั้งแต่ระดับยากจนถึงระดับรวย

๔.๔.๒ การเป็นผู้มีความกรุณา

๑) ประโยชน์ต่อตนเอง

ความกรุณานั้นเป็นความปรารถนาที่จะช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์โดยการยื่นมือเข้าไปมีส่วนร่วมช่วยเหลือ ซึ่งเป็นงานของพยาบาลโดยตรงที่มีหน้าที่ให้การดูแลช่วยเหลือให้เขาหายป่วยหรือพ้นจากความทุกข์ความเจ็บป่วยนั้น เป็นคุณธรรมในใจที่พยาบาลทุกคนต้องมีต้องปฏิบัติขณะให้การพยาบาลผู้ป่วยก็จะทำให้ตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบที่ต้องดูแลผู้ป่วยอย่างเต็มกำลังความรู้ความสามารถ โดยไม่เกี่ยงความรับผิดชอบไม่เกี่ยงคร้าน ไม่เกี่ยงซา ทำให้กระตือรือร้นยินดีในการปฏิบัติหน้าที่ ทำให้เป็นผู้มีจิตใจไม่หยาบกระด้าง ไม่คับแค้น ไม่เห็นแก่ตัว อยากให้การช่วยเหลือต่อผู้อื่นตามความสามารถของตนเองเท่าที่จะสามารถทำได้ และตนเอง ไม่ได้รับความเดือดร้อนตามมาหลังให้การช่วยเหลือเขาแล้ว รู้สึกมีความสุขใจ อิ่มเอิบใจ ก็พอ ไม่ได้ต้องการสิ่งใด ๆ ตอบแทนจากผู้ป่วย

๒) ประโยชน์ต่อผู้ป่วย

ผู้ป่วยย่อมได้รับการช่วยเหลืออย่างถูกต้องเป็นธรรมตามสิทธิของเขาและได้รับการบริการที่เปี่ยมไปด้วยความปรารถนาดีเสมือนญาติของผู้ให้บริการ ปฏิบัติอย่างเต็มกำลังความรู้ความสามารถได้รับการดูแลรักษาอย่างเหมาะสมกับสภาพการเจ็บป่วยทำให้ผู้รับบริการมีความเชื่อมั่น ศรัทธาในการพยาบาลของผู้ให้การรักษาพยาบาลเขา ทำให้มีความรู้สึกดี ๆ ไม่มีความกดดัน ไม่มีความต้องการที่จะฟ้องร้องหรือร้องเรียนในพฤติกรรมบริการของผู้ให้บริการเพราะพอใจและสุขใจกับสิ่งที่ได้รับ

๔.๔.๓ การเป็นผู้รู้จักชื่นชมยินดี

๑) ประโยชน์ต่อตนเอง

การจะเป็นผู้รู้จักชื่นชมคนอื่นเป็น ต้องเป็นบุคคลที่มีจิตใจดี ไม่มีความริษยา หลักรรรมข้อนี้สามารถนำไปปฏิบัติได้ตลอดเวลาในการดำเนินชีวิตที่ต้องพบปะสัมพันธ์ใช้ชีวิตอยู่ ร่วมกันกับผู้อื่น แม้กระทั่งอยู่คนเดียวก็ต้องรู้จักชื่นชมตัวเอง เมื่อปฏิบัติหน้าที่ให้การพยาบาลก็นำ หลักรรรมข้อนี้

ไปใช้ได้ตลอดเวลาที่ให้บริการ คือต้องรู้จักชื่นชมยินดีเมื่อผู้ป่วยมีความทุกข์ น้อยลง เมื่อทุเลาจากการเจ็บป่วยหรืออาการหายไป หรือมีความสามารถในการปฏิบัติตัวที่เป็นผลดี กับสุขภาพร่างกายและจิตใจของผู้ป่วยเอง การเป็นผู้รู้จักชื่นชมยินดีผู้อื่นเป็น ทำให้เป็นผู้มีจิตใจดี ไม่มีความอิจฉาริษยา รู้จักชื่นชมคนอื่นเป็น รู้จักยอมรับความดีของคนอื่น รู้จักยอมรับความสามารถของคนอื่น และเป็นผู้มีความจริงใจ รู้จักแสดงออกถึงความยินดีกับความ สุข ความสำเร็จของคนอื่นอย่างจริงใจ

๒) ประโยชน์ต่อผู้ป่วย

ผู้ป่วยย่อมได้รับขวัญกำลังใจจากผู้ให้การพยาบาลและมีกำลังใจในการปฏิบัติตัว เพื่อต่อสู้กับความทุกข์ที่เขาได้รับ ทำให้ผู้ป่วยได้เห็นศักยภาพของตนเอง เห็นความสำเร็จในกิจกรรมที่เขามีส่วนร่วมในการรักษาพยาบาล อันจะส่งผลดีต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจของผู้ป่วยให้กลับฟื้นคืนสู่สภาพที่เป็นปกติโดยเร็ว

๔.๔.๔ การเป็นผู้รู้จักวางใจเป็นกลาง รู้จักสงบใจไม่เอนเอียง

๑) ประโยชน์ต่อตนเอง

ในการปฏิบัติหน้าที่ให้การพยาบาลผู้ป่วยที่มารักษา ผลของการรักษามีทั้งหายจากโรค อาการทุเลาต้องประคับประคอง รักษาไม่หาย มีภาวะแทรกซ้อน มีความพิการเกิดขึ้น บางรายช่วยเหลือตนเองได้ บางรายถึงแก่ความตายไป ซึ่งสภาวะอารมณ์ของผู้ป่วยต่ออาการเจ็บป่วยมีทั้งดีใจและเสียใจเป็นวัฏฏะอย่างนี้ไม่มีที่สิ้นสุดหลาย ๆ ชีวิตที่ผ่านมาแล้วผ่านไป พยาบาลผู้ให้การดูแลรักษาต้องเผชิญสิ่งนี้ซ้ำแล้วซ้ำอีก ในกลุ่มผู้ป่วยบางรายก็เป็นญาติ เป็นคนรู้จัก ความรู้สึกร่วมรับรู้ร่วมสัมผัสในการเจ็บป่วยที่กระทบต่อจิตใจของผู้ให้การพยาบาล ส่งผลต่อความสุข ความทุกข์ ความสงบใจได้เหมือนกัน ดังนั้น จึงต้องนำหลักธรรมนี้มาปฏิบัติเพื่อเป็นหลักยึดของใจไม่ให้ หวั่นไหวไปกับสิ่งที่กระทบเหล่านี้ทำให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีสติปัญญา รู้จักแยกแยะ ความรู้สึกอย่างถูกต้องเหมาะสมและไม่เกิดเป็นความทุกข์กับใจตนเอง ไม่ซ้ำเติมตนเอง หากช่วยเหลือผู้ป่วยเต็มที่แล้วผลไม่เป็นไปตามความคาดหวัง ผู้ป่วยอาจเสียชีวิตหรือมีสภาพที่แย่งลง ทำให้ปรับใจปรับตัวได้กับทุก ๆ สถานการณ์ของชีวิตขณะที่กำลังดำเนินชีวิตอยู่ ไม่เสียใจจนเกินไป ไม่ดีใจจนเกินไป เมื่อตนเองหรือคนอื่นกำลังประสบภัยหรือประสบกับสิ่งดีและไม่ดี รู้จักยอมรับความจริง ยอมรับผลของกรรมรู้จักการปล่อยวางและหาวิธีการแก้ไขสถานการณ์ให้ดีขึ้นด้วยจิตใจที่สงบเย็น มั่นคง และมีสติ ทำให้เป็นผู้มีจิตใจเที่ยงธรรม ไม่มีอคติต่อผู้ใด เข้าใจโลกและชีวิต เห็น ความไม่เที่ยงของชีวิต

๒) ประโยชน์ต่อผู้ป่วย

ผู้ป่วยย่อมได้รับการปฏิบัติที่ไม่มีความลำเอียง ไม่ได้รับคำตำหนิ หรือซ้ำเติม จากผู้ให้การพยาบาล ได้รับความเห็นใจและเข้าใจ ได้รับความช่วยเหลือประคับประคองชีวิตให้ กลับสู่สภาพที่เป็นปกติ หรือมีความปลอดภัยมากที่สุดเร็วที่สุด จนสามารถช่วยเหลือตนเองได้

สรุปการปฏิบัติตามหลักพรหมวิหารทำให้พยาบาลเป็นผู้มีสติ มีจิตใจสงบเย็น มั่นคง ไม่หวั่นไหว สามารถประคับประครองจิตใจได้เมื่อต้องประสบภัย หรือประสบกับเรื่องที่ดีและไม่ดีทำให้เป็นผู้รู้จักการปล่อยวางรู้จักยอมรับความเป็นจริง เป็นผู้ที่มีจิตใจเป็นธรรม ผู้เข้าใจโลกและชีวิต เห็นความไม่เที่ยงของชีวิต เป็นผู้ที่มีความเมตตา กรุณา มีความรักความจริงใจให้กับผู้อื่น เป็นผู้ที่มีจิตใจงดงาม ไม่มีความริษยาอาฆาตพยาบาทผู้ใด รู้จักชื่นชมยินดีกับผู้อื่นเป็น มีความจริงใจ มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อ เอื้ออาทร คิดช่วยเหลือเกื้อกูลต่อผู้อื่น เมื่อเห็นผู้อื่นมีความทุกข์เดือดร้อนให้การช่วยเหลือ ตามกำลังความรู้ความสามารถของตนเองและเป็นผู้รู้จักให้เกียรติผู้อื่น รู้จักเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และเห็นคุณค่าของทุกคน

ผู้ป่วยย่อมได้รับการปฏิบัติที่ดีจากผู้ให้การพยาบาลด้วยความเอื้ออาทร เห็นอก เห็นใจ ไม่ซ้ำเติม ไม่พูดให้เสียใจ ได้รับการรักษาพยาบาลอย่างเต็มกำลังความรู้ความสามารถประดุจเป็นญาติมิตร ได้รับขวัญกำลังใจส่งเสริมสนับสนุนให้เห็นศักยภาพความสามารถของตนเองในการ ปฏิบัติตัวหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมให้มีสุขภาพที่ดีขึ้นสามารถช่วยเหลือตนเองได้และสามารถใช้ชีวิต อยู่ได้อย่างเป็นปกติและทำให้ผู้ป่วยมีความพอใจเป็นสุข ใจกับสิ่งที่เขาได้รับจากการช่วยเหลือของพยาบาลทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีและเหมาะสมเป็นที่เคารพศรัทธา

๔.๕ คุณประโยชน์ในการประพฤติตามหลักสังคหวัตถุ ๔

สังคหวัตถุ ๔ เป็นเสมือนยานพาหนะที่จะนำมนุษย์ไปสู่ความสุขความเจริญ สังคมมนุษย์ประกอบขึ้นด้วยบุคคลที่มีภูมิหลังแตกต่างกัน มีทั้งคนดีและคนไม่ดี รำรวย ยากจน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องอาศัย สังคหวัตถุ ๔ เป็นเครื่องมือยึดเหนี่ยวให้คนมีความผูกพันกัน เพื่อสังคมจะได้เกิดความสงบและได้รับการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น พระพุทธองค์ทรงชี้แนะว่าถ้าสังคมใดปราศจากสังคหวัตถุ ๔ แล้วสังคมนั้นจะมีแต่ความยุ่งเหยิง ไร้สันติสุข ด้วยเหตุดังกล่าวพุทธศาสนิกชนจึงต้องทำความเข้าใจเรื่องสังคหวัตถุ ๔ ให้ถ่องแท้ ดังต่อไปนี้

๑. ทาน หมายถึง การให้ คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละแบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอด ถึงให้ความรู้และแนะนำ สั่งสอน

๒. ปิยวาจา คือ วาจาอันเป็นที่รักวาจาพูดดีมีน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้ง ใจ คือ กล่าวคำสุภาพ สمانสามัคคีให้เกิดไมตรี และรักใคร่นับถือตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผล เป็นหลักฐานจูงใจ ให้นิยมยินดี

๓. อัตถจริยา หมายถึง การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายหรือช่วยเหลือกิจการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุง ส่งเสริมในทางจริยธรรม

๔. สมานัตตตา หมายถึง ความมีตนเสมอ คือ ทำตนเสมอตนเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอทั้งในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์ โดยร่วมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงฐานะที่เหมาะสมแก่ฐานะภาวะบุคคล เหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี^๗

เหตุที่ต้องมีสังคหวัตถุ ๔ ก็เพื่อเป็นการหนุนหรือส่งเสริมธรรมะนั้น เป็นสิ่งที่ทงทน ถือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เพราะธรรมหลาย ๆ ข้อที่กล่าวมา มีองค์ประกอบซ้ำกัน แต่พอรวมเป็นหนึ่งเดียวก็จะทำให้เป็นผู้ที่มีความสมบูรณ์ ทั้งกายวาจาใจ จะทำอะไรก็นึกถึงประโยชน์ส่วนรวม คนหม่อมกว่าประโยชน์ส่วนตน รู้จักการให้มีการวางตัวที่เหมาะสมที่ควร สุภาพอ่อนโยน ซึ่งเป็นบุคลิกลักษณะที่พยาบาลควรมี และนำมาปฏิบัติกับงานพยาบาล เพื่อให้ผู้ป่วยที่มาใช้บริการ ได้รับ การดูแลที่ดี เกิดความประทับใจซาบซึ้งใจ หรือแม้แต่บุคลากรที่ร่วมงานกันก็มีความสุขที่ได้ร่วมงานด้วย มีธรรมสังคหวัตถุ ๔ นี้ จะส่งผลให้จิตใจของผู้ปฏิบัติธรรมนั้น รู้จักสละ รู้จักให้ ไม่มีความตระหนี่ ไม่เกิดความละโมภ ไม่เกิดความอยาก จิตใจก็จะเกิดความสงบร่มเย็น ไม่ร้อนไปด้วยไฟราคะ โทสะ โมหะ เมื่อจิตใจดีจิตใจงามความคิดดี ๆ หรือนึกถึงแต่บุญกุศล ก็เกิดขึ้น ก็จะเกิดความสำรวมในกาย คือ การกระทำที่แสดงออก ไม่สร้าง ความทุกข์ความเดือดร้อนให้ตนเอง และผู้อื่น และสร้างสรรค์แต่คุณประโยชน์สิ่งดีงามเกิดความสำรวมในวาจา พูดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์เป็นความ จริงไม่หยาบคายพูดแล้วคนฟังมีความสุข ไพเราะเสนาะหูสำรวมใจไม่โกรธ ไม่เกลียดไม่พยาบาท อาฆาตใคร ไม่คิดอยากได้ของใคร หรือไม่เกิดความละโมภโลภมาก จะมีความพอดี พอเพียงในชีวิต มีความสม่ำเสมอ คือ ปฏิบัติตัววางตัวเสมอต้นเสมอปลาย รู้จักปล่อยวาง ไม่ยึดมั่นถือมั่นเพราะ เข้าใจในสภาวะธรรม อันเกิดจากการปฏิบัติที่น้อมนำมาในจิตใจ

การปฏิบัติหลักสังคหวัตถุ ๔ นี้ เป็นประโยชน์และสำคัญต่องานพยาบาลเป็นอย่างมาก สามารถนำไปปฏิบัติได้ตลอดเวลาของการให้บริการผู้ป่วย โดยไม่เลือกวัน เวลาและสถานที่ เป็นการเสริมคุณธรรมในการปฏิบัติงาน ปฏิบัติหน้าที่ให้สมบูรณ์ เรียบร้อย สร้างความเชื่อมั่นและศรัทธาให้เกิดขึ้นกับตนเองและเป็นการสร้างบุญบารมีให้เกิดขึ้นกับตนเองอีกด้วย อีกทั้งเป็นการสร้างความรักความผูกพัน ความมีไมตรีต่อกันในฐานะของเพื่อนมนุษย์ที่ได้เกิดมาอุปถัมภ์กัน สำหรับประโยชน์ของการปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ ๔ มีประเด็น ดังนี้

๔.๕.๑ การให้

๑) ประโยชน์ต่อตนเอง

การให้เป็นการสงเคราะห์อนุเคราะห์ที่มีต่อกันหรือเป็นมิตรจิตมิตรใจต่อกันบนพื้นฐานความรู้สึที่ดี ๆ ไม่ว่าจะด้วยความรัก ความเมตตา ความสงสารที่ดี เป็นสิ่งที่สะท้อนออกมาจาก

^๗เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑๒.

จิตใจทั้งสิ้น การให้ในงานพยาบาลเป็นสิ่งที่สำคัญที่พยาบาลต้องมีคุณธรรมข้อนี้ไปใช้ทุกเมื่อที่ทำหน้าที่ให้การพยาบาล เพราะถ้าขาดหลักธรรมนี้การพยาบาลที่ทำ แทนที่จะประสบความสำเร็จหรือ ผู้รับรู้ถึงจิตใจอันดีของผู้ให้กลับเป็นความล้มเหลว ไม่ได้ได้รับความไว้วางใจ ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากผู้ป่วยเลยทำให้งานที่วางไว้ไม่เป็นไปตามเป้าหมายแต่ถ้าพยาบาลปฏิบัติหลักธรรมข้อนี้ ก็จะทำให้มีจิตใจที่ดี มีความเมตตา มีจิตใจที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปัน มีความเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น เป็นคนใจกว้าง รู้จักการสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น สร้างไมตรีจิต ได้มิตรเพิ่มขึ้น ใฝ่ใจของผู้ป่วย และเป็นการสร้างสมบุญ สร้างบารมีให้เกิดกับตนเองโดยไม่ต้องลงทุนที่ยากลำบาก หากแต่รู้จักใช้งานอาชีพและความรู้ความสามารถของตนเองให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นอย่างถูกต้องเท่านั้นเอง

๒) ประโยชน์ต่อผู้ป่วย

ผู้ป่วยย่อมได้รับการบริการที่ออกจากจิตใจของผู้ให้บริการที่เปี่ยมไปด้วยความเมตตา ความเอื้ออาทร อย่างจริงใจ มีความยินดีในการให้บริการ สร้างความประทับใจ ซาบซึ้งใจให้กับผู้ป่วย ส่งผลให้ผู้ป่วยมีกำลังใจในการต่อสู้กับความเจ็บป่วย และกล้าที่จะบอก กล้าที่จะปรึกษาปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่อย่างไม่ปิดบัง และให้ความร่วมมือในการรักษาพยาบาลเป็นอย่างดี

๔.๕.๒ การมีวาจาที่ไพเราะอ่อนหวาน

๑) ประโยชน์ต่อตนเอง

วาจาที่ไพเราะอ่อนหวานนั้น คือ ถ้อยคำที่เปล่งออกมาจากปากด้วยความรู้สึกดี ๆ ที่มาจากใจของผู้พูด ประกอบด้วยความปรารถนาดี ความรัก ความเมตตา ที่มีให้ต่อผู้ที่ตนพูดด้วย โดยมีจุดประสงค์ที่จะให้ผู้ฟังได้รับความรู้ในสิ่งที่ดี มีประโยชน์ต่อตัวของเขา ดังนั้น หลักธรรมข้อนี้จึงเป็นหลักธรรมที่สำคัญมากในงานพยาบาล เพราะงานพยาบาลเป็นงานที่ต้องพูด ต้องสัมพันธ์กับผู้ป่วยอยู่ตลอดเวลา การนำหลักธรรมนี้ไปใช้ก็จะสามารถทำให้การทำงานประสบผลสำเร็จได้จะได้รับความร่วมมือร่วมใจกับผู้ป่วยเป็นอย่างดี ไม่มีข้อขัดแย้ง ทะเลาะวิวาทเกิดขึ้น หากแต่เป็นการสร้างความรักความสามัคคี ความผูกพัน ความไว้วางใจ ความเชื่อถือศรัทธาให้เกิดขึ้นกับพยาบาลและผลจากการที่มีหลักธรรมนี้จะทำให้เป็นคนที่น่าสนใจในคำพูด รู้จักคิดและไตร่ตรองก่อนที่จะพูดพูดออกไปแล้วก็ไม่ให้เกิดความรู้สึกที่ไม่ดีต่อคนอื่น ทำให้ผู้อื่นเสียหาย เสียใจ เจ็บใจ แค้นใจ ก็ไม่ควรที่จะพูด ซึ่งการพูดแบบนี้ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของความปรารถนาดี ขาดคุณธรรม ขาดความเมตตา แต่เป็นการสนองกิเลสในใจของตนเอง เป็นการสร้างศัตรู ไม่ได้สร้างมิตร เป็นคนรู้จักพูดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ สร้างสรรค์ให้เกิดความรู้สึกที่ดีมีกำลังใจ สบายใจต่อผู้ฟัง ทำให้เป็นคนรู้จักถนอมน้ำใจคนอื่น

๒) ประโยชน์ต่อผู้ป่วย

ผู้ป่วยย่อมได้รับการบริการด้วยวาจาที่สุภาพ ไพเราะ อ่อนหวาน และให้เกียรติ ได้รับ ความรู้ และได้รับคำแนะนำที่ดีได้รับกำลังใจจากพยาบาล

๔.๕.๓ การประพฤติกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์

๑) ประโยชน์ต่อตนเอง

การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์นั้นในงานของพยาบาลนับว่าเป็นผู้ที่มิใช่ประโยชน์ต่อคนอื่นอยู่แล้ว สามารถปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ได้ตลอดเวลา ทั้งในเวลาปฏิบัติงานในทางการแพทย์พยาบาลและนอกเวลา ในการดำเนินชีวิตปกติที่ต้องอยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์ ในขณะที่ปฏิบัติงานการพยาบาลต้องทำหน้าที่ของตนเองไม่ให้เกิดพร่อง รู้จักรับผิดชอบต่องาน มีความขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ ไม่ทุจริต คดโกงใด ๆ ทั้งสิ้น ใช้ความรู้ความสามารถของตนเองให้ถูกต้อง ไม่นอกคุ่นอกทาง ไม่ทำผิดต่อวิชาชีพของตนเอง เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ รู้จักการเสียดสละแรงกายแรงใจ เพื่อส่วนรวม เพื่อความสำเร็จของงาน และเพื่อความสุขของผู้ป่วย และเพื่อนมนุษย์ผู้ที่ปฏิบัติหลักธรรมข้อนี้ได้ก็จะเป็นผู้ที่มีความเจริญทั้งหน้าที่การงานและมีความสุขในชีวิต และเป็นการทำให้ตนเองเป็นคนที่มีคุณค่า

๒) ประโยชน์ต่อผู้ป่วย

ผู้ป่วยย่อมได้รับการดูแลที่ดีอย่างเป็นธรรมและมีคุณภาพมีมาตรฐานที่อบอุ่นใจ

๔.๕.๔ การปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอ

๑) ประโยชน์ต่อตนเอง

การปฏิบัติตนสม่ำเสมอ เป็นการวางตนให้เสมอต้นเสมอปลาย วางตัวอย่างเหมาะสมกับฐานะบทบาทหน้าที่ของตนเองในขณะนั้น ๆ สามารถนำไปปฏิบัติในงานพยาบาลได้ตลอดเวลาของการปฏิบัติหน้าที่ให้บริการผู้ป่วย และเป็นสิ่งจำเป็นสำคัญต่องานมากที่ผู้ให้การพยาบาลต้องมีความซื่อสัตย์เพราะเป็นภาพลักษณ์ทั้งดงาม น่าเชื่อถือ น่าเคารพ น่าไว้วางใจต่อผู้ป่วย และทุกคนที่ได้สัมผัสด้วยทำให้เกิดการยอมรับและทำให้เกิดความเชื่อมั่น เพราะพยาบาลเป็นผู้ที่มีความสม่ำเสมอ มีอารมณ์มั่นคง มีจิตใจมั่นคง มีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย มีความดีไม่เปลี่ยนแปลง มีความเป็นกันเอง ไม่ถือตัว เป็นมิตรกับทุก ๆ คนเช่นไรก็เป็นเช่นนั้นไม่เปลี่ยนแปลง เมื่อปฏิบัติเช่นนี้ได้ก็จะทำให้ประสบผลสำเร็จในการทำงาน ได้รับความร่วมมือร่วมใจ กับทุก ๆ คน

๒) ประโยชน์ต่อผู้ป่วย

ผู้ป่วยย่อมได้รับการบริการที่มีคุณธรรม ไม่เลือกปฏิบัติใส่ใจในความทุกข์ ในปัญหาของผู้ป่วย รับฟังปัญหาของผู้ป่วย พร้อมทั้งจะให้การช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาพร้อมกับผู้ป่วย ทำให้ผู้ป่วยเกิดความศรัทธา ประทับใจ เชื่อใจ ไว้วางใจ ต่อพยาบาลผู้ให้การพยาบาลกล้าที่จะเปิดเผย ปัญหาที่มีให้ฟัง และให้ความร่วมมือในการรักษาพยาบาลเป็นอย่างดี

สรุป การปฏิบัติตามหลักสังคหัตถ์ ๔ ทำให้พยาบาลเป็นผู้มีความเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น รู้จักการสงเคราะห์และอนุเคราะห์ต่อผู้อื่น รู้จักการสร้างมิตรไมตรี รู้จักการสร้างบุญบารมี มีการ

สำรวจในวจา รู้จักคิดก่อนพูด รู้จักพูดสร้างสรรค์ประโยชน์ พูดแต่สิ่งที่ดีมีสาระแล้วผู้ฟัง มีความสบายใจ มีกำลังใจ รู้จักการถนอมน้ำใจผู้อื่น รู้จักการทำงานให้มีคุณค่ามีประโยชน์ต่อตนเอง และผู้อื่น รู้จักการใช้ความรู้ความสามารถอย่างถูกต้อง ถูกทางและมีคุณธรรม ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน เป็นผู้วางตัวดีและสม่ำเสมอเหมาะสม น่าเคารพ นับถือ เป็นผู้มีความมั่นคง ทางจิตใจ มีความเป็นมิตรให้กับทุก ๆ คน

ผู้ช่วยย่อมได้รับการบริการดูแลรักษาด้วยความเป็นธรรม มีคุณภาพและมีมาตรฐาน ได้รับความเมตตา ความเอื้ออาทร ประคองญาติมิตร ได้รับขวัญกำลังใจในการต่อสู้กับความเจ็บป่วย กล้าเปิดเผย ความลับและปัญหาที่มีและให้ความร่วมมือในการรักษาพยาบาลเป็นอย่างดี

๔.๖ คุณประโยชน์ในการประพฤติตามหลักอิทธิบาท ๔

อิทธิบาท ๔ ธรรมะที่ใช้ในการทำงาน สู่ความสำเร็จในโลกของการทำงาน คนรุ่นใหม่ไฟแรงทั้งหลายต่างก็เฝ้าหาทฤษฎีแห่งความสำเร็จมากมาย มาใช้แก้ปัญหาและหาหนทางเจริญก้าวหน้า แต่ก็เชื่อว่าทุกคนจะทำได้ และเจอประตูสู่ความสำเร็จ และการนำเอาหลักธรรม คืออิทธิบาท ๔ มาใช้ในการประกอบวิชาชีพพยาบาล จะเกิดประโยชน์สูงสุดทั้งต่อตนเองและคนอื่นเป็นอย่างยิ่งในการรักษา โดยมีหลักธรรม ได้แก่ ฉันทะ คือ ความรักงานพอใจกับงานที่ทำอยู่ วิริยะ คือ ขยันหมั่นเพียรกับงาน จิตตะ คือ ความเอาใจใส่รับผิดชอบงานและ วิมังสา คือ การวินิจฉัยวิเคราะห์ หรือความเข้าใจทำ

๑) ประโยชน์ส่วนตน

ฉันทะ ความรักงานพอใจกับงานที่ทำอยู่ อันดับแรกต้องสำรวจตนเองว่า มีความชอบหรือศรัทธางานด้านใด แล้วมุ่งไปในเส้นทางนั้น อาจเริ่มต้นง่าย ๆ ด้วยการตั้งคำถามกับตัวเอง ฉันทำงานเพื่ออะไร ฉันมีความสุขหรือไม่ หากงานที่ทำอยู่ไม่ใช่งานที่รักเสียทีเดียว เพื่อเราจะได้มีเวลาค้นหาและปรับเปลี่ยนตัวเอง หรือปรับศรัทธาของตัวเองให้เข้ากับงานที่ทำอยู่ อย่างไรก็ตาม เชื่อเถอะว่างานแต่ละอย่างนั้น ไม่มีทางที่ใครจะชื่นชอบไปทั้งหมดทุกกระบวนการ ดังนั้น ถ้าคุณพอใจที่จะทำ และมีความสุขกับงาน เชื่อว่างานที่คุณทำอยู่ต้องออกมามีแน่ ๆ

วิริยะ ความขยันหมั่นเพียรกับงานที่มี งานทุกอย่างจะสำเร็จได้ต้องอาศัยความขยันหมั่นเพียร ความวิริยะ จึงเป็นเครื่องมืออีกอย่างหนึ่งที่จะนำคุณไปสู่ความสำเร็จได้ ยิ่งคุณขยันเท่าไร ผลตอบแทนที่คุณจะได้รับมันก็มีมากเท่านั้น ที่สำคัญความวิริยะจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยความรักในงาน ฉันทะนั้นเอง และความวิริยะไม่ใช่การทำงานแบบเอาเป็นเอาตาย แต่เป็นการหมั่นฝึกฝนตนเองต่างหาก ทั้งนี้ มีข้อน่าสังเกตสำหรับคนทำงานร่วมกันคือ จะต้องขยันด้วยกันทั้งหัวหน้าและลูกน้อง ยิ่งผู้เป็นหัวหน้ายิ่งสำคัญมาก ถ้าเป็นคนเกียจคร้าน คิดกินแรงอย่างเดียว ลูกน้องก็มักขยันไปได้ไม่กี่นาที เดียวก็รามือกันหมด แต่ถ้าหัวหน้าเอาการเอางาน ก็จะสามารถดึงลูกน้องให้ขยันขันแข็งขึ้นด้วย

จิตตะ ความเอาใจใส่รับผิดชอบกับงานที่ทำ จิตใจที่จดจ่อกับงานส่วนเกิดผลดีต่องานที่ทำจิตตะเป็นธรรมชาติที่แสดงถึงสติ ความรอบคอบและความรับผิดชอบที่จะตามมา ซึ่งในสังคมการทำงานปัจจุบันนี้ มุ่งเน้นแย่งชิงตำแหน่งกัน และขัดขวางจนลืมนึกไปว่า งานที่ตนเองต้องรับผิดชอบนั้นคือสิ่งใดกันแน่ จิตตะจึงมีความสำคัญในการทำงาน โดยไม่вокแวกออกไปนอกกลุ่มนอกทาง ดังนั้น เมื่อมีทั้งฉันทะและวิริยะแล้ว จิตตะจะเป็นเสมือนรั้วของเส้นทางที่ไม่ให้ไขว้เขวออกนอกทางสู่ความสำเร็จได้อย่างไรก็ดี ปกติคนที่ใดเป็นผู้ใหญ่รับผิดชอบ มักจะใส่ใจกับงานอยู่แล้ว เพราะธรรมชาติ จะทำให้หยุดคิดยาก แต่เสียอยู่อย่างเดียว คือ ชอบคิดเข้าก็เข้าการแต่เรื่องงานของคนอื่น คอยติ คอยสอดแทรก คอยวิพากษ์วิจารณ์ ในขณะที่ฐานะของตัวเองไม่คิดไม่ดู ซึ่งไม่ส่งผลให้งานของเราดีขึ้น พระพุทธเจ้าจึงทรงสอนให้ป็นนักตรวจตรางาน คือ ให้มีจิตตะ แล้วก็ทรงให้โอวาทส่ำทับไว้ด้วยว่า ควรตรวจตรางานของตัวเอง ทั้งที่ทำแล้วและยังไม่ได้ทำ

วิมังสา การพินิจพิเคราะห์และใช้ปัญญาตรวจสอบงาน สูดยอดของวิธีทำงานให้สำเร็จอยู่ในอิทธิบาทข้อสุดท้ายนี้ วิมังสา แปลว่า การพินิจพิเคราะห์ หมายความว่า ทำงานด้วยปัญญา ด้วยสมองคิด ไม่ใช่สักแต่ว่าทำ คนเราแม้จะรักงานแค่ไหน บากบั่นเพียงใด หรือเอาใจจดจ่ออยู่ตลอดเวลา แต่ถ้าขาดการใช้ปัญญาพิจารณางานด้วยแล้ว ผลที่สุดงานก็คั่งค้างและผิดพลาดจนได้ เราอาจลองทบทวนตัวเองนึ่ง ๆ ว่าวันนี้ทั้งวันเราทำอะไรบ้าง สรุปลกับตัวเองว่าทำเพื่ออะไร เราจะได้มีกำลังใจต่อในวันต่อ ๆ ไป และไม่ทำผิดซ้ำซากอีกเช่นเดิม พร้อมกันนั้นเราจะสามารถเห็นหนทางได้ว่า เส้นทางไหนที่จะนำเราสู่ความสำเร็จได้จริง ๆ จะเห็นได้ว่า หลักธรรมะที่ใช้ในการทำงาน เป็นเรื่องง่าย ๆ ใกล้เคียงตัว หากเรานำ อิทธิบาท ๔ มาปรับใช้ในการทำงาน รักงานที่ทำ ขยันทำงาน รับผิดชอบงาน และรู้จักไตร่ตรองให้ถี่ถ้วน ทางแห่งความสำเร็จคงไม่เกินเอื้อมเชื่อเถอะ คุณก็ทำได้ทุกอย่างอยู่ที่ใจ

๒) ประโยชน์ต่อผู้ป่วย

ผู้ป่วยจะได้รับการใช้บริการด้วยความรัก ความชอบใจ จากการเอาใจใส่ดูแลอย่างดีด้วยความเข้าใจกับสาขาวิชาชีพพยาบาล จนทำให้เกิดความศรัทธา หรือศรัทธา จนทำให้ผู้ที่รับบริการและผู้ให้บริการ มีความสุขทั้ง ๒ ฝ่าย แต่ถ้าหากงานที่ทำอยู่ไม่ใช่งานที่รักเสียทีเดียว เพื่อเราจะได้มีเวลาค้นหาและปรับเปลี่ยนตัวเอง หรือปรับศรัทธาของตัวเองให้เข้ากับงานที่ทำอยู่ อย่างไรก็ตาม เชื่อเถอะว่างานแต่ละอย่างนั้น ไม่มีทางที่ใครจะชื่นชอบไปทั้งหมดทุกกระบวนการ ดังนั้น ถ้าคุณพอใจที่จะทำและมีความสุขกับงาน เชื่อว่างานที่คุณทำอยู่ต้องออกมาดีแน่ ๆ

ผู้ป่วยจะได้รับการเอาใจใส่ จากพยาบาลความขยันหมั่นเพียรกับวิชาชีพพยาบาลเพราะว่างานทุกอย่างจะสำเร็จได้ต้องอาศัยความขยันหมั่นเพียร ความวิริยะจึงเป็นเครื่องมืออีกอย่างหนึ่งที่จะนำคุณไปสู่ความสำเร็จได้ ยิ่งคุณขยันเท่าไรผลตอบแทนที่คุณจะได้รับมันก็มีมากเท่านั้น ที่สำคัญความวิริยะจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยความรักในงานจากฉันทะนั้นเอง และความวิริยะไม่ใช่การทำงานแบบ

เอาเป็นเอาตาย แต่เป็นการหมั่นฝึกฝนตนเองต่างหาก ทั้งนี้ มีข้อน่าสังเกตสำหรับคนทำงานร่วมกัน คือ จะต้องขยันด้วยกันทั้งหัวหน้าและลูกน้อง ยิ่งผู้เป็นหัวหน้ายิ่งสำคัญมาก ถ้าเป็นคนเกียจคร้าน คิดกินแรงอย่างเดียว ลูกน้องก็มักจะขยันไปได้ไม่กี่น้ำ เดียวก็รามือกันหมด แต่ถ้าหัวหน้าเอาการเองงาน ก็จะสามารถดึงลูกน้องให้ขยันขันแข็งขึ้นด้วย

ด้วยความเอาใจใส่รับผิดชอบกับวิชาชีพพยาบาล ย่อมทำให้จิตใจที่จดจ่อกับงานล้วนเกิดผลดีต่องานที่ทำ จิตเป็นธรรมชาติ เพราะงานวิชาชีพพยาบาล เป็นงานที่แสดงออกถึงความเมตตา กรุณา ต่อผู้ป่วยเป็นมาก และเพื่อเป็นการเยียวยา ด้วยจิตอาสา ทำให้คนป่วยมีความสุข และมีความอดทน ต่อสภาวะโรคอีกด้วย ฉะนั้นจะมองเห็นได้ว่า ในสังคมการทำงานปัจจุบันนี้ มุ่งเน้นแข่งชิงตำแหน่งกัน และข้าขวานลิ่มคิดไปว่า งานที่ตนเองต้องรับผิดชอบนั้นคือสิ่งใดกันแน่ จิตตะจึงมีความสำคัญในการทำงานโดยไม่วอกแวกออกไปนอกศูนย์กลาง ดังนั้น เมื่อคุณมีทั้งฉันทะและวิริยะแล้ว จิตตะจะเป็นเสมือนรั้วของเส้นทางที่ไม่ให้ไขว้เขวออกนอกทางสู่ความสำเร็จได้ อย่งไรก็ดี ปกติคนที่โตเป็นผู้ใหญ่รู้ดีชอบ มักจะใส่ใจกับงานอยู่แล้ว เพราะธรรมชาติจะทำให้หยุดคิดยาก แต่เสียอยู่อย่างเดียว คือ ชอบคิดเจ้ากี้เจ้าการแต่เรื่องงานของคนอื่น คอยติ คอยสอดแทรก คอยวิพากษ์วิจารณ์ ในขณะที่ธุระของตัวเองกลับไม่คิดไม่ดู ซึ่งไม่ส่งผลให้งานของเราดีขึ้น พระพุทธเจ้า จึงทรงสอนให้ป็นนักตรวจตรางาน คือให้มีจิตตะ แล้วก็ทรงให้โอวาทสาป้ำไว้ด้วยว่า ควรตรวจตรางานของตัวเอง ทั้งที่ทำแล้วและยังไม่ได้ทำ จากนั้นก็มีการพินิจพิเคราะห์และใช้ปัญญาตรวจสอบงานสุดยอดของวิธีทำงาน ให้สำเร็จอยู่ในอิทธิบาทข้อสุดท้ายนี้ วิมังสา แปลว่า การพินิจพิเคราะห์ หมายความว่า ทำงานด้วยปัญญา ด้วยสมองคิด ไม่ใช่สักแต่ว่าทำ คนเราแม้จะรักงานแค่ไหน บากบั่นเพียงใด หรือเอาใจจดจ่ออยู่ตลอดเวลา แต่ถ้าขาดการใช้ปัญญาพิจารณางานด้วยแล้ว ผลที่สุดงานก็ค้างค้ำและผิดพลาดจนได้ เราอาจลองทบทวนตัวเองนึ่ง ๆ ว่าวันนี้ทั้งวันเราทำอะไรบ้าง สรุปลกับตัวเองว่าทำเพื่ออะไร เราจะได้มีกำลังใจต่อในวันต่อ ๆ ไป และไม่ทำผิดซ้ำซากอีกเช่นเดิม พร้อมกันนั้นเราจะสามารถเห็นหนทางได้ว่า เส้นทางไหนที่จะนำเราสู่ความสำเร็จได้จริง ๆ จะเห็นได้ว่า หลักธรรมะที่ใช้ในการทำงานเป็นเรื่องง่าย ๆ ใกล้เคียง หากเรานำอิทธิบาท 4 มาปรับใช้ในการทำงาน รั้งงานที่ทำ ขยันทำงาน รับผิดชอบงาน และรู้จักไตร่ตรองให้ถี่ถ้วน ทางแห่งความสำเร็จคงไม่เกินเอื้อมเชื่อเถอะ คุณก็ทำได้ทุกอย่างอยู่ที่ใจ

สรุปการนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในวิชาชีพพยาบาล ส่งผลให้เกิดคุณประโยชน์ในผลของงานตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ มีการปรับปรุง พัฒนางาน ให้มีความก้าวหน้า และมีความเป็นเลิศ งานสำเร็จลุล่วงตามระยะเวลาที่กำหนด

๔.๗ คุณประโยชน์ในการประพฤติตามหลักอภิญญา ๕

อภิญญา ๕ ประการ ได้แก่ ชรา ธรรมตา พยาธิธรรมตา มรณาธรรมตา ปิยวินาภาวตา และกัมมัตสสกา เมื่อพิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริง ก็จะก่อให้เกิดคุณค่า หรือประโยชน์แก่ตัวผู้ปฏิบัติเองและผู้อื่น ดังต่อไปนี้

๔.๗.๑ การเป็นผู้พิจารณาความแก่

๑) ประโยชน์ตนเอง ในการพิจารณาความชราหรือการพิจารณาถึงความแก่นั่นเป็นการใช้สติ ใช้ปัญญาให้เห็นสภาพตามความเป็นจริงของสังขาร ที่ตั้งอยู่บนภพของพระไตรลักษณ์ คือ กฎแห่งความไม่เที่ยง มีอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา สังขารนั้นมีทั้งสังขารที่มีใจครองและไม่มีใจครองในสรรพสิ่งเหล่านี้ ต้องตกอยู่ในสภาวะที่เกิดขึ้นในเบื้องต้น ตั้งอยู่ในท่ามกลางและสลายไป ในที่สุดโดยไม่มีข้อยกเว้นสำหรับผู้ใด เหมือนชีวิตของมนุษย์ ที่มีการเปลี่ยนแปลงและและ พัฒนาการของชีวิตจากทารก เติบโตเป็นเด็กเป็นหนุ่มสาว เป็นผู้ใหญ่ สุดท้ายก็แก่ชรา ผิวหนังเหี่ยวย่น ฟันหลุดร่วง ผมหงอก กระดูกลั่นหลังคดงอ หูตึงหูหนวก ปรากฏการณ์นี้ไม่มีผู้ใดจะหลีกเลี่ยง หรือหลีกเลี่ยงได้ ถึงแม้จะใช้วิทยาศาสตร์เข้าช่วย ก็ช่วยได้แค่ชะลอความแก่ให้มองดูช้าลง ปกปิด ความเป็นจริงไว้ เช่น ลดริ้วรอยเหี่ยวย่นบนใบหน้า ทำให้หน้าแดงตึงขึ้น แต่สุดท้ายก็หนีความจริงนี้ ไปไม่พ้น งานการพยาบาลเป็นงานที่รับรู้ได้เห็นกับสิ่งเปลี่ยนแปลงนี้ทุกขณะ ทุกวัน ทุกเวลา ที่ได้ เกิดขึ้นกับชีวิตผู้อื่น เมื่อมีการพิจารณาเข้ามาสู่ชีวิตตนเองก็จะเกิด โยนิโสมนสิการ รู้ความเป็นไปของชีวิต ด้วยปัญญาที่เห็นว่าสักวันเราต้องเป็นอย่างนี้เราต้องแก่ขึ้นเรื่อย ๆ ตามกาลเวลา ทำให้เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น ในขณะนั้น หรือผู้ที่ตกในสภาวะนั้น ทำให้เรามีความปล่อยวาง ไม่ถือตัวถือตน ว่านี่เรานี่ของเรา เห็นอกเห็นใจคนอื่น เกิดความเมตตา อยากช่วยเหลือ โดยไม่รังเกียจหรือเบื่อหน่าย ในยามที่ผู้คนเหล่านั้นช่วยเหลือตัวเองได้น้อยลง สภาพจิตใจที่อ่อนแอตามความร่วงโรยของสังขาร ทำให้มีความสุขในการปฏิบัติงานภูมิใจพองใจกับหน้าที่ที่ทำ

๒) ประโยชน์ต่อผู้ป่วย ผู้ป่วยย่อมมีความสุขพอใจกับการบริการของผู้ให้การพยาบาล ที่เปี่ยมไปด้วยความเมตตาปราณี สุภาพอ่อนโยนและไร้ความรังเกียจไม่หงุดหงิดรำคาญใจ ได้รับการดูแลอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

๔.๗.๒ การเป็นผู้พิจารณาความเจ็บป่วย

๑) ประโยชน์ต่อตนเอง

หน้าที่ของการพยาบาลเป็นหน้าที่ที่ต้องให้การดูแลพยาบาลผู้ที่เจ็บป่วยโดยตรงและใกล้ชิดตลอดเวลา ในการเป็นผู้พิจารณาเห็นความเจ็บป่วยว่า คนเรามีความ เจ็บป่วยเป็นธรรมดาไม่มีใครล่วงพ้นความเจ็บป่วยเป็นไม่ได้ มนุษย์ทุกคนต้องเผชิญความเจ็บป่วยด้วยสังขารที่ปรวนแปรของธาตุในกายเมื่อถึงเวลาที่เจ็บป่วย มาเป็นเครื่องที่พัฒนาคุณธรรม ให้เจ็บ แต่กายแต่ใจไม่เจ็บตามและ

การพิจารณาความเจ็บป่วยของผู้ป่วย ในฐานะที่เราเป็นพยาบาลผู้ให้ การพยาบาลผู้เจ็บป่วยทำให้เรา เป็นผู้ไม่ประมาทว่าสักวันหนึ่งความเจ็บนั้นก็ต้องมาถึงเรา เหมือนกันทำให้เราไม่ผลอสติ หลงใช้ชีวิต ในทางที่ผิด คือ ตกเป็นทาสของกิเลส ความโลภ ความโกรธ ความหลง และหลงไปในอบายมุข ทำให้เป็นผู้ไม่หลงมัวเมาในชีวิต รู้จักสร้างสรรค์สิ่งที่ดี เจริญรุ่งเรืองให้เกิดขึ้นกับชีวิตของตนเองและ ของผู้อื่น ใส่ใจเห็นใจในความทุกข์ของเพื่อนมนุษย์ ที่มาบริการทุกคน

๒) ประโยชน์ต่อผู้ป่วย

ผู้ป่วยย่อมได้รับความเข้าใจเห็นใจในความทุกข์ความเจ็บป่วย ที่กำลังได้รับมีความอบอุ่นใจ ได้รับคำปลอบโยนและคำแนะนำที่เหมาะสมได้รับการดูแลอย่างสมศักดิ์ศรีของมนุษย์ ไม่ถูกตำหนิ หรือซ้ำเติมในการเจ็บป่วย

๔.๓.๓ การเป็นผู้พิจารณาความตาย

๑) ประโยชน์ต่อตนเอง

ในการพิจารณาความตายที่พบเห็นจากชีวิตของคนเจ็บป่วยที่ให้การดูแลคนแล้วคนเล่าที่ ผ่านไป ทำให้เป็นผู้ไม่ประมาท ไม่รอช้าที่จะทำคุณงามความดีไม่ ประพฤติชั่วทางกาย วาจาและใจ อันจะทำให้ตนเองได้รับความเดือดร้อน ในภายหลังอีกทั้งความตายยังเป็นเครื่องเตือนสติให้เร ามั่นระลึกถึงการทำความดีรับชวณชวยทำความดีเพราะไม่รู้ว่ ความตายจะมาเวลาใดวันใด ความตาย นั้นก็คือการแตกดับสลายของธาตุ ๔ การพิจารณาความอยู่เนื่อง ๆ เป็นการย้ำให้ตระหนักถึงความ เป็นจริงของชีวิต ที่ต้องเผชิญในวันข้างหน้า และทำให้เป็นผู้มองชีวิตที่เห็นแก่นแท้ของชีวิตว่า สิ่งทั้งหลายที่มีการเกิดขึ้นเป็นเบื้องต้น มีความตายเป็นที่สุด เรารักชีวิตอย่างไร คนอื่นสัตว์อื่นก็รัก ชีวิตตนเองฉันนั้น ทำให้เห็นชีวิตผู้อื่นมีคุณค่าเหมือนชีวิตของเราทำ ให้ปฏิบัติต่อชีวิตผู้อื่นเหมือน ชีวิตของตนเอง ส่งผลให้มีจิตใจมีความเมตตากรุณาเมุทิตาและอุเบกขา รู้จักสงเคราะห์อนุเคราะห์ ผู้อื่นด้วยความรักที่จะดูแลเอาใจใส่ เกิดความสงสารที่คิดจะช่วยให้เขาพ้น จากทุกข์นั้นเกิดเมุทิตา ในยามที่เขาได้รับความสุขหายจากสภาวะทุกข์ที่เขาเผชิญอยู่และวางเฉยได้ เมื่อเขาต้องมีอันตายไป ไม่สามารถฟื้นสังขารที่ล่วงเลยไปได้เป็นผู้มีความสุขในการดำรงชีวิตแต่ไม่ประมาทไม่ดูถูกไม่เอาเปรียบใคร

๒) ประโยชน์ต่อผู้ป่วย

ผู้ป่วยย่อมได้รับการดูแลจากพยาบาลอย่างถูกต้องเป็นธรรมชาติ ได้รับการใส่ใจกระตือรือร้นที่ จะให้การพยาบาลผู้ป่วยสามารถเข้าหาได้ง่ายและอบอุ่นใจมีความสุขในการบริการ

๔.๓.๔ การเป็นผู้พิจารณาว่าต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งปวง

๑) ประโยชน์ต่อตนเอง

ในการพิจารณาในธรรมข้อเป็นการระลึกถึงความไม่เที่ยงของสิ่งทั้งหลายทั้งในชีวิตของเราเอง อาจจะเป็นอวัยวะส่วนต่าง ๆ ที่เราหวงแหนต้องพลัดพรากจากไปในวัน ใดวันหนึ่งรวมไปถึงบุคคล

ญาติมิตร ผู้เป็นที่รัก สิ่งของ ๆ เราไม่อาจหลีกเลี่ยงพ้นสังขารมข้อนี้ได้เมื่อพิจารณาอยู่เสมอก็ทำให้เป็นผู้มีความเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น เมื่อเห็นบุคคลผู้เป็นที่รักต้องพลัดพรากจากไปก็ไม่เกิดความรู้สึกหงุดหงิดรำคาญ ไม่แสดงกิริยาอาการทั้งทางกายวาจาใจที่ไม่ดีต่อผู้คนรอบข้างอยากเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการช่วยเหลือแบ่งเบาความทุกข์นั้น

๒) ประโยชน์ต่อผู้อื่น

ผู้ป่วยย่อมได้รับความจริงใจ ความเข้าใจจากผู้ให้การพยาบาล ไม่ซ้ำเติม ไม่แสดงอาการที่ไม่สุภาพตบตบทั้งต่อหน้าและลับหลัง ได้รับการปลอบโยนให้คลายจากความเศร้าโศก

๔.๓.๕ การเป็นผู้พิจารณาว่าเรามีกรรมเป็นของตน เราทำกรรมใดดีก็ตาม ชั่วก็ตาม จักต้องเป็นทายาทของกรรมนั้น

๑) ประโยชน์ต่อตนเอง

ในการพิจารณาถึงกรรมนั้นในชีวิตประจำวัน เราทำกรรมดีบ้าง และกรรมชั่วบ้าง เราจะต้องเป็นทายาท คือ เป็นผู้รับผลของนั้นแน่นอน ทำดีย่อมได้รับผลดีทำ ชั่วย่อมได้รับผลชั่ว เพราะฉะนั้นให้นึกถึงกรรมที่เราต้องเป็นไปตามอำนาจของกรรม แต่กรรม สามารถเปลี่ยนแปลงได้คือพยายามเปลี่ยนให้ดีหรือสุดท้ายแต่เราจะเปลี่ยนแปลงให้มันเป็นอย่างใด . เพราะมันไม่เที่ยง ถ้าเราสร้างเหตุปัจจัยที่ดีมันจะเปลี่ยน ไปในทางที่ดี ถ้าหากเราสร้างเหตุปัจจัยไม่ดี มันจะเปลี่ยน ไปในทางที่ไม่ดี เช่นกัน ในการพิจารณาถึงกรรมนี้ทำให้เราไม่ประมาท ทำความชั่ว เพราะกลัวผลของกรรมที่ได้รับ ประโยชน์ที่เกิดจากการพิจารณาคือ ทำให้สำรวม กาย วาจา ใจ ของตนเอง ไม่กล้าทำความชั่วทั้งปวง ทำให้มีจิตใจที่ปล่อยวางตั้งใจละสิ่งที่เป็นโทษ และบำเพ็ญแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์หรือเป็นผู้ตั้งใจทำแต่คุณงามความดีเป็นผู้ไม่เห็นแก่ตัว ไม่ถือเอาประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่ตั้ง ชื่อสัตย์ต่อหน้าที่ปฏิบัติ ตามหลักกุศลกรรมบถ ๑๐ อันได้แก่ กายกรรม ๓ วาจากรรม ๔ มโนกรรม ๔ ในงานที่รับผิดชอบ พุดจากับผู้ป่วย ด้วยวาจาที่ไพเราะอ่อนหวาน เปี่ยมไปด้วย ความหวังดีมีมธุรสวาจา ถ้าถูกผู้ป่วยดูค้ำหรือแสดงอาการ โกรธใส่ก็ไม่ผูกจิตพยาบาท เพราะมีใจ ตั้งอยู่ในเมตตาธรรม

๒) ประโยชน์ต่อผู้ป่วย

ผู้ป่วยย่อมได้รับการดูแลที่ดี ได้รับการเอาใจใส่เห็นอกเห็นใจได้รับคำแนะนำด้วยธรรมโอสธในการดูแลรักษาทางใจทำให้ผู้ป่วย มีจิตใจที่สงบเยือกเย็น ยอมรับความจริง ว่าสิ่งที่เขาเป็นทุกข์อยู่ขณะนั้น เป็นเพราะผลของกรรมในอดีต ที่ได้กระทำ มาแล้ว ดังที่พระพุทธพจน์ได้กล่าวไว้ สัตว์โลกย่อมไปตามกรรม

สรุป ประโยชน์ต่อตนเอง ทำให้ผู้เห็นสภาพความจริงของสังขาร ไม่หลงมัวเมาในสังขาร ยอมรับในความเปลี่ยนแปลงของความจริงของสังขารว่า ไม่มีใครหลีกเลี่ยงหนีความแก่ไปได้ ทำให้เข้าใจความรู้สึกของคนอื่นมีความเมตตา มีความเห็นอกเห็นใจเข้าใจผู้อื่นทำให้เห็นชีวิตผู้อื่นมี

คุณค่า ทำให้เข้าใจในความรู้สึกถึงความไม่สุขสบาย ความทุกข์จากการเจ็บป่วยทางกายทางใจที่เกิดขึ้นได้กับทุก ๆ คน ไม่มีใครพ้นไปได้ ทำให้เป็นผู้ไม่ประมาทในชีวิต เพราะไม่แน่ว่าความตายจะมาถึงเราเมื่อใด กำหนดไม่ได้ ทำให้รีบขวนขวายในการทำมาหากิน ทั้งต่อตนเอง และต่อผู้อื่น ทำให้เห็นชีวิตผู้อื่นมีคุณค่า เสมอเหมือนชีวิตของตนเอง รู้จักสงเคราะห์ ห่อนุเคราะห์ ต่อชีวิตผู้อื่น ทำให้ไม่มี ความเห็นแก่ตัว ทำให้มีความเข้าใจในความรู้สึกสูญเสีย ความพลัดพราก พลัดพรากจากของที่ตนรัก จากคนรัก อยากเข้าไปมีส่วนร่วม ช่วยแบ่งเบา ความทุกข์นั้น ทำให้เข้าใจในเรื่องกรรม ผลของกรรมที่กระทำดีและไม่ดีทำให้ปล่อยวาง ไม่มีไม่มีความเห็นแก่ตัว กลัวการทำชั่วทุก ๆ ทาง กลัวผลที่จะได้รับทำให้มีจิตใจอันมั่นคงไม่หวั่นไหว คลอนแคลน มีจิตตั้งมั่นในความดี ในความมีเมตตาธรรม มีความซื่อสัตย์ เสียสละ รู้จักสร้างสรรค์ประโยชน์ให้เกิดขึ้น

๔.๘ สรุปการวิเคราะห์หลักพุทธจริยปรัชญาที่ปรากฏในวิชาชีพพยาบาล

หลักพุทธจริยปรัชญาในวิชาชีพพยาบาลเป็นหลักคุณธรรมที่พยาบาลพึงนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติหน้าที่ เพราะส่งผลให้เกิดความสุขความเจริญต่อตนเอง ต่อองค์กรวิชาชีพ ต่อสถาบัน และผู้เกี่ยวข้อง ได้รับความสุข ความพึงพอใจในการบริการของผู้พยาบาล ได้รับการดูแลที่ถูกต้องเป็นธรรมเปี่ยมไปด้วยความหวังดี มีความเข้าใจเห็นใจ ในความทุกข์ ปรารถนาจะช่วยเหลือ ไม่ซ้ำเติม ไม่ดูถูกไม่รังเกียจ ให้เกียรติในความเป็นมนุษย์ที่มีความเปลี่ยนแปลงในชีวิตเหมือนกัน ได้รับคำแนะนำด้วยธรรม โอสถ เป็นการดูแลทางใจให้คลายความทุกข์ยอมรับผลของกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการเจ็บป่วยที่กำลังได้รับอยู่สามารถประคองชีวิตให้มีความสุขใจได้

บทที่ ๕

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธจริยปรัชญาในวิชาชีพพยาบาลครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑. เพื่อศึกษาแนวคิดหลักพุทธจริยปรัชญาทั่วไป ๒. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับวิชาชีพพยาบาล และ ๓. เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธปรัชญาทั่วไปที่ปรากฏในวิชาชีพพยาบาล ซึ่งได้รวบรวมข้อมูลจากหนังสือพระไตรปิฎกและหนังสือวิชาการ ตลอดจนงานวิจัยของสถาบันต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิจัย แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ ซึ่งสรุปผลการวิจัยดังนี้

๕.๑ บทสรุป

๕.๑.๑ จากการศึกษาแนวคิดหลักพุทธจริยปรัชญาโดยทั่วไป

สรุปว่า พุทธจริยศาสตร์เป็นรากฐาน คำสอนทางพุทธศาสนาเกี่ยวกับหลักประพฤตินี้ที่ดั่งาม โดยมีจุดมุ่งหมายให้มนุษย์แยกแยะความดี ความเลว ความถูกต้อง ความเหมาะสม บุญบาป คุณประโยชน์ และโทษ เมื่อมนุษย์นำมาเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตย่อมส่งผลให้เกิดความมีระเบียบ ความเจริญก้าวหน้า ความสุขสงบในทุกสังคัม และเป็นเหตุปัจจัยส่งเสริมให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ การโน้มน้าวให้บุคคลมีคุณธรรมจริยธรรม ประจำใจนั้น ต้องเริ่มตั้งแต่เยาว์วัย โดยการปลูกฝังจากสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา ด้วยวิธีการส่งเสริมให้มีจิตสำนึกที่ดี เมื่อมีจิตสำนึกดี การแสดงออกทางกายวาจาย่อมโน้มน้าวให้ดีไปด้วย เป็นการเริ่มต้นจากตัวบุคคลนั่นเอง ซึ่งส่งผลต่อเนื่องไปสู่การใช้ชีวิตในสังคัม สังคัมจะเกิดความสันติ และสงบสุขไม่เกิดความขัดแย้ง หรือหากเกิดก็เกิดน้อยมาก ลดปัญหาการร่ำร้อน ลดปัญหาการน้อยโง่งและทุจริต

๕.๑.๒ จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับวิชาชีพพยาบาล

สรุปว่า พยาบาล คือ ผู้ที่ใกล้ชิด และรับรู้ปัญหาผู้ป่วยมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับบุคลากรทางการแพทย์สาขาวิชาชีพอื่น ๆ พยาบาล คือ ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการบริการด้านสุขภาพทั้งในระดับปัจเจกบุคคลจนถึงระดับประเทศ และเชื่อมสัมพันธ์กับเครือข่ายวิชาชีพระหว่างประเทศอย่างเป็นสากล ปฏิบัติหน้าที่ป้องกัน โรคและความเจ็บป่วยอื่น ๆ ส่งเสริมให้ประชาชนมีสุขภาพดี มีความเป็นอยู่อย่างผาสุก สนับสนุน รักษาพยาบาลฟื้นฟูให้บุคคล ครอบครัว ชุมชนมีสุขภาพที่ดี สามารถดูแลตนเองได้ ทั้งในยามปกติและยามเจ็บป่วย ภายใต้วินัยความรู้ความสามารถทางวิทยาศาสตร์ คือองค์ความรู้ทางวิชาชีพ ทักษะเฉพาะทางวิชาชีพ และเชื่อมโยงผสมผสานกับศิลปะด้านการบริการ จิตวิทยาและศิลปะการ

เข้าถึงความรู้สึกของมนุษย์ทั้งในยามมีความทุกข์คัดค้านทั้งทางกาย ทางใจ และในภาวะปกติ โดยยึดหลักความปลอดภัยและประโยชน์ของผู้ป่วยเป็นที่ตั้ง เช่นความปลอดภัยต่อชีวิต ความปลอดภัยจากการสูญเสียอวัยวะ ความปลอดภัยจากภาวะแทรกซ้อนและอาการไม่พึงประสงค์ต่าง ๆ ความปลอดภัยจากการสูญเสียทรัพย์สิน ในการรักษาพยาบาลและกิจกรรมการดูแลสุขภาพ พยาบาลต้องพัฒนาศักยภาพในทุกด้านเพื่อสนองตอบความต้องการของสังคม ศักยภาพต่างๆที่ล้วนแล้วแต่เป็นตัวชี้วัดความมีคุณภาพของวิชาชีพพยาบาล เช่น ด้านวิชาการ ทฤษฎีต่าง ๆ งานวิจัย งานนวัตกรรม งานสอน ทักษะการให้การพยาบาล ทักษะการติดต่อสื่อสาร ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ทักษะการพัฒนาตนเองทั้งทางด้านกายภาพและจิตวิญญาณ พยาบาลต้องมีการพัฒนาศักยภาพอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพื่อดำรงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์และเอกภาพแห่งวิชาชีพและสร้างคุณประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม คุณสมบัติสำคัญอีกประการของพยาบาลคือการเสียดสละความสุขส่วนตัวอุทิศเพื่อผู้อื่นและสังคม นอกจากนี้ผลพลอยได้ที่ได้รับจากความเป็นพยาบาลที่มีคุณภาพคือ ลดปัญหาความขัดแย้ง ลดปัญหาการฟ้องร้องจากผู้รับบริการ และระหว่างเพื่อนร่วมงานด้วยกัน ส่งผลให้เกิดความผาสุกในการปฏิบัติงาน และในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้พยาบาลยังได้รับการสนับสนุนให้มีความเจริญก้าวหน้าทางวิชาชีพภายใต้เงื่อนไขและการกำกับขององค์กรแต่ละองค์กรที่พยาบาลได้สังกัด

๕.๑.๓ จากการวิเคราะห์หลักพุทธจริยปรัชญาที่ปรากฏในวิชาชีพพยาบาล

พบว่า หลักพุทธจริยปรัชญาที่ปรากฏในวิชาชีพพยาบาลนั้นมีมากมายที่เกี่ยวข้องโดยตรงและโดยอ้อม กล่าวคือผู้วิจัยได้นำหลักพุทธจริยปรัชญาที่เกี่ยวข้องมาศึกษาวิเคราะห์ ได้แก่ หลักเบญจศีล เบญจธรรม หลักโลกपालธรรม ๒ หลักฆราวาสธรรม ๔ หลักพรหมวิหารธรรม ๔ หลักสังคหัตถุ ๔ หลักอิทธิบาท ๔ และหลักอภินิหารปัญจเวท ๕

เมื่อนำหลักพุทธจริยปรัชญาดังกล่าวมาประพฤติปฏิบัติในการทำงานพยาบาลแล้วย่อมก่อให้เกิดประโยชน์กับตนเอง และผู้อื่น ดังนี้ ประโยชน์ต่อตนเอง ทำให้เป็นผู้มีสติ มีจิตใจสงบเย็น มั่นคง ไม่หวั่นไหวเมื่อต้องประสบภัย เป็นผู้มีความเมตตา กรุณา มีความรักจริงใจกับผู้อื่น ไม่มีความริษยาอาฆาตพยาบาท มีความเอื้ออาทรต่อผู้อื่น เห็นคุณค่าของคน เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง และผู้อื่น เป็นผู้บริสุทธิ์ มีความงามทางกาย วาจา และใจ รู้จักอดทนอดกลั้น รู้จักปล่อยวางมีสติปัญญา ในการดำเนินชีวิต รู้จักเสียดสละ รู้จักวางตัวดีสม่ำเสมอและเหมาะสม เป็นผู้มีสติยับยั้งใจ ยับยั้งความคิด ไม่ให้กระทำชั่ว เป็นผู้มีความกล้าหาญ รู้จักฟังคำสอนคำแนะนำของผู้อื่น กล้ายอมรับในความผิดพลาดของตนเอง ทำให้เป็นผู้ไม่หลงมัวเมาในสังขาร เข้าใจความรู้สึกของคนอื่น เห็นชีวิตผู้อื่นมีคุณค่า เข้าใจในความไม่สุขสบายจากการเจ็บป่วยทั้งทางกาย ทางใจ เป็นผู้ไม่ประมาทในชีวิตทำให้เป็นผู้ชวนขวยในทำความดี เข้าใจในความรู้สึกสูญเสีย ความพลัดพราก เข้าใจในเรื่องกรรม ไม่มีความเห็นแก่ตัว มีจิตใจตั้งมั่นในการทำความดีและรู้จักสร้างสรรค์ทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น ในส่วนประโยชน์ต่อผู้ป่วยนั้น

ทำให้ผู้ป่วยได้รับความสุข ความพอใจเห็นใจ ในการบริการของผู้พยาบาล ได้รับการดูแลที่ถูกต้อง เป็นธรรมชาติ เปี่ยมด้วยความหวังดี มีความเข้าใจเห็นใจในความทุกข์ ประารถนาจะช่วยเหลือไม่ ซ้ำเติม ไม่พุดดูถูก ไม่รังเกียจ ให้เกียรติในความเป็นมนุษย์ ได้รับการบริการอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน ได้รับการความเมตตากรุณา การบริการที่สุภาพอ่อนโยน เอื้อเพื่อเอื้ออาทร ได้รับคำแนะนำที่มีประโยชน์ ได้ร่วมรับรู้และตัดสินใจในการดูแลรักษาสุขภาพของตนเอง ได้รับการเตรียมพร้อมทั้งด้านร่างกาย และจิตใจในการกลับไปดำเนินชีวิตตามปกติในครอบครัว ชุมชนของตนเอง สร้างความเชื่อมั่นใน ศักยภาพของตนเอง สามารถยอมรับในทุกสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนเองได้ และมีความเชื่อมั่น มีความศรัทธา ต่อพยาบาลผู้ให้การรักษาดูแลอย่างจริงใจ ไม่มีความกดดัน ไม่มีข้อขัดแย้ง ไม่มีความต้องการที่จะ ฟ้องร้องหรือร้องเรียนในพฤติกรรมบริการของพยาบาลผู้ให้การดูแล

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เพื่อให้เกิดความเรียบร้อย เกิดความสมบูรณ์ในชีวิตการปฏิบัติงาน และเกิดความสุขใจ เกิดความรักความสามัคคีในหมู่คณะ มีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง และบทบาทหน้าที่ ที่พึงปฏิบัติต่อกันกับผู้อื่น ผู้วิจัยมีข้อคิดเห็นที่จะเสนอแนะเป็นกรณีศึกษา สำหรับสถาบันการศึกษา ผู้นำทางศาสนา และภาครัฐในทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อเป็นนโยบายในการนำไปปฏิบัติ เพื่อไม่เกิดความขัดแย้งเกิดการฟ้องร้องต่อกันระหว่างผู้ให้บริการและผู้รับบริการ ซึ่งในภาวะ ปัจจุบันยังเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่เสมอๆ ดังนั้น เพื่อลดความขัดแย้ง ลดข้อผิดพลาดต่าง ๆ จึงขอ เสนอแนะดังนี้

๑. ในการปฏิบัติงานพยาบาล ควรมีการส่งเสริมเรื่องคุณธรรม จริยธรรม โดยการจัดอบรม ให้กับพยาบาลที่จบการศึกษาใหม่ทุกคนก่อนที่จะเข้าปฏิบัติหน้าที่ประจำการ และบรรจุเป็นวิชาหลัก ในหลักสูตรการศึกษาระดับปริญญาตรีพยาบาลในทุกหลักสูตร

๒. พยาบาลที่ประจำการแก่ทุกคน ควรมีการอบรมให้ความรู้และทำการปฏิบัติธรรมทั้ง ภาทฤษฎีและฝึกการปฏิบัติกรรมฐานทุกปีอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องเพื่อปรับทัศนคติในการ ประกอบวิชาชีพ

๓. ส่งเสริมให้องค์กรหรือผู้เกี่ยวข้อง ในทุกสถาบันวางนโยบายการปลูกฝังจริยธรรม แก่เยาวชนอย่างเคร่งครัด และกำหนดให้เป็นนโยบายที่มั่นคงมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เยาวชน ได้มีจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมอย่างถาวร

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

การวิจัยเรื่องการศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักพุทธจริยปรัชญาที่ปรากฏในวิชาชีพพยาบาลนี้ อาจยังไม่ครอบคลุมถึงประเด็นที่ลึกซึ้ง เนื่องจากผู้วิจัยยังขาดประสบการณ์และระยะเวลาในการทำวิจัย จึงได้กำหนดหัวข้อในการทำวิจัยไว้ให้ผู้สนใจที่จะศึกษาในโอกาสต่อไป ดังนี้

๑. ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธจริยปรัชญาในการพยาบาลผู้ป่วยในระยะเผชิญความตาย
๒. ศึกษาวิเคราะห์การใช้หลักสมาธิในการพยาบาลผู้ป่วยโรคมะเร็ง
๓. ศึกษาหลักพุทธจริยปรัชญาในวิชาชีพที่ปรากฏในวิชาชีพสายอื่น ๆ



บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย. เล่มที่ ๔, ๕, ๗, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๔, ๑๕, และ ๑๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับพร้อมอรรถกถา (๕๑ เล่ม). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ข้อมูลทุติยภูมิ

๑) หนังสือทั่วไป

กิริติ บุญเจือ. ชุดพื้นฐานปรัชญาจริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน. กรุงเทพมหานคร : บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘.

เกเอ็น ชยติลเลเก, ดร. จริยศาสตร์แนวพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

ดวงเดือน พันธมนาวิน. ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมการวิจัยและการพัฒนาบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘.

ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, ดร. ปรัชญาอินเดีย. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๕.

บุญมี แทนแก้ว, ผศ. จริยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๕๐.

ประเวศ วะสี. ปัจฉิมอาพาธท่านพุทธทาสมหาเถระ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๓๖.

พระเทวินทร์ เทวินุ โท. พุทธจริยศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาบรรณาคาร, ๒๕๔๔.

_____. พุทธจริยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๔๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

- _____. **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- _____. **การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- _____. **คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘.
- พรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. **ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอกทิฟพริ้นท์จำกัด, ๒๕๕๐.
- พุทธทาสภิกขุ. **ฆราวาสธรรม**. กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์พระนคร, ๒๕๒๓.
- พาริดา อิบราฮิม. **คู่มือปฏิบัติการพยาบาลชั้นวิชาชีพ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรมจำกัด, ๒๕๒๕.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท นามิบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.
- วศิน อินทสระ. **พุทธจริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๘.
- _____. **พุทธจริยศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๙.
- สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย. **ภารกิจสู่ความสำเร็จในระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พี.วาทีน พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖.
- สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์. **เรื่องการพยาบาลบทบาทภารกิจสู่ความสำเร็จในระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พี.วาทีนพรินติ้งจำกัดพิมพ์, ๒๕๔๖.
- สาโรช บัวศรี. **จริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๒๖.
- สิทธิพันธ์ พุทธหุน. **ทฤษฎีการเมืองและจริยธรรม ๓**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒.
- สุเชาวน์ พลอยชุม. **จริยศาสตร์แนวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.
- สำนักการพยาบาล กรมการแพทย์. **มาตรฐานการพยาบาลในโรงพยาบาล**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ๒๕๕๑.
- อุบลรัตน์ โปธิ์พัฒนชัย. **จริยศาสตร์สำหรับพยาบาล**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทประชุมการช่าง, ๒๕๔๕.

๒) บทความในวารสาร

ทักษิณ วรรณสาร, ผศ.ดร. “วิทยาลัยสภากาชาดไทย”. สารพยาบาล. ปีที่ ๓๑ ฉบับที่ ๒-๓ พฤษภาคม – ธันวาคม ๒๕๔๘ : ๒๑๒.

พระราชบัญญัติ. “วิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์”. ปีที่ ๕๒ ฉบับที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๔๐ : ๑๓

๓) บทความจากเว็บไซต์ (Web Site)

ดวงเด่น นุเรมรัมย์, “พุทธจริยศาสตร์”, ๑๔ มีนาคม ๒๕๕๒,

<<http://www.baanjommyut.com>> (14 March 2009)

จรรยาบรรณวิชาชีพการพยาบาล, “จริยธรรม”, ๓ มิถุนายน ๒๕๕๕,

<<http://www.panyathai.or.th/>> (3 June 2012)

ริชาร์ด เกอร์เบอร์, “เสียงเจริญมนต์กับการรักษาโรค”, ๑๕ มีนาคม ๒๕๕๔,

<<http://board.palungjit.com.>> (15 March 2009)

Masaru Emoto, “โคมหน้าแห่งดีชั่ว”, ๑๕ มีนาคม ๒๕๕๔,

<<http://board.palungjit.com.>> (15 March 2011)

นครินทร์ นันทฤทธิ์, “กฎหมายกับวิชาชีพพยาบาล”, ๒๕ มีนาคม ๒๕๕๒,

<<http://base.bcnpy.ac.th/elearning/laws/A003.htm>> (25 March 2009)

๔) วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์

พระมหาชัยยันต์ จตุตถโย (สืบกระพันธ์). “อุดมคติชีวิตตามหลักพุทธจริยศาสตร์”. วิทยานิพนธ์
ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระมหามณเฑียร ปุริสสุตโม (อามาตมนตรี). “ความสัมพันธ์ระหว่างสังฆธรรมกับจริยธรรมในพุทธ
ปรัชญาเถรวาท”. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระมหาวิระเวส พาเจริญ. “จริยธรรมธุรกิจในการโฆษณาสินค้าผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต”. วิทยานิพนธ์
อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐.

พระอธิการทองใบ เทวธมฺโม (ชาระ). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักจริยธรรมในโอวาทปาฏิโมกข์”.
วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย,
๒๕๕๑.

อรุณนีย์ พันธุ์สุระ. “ศึกษาวิเคราะห์การใช้หลักพุทธจริยธรรมในการปฏิบัติงานพยาบาล”. สารนิพนธ์
ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

อุทัยวรรณ เลาประเสริฐสุข. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธวิธีบรรเทาทุกข์ยามเจ็บป่วย”. วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๔๖.



ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล : นางสาวพรทิพา ขวัญราช
 วัน เดือน ปี เกิด : วันที่ ๓๑ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๐๖
 ภูมิลำเนา : ตำบลบึงหวาน อำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร
 ที่อยู่ปัจจุบัน : ๑๐๑/๔๗๒ หมู่บ้านปรีชา ถนนพุทธมณฑลสาย ๔ ตำบลกระท่อมลี้
 อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ๗๓๒๒๐

การศึกษา

พ.ศ. ๒๕๑๓ : โรงเรียนบ้านโหมงราษฎร์พัฒนา อำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร
 พ.ศ. ๒๕๑๖ : โรงเรียนบ้านพระรัษฎราษฎร์บำรุง อำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร
 พ.ศ. ๒๕๑๙ : โรงเรียนวัดขันเงิน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร
 พ.ศ. ๒๕๒๔ : โรงเรียนสวนศรีวิทยา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร
 พ.ศ. ๒๕๒๙ : คณะพยาบาลศาสตร์ แมคคอร์มิค มหาวิทยาลัยพายัพ จังหวัดเชียงใหม่
 พ.ศ. ๒๕๔๔ : หลักสูตรพยาบาลเฉพาะทาง วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย
 พ.ศ. ๒๕๔๗ : หลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทาง คณะแพทยศาสตร์รามธิบดี

ประสบการณ์ทำงาน

พ.ศ. ๒๕๒๙ : พยาบาลชำนาญการ ครูพี่เลี้ยงนักศึกษาผู้ช่วยพยาบาล โรงพยาบาล
 ถึงปัจจุบัน : เวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยมหิดล
 : อาจารย์สอนวิชาการสนทนาภาษาอังกฤษในวิชาชีพพยาบาล โรงเรียน
 ผู้ช่วยพยาบาล คณะเวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยมหิดล